GEORGII BARTAL

DE BELEHÁZA

COMMENTARIORUM

AD HISTORIAM

STATUS JURISQUE PUBLICI

HUNGARIAE

AEVI MEDII

LIBRI XV.

Usus me genuit, mater peperit Memoria.

Afran. apud Gell. 13. cap. VIII.

TOMUS III.

POSONII, 1847.

TYPIS CAROLI FRIDERICI WIGAND

LIBER UNDECIMUS.

DE
REGIO CAROLI ROBERTI
DOMINATU.

Tam varie se gessit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat.

C. Vell. Paterc. H. R. l. II. c. 101.

XXIV. REX VENCESLAUS BOHEMUS

ab anno 1301 — 1305.

XXV. REX OTTO BAVARUS

ab anno 1305 — 1308.

§ 1.

Perhibendi sunt eo maxime, quod clarissimum constantiae, qua Hungari juri liberae electionis Regum inhaeserunt,

Andrea III. 14-ta Januarii 1301 supremum obeunte, quum paucissimi a Carolo starent, pars Ordinum regni longe frequentissima, Palatino Mathaeo de Trencsén auctore, Venceslao Bohemo (Annae Hungarae Belae IV. filiae nepoti) et hoc se per aetatem curasque duorum regnorum excusante, filio cognomini, coronam deferunt, annos duos et decem nato, dum ea per Joannem Colocensem Archipraesulem incingeretur. Moleste id Bonifacius VIII. tulit et pro Cliente suo contentiori etiam agere studio constituit. Nicolaum itaque Ostiensem Episcopum, Legati instructum auctoritate in Hungariam mittit, qui adflictas Caroli res erigeret; hacque via quum nihil admodum profecisset, Judicis tandem personam summit et diem Romae dicit Regibus, qui de Principatu inter se contendebant. Venceslaus, quod liberis gentis sufragiis Rex electus esset, causam suam Pontificis committere arbitrio, etiam monitus recusavit; facile igitur Carolus obtinuit, ut quum per procuratores jus suum proximiore sanguinis

nexu tueretur, Bonifacius „Regnum Hungariae, a. b. Stephano, cum omni jure et potestate, Eclesiae romanae, oblatum regiamque dignitatem successionis jure provenire, electionis arbitrio non deferri" praefatus Venceslao dignitatem regiam abrogaret, Carolum Regem nuncupandum decerneret, diris devovendo cunctos, qui huic morem gerere cunctarentur. — Arbitrii hujus ministros se praecipuos Michael et Stephanus, ille Strigoniensis, hic Colocensis Archiepiscopi dederunt, et quidam Procerum, qui anathematis minis, aut per Albertum Caesarem, nam hunc quoque Pontifex ad adjuvandam Caroli causam interpellavit, in hujus traducti partem sunt.

§ 2.

exemplum praebeant.

Haec ubi ad Venceslaum seniorem delata fuissent, ille quidem Michaeli Strigoniensi Archipraesuli vel inprimis iratus, filium cum corona clenodiisque regni, et amplissima praeda in Bohoemiam reduxit; Ordines regni autem Ottonem Bavarum Regem elegerunt. Fuit hic patre Henrico Bavariae Duce, matre Elisabetha Belae IV. filia a. 1261 genitus. Cum itaque unus ex aemulis Regibus avum Hungariae Regem habuerit, erat ille sane vel ob hanc, qua Arpadianam stirpem contingebat, sanguinis necessitudinem, Carolo jure ad adipiscendam Coronam potior. Hanc ei Venceslaus junior, justa ea Procerum regni voluntate intellecta, post mortem Patris, cum jure in Hungariam ultro cessit, emensis deinde suscepti cum ea in Hungariam itineris periculis, per Benedictum Veszpremiensem et Antonium Csanadiensem Episcopos Albae Regiae solemni ritu capiti ejus impositam. Neque tamen diuturnum Ottonis regnum fuit; quod Clemens V. eadem, qua Bonifacius VIII. non modo muneris apostolici, sed supremi quoque in Hungariam dominii causa [1])

[1]) Verba Raynaldi sunt Annal. Ecles. T. XIV. ad a. 1302 num. 19.

ductus, ab illius constitutione, diffinitione, declaratione, voluntate, mandato, censuris, transversum unguem non se discessurum qua verbis, qua factis perhibuerit, eveneritque postea insidiis Alberti Caesaris, ut Otto per Ladislaum Ducem Transylvaniae, ad quem tamquam, futurum socerum suum mense Maio **1307** concessit, captivus detineretur, praevalentibus interea Caroli partibus, etiam postquam libertati restitutus esset, solo tantum regis titulo usus.

XXVI. REX CAROLUS

ab anno 1307 (rectius 1310) — 1342.

I. De Coronatione Caroli Regis.

§ 3.

Pontificum Maximorum auctoritate a. 1300 et 1308.

Hic literis suis fatetur sponte, neque semel sed rursus ac iterum: res suas, dum Hungariam ingrederetur eo fuisse loco, ut fere omnes Regni Barones vel major pars pro domino naturali eum recipere detrectarent[1]); tamen principium regni ab anno **1300** computat, quod Andrea licet etiam tum sospite, jussu Bonifacii VIII. et quibuscunque Gregorii Strigoniensis artibus anno hoc coronatus, seu quod Timon ait, unctus erat. Postea Viennae aliquamdiu moratus, quam parum roboris inaugurationi illi, Ordinibus regni clam peractae infuerit, ipse maxime perspexit. Egit igitur et per se et per Caesarem Ducesque Austriae impensissime, publicis ut Comitiis Rex renunciaretur. Celebrata haec sunt apud Eclesiam b. Petri in Rákos (Octava Octobris **1307**), Carolo coram, qui pu-

---

[1]) Cod. Dipl. VIII. vol. 2. p. 63 et vol. VII. p. 189.

blico horum decreto „cum posteritate sua, prout regalis successio exigeret, in Regem Hungariae ac naturalem Dominum susceptus est" [2]. Sed enim his legatus Pontificis a. 1308 Hungariam ingressus (Gentili nomen) non modo non acquievit, verum, quod paucorum hanc consensionem fuisse, plurimosque alienum etiam tum a Carolo animum gerere adverteret, eo majorem sibi diligentiam adhibendam ratus est, ne Regi, quem Pontifex jussisset, ad adipiscendam auctoritatem hanc, Ordinum regni opus esse suffragiis videretur. Itaque Carolum non a nupera electione, sed octo annos ipsos sedis Romanae auctoritate Regem esse; illum igitur decreto suo confirmandum vulgavit; simul Ladislao Transylvaniae Vajvodae, ut constituto tempore coronam redderet, imperavit, addiditque: „eandem ni reddatur, profanam habitum iri; hungaricae nempe simplicitatis id esse praejudicium: non alium agnoscere Regem, quam qui hac corona insigniretur; si proinde Vajvoda in ea restituenda moram necteret; aliam Carolo a romana Eclesia paris dignitatis in prioris locum tradendam eo maxime, quod civilia bella omnia ex hungarica in coronam s. Stephani superstitione hactenus sequuta sunt." Hac legati arrogantia prae caeteris Palatinus Mathaeus et Ladislaus Vajvoda et plerique eorum etiam offensi sunt admodum, qui a Carolo stabant constantissime. Neque eo minus res, uti caepit, porro quoque acta. Comitiisque in octavam festi s. Martini a. 1308 per Legatum illum coactis, auspicatisque, etsi non modo Nobilium, sed Baronum quoque fuerint plures, qui „nolle se Regem imponi sibi; Regem velle, quem ipsi ex antiquo et aprobato regni more liberis suffragiis eligerent" voce alii, alii signis non obscuris testarentur; Carolus „cujus in regno Hungariae successio legitima, per Eclesiam Romanam exstitit declarata" per Legatum illum „in ejusdem regni verum Regem ipsius Eclesiae Romanae nomine confirmatus est et praedictae

---

[2]) Cod. Dipl. VIII. v. 1. 221.

ipsius Eclesiae Romanae nomine acceptatus". Ex quibus intelligi par est: Comitia haec non Regis, non Palatini [3]) sed Pontificis auctoritate concita, non hoc solum, sed eo vitio fuisse vitiosissima, quod intercepta deliberandi decernendique facultate, ad solam modo executionem dirigebantur Pontificum sententiae hujusmodi, cui nisi, autonomia regni, et legitimi in hoc Imperii Majestate subruta, oppressaque libertate gentis, locus non erat. Minus recte igitur literae per Notarios Gentilis de hoc, ut ipsi vocant, Concilio apparatae [4]) apud Kovachichium Instrumentum electionis Caroli I. inscriptae sunt, velut quae aut Instrumentum de Carolo per Sedem Pontificiam constituto, ejusdemque auctoritate sedis confirmato Hungariae Rege, aut praeeunte Oldoino [5]), Decretum Gentilis de Carolo Rege confirmato inscribendae erant. Haec a. 1308; postero legatus is, quod unum ad implendam fidem minarum suaram deerat, cum non tam jactis, quam sparsis jam in immorigeros fulminibus sacris, ad horum ferme inopiam se redactum sentiret, novum fabricari Diadema curavit, hocque per manus Thomae Strigoniensis Archiepiscopi die 15. Junii vertici Caroli imposuit, praestito prius et accepto vicissim ab his, qui aderant, fidei juramento. Illius summa [6]) fuit; Rex ut fidem catholicam teneat, Eclesiam defendat, Regnum sibi commissum et jura regalia non imminuat, nec alienet, sed potius augeat, et male alienata hactenus, secundum datam sibi gratiam, ad jus pristinum

---

[3]) Confer, quae Kerchelich per Joann. Archid. de Guercse coaevum hanc in rem notata, in Hist. Ecl. Zagr. T. I. p. 201, et Prayus Annal. P. I. p. 384 dedit.

[4]) Raynald. o. c. T. XV. ad a. 1308 num. 23. Péterfy Conc. Hung. T. I. p. 150. Vest. Com. p. 160.

[5]) Vitae et res gestae Pontificum T. II. p. 330 in Gentili Card. „illum (Carolum) Decreto suo confirmavit."

[6]) Literas super Coronatione Caroli itidem per Notarios Gentilis Cardinalis confectas edidit Ignat. C. de Batthiany LL. Eccl. T. I. p. 460. Kovachich Vest. Com. p. 170.

revocet. Nobiles regni sui Hungariae in aprobato et antiquo jure servet, atque a Tyrannorum oppressione eripiat; legitimo tantum conjugio utatur et neminem sine justi legitimique judicii examinatione condemnet et de terra deleat.

§ 4.

legitime vero anno demum 1310 peracta.

Vicisse jam et missionem pro virili peregisse sibi Gentilis videbatur, quum omni hac sua suorumque opera, qua in sinodo Posoniensi, itemque Udvardiensi poenas per Bonifacium VIII. et Clementem VIII. in quosque, qui Carolum pro Rege naturali Hungariae non reciperent, constitutas innovavit, non auctoritatem Caroli obfirmatam, verum se et Sedem romanam in gravissimam adductam esse invidiam undique allatum est. Vertere itaque consilium et cum Ladislao Vajvoda de restitnenda corona quoquo demum impendio pacisci, inireque cum moribus patriis gratiam in animum induxit. Quo invulgato, quando ea jam erat rerum per Hungariam omni malorum, quae discordiam civilem comitantur, genere diu multumque vexatam facies, prorsus ut confuso recte perperamque facti discrimine, absque jure legibusque esse videretur; hi etiam, qui Carolo quam maxime adversabantur hactenus, partim jam non nolebant, partim vero cupiebant Regem eum solemniter declarari. Post recuperatam itaque opera Thomae Strigoniensis coronam, Ordines regni celebrato in campis Rákosiensibus 1310 generali conventu Carolum in Regem concorditer susceperunt et Albam properantes feria V. in octavis s. Regis Stephani (27. Augusti) solenniter coronarunt [1]). Legatus Pontificis utrinque

---

[1]) Chron. Thuroczii II. cap. 89. Cujus ex sensu ita de his a. 1310 Comitiis Bonfinius Dec. II. l. IX. ,,Spectantes haec sibi interdicta commoda Hungari . . . et cadaveribus passim sepulchra

aberat. Sic nempe Ordinibus regni visum, ne ex praesentia ejus liberae electioni olim damnum creetur. De computatione tamen annorum regiminis Caroli nihil provisum. Hac itaque parte veteris monimentum arbitrii mansit.

---

inhiberi, aeque commoti omnes regalia in Campo Comitia, quem Racon circa Pesthum appellant, uno consensu haberi oportere censuerunt. Quo postquam omnes Optimates, Nobilesque convenere cum Decuriis Conventuum, quos Comitatus appellant, cunctis sufragiis ac mira concordia Carolum Regem creant, et octavo post divi Stephani solemnia die in Alba Regali Sacro Diademate, quod Ladislaus Vajvoda paulo ante reddiderat, a. 1310 ex more coronant". — Atque horum frequentiam, concordiamque Comitiorum Raynaldus Oldoinus, cet. forte an sponte, pro Conventus a. 1309 per Gentilem coacti celebritate acceperunt, sicque rei, quae una omnium maxime invisa plurimis fuit, faustissima illa nomina obtendendo, incautos lectores in errorem induxerunt.

II. De modo imperii Caroli Roberti generatim.

§ 5.

Ut Carolum M. d. Stephanus olim, sic Carolus Robertus Justinianum Imperatorem spectabat,

Tempus erat aliquando, quo Legistarum, Decretistarumque nomina longe clarissima, ac eapropter nec id offensionis quidpiam habere videbatur, quod sola tantum Justiniani et Pontificum Romanorum Decreta, Juris, Legisque scriptae nomine dignabantur; statuta, mores, consuetudines apellando quidquid aliud, quod uspiam pro norma actionum, officiorumque rite ac recte constitutum in usu esset [1]). Praecipua Juris Justinianei fuit opi-

---

[1]) Confer Meyer cit. in Not. praev. op. T. IV. p. 180.

nio. Quae simul atque hoc, anno **1137** detecto Amalphitano Codice vel revixit, vel renatum est, diffusa latissime, per Hungariam quoque serpsit, et aetate Belae IV. nec minori hujus, quam Friderici Imp. [2]) haud scio, an majori etiam favore, tantum robur accepit, ut, quemadmodum diximus antea, nimium Juris illius studium Innocentius IV. reprehenderet [3]). Nihil tamen neque hic, neque ceteri Pontifices profecerant, qui suis delectati Decretis, haec non in scholis tantum, sed tribunalibus etiam praevalere perquam cupiebant: Hungari namque non modo Bononiensem Parisinamque Juris illius adire scholam perseverarunt [4]); verum erecto, aut saltim instaurato circa a. **1260** ad ejusdem cultum Juris Gymnasio Patavino tam frequentes nomen dederunt, ut coaevo hujus statuto inter tres et viginti nationes, in ultramontanis, quarto loco numerarentur [5]). Plures denique studio huic, domi, in schola

---

[2]) Joann. Gottl. Heineccii Hist. Juris Rom. et Germ. P. II. c. 3. § 60.

[3]) Supra l. IX. § 33.

[4]) Savigny o. c. Volum. III. p. 187 et 349.

[5]) Antiquissimum Gymnasii hujus Statutum ita habet: „De numero nationum. Cap. 2. Volentes certum numerum ponere nationum statuimus, quod quilibet scholaris Juris canonici vel civilis ultramontanus, vel citramontanus sub una de viginti duabus nationibus infrascriptis inscribi debeat. Quarum decem ultramontanorum esse volumus, et duodecim citramontanorum. Ultramontanorum sunt haec. Teutonicorum habentium duas voces una: Boemorum una: Polonorum una. Ungarorum una: Provincialium una: Burgundorum una: Anglicorum una: Cathalanorum cum Hispanis una: Ultramarinorum una, quae Cypra vocatur, Scotorum una“. Ex Statut. spectab. et almae Univ. Juristar. Patavini Gymn. edit. a. 1550. De quibus vide sis plura apud Savigny l. c. p. 277 et seq. Id obiter adnoto ad novam et ultimam Statutorum horum reformationem, susceptam a. 1543, ex transalpinis legum studiosis Petrum Grangia Pannonem et Franciscum de Plancam Gallum electos esse, qui ad consortium „gloriosi laboris“ hujus adhiberentur.

Veszpremiensi dabant operam. Quo factum, ut Legistae stylum Curiae Regiae, mox Curiam ipsam Regiam occuparent, plurimaeque Justiniani leges et axiomata, cum in Diplomatibus aliis, tum vero sententiis Curiae Regiae adhibita civitate hungara donarentur [6]). Quid? quod ipsi constitutionum Decretis Andreae III. sancitarum auctores, quadam non obscura Imperatoriarum Pontificiarumque Legum verecundia, non eas: leges, sed art. 5, 29, 44: 1298 constanter: Statuta compellent [7]). Quae omnia peropportuna acciderant Carolo, ad Majestatem Numinis Justiniani, auctoritati suae asserendam [8]).

---

[6]) Apud Katona Hist. Cr. T. VI. p. 1115, 1123. Sententia exstat Curiae Regiae Andreae III., cujus verba haec: ,,utrorumque jurium legitimae sanctiones, et non levis auctoritatis totius regni nostri mos vulgatus" dicta satis confirmant. Quod ad alia Diplomata: Bela IV. de a. 1253 (IV. v. 2. p. 173) ,,Actore nil probante, reus, etsi nil praestiterit, absolvendus est" Ladislaus IV. in literis de a. 1276 (VII. v. 2. p. 46) ,,jus publicum consistere in Magistratibus, sacerdotibus et in sacris". Quae ex l. 1. D.; sequentem vero literarum ejus de a. 1272 (V. v. 2. p. 504) sententiam: ,,cum palam sit, secundum juris civilis statuta, natalibus suis a Principe restitutos, ad eam libertatem redire, in qua omnes homines fuisse, ante juris gentium potentiam, dignoscuntur" ex novellis Justiniani; illud autem Elis. Reginae (V. v. 2. p. 191): ,,cum justitia sit virtus, jus suum unicuique tribuens" ab Ulpiano (P. I. h. t. L. 10) sumtam esse, nemo harum rerum prudens, non intelligit. Perspicit vero simul, quantum recentiores quidam scriptores in auctorem juris consuetudinarii Hungariae peccent, dum eum quaedam ex jure Justinianeo operi suo inconsulto attexuisse comminiscuntur; cominiscuntur, inquam: nihil enim horum non ab aetate Andreae III., si non Belae IV., in usu apud nos fuit.

[7]) Ipse adeo Verbőczius, quando Part. II. tit. 6. cet. pro legibus, moribusque Hungariae, municipalem consuetudinem, municipales leges posuit, non tam Juris consulti hungari, quam proprio Legistarum more locutus est.

[8]) L. 1. Princeps f. f. de legibus. Auctorit. vero Reg. extend.

§ 6. Instit. de jure nat. gent. et civ. l. 1. § 1; l. 1. D. de const. Princ. IX. D. ad legem Rhod. de jactu. L. 1. cod. de sacro sanct. Eccles.; l. 1. cod. de legibus; Nov. 69. c. 1. pr. De vulgato Juris consultorum Galliae sec. XIII. axiomate: „Ci veut le roi, ci veut la loi" vide: des assemblées nat. en France par M. le Baron de Pansey. T. I. p. 160.

§ 6.

ex cujus legibus,

Hic privilegia collata per Andream III. aspernatus, pari Decreta quoque ejus loco habuit, et suopte ingenio, quod in singularem potentiam, quam Principatum propenderet magis; et pervulgatissimi fiducia judicii, quod Patruus d. Ludovicus Rex Galliarum hujus nominis nonus, per Magnates Angliae ac Henricum III. delectus arbiter, de provisionibus Oxoniensibus tulit [1]). Ita namque persuaserat sibi, uno eo tempore, eodemque edicto horum etiam peractam esse causam Decretorum Andreae III., ut quae maximam partem ex iis essent derivata.

---

[1]) Vide Matthaeum Vestmon. p. 125 et seqq. Sententiam vero s. Lud. in Acheryi spicil. edito a. 1723 T. III. p. 642. „Ludovicus D. gr. Francorum Rex cet. Attendentes, per provisiones, statuta et obligationes Oxonienses, et per ea, quae ex eis, et occasione earum subsecuta sunt, juri et honori Regio plurimum fuisse detractum, Regni turbationem, Ecclesiarum depressionem, et depraedationem et aliis personis ipsius regni ecclesiasticis et secularibus, indigenis et alienigenis gravissima dispendia provenisse, et quod verosimiliter timebatur, ne graviora contingerent in futurum; communicato bonorum et Magnatum consilio: in nomine Patris et Filii, et Spiritus S. praedictas provisiones, ordinationes et obligationes omnes, quocunque modo censeantur, et quidquid ex eis et occasione earum subsecutum est, per dictum nostrum, seu ordinationem nostram cassamus et irritamus — ordinantes, quod tam dictus Rex, quam Barones et alii, quicunque praesenti compromisso consenserunt, et de

praedictis observandis se quoquomodo adstrinxerunt, se de iisdem quietent penitus et absolvant. Item dicimus et ordinamus, quod libere liceat praedicto Regi Capitalem Justitiarium, Cancellarium, Thesaurarium, Consiliarios, Justitiarios minores, Vice Comites et quoscunque alios officiales et Ministeriales regni sui et domus suae praeficere, instituere, destituere, et amovere, pro suae libito voluntatis, sicut faciebat, et facere poterat ante tempus provisionum praedictarum. Nolumus autem, nec intendimus per praesentem ordinationem derogare in aliquo regiis privilegiis, chartis, libertatibus, statutis et laudabilibus consuetudinibus regni Angliae, quae erant ante tempus provisionum ipsarum. — Ambyanis in crastina b. Vincentii Martyris a. D. 1263 mense Januario."

§ 7.

supremae auctoritatis suae rationes computabat.

Regnata itaque est deinceps Hungaria adstrictius, tulitque discordiis civilibus fessa Dominum illum; nec tulit modo, sed ad prima severitatis ejus indicia, meliorem etiam erga eum induisse animum regnum videbatur, quod „sub priscis Regibus libertatis gloria, nobilitatis decore, sinceritate fidei, opulentia rerum et jucunda populi frequentia praepollens, in maximam servitutis miseriam, ignobilitatis injuriam et gravissimum populorum excidium corruisse" Cardinalis Gentilis ex vero, nec sine gemitu queritur [1]). Itaque jam Andreae, si pereuntibus patriae rebus occurrere secus non posset, arcessendi ab exteris auxilii facta potestas [2]). Cujus usu intermisso, adiit regnum Carolus, omni genere improbitatis quasi inundatione obrutum [3]); eripuitque illud discrimini, Marte quidem

---

[1]) Cod. Dipl. VIII. v. 5. p. 52 „Non potest a piis animis absque gemitu cogitari, regnum, quod sub priscis Regibus" cet.

[2]) Art. 6: 1298.

[3]) Verba recollige auctoris anonymi artis notarialis sub Lud. I. Rege p. 2 et 3 apud Kovachichium; et ex tenore literarum Benedicti

suo, sed facto omni supremae auctoritatis ex sententia Juris Justinianei usu, cui uni Legis, nec Legis tantum, sed Rationis scriptae competere nomen sectatores ferebant. Quod nosse plurimum interest. Ad hanc enim Legistarum arrogantiam respexisse Mathias Corvinus videtur, quando Decretum suum majus [4]) pro perpetuo regni ipsius (non itaque Imperatorum, non Pontificum [5]) Decreto, ac Statuto, et pro lege ac jure scripto tenendum ac habendum sanxit [6]).

Csanadiensis et Ivánka Varadiensis, Episcoporum sequentia: „qui status intranquillus cum per divinam gratiam et per illustrissimi Domini Caroli Regis Ungariae industriam jam in melius est conversus, ita ut viarum discriminibus et tyrannorum oppressionibus per eundem jam cessantibus et repulsis, libere pateat cuilibet requisitio sui juris". C. D. VIII. v. 7. p. 133.

[4]) Praef. hujus §. 2 et 13 et denique art. 78 seu confirmatione Decreti hujus.

[5]) In form. art. not. Ludovico I. Rege observatis et per Kovachichium editis Juris scripti nomine Eclesiae canones p. 29 ad num. 47; pag. 128 num. 190 in verbis: transactis enim decem diebus, secundum juris scripti ordinem sententia definitiva (nisi appellatio intercedat) transit in rem judicatam; numero item 144: Clerici in jure scripto vocantur: sacerdotes, vel in sacris ordinibus positi.

[6]) Hoc ad ea, quae T. II. supl. ad Vest. Comit. p. 229 de clausula hac operose disputantur per Kelemenium Hist. Juris p. h. p. 216 indicata.

§ 8.

Lex Caroli Roberti Regia,

De lege regia, et formula: lege dictante regali, ex qua de Feliciano Zach et infelicissima post natos homines filia ejus Clara, aliisque ejusdem stirpis judicium a. 1330 factum est, nemo quod sciam explicuit. Neque

hoc ego miror; quando Edicta, in quibus plurimus vocum harum, pro lege simul Majestatis sumtarum Carolo usus [1]), tantam ultionis perhibent acerbitatem, ut ab his nostra hac aetate nemo ferme sit, qui non animum quamprimum avertere, quam ad originem formulae illius exquirendam attendere satius putet. Nos ipsi, quas nobis suscepti operis ratio imponit, partes post ea, quae de Juris Romani existimatione Majorum nostrorum, paullo ante retulimus, properanter decurremus. Lex Regia Caroli eadem, quae Octaviani Augusti et sequentium Imperatorum fuit, descripta per Dionem Cassium [2]), quem deinde Heineccius [3]) interpretatus est. Principatus Carolo placuit solutus legibus, cui quidquid olim Populo, Consulibus, aliisque cum pleno imperio Magistratibus Romae veteris licuit, facere uni liceret; Sacro sanctus esset, et plenam mutandae, migrandaeque legis cujuscunque haberet potestatem. In eos igitur, qui Majestatis arcesserentur, non patriis d. Stephani, et Colomani [4]), imo ne Romanis quidem legibus iis teneri voluit per Arcadium et Honorium conditis [5]), quarum ex rigore non Majestatis solum rei, bonis in Fiscum redactis, gladio feriebantur; sed filii quoque ad eam redigebantur inopiam, cui mors solatio, vita suplicio esset. Parum quippe hoc Carolo, in alia intuenti exempla Imperatorum, qui hac in re asperitatem legum Macedo-

---

[1]) Sententiam in Felicianum Zach vide sis in Suplemento ad vestigia Comit. Kovach. T. I. p. 268. Aliam similem C. D. VIII. v. 2. 389. Legem suam Regalem Carolus etiam VIII. 2. p. 398. 4. p. 659 commemorat.

[2]) Libro 53 edit. Joan. Leunclavii Hannoviae a. 1706 pag. 750 seqq.

[3]) Antiquit. Romanarum Jurisp. illustrant. Syntagma. l. I. tit. II. c. 52 et seqq. Hist. Juris Romani ejusdem l. I. c. 3, § 168 et seqq.

[4]) S. Steph. l. II. c. 35 et 51. Colom. l. II. c. 6.

[5]) Heineccii Antiquit. Romanar. P. II. l. IV. tit. XVIII. c. 46 et seqq.

nicarum sequendam rati sunt[6]). Fuit vero haec ejusmodi, ut non reus solum Majestatis, sed qui hunc generatione attingerent, usque ad tertium hujus gradum et vitam et bona perderent; horum intra eundem gradum propinqui in servitutem redigerentur. Ex quibus, quid lex regia Caroli? unde domo fuerit? quave alterius in perduelles legis comitata horrore, in Hungariam pervenerit, satis, credo, intelligitur.

---

[6]) Rubino Untersuchungen über Römische Verfassung und Geschichte p. 480. Confer Curtium l. VI. c. 11 num. 20 et l. VIII. c. 6 num. 28. De Persis Ammian. Marcellinus l. XXIII. „ob noxam unius omnis propinquitas perit". Consentit his illud Claudiani ad Honorium:

„Rarus apud Persas Regum cruor, unaque toti
„Poena manet generi"

§ 9.

familiaris item loquendi formula „ex plenitudine potestatis regiae" inde sumta.

Verba „ex plenitudine gratiae Regiae" et aliis Regibus nonnullis, et praesertim Ladislao IV. usitata; neque axioma „auctoritate plena ac potestate nostra Regia" incognitum; sed formula „de plenitudine potestatis Regiae„ sensu juris civilis Romani accepta, apud Gallos Philippus Pulcher [1]), apud Hungaros Carolus Robertus delectabatur maxime [2]). Hoc Rege usuvenit, abiitque in morem, ut quae etiam in Comitiis, Consiliisque publicis

---

[1]) Vide apud auctorem „Des assemblées nationales en France" citatum pag. 175, T. I. locum operis „l'Art de verifier les dates."

[2]) Maxime inquam; jam enim Bela IV. a. 1265 (IV. 3. p. 265) suplentes, ait, defectum, si quis in ipsa donatione esset, de nostrae plenitudine potestatis.

constituta Rege auctore essent, Privilegia vocarentur [3]), nemine, qui antiquitatum, legumque Romanarum non plane rudis esset, vocabulum hoc abnuente. Ex quibus quum Rex lege, uti diximus, superiorem se ferret, huic itaque derogare pro arbitrio posset suo, Praefectionem per Carolum Regem, contra veterem apud nos successionis ordinem institutam, temperatam deinceps legibus, hodieque inter modos acquirendae nobilitatis familiaris jurisque possessionarii numeramus [4]).

---

[3]) Auli Gelii noct. Att. l. X. p. 20.

[4]) Lit. Car. pro consorte Pauli Magyar (VIII. v. 3. p. 592) aliae item IX. p. 525 pro Clara Feyregyházi, et Ludovici pro nuru Thomae Vajvodae Transylvaniae. Primae ita habent „Margaretha filia Ladislai Paulo Magyar nupta, de Praelatorum, Baronum consilio et consensu praefatam Margaretham, cui Dominae, licet de jure naturali, atque positivo haereditas deberetur paterna; tamen quia huic juri repugnat observata ab antiquo regni nostri Hungariae consuetudo, quae nonnisi masculum haeredem in patriam haereditatem succedi permittit, non obstantibus hujusmodi consuetudine, statuto, sive dispositiva ordinatione, de speciali Majestatis nostrae gratia et plenitudine Regiae potestatis ac Magnificentia Principali, in verum constituimus haeredem.“ Quibus ceterae quoque similes sunt. Idem ex plenitudine hac potestatis (VIII. 2. p. 373) relaxat omnia judiciaria gravamina, quae in Joannem filium Gregorii, filii Doroszló Aulae suae parvulum, post patrem suum, sunt devoluta. Nostrae hujus, Gallorumque de plenitudine Regiae potestatis clausulae gemina soror est alia „non obstante“ qua Angli similem apud se auctoritatis regiae circa tempus hoc usum significant. Hallam o. c. Vol. II. p. 227, 228.

§ 10.

Supremos Comites delegit, quos sibi obsequentissimos comperit, hosque pluribus simul praefecit Comitatibus.

Jam a principio Monarchiae hungaricae constitutum, plurimis deinde confirmatum legibus est, singulis ut sin-

guli Comitatibus Moderatores essent. Carolns, ut quemque voluntati suae obsequentissimum, idemque ac unum secum tendere comperit, pluribus ac nonnullos quinis praefecit Comitatibus [1]). Atque hoc ille consilium in deligendis quoque castrorum Praefectis (Castellanis) sequutus est [2]), ut rei civilis aeque ac militaris procuratione in paucorum collocata manibus, addictissimorum sibi omnem administrationem publicam ad modum redigeret, qui rationibus Imperii sui congrueret quam maxime.

---

[1]) Joannes Drugeth Palatinus Simeghiensi simul, Tolnensi, Bacsiensi, Albensi, Zempleniensi et Unghensi provinciis praefuit. Apud Wagner Dec. III. Coll. illustr. Fam. p. 34. M. Dausa Vice Regiae Majestatis Persona Judex et Comes in quinque Comitatibus: Bihar, Szabolcs, Szathmár, Zemplén, Szolnok scribitur C. VI, v. 2. p. 340. Seculo XV. et deinceps inde aliquamdiu contrarium; fide enim literarum ex Congregatione regni Pestana a. 1446 editarum productarumque per Katona II. C. T. XIII. p. 476, mos obtinuit, Comitatui uni plures simul praeficiendi Comites. Quorum neutrum Legibus et literae quidem nunc excitatae neque sibi cohaerent; in principio enim Comitem, post deinde Comites memorant.

[2]) Itaque Comes Alexander Judex Curiae ejus, Castellanus de Bisztricze et plurimorum castrorum juxta flumen Vagi fuit.

III. Summa politices Caroli.

§ 11.

Praecipua ei auctoritatis suae et mediorum, quibus principium honoris Institutis rerum publicarum regii generis proprium alitur, cura:

Carolus erat ille quidem suapte natura copiosissimo ingenio et ad excogitandum peracuto, neque se non amabat valde; semper tamen plurimum in delectu virorum posuit, quorum prudentia, solertiaque, suas illas animi

opes reddere locupletiores posset. In his Philippus [1]) et Joannes [2]) Drugethii praecipui. Quos Salermo oriundos, seque in Hungariam secutos primis Aulae, Regnique Magistratibus admovit, hacque constanter distinxit fiducia, ut sine illorum suasu gravioris poene rei nil adgrediendum sibi putaret. Horum igitur adjutus consiliis media, quae ad firmamentum Monarchiae, quoquo modo facerent, exquisivit, adhibuitque ferme omnia. Et quidem cum charitate populi parum confideret, in parandam praeprimis auctoritatem, incubuit tam naviter, ut quae operis de „spiritu legum", auctor hanc in rem praecipit, pleraque aut prior ab aliis didicisse, aut suo occupasse ingenio videatur.

---

[1]) Ab anno 1322 usque a. 1328 munere Palatini functus.

[2]) Philippum Villermus, hunc Joannes Drugeth in primo illo regni Magistratu a. 1330 sequutus, biennio post filio suo Vilhelmo locum fecit usque a. 1342 Palatino, cui Nicolaus Giletti succedit in Serie Palatinorum Prayi.

§ 12.

Aulam itaque ad omnem Magnificentiam exornavit.

Jam primum, ne si frequens cum populo agat, consuetudine hac aliquid ex Majestate depereat [1]), Regiam suam, Temesvarini aliquamdiu, post in arcem Visegradiensem, Danubium prope, loco praecelso et edito sitam [2]), abdidit, et ad augendam verecundiam, admirationemque magnitudinis suae, omni cultus, splendorisque genere adornavit, ut si Persarum, in utraque re hac imitari consuetudinem voluisset. Heroldos Carolo anteire viderunt

---

[1]) „Majestate salva, cui major ex longinquo reverentia". Taciti Annal. I. c. 47.

[2]) In literis ejus pro Visegrado saepius: „altum castrum" ponitur.

Majores nostri, virosque plures, quos magno quidem ortu, Regio tamen sanguini haud mixtos Carolus, persico itidem more, Proximos et cognatos suos appellavit [3]).

[3]) Ita non modo Boleslaus Archiepiscopus Strigoniensis (e genere Ducum Tostensium) C. D. VIII. 2. p. 451 sed Thomas quoque Vajvoda Transylvaniae, filius Farkasii, Proximus Regis in literis hujus vocatur. VIII. v. 3. p. 679.

§ 13.

Appellationes honorum novis titulis, et insignibus auxit.

Idem ad inflammandum sensum honoris civilis Magnifici axioma, quo adhuc Reges utebantur, Baronibus regni cessit [1]); Nobiles vero et honestos viros Vice-Comites Judicesque Nobilium appellavit, et literas, quas ad Comitatus dedit, Vice Comiti, Judicibus Nobilium, nec non Nobilibus universis Comitatus [2]) inscripsit; appellatione familiae Regis, et familiarium, ad necessarios Aulae reducta [3]). Plures insignibus armorum, quibus pro ingenio seculi scuta ornarent, et in pugnis, certaminibus ludicris, hastitudiis uterentur, distinxit genere utique no-

[1]) Ad modum Literarum VI. Idus Januarii 1327 „per manus discreti viri End. Alben. Ecl. Praep. Aulae suae Vice Cancellarii Boleslao Strigon. cet. Magnificis Baronibus Philippo Palatino Comite Scepusiensi et Uyvar ac Judice Cumanorum, Demetrio“ cet. editarum.

[2]) C. D. VIII. v. 4. p. 277.

[3]) Ad ejus aetatem phrasi hac crebro utitur Chron. Bud. p. 236 „In quo praelio de familia Regis, Kokos cet. praeclari Nobiles corruerunt.“ p. 249 „cum militibus aliis de familia Regis.“ Ita Lud. I. in don. a. 1351 Stephanum Vajvodam Transylvaniae Consiliarium et familiarem suum appellat.

biles; inferiori enim loco natos, literis pigmenta ejusmodi referentibus, in ordinem horum cooptandi mos sequioris aevi est[4]).

---

[4]) Czimerarii (pictorem significat) vocabulum, primum, quod sciam, in literis Caroli occurrit, quo (Nicolaum filium Hertul) pictorem agro Megyesiensi in provincia Sopron. donat. Ex collect. M. Horváthii, laudati per me saepius.

§ 14.

Equites auratos et societatem fraternalem, cui titulus „militiae S. Georgii" instituit.

Equites, quibus ab aureis calcaribus auratorum nomen, primus creavit Carolus[1]), societatemque fraternalem instituit, indito huic militiae S. Georgii nomine[2]). Hujus socii more militari secuti Curiam, ex instituto suo quidquid sinistri adversus eum aut regnum audivissent, referre ad illum tenebantur[3]). Sociorum Judices duo: alter Laicus, Clericus alter. Praeter hos non Regi, non alteri cuiquam de societate, Juris iisdem dicundi potestas erat. Qui societatem ingredi in animum induxit suum, per Cancellarium Regi revelandus, ad Rescriptum quidem hujus, neque

---

[1]) Apud Murator. T. II. „Quinquaginta milites (hungari) ad aurea calcaria circumstipabant reginae (Elisabethae Romam ingredientis) rhedam. Confer hoc etiam Pauli de Paulo apud Schwandtn. T. III. p. 724 „in cujus (Mariae) coronatione multi milites facti sunt" ad aurea scilicet calcaria.

[2]) C. D. VIII. v. 3. p. 103. IX. p. 439 a Consiliis ei circa a. 1341 fuere: Petrus Episcopus Syrmiensis, Thomas Vajvoda Transylvaniae et Paulus de Martinsdorf.

[3]) Exploratores igitur concupivit habere, quales erant Syracusis, qui potagogidae appellabantur, et Otacustae, quasi delatores et auscultatores dicas. Arist. Polit. l. V. c. 9.

tamen secus, quam si annuerent socii, aditum nactus est. Novis leges has Carolus a. **1326** curis revidit, numerumque sociorum in capitibus quinquaginta fixit, adjecta conditione: singulis ut mensibus, omnes, qui de societate ad Curiam Regis fuerint, convenire, et de bono statu Regis et Regni, communique horum tractare utilitate debeant.

IV. Status Hiearchiae Eclesiae Hungaricae aevo Caroli Roberti.

§ 15.

Per questum divitiarum, quem Rex non minus, quam Pontifices consectabantur, priori multum dissimilis,

Parvulis initio rebus dum esset, egeretque ipse, liberalis videri voluit [1]), post ubi copiis circumflueret omnibus, gratiam quoque vitae locupletioribus rerum capitalium reis pretio [2]) vendidit. Joanni Episcopo Nitriensi dignitatem perpetui Comitis loci jam a. **1302** [3]), Stephano Veszprimiensi a. **1313** itidem Comitatum loci pro decimis de insula Csepel contulit; Thomae Strigoniensi Archipraesuli provinciam Comaromiensem a. **1317**; triennio post hujus loco Barsiensem habendam dedit. In principio terras castri a terris regalibus distinxit: ut eas abalienatas praetensa divi Stephani lege recuperaret facilius, post deinde has quoque r e g a l e s appellavit. Idem cum videret ad Curiam Romanam nomine servitii, servitiorumque communium et census annatarum [4]) novas vectigalium per

---

[1]) Prorsus ut illud ad animum ejus accidisse videatur Strabonis (l. IX. p. 636) consilium „Regium persuadendi genus est, cum beneficiis ducunt et alliciunt; cogunt armis".

[2]) C. D. VIII. 4. p. 592 cet.

[3]) C. D. VIII. 1. p. 94.

[4]) De his Szvorényius o. c. Fasc. IV. plura. Confer etiam VIII. 2. 101. Perquam graves praeterea Eclesiis nonnullis sumtus erant

quosque jam Praelatos pendendorum species institutas, fiducia exempli, egit et ipse ut Archi-Episcopi ducentas, Episcopi quinquaginta marcas argenti aerario regio, xeniorum nomine, quotannis inferrent. Quod quidem eos invitos praestitisse, nondum adducor, ut credam anonymis sacerdotibus contra Carolum coram Pontifice questis [5]), tum quod hi eo Hiearchiae gradu steterant, ut se ad Regis consilia, quae tamen Praelatis nunquam non patuerunt, aditum non habere ultro fateantur; tum vero, quod cum cogi se ad militiam faciendam; bona Praelatorum decedentium ad rationem Fisci Regii administrari aegre ferunt, satis indicant, quid jure? quid injuria fieret? non satis fuisse cognitum sibi.

---

procurationum (VIII. 1. p. 381, 402) frequentissime recurrentes. Neque aliter de Decima papali in Concilio Viennensi a. 1312 decreta existimandum est, in quam colligendam Carolus tanto magis incumbebat, quod pars hujus tertia sibi obvenerat. Vide sis citata VIII. 4. p. 319 et v. 6. p. 172.

5) VIII. 4. p. 322.

§ 16.

melior tamen fuit, quam anonymi sacerdotes quidam, libello ad Pontificem dato,

Hi sacerdotia quidem electione collegiorum conferri agnoscunt; cum tamen collegia haec ab annis tribus et viginti (literae eorum ad Pontificem de a. 1339 sunt) ad Regis informata esse voluntatem succensent, id huic vitio dant, quod in praecipua ejus laude ponendum est [1]);

---

1) Quod igitur alibi monui, aberrasse Szvorényium, dum Carolum constitutione Card. Gentilis de a. 1309 deterritum, Juris Patronatus Regii curam dimisisse argueret, hoc loco affatim probatur:

ejus nimirum solertia evenisse, ut intra hos annos ipsos Csanadinus[2]) Metropolitanam Strigoniensem, Colocensem Frater Ladislaus, Andreas de genere Báthoria Varadiensem, Zagrabiensem, amoto Augustino Gazotto[3]), Augustinus II., Stephanus, Ladislaus viri adipiscerentur, ea animi magnitudine constantiaque, ut cum Carolus filium suum Ludovicum superstite se Regem coronari vehementer cuperet, abnutare Csanadinus ausus sit; irritaeque fuerint literae etiam, quibus Pontifex erga preces Caroli a. **1333** Archi-Episcopo Colocensi, duobus item, quos commodum nominavimus, Episcopis praecepit[4]), ut dum per Regem aut hujus filium Ludovicum vel alterum quemquam, nomine horum, requisiti fuerint, solennia Coronationis designato Regi huic impenderent. Mandato Pontificis, gratique erga Regem animi officio praevalebat apud hos cura libertatis, jurisque Ordinum regni, ex tribus jam Caroli filiis, non quem Rex, aut Pontifex designasset, sed quem hi vellent, Regem deligendi. Quod magni fuisse animi, si dicas, parum est; ingentis fuit; quando una eademque opera hac, illud item, quod Cardinalis Gentilis vulgabat[4]): imponi per Archiepiscopum Coronam Regibus non jure gentis, sed Vicaria Pontificis potestate, Antistites hi pro sua in patriam fide subruerunt[5]).

„Ille nequaquam diu luctatus cum latentibus nodis; nihil, inquit, interest: quomodo solvatur." Curtius l. 3. c. 1.

[2]) Ita Mathias de Telegd genere Csanadiorum ortus passim in Diplomatibus quoque vocatur.

[3]) Hunc per Pontificem a. 1303 causa adjuvandarum Caroli partium Episcopum Zagrabiensem renunciatum, Regis deinde excidisse gratia vide sis apud Timonem in Epit. chron.

[4]) VIII. 3. p. 697.

[5]) Litt. Caroli apud Katona H. Cr. VIII. p. 297 „et constitutionem ab ipso D. Legato tunc de novo editam, quae habet, ut nonnisi honorem nostrae coronationis, nos et nostri successores per ipsum Archiepiscopum summeremus."

§ 17.

descripserint.

Carolus sacri asyli jus integrum Eclesiis affirmavit, immo vero ad quasque harum Curias et possessiones [1]) extendit. Sunt praeterea, qui causas quoque decimarum a Comitum parochialium abstractas foro ad sacra illum transtulisse tribunalia existiment.

---

[1]) In privil. Mon. s. Crucis in Austria collato (VIII. 2. p. 53) „ex affluentia gratiae Regalis annuit, ut nulla persona cujuscunque dignitatis, status, aut conditionis existat, quemlibet ad domus ipsorum seu Curias, aliasque possessiones, quacunque de causa, spe defensionis confugientem excipere, capere vel quamcumque injuriam inferre audeat.“

V. De Consilio regni publico.

§ 18.

Non Carolus nulla, quae quorumdam opinio est, Comitia habuit;

Exstat exemplum literarum Caroli, quibus generalem Congregationem in Rákos celebrandam ad octavum diem festi Joannis Bapt. a. 1318 edicit „omnesque et singulos, qui se regni sui membra existimant“ ad eum locum diemque convenire jubet [1]). Literis hujusmodi Regalibus apud nos nomen est, in quarum numero hae, nisi fallor, primae sunt. Sed Comitia haec pariter, atque generalis ea Congregatio Regis ac Regni, de qua ad festum Paschatis a. 1312 habenda literis promiserat super com-

---

[1]) Integras dedit Kovachich T. I. Supl. ad vestigia Comitiorum.

posita inter Cives Cassovienses et viduam Omodaei Palatini contentione editis [2]), celebrata non fuerunt. Ex verbis enim, quas sponsioni huic subjicit, „si vero non contingat fieri regni Congregationem generalem, ex tunc Dominus Rex advocabit Praelatos, et Barones fideles et Nobiles regni aequitatem servantes, ad terminum supra dictum“ naturaque et voluntate, ac instituta vitae ratione Caroli, proclive est judicare: haec ei fidelium Concilia, compositumque ex his Senatum prae Concione multitudinis placuisse.

---

[2]) Vide sis apud Katon. H. C. T. VIII. integras.

§ 19.

sed ad haec cum alia, tum potissimum rei aerariae causa celebrata, Praelatos, Barones, et Nobiles potiores,

Multa hujus rei testimonia sunt; nos apertissima persequemur. Primum Concilium hujusmodi Temesvarini a. 1323 in festo Epiphaniae Domini celebratum esse certis constat literis [1]), probae illis quidem fidei, si formam spectes; nam quod ad modum rei gestae in iis descriptum attinet: non incallidi prae se ferunt ingenii sagacitatem. Perhibent enim Praelatos, Barones, et Nobiles, habito inter se diligenti et unanimi colloquio, ab Rege eo postulasse, curaret: ut ad restaurationem pristini status regni et utilitatem meliorem, nova bonaque moneta cuderetur; huncque ad finem, eosdem de singulis portis Jobbagionum suorum, et aliorum omnium populorum in regno existentium, nullo penitus exemto, videlicet tam in Civitatibus, quam oppidis constituto-

---

[1]) Cod. Dipl. VIII. v. 7. p. 154.

rum [2]) singulos dimidios fertones cum argento vel denariis juxta valorem argenti, pro eo anno, obtulisse; Regem his eorum votis assensisse[3]); Camerasque suas Comiti Hey et aliis, simul cum dimidiis fertonibus illis, ea vendidisse conditione, ut denarios octavae combustionis ad pondus denariorum banalium antiquorum Stephani (Banus qui fuerat tempore Belae IV.) exigendos cuderent, quorum unus tres Vienenses duosque antiquos banales, tres vero unum grossum boemicalem aequent. Constitutione hac, quae rogatione, magnaque Concilii illius voluntate coaluit, obligatio pendendi ad reparandam rem aerariam subsidii (lucri Camerae sensu latiori) omnibus omnino regni Ordinibus, et Dominis quidem pro numero portarum Colonorum suorum, ceteris ratione fundi sui, pro uno attamen anno solum imposita est. Quod pro primo perficiendi de lucro Camerae per omnes deinceps pendendo consilii gradu satis esse videbatur [4]).

---

[2]) Id vero est: non solum ii, qui Jobbagiones habent, a singulis horum, sed quosque alios a porta seu fundo, curia, mansione sua.

[3]) Carolus cura rei metallicae in aliis anni 1327 Comitiis hujusmodi C. D. VIII. vol. 3. p. 198 statutione (rectius constitutione) cunctis regnicolis generaliter facta veterem consuetudinem, ut terrae Eclesiarum et Nobilium, in quibus auri et argenti fodinae reperiuntur, per cambium ad regias devolvi manus debeant, eo immutat, ut possessiones hujusmodi, his ipsis, modo eas aperire non recusent, permaneant, imo tertia etiam redituum regalium ex his montanorum more consueto provenientium iis cedat. Constitutionis hujus meminit art. 13: 1351 § 2 per verba ,,Carolus ipsis Regnicolis annuerat'' per hos nempe rogatus, ad eum modum, qui in condenda lege ex sensu tit. 3. II. Juris consuetud. nunquam non observabatur. Domos monetarias Budae, Quinqueecclesiis et Visegradi habuit. VIII. I. p. 496.

[4]) Ex literis his colligas non Magistrum Hippolitum, quae vulgi opinio est, sed Comitem Hey primum fuisse, cui Carolus emendandae monetae negotium commiserit. Hos deinde alii secuti sunt, cum quibus initos per Carolum contractus, quorum Kelemen

Hist. J. h. p. p. 146 d) commeminit, utinam aliquis in lucem proferat. Quod de usu vocabuli portae per Carolum caepto creditur, aliter se habere ex L. III. § 177 abunde patet.

§ 20.

qui in Decreto a. 1342 generatim Barones dicuntur, convocavit.

Decretum aliud ex literis Caroli cognoscitur, quibus Cameram Kremniczíensem Hippolito Castellano de Arva a. **1342** locaverat. In his Majores, qui coram aderant, universe Barones appellantur [1]). Horumque unanimi voto constituitur, de singulis ut portis, per quas currus foeno vel frugibus oneratus intrare potest et exire, decem et octo denarii argentei tertiae combustionis [2]) pendantur per quosque; exceptis solum servis et conditionariis regalibus et reginalibus ac aliorum quorumlibet; nec non exercituantibus et servientibus dominorum terrae, qui tamen ipsi, super depenso per populus suos lucro hoc, camerae expeditorias unas, licet plures possessiones haberent, a Comite Camerae uno redimere grosso teneantur. Dominos itaque et gentes militares, familiaresque dominorum, non tamen etiam nobiles, quibus gentes nullae essent, lex haec oneri Constitutionis a. **1323** exemit.

---

[1]) Decr. Car. in Corp. Juris § 18 et 31.

[2]) Ibid. § 1. Generatim vero de restaurata per Carolum re monetaria hungarica confer Cornid. Geneal. R. II. sec. XI. p. 48 et seqq.

§ 21.

Quem ea parte nemo non laudaverit quod jura nobilium non per gradus contulit, sed omni mox, ut par erat, numero absoluta.

Atque haec Nobilium, quibus modici, sine colonis, essent Penates, conditio diu, per omne enim, quo Carolus

Hungariae praefuerat, tempus tenuit, abiitque in vim consuetudinis regni ab antiquo approbatae. Quod cum ex lege hujus (art. **60. 1298**) in aperto sit [1]), quantum jam sententia Commentatorum quorumdam polleat, qui vetera ex praesentium moribus temporum metiuntur, facile est judicare. Hos namque, si dicant, quod ad haec eos dicere consentaneum sibi est, aut legem hujusmodi exstitisse negare oportet propter palmarem injuriam; aut usum ejus in dubium revocare ob metum, ne non lucrum inde, sed convulsa quiete sua detrimentum Resp. accipiat. Quorum utrumque aetate Caroli (nam de reliquis Regibus postea videbimus) fuit longe aliter. Neque idcirco nihil eum de tenuioribus Nobilibus his meruisse dici potest. Primus enim Regum Hungariae fuit, qui per donationes privatis ita passim factas, ut „nullo jure suo in terra collata reservato, eandem in toto in hos, posterosque, more et lege nobilium regni sui transferret" [2]) jura nobilitatis contulit non gradatim, sed omni mox, ut par erat, numero absoluta [3]).

---

1) „Item. Quicunque Nobilium, lucrum Camerae juxta regni consuetudinem ab antiquo aprobatam — solvere non curarent" cet.

2) Verba sunt ex literis Caroli sumta, quibus terram Barzanfalva Stanislao Kynezio a. 1326 donat. VIII. v. 7. p. 197. His simillima haec sunt (VIII. v. 3. p. 215) „Georgium filium Liptov de Palásth cet. Jobagiones castri Hontensis de dicto Jobagionatu exemtos, in numerum et coetum nobilium regni nostri duximus transferendos, volentes, et in perpetuum statuentes, ut idem Georgius et fratres sui et eorum haeredes ac posteritates semper privilegio libertatis, eave praerogativa gaudeant, qua universi nobiles servientes regni nostri Regales fruuntur, potiuntur, et gaudent, omnesque terras et possessiones, quas usque modo coluerunt, aut justo titulo habuerunt, vel in futurum sunt habituri, deinceps titulo nobilitatis et haereditatis habeant, teneant, et possideant perpetuo". Alia item (VIII. v. 3. p. 679) quibus servientes M. Stephani dicti Pogan, Jobagiones et conditionarios castrenses de Forgach in Comitatu Heves Ujvár de praedicta conditione eximendo, in coetum et numerum liberorum ser-

vientium et nobilium regni in filios filiorum cum possessionibus eorum justo titulo acquisitis, et acquirendis transfert.

3) Jam a. 1311 (VIII. v. 1. p. 396) Stephanum et ceteros filios Bud de Jerse castrenses, e conditione castrensium cum eorum possessione seu portione, in numerum et coetum nobilium castri Jobagionum agregat ita, ut tam ipsi, quam eorum haeredes et haeredum successores, de cetero cum eorum possessione praememorata libertate, qua veri et nobiles Jobagiones castri potiri consueverunt, debeant gratulari.

VI. De forma Judiciorum et Ordine juris aetate Caroli.

§ 22.

Proba sunt, quae Verbőczius

Parte altera Decreti de a. **1298**, quod vulgo Andrae **III**. inscribitur, Carolo Roberto vindicata [1]), plerasque hujus constitutiones ad Formam Judiciorum et ordinem prosequendi Juris spectare cum palam sit, neminem deinceps futurum existimo, qui laudibus Caroli, articulos **45 — 51. 57. 58. 61 — 69. 1298** tamquam alienos opponat, cum sint maxime sui; aut contra quem de fide Verbőczii prolixius contendendum mihi sit, Juris consuetudinarii **P. II.** lit. **6. § 12** asserentis: in praesenti Processuum judiciariorum usu constituendo, nullo non tempore Caroli Regis operam maximi existimatam esse [2]).

---

1) Libri X. § 38.

2) Kelemen Hist. Juris h. p. p. 138 e) de Decreto a. 1298 vulgarem secutus opinionem p. 146 Verbőczium et alios, qui in praecipuis laudibus Caroli emendatam Judiciorum formam collocant, oppugnatum pergit, pro iis, nec enim dubito, pugnaturus, nisi eum latuisset, et Causarum in brevis, longaeque litis divisionem et cetera

hujus generis, quae, ne diplomata alia memorem, parte altera Decreti illius continentur, Carolina esse.

§ 23.

Juris consuet. P. II. tit. 6. § 12 tradit.

Quod ejus consilium non ad solum coram Judiciis procedendi ordinem, sed ipsam etiam horum formam perpoliendam, omne igitur id, quod d. Ludovicus IX. in Galliis peregit [1]), apud Hungaros conandum dirigebatur. Simul itaque otium a bellis intestinis nactus est, simul ad hanc domesticam generis sui laudem se comparavit, coactoque Consilio Praelatorum, Baronumque Statuta condidit [2]), de quibus, quantum instituti praesentis ratio admittit, diximus; quaedam restant, de quibus deinceps dicendum est.

---

[1]) Vide sis compendii causa Sismondii o. c. T. VIII.

[2]) Lib. X. § 38. In lit. jud. Pauli Jud. Curiae Reg. Caroli de a. 1338 dicitur de articulo statutis his comprehenso (vulgo 64. 1298) „Quia secundum regni ab antiquo aprobatam consuetudinem tres tantum termini ad instrumentorum exhibitiones per Judices debent deputari.“ VIII. 4. p. 360.

I. De forma Judiciorum.

§ 24.

Et Palatini et Missorum Regiorum judicia, eo Rege, passim Congregationes regni dicebantur.

Causis capitalium rerum partim ad Sedes judiciarias Comitatuum, partim ad liberos Comites derivatis, magnum negotiorum, de quibus antea in generalibus Judiciis, aut proclamatis Congregationibus Palatinorum disceptabatur,

factum compendium. Judicia ipsa utriusque generis, aetate Caroli congregationis regni nomine, comprehendebantur, nonnunquam per Palatinos[1]), frequentissime per Missos Regia Palatinalique simul instructos auctoritate indictae[2]). Atque hi acceptissimi Carolo; Magistratus Palatini, seu ut jam is dictitabat, Palatinatus regni[3]) invisus, nonnunquam etiam sepositus. Quod praeterea ex sua illa potestatis Regiae plenitudine Sóváriis dedit, dedit hoc non sine maximo auctoritatis Palatinorum detrimento pluribus aliis, ut eos suae Judicisque Curiae suae servatos potestati, non Comitum solum Parochialium, sed Palatinorum etiam eximeret Jurisdictioni. Quid plura? honor magis, quam munus Palatini non facile alteri, quam cujus in se fidem, similitudinemque morum plene compertam haberet, ac plerumque hominibus novis repen-

---

1) De Congregat. Philippi Palatini, quae proclamata Carolo vocatur anno 1322 in Ujvár habita. C. D. VIII. 2. p. 487; Vilhelmi Palatini Comitatui Sopron a. 1335 indicta, in qua cum Palatino quatuor Judices Nobilium et Jurati Assessores universique Nobiles assidebant, VIII. v. 7. p. 268; alia ejusdem Vilhelmi Palat. in Comitatibus Ung, Bereg, Szabolcs VIII. 4. p. 262.

2) Missionum hujusmodi exempla: a. 1315 (VIII. 1. p. 597) Cancellarius Regis cum Jobagionibus castri judicat. M. Dausa (Dominicus Ilasznos de genere Rátolt. Katona Hist. Crit. VIII. p. 338) Vice Personae Regiae Judex specialis deputatus in congregatione simili judicat VIII. v. 2. p. 98. Dausa idem apud Szirmay not. hist. Com. Zemp. p. 17 ita scribit: Nos Magister Dausa Vice Regiae Majestatis Personae Judex et Comes in quinque Comitatibus Nobilium. M. Philippus Comes Scepussiensis et Ungvar a. 1318 Judicem se Vice Personae D. Regis fert. VIII. v. 7. p. 119. Et Philippus hic et Dausa mihi Missi, seu ut hodie loquimur, Comissarii Regii erant.

3) C. D. VIII. 3. p. 408. Ipse etiam Philippus Palatinus in literis de a. 1323. C. D. VIII. 2. p. 490 „per nos, ait, et nostros Successores Palatinatum tenentes". Palatinum jam Belae IV. magnum Comitem (l. III. § 51) Carolus lingua germanica Grosgrow vocat VIII. 1. p. 438.

tinisque Indigenis, in quibus Drugethii Gilettiique maxime commemorabiles, collatus est. Jurisdictione Bani Slavoniae ad quosque, ultra fluvium Dravum qui colerent, extensa [4]).

---

[4]) Anno 1325. C. D. VIII. 2. 631. sed Nicolaus Banus de Mako Jura etiam Palatinalia in Valko judicat. T. Gyűjt. a. 1833 T. X. Eclesia vero b. Petri de Posega et Kaproncza C. D. VIII. v. 7. p. 158. IX. v. 1. p. 63. Palatini, Judicisque Curiae Regiae semper suberant auctoritati.

§ 25.

Harum aliae generales erant;

Quod quis adversum Ducem, aut rempublicam fecisset, prima aetate ex edicto Congregationis Communitatis; sub Regibus diu ex Decreto Consistorii Regii, Senatusque luit [1]), qui instar fuit consilii publici. Ladislaus IV. crimen Majestatis per Andream Jako de genere Kaplon perpetratum, ad Congregationem regni detulit, ut ibi legibus de eo fieret judicium [2]). Carolus eadem incessit via, redditque hanc tam frequentem, ut ipse instituti hujus [3]) esse auctor existimaretur. Hungariae is universae Nobilitatis Communitatem, Baronesque et Proceres et Primates, ad decernendam in Felicianum de Zach, filiamque poenam convocavit, quam Praeside Joanne Drugeth Palatino a. 1330 ex peregrina latam lege, atti-

---

[1]) Vide Diplomata Andreae II. et Belae IV. post caedem Gertrudis edita.

[2]) Apud Kovachich in supl. ad vest. Com. T. I. ad a. 1278 „Idcirco nos (Rex) Regni nostri Praelati et Sacerdotes, Coronae fidelibus Nobilibus et Baronibus proponendo; iidem voluerunt tali modo:“ cet.

[3]) In jus deinde consuetudinarium recepti P. II. tit. 75 § 1.

gimus alibi [4]). In generalibus congregationibus hujusmodi, Rege hoc, causae quoque privatorum cognoscebantur saepius, non tamen eo coram, ut qui nihil studebat magis, quam ne quid committeret, ex quo Bullae aureae And. II. observans videretur; verum Praesidibus, quibus hoc muneris delegasset [5]).

---

[4]) Superius § 8 de lege regia Caroli. Uti a. 1278, ita nec in congregatione hac Praelati ullam judicii partem ceperunt.

[5]) Exempla vide C. D. VIII. v. 7. p. 127 et supl. ad Vest. Com. T. I. ad a. 1332.

§ 26.

particulares aliae.

Celebratae sub auspiciis Missorum Regis, aut Palatini, in uno, saepe pluribus Comitatibus ad eundem concitis locum. In his quoque Episcopos, Canonicos, nobiles, neque hos tantum, sed et homines alios vides, qui mutuato itidem a Gallis vocabulo Communes dicebantur [1]). Villani erant, regiorumque incolae oppidorum, quae a jurisdictione Magistratus Comitatus non dum exempta essent, illi denique Municipes (Capitalium aut Regiarum Civitatum cives), vel horum Primores, qui ad Congregationes hujusmodi adibant, non tam suo, quam communi sociorum nomine et mandato. Quod quidem beneficium [2]) indulgentia Caroli pluribus obvenit locis hujusmodi.

---

[1]) Dausa loco superius citato (VIII. 2. p. 98) cognoscit causam, in congregatione, cui Episcopus, Capitulum, Nobiles et communes homines Comitatuum de Sathamár, Zolnok, et Kraszna tam villarum nobilium, quam civitatum regiarum adsunt. Et ipse cum Episcopo, Capitulo, Judicibus Nobilium et communibus hominibus decernit.

[2]) Systematis, ut dicere solemus, repraesentativi.

§ 27.

Curia Regis

A generalibus congregationibus regni diversa erat Curia Regia. Huic plerumque Judex Curiae Regiae praesidebat, atque ex hoc maxime tempore, muneri huic praefecti qui erant, se supremum ordinariorum in Hungaria judiciorum tenere culmen literis suis ferebant [1]).

---

[1]) Illustrem supremi tribunalis hujus imaginem Cod. Dipl. VIII. v. 3. p. 158. Formulam vero Mandati de Causa per Sedem judiciariam Comitatus definita, ad Curiam Regis transmittenda, vide sis apud Szirmayum in Notit. Com. Zempl. ad a. 1321 p. 14 alterius a. 1339 editi. VIII. vol. 4. p. 425.

§ 28.

adnexum sibi habuit Forum Personalis Praesentiae in judiciis Locumtenentis,

Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenens [1]) sublimem distincti jam a dignitate Judicis Curiae Regiae Magistratus gradum, ab aetate Caroli in praesens usque constanter obtinet.

---

[1]) Horum seriem Lendvayus (a Consiliis R. ad Cameram H. A. fuit) ab a. 1337 deductam confecit, cujus indicio a. 1351 munere hoc Thatamerius Albensis Praepositus, una Vice Cancellarius functus est. Jacobus, qui a. 1405 Judicatum specialis praesentiae gerens scribitur, provinciam hanc usque a. 1423 obibat. Anno 1445 Joannes Vitéz Episcopus Varadiensis eidem praefectus, quem a. 1461 Petrus de Sáry Custos Alb. excepit, a. 1480 Archiepisc. Col. renunciatus. Anno 1481 Ladislaus Budensis; a. 1485 Lucas Praepositus; a. 1486 Thomas Drághy de Drágh; a. 1490 Stephanus Crispus de Lipcse alias de Nagy Lucsé Ep. Sirm.; a. 1494

Dominicus Praepositus Alb. prius, deinde Ep. Varad.; a. 1502 Lucas Kothrár dictus Ep. Zagr.; a. 1503 Stephanus de Bajon prius Sirm., mox Nitr. Ep.; a. 1512 Franc. de Marocha; a. 1519 Stephanus de Verbőcz Personalis Praesentiae in Judiciis Locumtenens renunciatus fuit; hunc Benedictus Bekényi, alii deinde sub Augusta domo Habsburgica secuti sunt.

§ 29.

cui Fiscus quoque Regius assedit.

Carolus specialem Notarium suum, Apocrisiarium veterum [1]) (Procurator hic Fisci Regii, Directorque Causarum Regalium, ut hodie loquimur, fuit) iisdem, quibus Imperatores Romani hoc muneris genus excellere voluerunt, juribus induit. Quorum plurima et sedem quoque ad Tabulam Regiam, Personalis Praesentiae Regiae Locumtenentis olim tribunal, cujus ille nunquam non pars fuit, tenet hodieque.

---

[1]) Haec ex Diplomate Lad. IV. de a 1283 Thomae Ep. Varadinensi impertito inclarescunt. Ita vero illud: qui temporibus avi nostri D. Belae Regis Notariae fungens officio sic per quaelibet crevit et eminuit incrementa, ut Apocrisiarii seu specialis Notarii ad anulum Regium sibi meruerit officium recomendandum; providus in causis, discretus in consiliis, in mandatis pervigil exequendis, sic agendo, sic negotia tam publica, quam fiscalia per ministerium sibi creditum dispensando, ut quoad usque Rex idem vixit, in eodem ministerio perduravit. Eadem de illo et ampliora Elis. Reg. C. D. V. ad a. 1248. Catalogum S. R. Coronae Fiscalium ab a. 1260 Mart. Lendvay laudatus paullo ante a. 1805 apparavit et Georgio Majláth (seniori) triennio post Personalis P.R. in Jud. Locumt. d. d. d. Primus Thomas de Bougue specialis Notarius Regis usque a. 1269; a. 1270 Bened. Aulae R. Not.; a. 1286 M. Elek. a. 1310 M. Carolus, ambo titulo Aulae R. Notariorum usi; a. 1322 M. Thomas Not. R.; a. 1326 M. Joan. de Semjen eodem titulo usus muneri huic praefuit. Huic M. Steph. de Vossyan successit, qui se

specialem Notar. et Procuratorem Regis; M. Thomas dictus Tyuk de Gyal a. 1332 Aulae R. Procuratorem; a. 1337 Steph. de Athya; a. 1350 Jacobus; a. 1358 M. Petrus de Gerek; 1366 Lad. de Langen; 1374 St. de Pand se Notarios Curiae Regalis; qui hos secuti sunt, se jam Procuratores Regis, jam Causarum Regal. Procuratores; a. 1453 primus M. Steph. lit. de Alsó Abrán Directorem se Caus. Reg. scripsit. Ex lit. C. D. VIII. v. 7. p. 197 videas M. Georg. de Bokod Notarium ac Procuratorem Caroli fuisse ad negotium ibi descriptum specialiter deputatum.

§ 30.

Civibus provocationem ad praesentiam Regiam vel Magistri Thavernicorum Regalium liberam reliquit.

Privilegium per Carolum a. 1331 urbi Comaromiensi impertitum, quo „si causa tam ardua esset, ut huic decidendae villicus non sufficeret, eam ad praesentiam Regiam vel prout expedit, Magistri Thavernicorum Regiorum provocandam“ decernit [1]), indicio est, hac in re optioni fuisse locum.

---

[1]) VIII. v. 3. p. 331.

§ 31.

Sedes judiciaria Comitatuum

Carolo sedes Vice-Comitis dicitur [1]), qui per solum adhuc Supremum Comitem delectus, quod hic tum per missionem regiam, tum Comitatuum aliorum sibi creditorum causa saepissime aberat, unus tribunali huic praefuit aucto per Carolum octo viris [2]), qui Jurati, saepius jurati

---

[1]) Art. 48. 1298.
[2]) Art. 45. ibid.

Assessores, per syncopen hodieque Jurassores [3]) vocantur, eapropter, quod ex personis judiciariis primae fuerant, quae exemplo Lud. IX. Galliarum Regis per Hungaros quoque adoptato, juramentum de munere suo recte obeundo nuncuparint [4]). Huic ille tribunali cum sigillo facultatem simul quaestiones de factis violentis cognoscendi dedit, judicium enim de his ferendum Palatino vel Judici Curiae Regiae reservavit [5]). Ad quos Causas quoque, de factis possessionariis quae essent, pertinuisse jam superius [6]) adnotavimus.

---

3) C. D. VIII. v. 7. p. 269, 315.

4) Lex enim generalis de Juramento per quosque praestando Judices postea art. 1. 1435 rogata est.

5) art. 45, 46. Decreti de a. 1298 inscripti, art. 4. 5. 1435 confirmati.

6) Lib. III. § 124.

§ 32.

De sedibus Dominalibus.

Jurisdictioni Dominorum usque adhuc soli tantum suberant coloni. Carolus constituit, ut nobilis quisque non solum ex parte Jobbagionum in bonis suis commorantium, sed etiam servientium impossessionatorum (inquilinorum, famulorum) in causis quibuslibet, exceptis furtis publicis, latrociniis, et criminibus (nisi privilegio secus provisum esset, per sedem judiciariam Comitatus [1]) vindicandis) justitiam administret, et querulantes, ordine juris, prius a Domino horum vel ejus officialibus postulare illam debeant [2]); dedit tamen provocationi locum [3]). Juri eos sta-

---

1) C. D. VIII. 4. p. 368.

2) Vide literas Caroli de a. 1342 (IX. v. 1. p. 84) alias item IX. v. 2. p. 365.

3) A sententia hujusmodi ad Curiam Regis factam per famulos provocationem vide C. D. VIII. v. 4. p. 425, 426.

tuebant Domini[4]), quorum arbitrio per instauratam rusticorum migrandi facultatem modum posuit [5]).

---

[4]) Prout juris est et regni consuetudo exigit, habent literae VIII. v. 4. p. 368.

[5]) Art. 70. Decreti Andrea Carolini de 1298.

II. De modo coram jure disceptandi.

§ 33.

formulaque reddendi per eum, qui in jus vocatur, responsi

„Increscente causidicorum numero, ne quod plurimi querebantur, argutiis horum veritas intricetur magis, quam evolvatur" per Carolum decretum est, „ut in causam vocatus coram tribunali brevissimum reddat Actori responsum: se, quod ad actionem contra se propositam: innocentem esse, ac immunem; neque aliud in nuncupando quoque juramento adferat quidquam"[1]). Norma haec [2]) unde ad nos delata sit, nemo quaeret, qui Gellium legerit Noct. Att. l. XVI. cap. **2** de veteri hac disciplinae dialecticae lege disputantem, quae per tribunalia hungarica recepta, ad Transylvanos tardius, vi edicti de a. **1342** pervenit [3]).

---

[1]) Ita a. 1352 in Comitatu de Sáros, Jacobus cum 12 personis nobilium super eo praestitit sacramentum „quod ipsa die super domum Nicolai potentialiter non venisset, Nicolaum non interfecisset, nec interfici procurasset". Simile VIII. v. 4. p. 555. Confer etiam Art. Notar. (Kovachichii) de temp. Lud. form. p. 8 num. 13, n. 128, 129 cet.

[2]) Quae teste art. 316 Juris urbis Budensis, iisdem concepto verbis, in civium quoque causis obtinuit. Buda városának törvény könyve. Posony 1845 p. 171.

[3]) Ab hoc igitur tempore apud nos item valet illud Cic. de Oratore II. 105 c. 25 „Causae inficiatione defenduntur". In par-

Non itaque nihil est, quod earum rerum, ad artem litigandi quae pertinent, Carolus migraverit. Et poena quidem calumniae Romae veteris, quam per Majores Hungarorum adoptatam alibi adnotavimus [4]), ad modum humanitatis legum Justiniani [5]), eo auctore redacta est.

tit. 102 „primus ille status rationem habet iniqui criminis, ipsam negationem, inficiationemque facti."

[4]) Notitiae praeviae §. 32. Qui per calumniam innocentem accusasset, ejus fronti literam K. inustam, ex Cic. pro Sex. Rosc. C. XX. locisque aliis colligitur per Heineccium in Hist. Juris civ. l. I. c. 3. § 107, Antiquit. Rom. l. VI. tit. XVI.

[5]) Conf. Heineccii Ant. Rom. l. c. et op. trip. Juris consuet. Hung. P. II. tit. 70, 71.

§ 34.

de mediis probandi,

Inter haec literarum plurimus aetate Caroli usus; neque eo minus vetustissimum quoque Conjuratorum Institutum mansit; licet eo de moribus magis, quam de probatione rei gestae fieret judicium. Erant hi porro quoque pro conditione personarum, quarum adjuverant causam, plures paucioresque; ut passim alibi. Non enim novum hoc, et solius populi hungarici propium erat, putare: eos, qui genere et opibus eminerent, fide quoque et honestate esse praestantiores [1]), ad hanc igitur opinionem confirmandam, paucis egere conjuratoribus sui similibus; ut quisque tamen ab his maxime abesset, eo majorem cautionis diligentiam esse adhibendam. Et Carolus itaque et Ludovicus probarunt Institutum hoc, excoluerutque [2]); nam aliud, quod

[1]) Arist. polit. l. IV. c. 6. Dionys. Halic. l. II. 12.

[2]) Vide in solemn. form. Styli Kovachichii Art. not. cur. Lud. R. punctum 127, quo abusus conjurandi consuetudinis gravibus verbis castigatur.

apud Romanos observatum Gellius ad memoriam prodidit[3]), ut si, quod inter duos actum est, et neque tabulis, neque testibus planum fieri posset; tum apud Judicem, qui ea de re cognosceret: uter ex iis, vir melior esset, quaereretur; et si pares essent, seu boni pariter, seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, et secundum eum judicaretur, num aliquando usu apud Hungaros viguerit, nihil pro certo dicere habeo.

---

[3]) Noct. Attic. l. XIV. c. 2.

§ 35.

nihil demutatis.

Ordalibus itaque jam olim, Ladislaus IV. dum rerum potiretur, abrogatis; in reliquis mediis probandi nihil immutatum[1]), perseveravitque etiam regula Juris veteris: ex aprobata regni consuetudine causas productione testimoniorum comprobatas duplici articulo, scilicet: duello vel juramento consuevisse definiri[2]).

---

[1]) Consuetudo quoque antiqua, ut in causis, quae de finibus essent (metales vulgo appellantur), Actor jurans terram super verticem capitis teneat, mansit. Vide lit. a. 1325 CVIII. v. 7. p. 180 alias de a. 1360 in Notitia topogr. Com. Zemplin p. 273, et formulam Juramenti ad calcem Corp. Juris. De testibus vero, qui in hoc causarum genere discalceatis pedibus jurabant, literas IX. v. 2. p. 353.

[2]) In lit. de a. 1334. VIII. v. 3. 758. Ab regula hac ne sacerdotes quidem exemtos fuisse Caroli aetate, ex querela eorum ad Pontificem M. patet; literis item IX. v. 1. p. 563 productis. Literis de usu pugilum per nos T. II. in Mantissa productis et annum 1253 referentibus, consonae sunt illae, quas a. 1347 editas Szirmay Not. Com. Zemplin. p. 211 publici juris fecit.

VII. De re militari.

§ 36.

Vetustissimo instituto militiae castrensis multum alioquin labefacto,

Consilium Belae IV., qui post illatam per Tataros Hungariae vastitatem, non ad institutum militiae castrensis in vitam revocandum, sed Castella, Castellanos Regios et Comites creandos animum adjecit, Carolus quoque probavit, nihil praeter nomen horum mutando; Comites enim pro perpetuo vocis in Arragonia et apud Gallos pro Valentioribus usu, Barones vocitabat [1]). In his Antistites Ecclesiarum porro quoque primo fuerant loco, quos hac aetate, quidquid olim Cardinalis Gentilis jusserit, ipsos etiam per se militare debuisse, ex libello nonnullorum ad Pontificem dato citatoque superius novimus.

---

[1]) Ad eum plane sensum, uti Carolus Dufresne scribit: „Barones in regno Arragoniae, ut auctor est Vitalis Episcopus Oscensis, iidem sunt, qui Rici (Valentiores d. Stephani) homines, qui scilicet pluralitate Vasallorum decorantur, cum quibus in exercitum pergunt, cum a Rege evocantur. Quo sensu etiam Franci Barones appellant, qui vexilla in praeliis educunt, et cum Vexillis suis, praeeuntibus iisdem vexillis, pro Rege pugnant.“ De usu vocis domestico ex Thuroczio cognoscas, qui chron. sui P. II. c. 97: „tunc, ait, quidam fidelis Baro Donch nomine, Comes de Zolio et de Lipto“.

§ 37.

Carolus systema, quod Banderiale audit,

Indole terrarum castrensium, udvarnicaliumque, generali Possessionum Regalium nomine aequata, regimen Caroli, novi quodammodo systematis diluculum fuit, quo deinceps Exercituantes Regis et Reginales, re-

liquias quoque populi castrensis, in Castellanorum Regiorum (§ 10) divisi Districtus, Regii et Reginalis Banderii nomine comprehendent; novaque sequetur gentium Comitatus appellatio, partem significans plebis, quae a populis fundos regales colentibus, Dominorumque banderiatorum [1]) reliqua, admensum sibi militem, et in sumtus hujus pecuniam exercitualem, ad aerarium Comitatus praestabit. Exercituantium denique Nobilium increbescet nomen, antiquissimis Jobbagionibus naturalibus, militibusque s. Stephani plane synonimum.

---

[1]) Nomina horum adhuc diversa. In privilegio Bátoriorum (VIII. v. 3. p. 404) de a. 1330 recurrentia: „Familiares ministri, ministri et famuli et Jobagiones quinquaginta tres sunt occisi" banderium notant. Homines Petri et Georgii Jakon, qui in conflictu cum Matthaeo Trenchiniensi vulnerati, partim capti sunt, servientes eorundem vocat Carolus in literis 1312; Ludovico vicissim servientes hujusmodi in literis a. 1347: „proximi et famuli" perinde atque Stephano V. in literis Raynaldo M. Dapiferorum anno 1270 datis „honesta et armata familia"; aliis, qui Joannem de Lipto per Carolum, ob carentiam literarum possessionibus Akalichna, Poruba, Zentstephan, Chervina et Harangfiaháza depulsum, trans mare sequebantur, Clientibus nomen est in patentibus de a. 1352. in Arch. Lelesz.

§ 38.

excoluit.

Idem de Ecclesiarum populis intelligi velim. Quorum meminisse non possum, quin Colomani, Episcopi Jaurinensis (filius erat Nothus Caroli Roberti) in milites Eclesiae suae de Szany praeclaram voluntatem laudem, quibus, mala officialium fide sublatam veterem libertatem, postliminio redditurus, anno 1338 [1]) decer-

---

[1]) C. D. VIII. v. 2. p. 192.

nit: „ut Officialis suus eosdem Nobiles judicare, vel ab ipsis aliquas taxationes, collectas vel munera exigere non praesumat; sed Nobiles hi ad judicium Comitis sui vel Eclesiae suae terrestris pro causis venire teneantur more aliorum jobbagionum nobilium Ecclesiae suae; et secum (Nobiscum) ut cum Episcopo, si necesse fuerit, ad exercitum Domini Regis ire teneantur; quod si non possent: extunc nihil plus, quam quatuor marcas denariorum (quamlibet marcam cum decem pensis computando) in duobus terminis annuatim sibi (Nobis) vel Comiti suo dare teneantur."

§ 39.

Urbibus, ut adnexam privilegiis suis militiae obligationem pecunia redimere possint, indulsit.

Saxones Scepusienses, qui secundum literas Stephani V. census, vectigaliumque nomine tercentas quotannis argenti marcas pendere, cum domi aut foris belli posceret necessitas, quinquaginta viros lanceatos praestare tenebantur, censu illo ad mille ducentas Marcas aucto, militiae immunitate donati[1]); Saxonibus de Medgyes et Selk in Transylvania concessum, ut onus bellicarum expeditionum pecunia quotannis repraesentanda redimerent[2]). Habuitque haec istorum conditio commodi satis, ut urbes hanc sibi utendam aliae super alias expeterent. Quod non tam ignavia factum, quam quia, uti jam de vetustissimis populis memoriae consignatum accepimus, inter urbanam industriam, sellulariasque ac questuarias artes, et bellandi laborem parum convenit; qui itaque illas exercerent, nullibi gentium non libentius pecunias ad

---

[1]) Literis de a. 1317 pridie Idus Nov. a. 1328 novo sig. confirmatis.

[2]) Ederus in observ. ad Felmerum.

sumptus belli conferunt, aut mercenarios milites conducunt, quam absunt domo [3]).

[3]) Saxones Eperjesienses, Cibinienses et alii de Sáros, centum et quinquaginta Marcas puri argenti, et pro strenis marcas, quinquaginta pacti, literis de a. 1324 tertio non. Nov. consecuti sunt, ut ne deinceps ad exercitum Regis generalem vel particularem, vel ad Congregationem Regni generalem (supra § 24) venire teneantur.

§ 40.

Jazygum jura avitae virtutis militaris causa confirmavit.

Jassones scribere parabam; ita enim eos Corolus Robertus in Privilegio vocat, edito a. **1323**, quo Larzan, filium Zorán, Joachan, filium Furdach, et horum fratres, cognatos, proximos a potestate filiorum Keverge eximendo, in statum Jassonum, specialiter Regiae Majestati exercituare debentium transfert. Jazyges scripsi usu pervulgato, cui: pro Ijász, quod Pharetrarium notat, eodem plane significatu Jász placet. Gens est gemella Cumanorum Arpadi, s. Ladislai, Stephani II., Belae et Ladislai IV.; per hanc stirpem suam, cujus bellicae virtutis gloria aequo jure ad eam pertinet, tam celebris, ut, qui eos a Jazo, Agenoris nepote: nam alii ab Jone, Xuthi filio; Jonibus pelasgis; Pan-Jonibus; alii a Jazygibus Metanastis, Jassis Plinii, Jassiis Ptolemaei, et rursus alii a gentibus apud Strabonem et Dionem Cassium alterutri nomini adsonantibus deducunt; non equidem horum operam non laudandam, sed in re ipsa, quem Petrus Horváth domesticus gentis hujus scriptor gravis tenuit, mihi item servandum sapientiae modum [1]), et apud Dionem Cassium quidem non Jassios, sed mores potius Parthorum con-

[1]) Comment. de init. ac Maj. Jazygum et Cum. 1801.

templandos existimem, qui cum cultu militiaeque ratione Aboriginum generis nostri mire quam congruunt[2]).

---

[2]) Lib. XL. c. 15.

VIII. Res Caroli bello foederibusque cum Principibus externis gestae.

§ 41.

Inter has

Bello, quod cum Urosio Serviae Rege fuit, non hunc solum Carolus ad officium revocavit, sed partem quoque Macedoniae in suam redegit potestatem. In coercendo Bazarado Valachiae transalpinae Vajvoda parum felix; Mladinum quidem, qui popularium adjutus favore, Dalmatiae, Croatiaeque Banum se ferebat, bello cepit; sed perfidiam Neliptii, et in accolis partium earum, quae primae olim Carolo fidem obstrinxerant suam, ab hoc abstrahendis dolum, aliis avocatus curis, filio ulciscendam reliquit.

§ 42.

quae pactis conventis confectae sunt, nomini ejus gloriam singularem; Ludovico certam successionis in regno Poloniae spem

Ad res cum exteris gerendas prosperrimum telum foedera et pactiones ratus, ex suppetiis Friderico Austriae Duci, electoque Romanorum Imperatori contra aemulum praestitis hanc utilitatem tulit, ut Posonium cum omni ditione, quam vidua Andreae III. dotis tenebat nomine, facile redderetur. Idem ei in componendis Principum vicinorum invicem simultatibus studium, in quod omni industriae genere, nec modico aerarii impendio sic

penitus incubuit, ut castrum Visegradiense quoddam veluti Concordiae templum evasisse, vere Katonaius observet. Neque eo minus renuo: praecipuam hujus laboris sumtuumque causam huc spectasse, ut Regia florentem sobole Domum suam, nova ditionum accessione redderet amplissimam. Quibus re ipsa id consecutus est, ut Casimirus ductis secum Poloniae Primoribus, Visegradi Ludovicum conditionibus, mutua Ordinum gentis utriusque consensione in tabulas relatis, haeredem Poloniae constitueret. Evenit hoc sexto post anno, quam Carolus filio Stephano auctus, iter in Siciliam cum filio Andrea iniit, reque, cujus causa venerat, per Pontificem adhuc gesta, coram cum Roberto Rege peracta, filium hunc Joannae ejusdem nepti despondit.

§ 43.

attulerunt.

Atque haec, Carolo Rege, facies Hungariae fuit, sane quam magnifica et elegans; sed in qua nativam vultus gratiam desideres, sollicitudinis autem indicia videas plura, quod a Domino penderet, non eo quidem illiberali, sed qui amari per populum dedignatus, dum metui tantum vellet, insolentis fastidii hujus invidia, praeclare factorum quoque suorum gratiam corrupit.

LIBER DUODECIMUS.

LUDOVICI MAGNI

TEMPORA.

Ut gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria; sic Moderatori reipublicae beata Civium vita proposita est; ut opibus firma, Copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.

Scipio apud Cic. Ep. ad Atti. l. VIII. 11.

XXVII. REX LUDOVICUS I.

ab anno 1342 — 1382.

§ 1.

Universis Ordinum regni suffragiis corona incinctus.

Hunc Comes Paulus de Nagy-Marton (Judex Curiae Regiae fuit) unanimi Praelatorum, Baronum et Nobilium regni voto et intentione, in Alba Regali, solito loco cathedrali, die dominica proxima ante festum b. Jacobi Apostoli, a. **1342** corona beatissimo Stephano I. Regi Hungariae divinitus data, solemniter coronatum ad posteros prodidit [1]; quasi conceptis hos monere verbis voluisset, non a Pontifice designatum, non fortuita nascendi oblatum conditione, sed quantacunque haec esset fortuna, salutem gloriamque nominis hungarici commisisse Principi non ad aequandas tantum, sed superandas quasque amplissimas spes genito; et fortunae hujus et provenientis ex hac beatitatis suae, ipsum sibi auctorem populum exstitisse. De qua dicturus, a cunctis, in quorum manus Commentaria haec inciderint, etiam, atque etiam queso, et peto, ut meminisse constanter velint: hunc praefinitum his esse modum, solas ut res ad statum

---

[1]) Literis de a. 1343 C. D. IX. v. 1. p. 168. Hoc idem verba Chron. Bud. „de Magnatum, Procerum, Militum, ac communitatis Nobilium regni Hungariae voluntate unanimi et favore praecedente“ significant. Recte itaque Bonfinius „nemo unquam tot favoribus, ac tam propitio populorum ac Ordinum omnium consensu Rex unquam creatus esse dicitur“.

Hungariae publicum, usumque et consuetudinem vitae civilis, temporis cujusque, cognoscendam pertinentes, ea igitur, quae memoriae sunt, consectentur; quidquid artem et scientiam et ferendae in posterum legis diligentiam attingit, Comitiis hoc, artiumque illarum Magistris relinquant; tanto autem magis in praecipuam eam muneris sui incumbant partem, ut veri falsique secernendi disciplinam teneant, neque alio, nisi qui rebus patefactis, detersaque vetustatis rubigine, uti par est, explicitis, aut ex situ obscuro et tenebricoso in meliori collocatis luce, inest, clarescere nitore studeant. De Ludovico aequalibusque temporum ejus Majoribus nostris alioqui vel apte dicere, labor est non omnis sollicitudinis expers; ne his, qui magnitudinem rerum per eos gestarum admirantur, parum; aliis, qui hanc nobis Historiae hungaricae partem maxime invident, multum dixisse videamur. Sed haec hactenus.

§ 2.

amplissimas hujus ditiones, quae avulsae erant

Ludovicus ineunte adolescentia regnum auspicatus, altero mox hujus anno, quantus bello futurus esset, in Transylvania ostendit, ubi Saxones, quos a fide, fortitudineque militari alias laudavimus, contempta ejus aetate, regiis vectigalibus interceptis, obedientiam aperta seditione detrectarunt. In hos profectus, tantam et laboris patientiam, et usus armorum peritiam, et erga eos, qui se clementiae illius permisissent, magnanimitatem explicuit, ut, quod hinc in Transalpinos, ad vindicandam perfidam exercitus paterni caedem transferre constituit, bellum sola ferme Virtutum harum fama conficeret. Bazaradus Vajvoda namque ubi appropinquare eum cum manu delecta sensit, ad obsequium, quod Carolo antea negabat, sua voluntate revertit, et quae imperaturus esset, perpetuo facturum se, cum natu majoribus gentis universae spopondit. Quos deinde Optimatum Croatiae pars maxima secuti, quum Ludovicum armata ad Bihacsum adesse ma-

manu vident, seque castraque dediderunt. Haec bella excepere suscepta pro sociis, hacque fortuna gesta, ut nemo jam dubitaret, pacta consulto vel auctore Carolo conventa, inconsulto vel renitente Ludovico, impune abrumpi non posse; haud mediocre igitur magnanimitatis illius esse pretium, qua Duces Austriae jus successionis eidem in terris suis stipulatos, ab hac sponsione penitus liberos pronunciavit [1]). Italicum deinde sequebatur ad ulciscendam necem, quam Joanna neapolitana Andreae fratri ejus, marito nempe uxor, incestis amoribus contaminata, sicariorum ope intulit; vindicandumque simul jus successionis in regno Siciliae, quod ex constitutione Clementis IV. ad Ludovicum spectabat, per Robertum, quod posteris quam agnatis indulgentior esset, interversum. Initium hujus, vel victoriarum potius, quarum aliae super alias secutae sunt, a. 1347 factum, neque ullum bellum aliud nomini hungaro seu a fortitudine militari, seu praeclara disciplina, ipsis adeo hostibus laudata gloriosius fuit; sed quinquennalis laboris industriaeque fructum omnem Clementis VI. Pontificis erga Joannam voluntas intercepit, verecundia injuriae, dedecoris, offensionisque bonorum omnium major.

---

[1]) Pray Hist. Reg. Hung. P. II. p. 113.

§ 3.

virtute et felicitate sua recuperatas

Dalmatiae causa bella ei cum Venetis plura, quae sopita aliquamdiu rursus recruduere, dum tandem a. 1358 pax his inita conditionibus est [1]): quidquid eo spatio, quod initio a medietate Quarnici seu Carnici sinus ducto, usque ad Epyri limites Dyrrhachiumque tenditur, oppidorum, in-

---

[1]) Apud Du Mont Corps Dipl. T. 1.

sularum, portuum est, id omne, cum dominio jureque proprietatis, una cum titulis Dalmatiae Croatiaeque, quibus usi Veneti essent, in Ludovicum hujusque successores Hungariae Reges ut transiret [2]), nec unquam actione ulla aut beneficio juris et legis adversus cessionem hanc usuros se Veneti juramento promitterent; Ludovicus contra, quae in Marchia Tarvisina, Istria et in ditione Cenetensium occupasset, Venetis restitueret, secura parti utrique et libera navigandi mercandique potestas esset; malefactores neutri reciperent, curarentque a piratis mare ne infestetur. Permutatis pacis tabulis, Ludovicus Diplomate alio cavit, ut Dalmatis jura sua municipalia deinceps quoque integra essent. Maritimi autem salis Cameram ad eum morem, qui in Hungaria obtinebat, disposuit. Lucrum, quod ex hac in aerarium redundaret, haud mediocre quum esset, molimen Venetorum mercimonium salis per Adriaticum vetandi, post annorum **20** intervallum, novi causam belli praebuit. Quod ex foedere inter Ludovicum et Patriarcham Aquilejensem, Carariam item Paduae Dominum et Forojulienses Genuensesque inito, socia cum his gestum opera anno **1381** his desiit legibus: Ludovicus ea, quae de Patriarcha Aquilejensi, Paduano et Genuensibus constituta essent, rata haberet; Veneti, qui centum aureorum nummorum millia Regi deberent, de his censum, septies mille aureos, ei successoribusque in festo d. Stephani Regis quotannis persolverent. Quos quidem hi diu postea, etiam Sigismundo Regi pensitarant.

---

[2]) Dalmatia igitur integra his ipsis limitibus per Const. Porph. de adm. imp. c. 31, et per Thomam Archid. Spal. Hist. Salon. c. 1. circumscripta.

§ 4.

auctasque unus tenuit omnes.

Ragusini, qui et Epidaurii et Ragusa Vechia dicti, publico nomine Eliam Archiepiscopum, et quatuor patri-

cios a. **1357** ad Ludovicum delegarunt, et annuos quingentos aureos pacti, se in ejus, Regumque posterorum fidem contulerunt [1]) sponte, perstititque nexus hic plurimis deinde privilegiis excultus [2]) usque ad tempora Ludovici secundi.

---

[1]) Engel Gesch. des Freist. Ragusa p. 132.

[2]) Alberti est de 30. Julii 1438. Lad. posth. plura de a. 1456 exstant privilegia, quibus Rectori in medio eorum electo titulum Archirectoris; Urbi signum phaenicis in sigillo, usum cerae rubrae, jus praeterea cudendae monetae aureae tribuit. De Uladislao II. et literis ejus vide Istvánfy l. II. p. 20. et Tudom. tár. a. 1837 v. 1. p. 155.

§ 5.

Idem regni quoque Poloniae possessionem adivit.

Ludovicus post fata Casimiri Poloniae Regis anno **1370. XVII.** Novembris Cracoviae coronatus, hujus quoque regni possessionem adiit; gubernationem autem Elisabethae matri et post hujus in Hungariam reditum anno **1377** Ladislao Duci Opuliae (ab a. **1368** usque ad annum **1373** Palatino, Russiae deinde praefecto) commisit. Elisabetha mortua, communi Regis, Ordinumque Poloniae consensione Zavisus Episcopus, Dobeslaus Castellanus Cracoviensis, et Sandiroghius Calishiensis Palatinus delecti, qui vicaria potestate administrarent regnum, per Ludovicum post mutatam a. **1374** in Comitiis Cassoviensibus primaevi pacti conditionem, ex qua jus successionis solum sexum masculinum sequeretur, filiae suae Mariae destinatum. Hanc Ludovicus a. **1377** Sigismundo Caroli Imperatoris filio Tyrnaviae despondit, persuasitque Polonis Zolium evocatis, ut futuro huic genero suo, quem moribus, linguaque hungarica imbuendum [1]) post sponsalia

---

[1]) Chron. Bud. p. 340 comunicato consilio serenissimarum Reginarum, genitricis et consortum suarum, nec non Praelatorum et

apud se retinuit, fidelitatis sacramentum dicerent. Quo praestito, copiis hungaricis instructum, pro capessendo regno in Poloniam misit.

Baronum regni praecedente. Secundum Dubrav. l. XXII. „missus non multo post in Hungariam Sigismundus ut a teneris statim sermonem hungaricum, usumque militiae perdisceret."

§ 6.

veri nominis Archi rex.

Itaque Ludovicum finibus regni a mari Adriatico ad Balticum prolatis, quidquid id est, quod Hungariae, Poloniae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galiciae, Lodomeriae, Bulgariae, Cumaniae nominibus comprehenditur, unus auctoritate legitimi imperii tenuit; regnum enim Siciliae per Urbanum VI. sponte jam oblatum, a. 1380 Carolo Dyrrhachino cessit.

§ 7.

Bello paceque pariter magnus.

Verba Andreas II. per Bullam suam auream dedit, per Carolum quoque tanti, et non ultra habita; veritatem verbis illis virtutemque Ludovicus addidit, reique firmavit fidem. Poterat hic Decretum Andreae alterum de a. 1231 probare, eratque vel per hoc amplissimum, justitiae, aequitatisque suae editurus monimentum; ipse tamen eodem opere innocentiae simul sanctitatisque morum suorum exstare ad posteros specimen voluit; hujusque conscientia animi, eam quoque Bullae partem probavit, quae liberam populo attribuit resistendi facultatem. Trajani, credo, qui Praetori gladium porrigenti „pro me, ajebat,

si bene; contra me, si male regnavero [1]," et similia Caroli calvi in Gallia, Henrici I. in Germania, Alphonsi III. in Aragonia [2]), memorabilia dicta scitaque, quam plane ex mente sua essent, Decreti sui auctoritate in perpetua testari tempora constitutum secum habuit.

---

[1]) Müller Weltgeschichte. I. 347.

[2]) Spitler Staatengeschichte. — Schütz Allgem. Gesch. cet.

§ 8.

Bullam auream Andreae II. confirmavit.

Nihil enim de resistendi facultate ab Ludovico Hungari postulaverunt quidquam; ne ab Andrea quidem III.; cum maxime possent, manuque prope tenerent, quidquid concupiscerent. Quo magis persuadeo mihi, nullum universae genti gratiorem alias illuxisse diem, quam quo ei de hac Regis maximi fiducia in animis suis collocata innotuit. Et haec quidem Majorum aetas, praeclarissimas artes, quibus tanto Ludovici animum devinxerat opere, veteribus ortus nostri vitiis: discordia et factionibus profligatis, sic deinceps quoque coluit, ut diligeret ille quidem populos suos omnes, Hungari tamen prae ceteris essent, quos amaret. Nec immerito: his enim fuerunt moribus, ut hoc ejus judicio laudatissimi ipsi, posteros darent tantae capaces virtutis, ut cum redire domestica ea mala, hisque Bullae aureae et Ludovici indulgentiam obtendi viderent, ancipiti hac resistendi libertate, sua semet sponte in gratiam Vladislai I. abdicarent.

§ 9.

integramque esse voluit etiam auctoritatem Palatini.

Primus hic regni Magistratus ob amplitudinem dignitatis molestus Carolo, non etiam Ludovico fuit; sed in subrogando hunc servavit modum, ut nec sine Palatino

regnum, nec diuturno Palatino esset uno; ut qui inveterata potestate alterutram in partem facile insolesceret. Quam igitur pater de plenitudine potestatis Regiae Sóváriis, hanc filius de Regiae liberalitatis clementia Vasváriorum Majoribus, populisque haud paullo secus, ita nimirum impertivit gratiam, ut judicio Comitum parochialium et Judicum nobilium exemti, suo solummodo, vel Palatini Regni sui aut Judicis Curiae suae judicio in ipsa Curia sua ferendo reserventur. Sic vero dignitatis Palatini et amplitudinem restituit, et proëdriam [1]).

---

[1]) Sóvariorum d. a. 1326. Vasváriorum de a. 1360. Literas Archiv. Jasov. conservat.

Generales regni conventus celebravit suepius.

§ 10.

De vi, et potestate legis idem ei, qui Colomanno olim sensus

Queri cum fortuna possem, ita hanc literas omnes abdidisse, ut scriptores plures ii maxime, qui veterem Comitiorum usum, ex praesenti metiuntur, negent per Ludovicum Comitia aliquando celebrata; sed non discedam a consuetudine mea, a praesenti vero, quo fungor, officio, abesse querelae debent. Ludovicus Curiam Regiam ad castrum novum montis Pesthiensis (novae Budae nomen) a. 1353 transtulit; ibique et judicia pro more exercuit, et si condendae novae legis emergeret necessitas, consilia cum Ordinibus regni contulit. Pro Regia enim Patris lege illud potius Alexandri Imperatoris „nihil tam proprium Imperii esse, quam legibus vivere" [1]) con-

---

[1]) L. III. c. de Testamentis.

stanter praese tulit[2]). Itaque factum, ut „leges non secus, quam Praelatorum, Baronum et Nobilium perferri consensione posse, hujusmodi tamen scitis, promptum per omnes obsequium praestandum esse“ ex ejus ore[3]) habeamus. Propria haec item ejus verba sunt: „moris id esse, consuetudinisque, atque consonum rationi, ut quidquid RegiaMajestas de consilio et bene placito[4]) Praelatorum et Baronum, Procerum et Nobilium regni sui decreverit faciendum sive statuendum, et matura deliberatione praehabita agit, ordinat ac disponit, in his praesertim, quae ad utilitatem et honorem et commodum suum suique regni venire possunt; non immerito ab omnibus regnicolis debeat approbari et inviolabiliter observari.“

---

2) Verum est illud Dlugossi l. X. p. 4 quod si illum (Ludovicum) tam Poloni, apud quos regnaturus erat, quam Hungari, apud quos jam regnabat, suis ingeniis uti passi fuissent, latius et tunc et hactenus regnum Poloniae praesidentiae suae funiculos extendere valuisset.

3) Literis nempe IX. v. I. p. 412 ad a. 1355 editis. Adde ad has Artis notarialis de aevo Lud. punct. 28 quod haec habet: „Cum nos de communi Praelatorum et regni nostri Baronum consilio et consensu, ac cum eisdem super hoc pluribus vicibus mature tractantes novam monetam Nostrae Regiae Majestatis imaginem in se habentem expressam currere debere ordinaverimus“ etc.

4) Confer l. III. §. 114.

§ 11.

Forma Comitiorum eadem, quae art. 31. Decreti inauguralis Andr. III. describitur.

Ad congregationem indictam per Regem qui convenerant, Incolae regni, quid per hunc aut Praefectos Regios aut potentiores actum esset perperam, seu ore, seu scripto querebantur, ac de his, lege constitui roga-

bant. Haec ad Regem delata, expensaque et temperata cum Praelatis et Baronibus regni, responsum hujus tulerunt, quod a vetustissimis temporibus ordinatio, ab aetate vero pervulgati Juris Justinianei etiam Privilegium dicebatur. Literarum hujusmodi plura jam eruta sunt exempla, ex quibus Diploma Ludovici, super moderativa cum Praelatis et Baronibus ordinatione sua, qua erga gravamina et postulata universorum Nobilium, Siculorum, Saxonum adversus Episcopum Transylvanum exhibita, interdictum et excomunicationem ad injurias ipsi factas Eclesiae reduxit, acquisitionem bonorum per Episcopum non secus, quam cum permissione Regis instituendam decrevit, a. 1344 editum [1]; aliud de a. 1351 corpori juris illatum, tertium de a. 1366, quibus Nobilium Transylvaniae jura ordinat [2], nos pro veri nominis Decretis Comitiorum habemus. Ordinationibus hujusmodi, si necessitas, aut aequitatis, vel excellentis virtutis ratio tulit, decerpsit quidem Ludovicus suo ipse nonnumquam judicio [3], sed hoc plenitudinis supremae potestatis regiae exercitium, Majores nostri tam aequo

---

[1]) Apud Benkő Milkov. T. I. p. 122. Katona H. C. T. IX. p. 340 seqq.

[2]) Apud Katona ex mss. Cornid. H. C. T. X. p. 374.

[3]) Quae §-pho hoc diximus, jam l. III. ad § 110, 111 delibata, literae Ludovici de a. 1352 velut in nuce exhibent. „Licet nupernis temporibus in congregatione, ait is, per nostram Serenitatam universis incolis regni nostri indicta, a nobis instanter petierint, ut universa tributa in siccis terris et fluviis hactenus exigi consueta amplius non exigerentur, et super hoc literas nostras privilegiales (legem, decretum) receperint; tamen, quia tributum Dominae Reginae, quod in villa s. Jacobi prope civitatem nostram Budensem in siccis terris ab antiquo exigitur — — per nos et — Genitricem nostram — in pios usus Sanctimonialium s. Clarae concessum“ etc.

ferendum animo duxerunt, quam legibus se romanis [4]) Ludovici temperatis aequitate regnari facile patiebantur.

---

[4]) Ex his illa, quae sub auspicia Imperii Vespasiani condita est, haec habet: Utique. quaecunque. ex. usu. reip. Majestate. divinarum. humanarum. publicarum. privatarumque. rerum. esse. censebit. ei. agere. facere. jus. potestasque. sit. cet.

De
Legibus Ludovici praecipuis.

I. Legem Majestatis Caroli in moris prisci redegit modum.

§ 12.

Art. 19. a. 1351 [1])

Non erat quidem dubium, Regem, cujus omnis voluntas, omnis cogitatio, mens tota avitas intuebatur leges, in quibus populus summam felicitatis suae collocabat, si quis incideret ex lege Majestatis procedendi casus, Patris sui arbitrio, moderationem Constitutionis s. Stephani antihabiturum. Erat tamen libero populo vel hoc molestum, quod Carolus factitarat, posse facere filium, si velit. Non hoc Ludovicum latuit; sua igitur sponte binas Decreto Andreae II. adjunxit leges, per quas liberos, fratres, aut propinquos reorum, cujuscunque causa criminis capite condemnatorum, ab omni immunes poena pronunciavit.

---

[1]) Nam praecedens art. 10 ad eos pertinet, qui ordinaria capitali sententia sunt condamnati.

Dicam clarius: quod Alexander M. Macedonibus [2]), hoc Ludovicus Hungaris praestitit suis, et in modo quoque declarandae hujus magnanimitatis parem uterque rationem tenuit; non enim ii per populum rogati, sed et Macedones et Hungari immortali hoc aequitatis Principum suorum munere subito deprehensi sunt.

---

2) Priscam enim Macedonum legem illam Alexander antiquavit; verba ejus ita apud Curtium lib. VIII. cap. 8. n. 18 sunt: „At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam; non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria et cura est; sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes, propinquos, parentesque solvi, et profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt."

§ 13.

Consuetudinem art. 17 Decreti sui perstrictam adversamque juribus Nobilium abrogavit.

His comparata de portoriis lex ejus momento quidem ad statum rei publicae universae minor est, multo tamen jucundissimam soliciti ejus in Ordinem equestrem amoris significationem habet. Ex constitutione Caroli quidquid ad victum Nobilium seu per Colonos seu alios veheretur, vectigali non suberat. Eo minus itaque ambigi potest, Nobiles ipsos portoriorum immunes fuisse; haesit tamen, nescio quando caepta, procax certe consuetudo, ut nobiles, dum ad ducendas proficiscerentur uxores, itemque dum has ad lares deveherent suos, quacunque iter facerent, ad telonia, non illud, quod aliquot dissolvi nummis potuit, debitum sed locis singulis unam dependere marcam tenerentur. Quod cum Nobilibus praesertim angustiorum facultatum per esset grave; Ludovicus sumptus tam iniquos indignatus; condita lege (ut propriis ejus utar verbis) cassavit et annihilavit.

II. De politica aequalitate nobilium, legem, quam in antiquissimis Hungarorum moribus laudavimus, instauravit.

§ 14.

Articulo Decreti sui 11-mo,

Ludovicus in literis ad Nobiles Transylvanos [1]) exaratis, justa magnanimitatis aequitatisque suae fretus conscientia, id se his dedisse commeminit, ut non lucrum Camerae deinceps penderent, non victualia administrare, non militiam facere inviti cogerentur. Haec namque omnia praestare nobiles tenuioris ordinis non per Transylvaniam modo, sed Hungariam universam Carolo Rege debebant, dum Domini iis solum, quas ipsi cum eo jussissent, parerent legibus essentque, ut vidimus, officio etiam praestandi per se lucri Camerae exoluti [2]). Quantum igitur Carolus in formulis rei suae codicillaris unioni appellationis Nobilium consuluit; tantum, in re vera, de momento hujus in aequabilitate juris quod situm est, deminuit, auctorque exstitit consuetudinis novae, ut qui in numero potiorum non essent, Nobiles minores dicerentur. Cujus quidem formulae exemplum antiquissimae Tabulae Constitutionum Transylvaniae servant de anno **1347**, in quibus Majores et minores viri nobiles scribuntur, qui Congregationi Thordae adfuerunt [3]). Palmarem legis avitae injuriam Ludovicus, pro summa Juris publici Hungariae prudentia sua et perspexit facile,

---

[1]) Sunt de a. 1366. Katona H. Cr. T. III. ord. X. p. 379.

[2]) Superius § 21.

[3]) C. D. IX. v. 1. p. 525. Sigismundus majores Nobiles, exemplo Caroli, Decr. VI. art. 20 § 3. Barones vocat; eos, qui 20 sessiones jobbagionales habent § 3 art. 23: 1492 minoris status personis accenset. Qui jobbagiones non habent, nobiles unius sessionis appellantur hodieque.

et, quae ejus erat aequitas, ferendi remedii curam ad se valde pertinere arbitratus, ultra confirmatam Bullam auream, distincta lege sanxit „ut universi viri nobiles intra terminos regni Hungariae constituti, etiam in tenutis ducalibus, sub inclusione terminorum ipsius regni existentes, sub una et eadem libertate gratulentur." Legi huic Ludovici nihil tam videtur refragari, quam illa Uladislai II. Decreti III. art. 1. comprehensa, quae Praelatis et Baronibus, Nobiles potiores, his mediocres ac tandem inferiores subjungit. Re penitius inspecta, nihil ei sufragatur magis. Praelatis enim et Baronibus regni, ad diem Comitiorum qui non adessent, octingentorum ratione dignitatis; Nobilibus, quod nullo facultatum, opumque discrimine, omnes aequali praerogativa essent, aequalem quadringentorum florenorum auri mulctam irrogat. Quae cum ita sint, ilicet, sermonum, quos de pulcherrima hac antiquissimaque Majorum lege usque adhuc habuimus, replica memoriam [4]; his enim omnia hujus per aevum medium stadia, nisi tibi secus videtur, feliciter decurrimus.

[4]) L. II. § 26. 27. 28. L. III. § 54. 55. 56. 94. L. VIII. § 17, ubi etiam de dote legali, in qua emetienda Majores, hanc, quam Posteri in indicenda mulcta illa deinde sequebantur, iniverunt rationem.

§ 15.

cujus vox „Viri" controversa,

„Viri" scripsi, non temere, ut vides; exempla enim praeposui, quibus etiam art. 1. 1440 adnumeraveris; sed plane cum iis sentio, qui in Decreto Ludovici „veri" legendum contendunt. Quod quidem Ludovicus epithetum usu sibi in diplomatibus tritissimum loco hoc, non more tantum suo adhibuit [1]), verum etiam ratione, ut de genere

[1]) Jam Steph. V. (v. 1. p. 255) Magistro Antonio Decretorum Doctori, et ejus haeredibus insulam juxta Rabam conferendo,

nobiles, a filiis Jobbagionum [2]) aut singularibus discerneret personis, quarum muneri aut ordini sacro concessum id est, ut nobilium praerogativa uterentur. Hunc apud eum epitheti hujus sensum esse, neque aliud quidquam, quod nonnulli suspicantur, in eo latere, cum ex literis Ludovici satis pateat citatis per Emericum Bubekium in Regesto de Thurocz [3]), quarum alterae verorum regni Nobilium; alterae sincerorum regni Nobilium coetus meminerunt; ex sequenti Diplomate authentico plus satis patebit: „Nos Nicolaus Konth regni Hungariae Palatinus et Judex Cumanorum memoriae commendamus. Quod in congregatione nostra generali Universitatis Nobilium Posoniensis et Mosoniensis Comitatuum feria sexta proxima post nativitatis Christi in Venches (Vedricz hodie vulgo dicitur) prope Civitatem Posoniensem celebrata Mathias filius Joannis, Jacobus filius Mathaei, Georgius filius Pauli, Thomas filius Andreae de Gyerchka [4]), in suis et aliorum proximorum suorum personis, de medio aliorum causantium exurgendo, quasdam literas serenissimi Principis Domini Ludovici Dei gratia Regis Hunga-

---

subnectit: „ipsumque M. Antonium ac filios et haeredes, nec non haeredum successores veros Dominos effecimus insulae supradictae“ ut epitheto hoc a filiis jobbagionum discernantur, qui et ipsi vulgo, Domini et Nobiles et haeredes, non veri Domini, veri Nobiles, et veri haeredes ea, uti hi plenitudine (V. 3 p. 401) dicebantur.

[2]) In literis Ludovici (IX. v. 6. p. 106) productis, Petrus de Madar cognatos suos „nobiles Jobbagiones castri appellat, oratque Ludovicum, ut eos cum possessionibus suis a jobbagionatu castri eximat“, et in coetum verorum regni sui nobilium agreget. Defert Rex precibus ejus, et cum illum, tum vero Cognatos „in coetum, numerum, et catervam purorum et verorum nobilium regni agregando decernit, ut iis libertatibus et praerogativis verorum nobilium utantur, quibus ceteri nobiles et proceres regni freti sunt“ cet.

[3]) Edito per Engel in monumentis hujus Ungricis num. XI. et XIII.

[4]) Etiam Gyorska in antiquissimis literis; hodie Dercsika.

riae Domini nostri annulari sigillo suo consignatas hunc tenorem continentes nobis praesentavit. Ludovicus Dei gratia Rex Hungariae fideli suo Magnifico viro Nicolao Konth regni sui Palatino et Judici Cumanorum vel ejus personae vice judicantibus salutem et gratiam. Dicunt nobis Nobiles exercituantes de villa Gyurchka, quod ipsi a tempore, cujus non exstaret memoria, veri nobiles exstitissent, moreque aliorum Nobilium Comitatus Posoniensis perstitissent; nunc autem Magister Ponya Comes dicti Comitatus per suos vices gerentes ipsos ad servitia, quae nunquam praestare fuissent obligati, compelleret facienda [5]) in praejudicium nobilitatis eorumdem valde magnum. Unde cum nos de his certiori — velimus documento, fidelitati vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus in Congregatione vestra generali in praedicto Comitatu Posoniensi celebranda, ab omnibus Nobilibus et aliis dicti Comitatus hominibus ad eandem Congregationem confluentibus, diligenter de praemissis investigando sciatis et inquiratis meram et omnimodam veritatem, et post hac, prout vobis veritas constiterit praemissorum, nobis fideliter rescribatis, volumus tamen, ut dictus Magister Ponya Comes Posoniensis et suas vices gerentes praedictos nobiles ad indebita, inconsueta ac nova servitia medio tempore non compellant facienda modo aliquali. Datum in Visegrad 6-a die festi b. Egidii confessoris anno Domini 1361. Quarum literarum exhibitione, praesentes cum nobis Vice Comitem, Judices Nobilium, Juratosque Assessores ipsius Comitatus Posoniensis ad fidem eorum Deo debitam, fidelitatemque Domino nostro Regi, suaeque sacrae Coronae, pro dicenda veritate, pro justitia observanda, tacto vivificae Crucis ligno nobis praestanda super praemissis requisitos habuissemus; idem Vice-Comes,

---

[5]) Ex lit. cap. Pos. de a. 1386 apparet, quod Magister Emilo Vice Comes Poson. Mathiae filio Joannis de Gyursuha, et ejus proximis „putando eosdem esse et fuisse Jobagiones castri Posoniensis“ damna aliqua intulerit.

Judices Nobilium, Juratique Assessores dicti Comitatus Posoniensis, ad praescripta, fide eorum nobis praestita super praemissis unanimi et concordi testificatione taliter affirmaverunt, quod praenominatus Mathias filius Joannis, Jacobus filius Mathaei, Georgius filius Pauli et Thomas filius Andreae de Gyurchka, ab avo et proavis semper veri nobiles exstitissent, et nunc essent[6]), neque aliquo servitio Comiti Posoniensi fuissent innodati, sed more verorum nobilium regni in dicta possessione Gyurchka permansissent, et nunc permanerent. In cujus assertionis testimonium praesentes literas nostras eisdem duximus concedendas communi justitia suadente. Datum sexta die Congregationis nostrae praedictae in loco superius citato anno Domini 1366" [7]).

---

[6]) Horum posteri deinde (secundum lit. Cap. Poson. de anno 1373) coram Magistro Nicolao de Geurgetegh et Andrea filio Simonis de Ety Judicibus Nobilium minoris Comitatus Poson. „quia dicta possessio ipsorum haereditaria Gyurska vocata quatuordecim generationum et avorum ipsorum similiter haereditaria fuisset" eam dividunt hac ratione „quod si quempiam dictorum Nobilium et generationum praenominatarum absque haeredum solatio ab hac luce migrare contingeret, extunc portio ejusdem immediate et absque strepitu ad propinquiores affinitatis et consanguineitatis proximos praescriptarum generationum succedere et devolvi debeat, et teneatur pleno jure." Szemesiorum antenatus Stephanus hoc; Feketeiorum Dominicus filius Michaelis, nigri cognomento in literis his vocatur.

[7]) Literis his simillimae sunt illae de a. 1356 Marczeliis de Kis Udvarnok in Csallóköz datae (IX. v. 7. p. 146) quos comperto, quod ab avo et protavo semper veri et naturales nobiles exstiterunt, et sub sincero et vero nobilitatis titulo praefulserunt, cum terra sua, nulla prorsus conditionis ruga ullo unquam tempore ipsos denigrante, mera et sincera nobilitatis praerogativa hac perpetuis temporibus cum terra sua gaudere jubet.

§ 16.

articulus item 12 explicatur.

Onera igitur nobilium Jobbagionum, quae per Andream II. et vetita fuerant semper et exacta, per Carolum exacta solum, Ludovicus tam per Hungariam, quam per partes, quibus Stephanus frater ejus praeerat, sustulit. Justum sane, pium, magnum Regem hunc; sed interpretem ejus in Slavonia angustum et parvum, qui dum Comitatus hujus a lucro Camerae antea immunes, huic avaritia Ludovici subjectos queritur, prodit manifeste: sensum se art. 12. Decreti ejus non assequi avaritiam igitur ei esse hanc liberalitatem, qua constituitur, ut ratione lucri Camerae (pro subsidio accepti) quoties publico hoc decretum Comitiatu fuerit, par nobilium in Comitatibus illis aliorumque per Hungariam conditio, obligatioque hujus dependendi communis sit; ratione vero collectae mardurinarum (Bánsolyosmája), quae ab iis Carolo Rege exigebantur, praestent nihil. Non itaque novi tributi Rex innocentissimus instituit quidquam, verum hac quoque parte libertatem priscam, Caroli succisam constitutione, Slavoniae restituit.

III. Nobilium de haerediis disponendi facultatem vetustissimo apud Hungaros gentilitatis jure temperavit.

§ 17.

De specie dominii Nobilium, quaestio est

Fac, rem a principio repetamus; nam de specie dominii, quo nobiles haeredia sua tenerent, mota superioribus his temporibus lis etiamnum fervet. Absolutum illud, vulgo allodiale, esse contendunt plurimi; his non multum inaequales numero sunt, qui rem ex principiis juris, quod feu-

dale dicimus, resecant. Nihil neque his, neque illis medium. Varietatis formularum styli diplomatum (clausulas vocamus) incuria utrisque par; sed sententiae illorum, tamquam ad libertatem propioris gratia major est.

§ 18.

antiqua;

Terras ex prima occupatione acceptas haereditates; Regum collatas dono possessiones scriptores quidam vocant, creduntque hac distinctione veritatem enodari; sed enim ex sententiis Curiae Regiae constanter in eundem sensum latis, quas Majores nunquam non legi scriptae adaequarunt, jam ante Andreae III. tempora, pro regula juris apud nos observatum in tribunalibus fuit „ut possessiones ab antiquo collatae pro haereditatibus[1]) haberentur.“ Stylo praeterea Cancellariae Regiae diu nulla constanti delectus verborum lege praeciso, terrae quoque hominum conditionariorum, quas jam parentes coluissent, terrae nativitatis et haereditariae pluribus scribuntur locis. His itaque auctoribus assentire, quin mihi ipsi dissentiam, nequeo.

---

[1]) Simone et Michaele Comitibus, filiis Simonis de Aragonia Donationem Andreae II. super terra Rehtukeur patri suo factam et per Lad. IV. confirmatam, in generali parlamento seu congregatione Domini Regis in Pest exhibentibus, idem (Andreas III.) consensu et consilio Primorum regni „cum possessiones ab antiquo collatae pro haereditatibus habeantur“ terram eam iis reliquit, jure perpetuo pacifice possidendam. C. D. T. VI. v. 2. p. 229.

§ 19.

hodie tamen multo jam clarior; et jus quidem, quo primi, veri, et naturales Nobiles rerum suarum potiebantur,

Possessiones et Praedia si dicas, decedis quidem scopulo, quem nunc admodum indicavi, sed incides in

communem eam aevo medio vocabuli praedii acceptionem, ex qua fundum in praedium sibi collatum qui accepit, hunc in locationem conduxisse dicebatur. Mihi terrae ex prima acceptae occupatione, descensuales vocantur; horum vero possessores in litteris Regum, primi, veri et naturales Nobiles, verique haeredes. De reliquis fixa mihi, quia perpetuae Judiciorum apud nos consuetudini accomodata est sententia: diversas dominiorum species ex diversis styli diplomatum formulis, quarum supra commeminimus, explicandas esse. Multum namque interest, an in libertate filiorum Jobbagionum (in beneficium) aliquid concessum [1]); vel vero (uti Andr. III. ait) non solum in libertate filiorum Jobbagionum, sed eo etiam jure seu libertate, quibus Nobiles regni terras suas, seu possessiones dignoscuntur possedisse [2]), collatum sit.

---

[1]) L. III. § 88.

[2]) Supl. ad Annal. Scep. p. 82. Vim vocum harum Andreas III. interpretatur alio Diplomate (ibidem p. 443) „quod eandem possessionem possidendi per se et haeredes suos, cambiandi seu permutandi, vendendi, legandi in vita et morte, locandi et transferendi plenam et liberam ex nunc, ut voluerit, aut cuicunque voluerit, habeat facultatem.“ Cum his velim contendas jam literas Caroli Rob. de a. 1327 (VIII. v. 3. p. 215) quibus Georgium Liptov de Palásth de jobagionatu Castri Hontensis eximendo, in coetum Nobilium transfert citatas loco suo. Cum his penitus consentaneum est illud Lud. I. (VIII. v. 7. p. 159) omni eo jure, nobilitatis titulo, quo ceteri veri, primi et naturales nobiles — uti dignoscuntur.

§ 20.

dominium plenum significat.

Hanc de meliori jure, aut potius optimo formulam, Bela IV. verbis familiaribus sibi „eo jure, ea plenitudine, eo titulo, eaque libertate, qua omnes Nobiles regni

nostri suas possessiones possident atque tenent"[1]) exprimit, vimque ac potestatem horum in jure, proprietate, et dominio sitam esse, pro tribunali sedens testatur [2]). Quod de iis quoque Regum literis tenendum est, quae agrum „jure primorum, verorum, et naturalium nobilium" aut usitata Ludovico I. loquendi consuetudine „mere, et ad instar nobilium regni primorum, et principalium; ita conferri indicant, ut ea nobilitatis praerogativa et privilegio mero et sincero possideatur, quo ceteri regni Nobiles principales atque primi a temporibus sanctorum, et aliorum Regum Hungariae illustrium consueti sunt gaudere" [3]).

---

[1]) In lit. de a. 1256 quibus Jordano Comiti filio Arnoldi quamdam sylv. reg. in distr. Scepes inter indagines regni sitam confert. Wagner annal. Scep. P. 1. p. 134. Idem sonant verba literarum ejus de 1248. (C. D. IV. 2. p. 33) sic jure et plene contulimus; ut tam donandi quam venumdandi, seu dimittendi in ultimo testamento cuicunque voluerit, liberam et absolutam habeat facultatem.

[2]) C. D. 3. IV. p. 328 „unde de consilio praedictorum Baronum nostrorum, secundum justitiam et regni nostri consuetudinem aprobatam declaramus, pronunciamus et etiam definimus praedicta duo Castra Tadenka esse de jure, proprietate ac dominio praedicti Episcopi." Ladislaus IV. ibid. V. v. 2. p. 80, prout ex ista donatione, traditione, et collatione nostra veri Domini dictarum possessionum, et utilitatum ejusdem effecti semper gaudeant juribus earundem cet.

[3]) Literas has per Lud. de a. 1351 IV. Cal. Febr. editas vide apud Kovachich supl. ad Vest. Comit. T. I. p. 285.

§ 21.

Quo d. Stephanus sua quoque teneri donativa concessit,

Jus dominii pleni primorum et naturalium Nobilium d. Stephano Rege sartum tectum, terrarumque descen-

sualium indoles tantum abest, ut eo auctore quidquam vitii accepisset, ut potius omnes, qui agris a se donarentur, ea tabulis legum suarum potestate impertiret, ut horum, tamquam propriorum dominarentur liberrime[1]), ac post mortem simili dominio succederent filii, nec mulctari bonis his secus possent, quam si mortem Regis, aut traditionem regni molirentur, vel in aliam fugerent provinciam; tum enimvero et descensuales terrae et dono acceptae, portione prolium innocentium detracta, in Regiam venirent potestatem, ac generatim, si alter legitimus deesset haeres, Fiscus succederet.

[1]) L. II. c. 35. „Consensimus igitur, ut unusquisque dominetur propriorum similiter et donorum Regis." Ibid. c. 6. „Volumus ut sicut ceteris facultatem dedimus dominandi suarum rerum, ita etiam res, milites, servi, et quidquid ad nostram Regalem dignitatem pertinet, permanere debet immobile."

§ 22.

nullo Comitum, Militumque discrimine.

Jus hoc dominii absoluti commune et Comitum, et militum divi Protoregis fuit. Itaque evenit, ut cum hi Jobbagiones quoque Castrorum dicerentur; ne quid ex appellatione hac damni facerent, in literis quidem Regum variis a reliqua Jobbagionum multitudine discernerentur epithetis; vulgo autem Jobbagiones vocarentur „qui libere terram suam possunt vendere, tamquam veri haeredes" [1]).

[1]) Vide supra l. I. § 31. Ex horum igitur, ut nos loquimur, defectu bona legitime et cum jure proprietatis et dominii pleni impetrabantur; consule literas Lodomerii Archiep. de a. 1292 (VI. 1. p. 226). Ibid. p. 196 Possessionem Tűrne per Joannem Nobilem Jobbagionem Castri Poson. Eclesiae S. Salvatoris legatam, cum

pleno jure dominii et patronatus in hanc devolutam Andreas III. testatur. Longe secus res se habuit, si possessio impetrata per deficientem non mero Nobilitatis titulo, sed conditione castrensium aut Udvarnokorum tenebatur; tum enim novo ad removendam hanc conditionem opus erat privilegio IX. v. 5. p. 152. In Mantissa T. II. subnexa num. IX. pag. XXXVIII. „tamen quia" cet. Atque hoc illud est etiam Ladislai Palatini (IX. v. 4. p. 151) „Si eadem terra ipsorum haereditaria esset, et ipsi homines tamquam veri Nobiles (non uti filii jobbagionum Castri) praedictam terram justo titulo possiderent."

§ 23.

Idem ut erat Eclesiarum studiosissimus, bona in has transferendi facultatem privatis lege publica fecit. Cujus hic non multo post erat exitus,

Antiquissimo Hungarorum more, jus fere omne gentilitatis rationibus fuit circumscriptum usque ad tempora d. Stephani, qui primus finem hunc transiit religionis causa, decrevit enim: sua quemque (et descensualia nempe, et dono accepta, quae haberet) dividere, tribuereque, et uxori et filiis, et filiabus et vero Eclesiis posse; stareque dispositionem ejusmodi etiam post mortem oportere [1]). Qui igitur ad bona quaepiam Eclesiis conferenda, sanctorum Regum temporibus, speciali opus privilegio fuisse contendunt, errant ii longe mea quidem sententia, parcique sunt non suo loco, et consensum sanctorum Regum ad Eclesias aut monasteria erigenda necessarium, cum consensu ex ratione avertendi a fisco periculi commiscent; parum memores, sanctis his Regibus rationem Eclesiarum pluris, quam omnia, fuisse.

---

[1]) L. II. D. c. 5.

§ 24.

ut restringi eam Fiscus non magis, quam cognati optarent.

Bona per d. Stephanum collata Eclesiis, **Praedia** vulgo vocabantur[1]). Neque solo tantum nomine, sed etiam bonitate juris, primorum, verorum et naturalium Nobilium terris aequabantur descensualibus. Haec itaque illis perpetua esse voluit; neque aliter de donativis sensit, quae a privatis accepturae essent. Justa haec ejus erat expectatio; sed quam liberalitas horum religionis incensa studio multum supergressa est. Acceperunt enim ab hac Eclesiae intra breve non plane unius seculi spatium tanta [2]), ut legi superius citatae obrogari et Cognatorum, et Fisci Regii plurimum referret.

---

1) In Notit. praev. § 37. not. 1.

2) L. III. § 58 exemplisque ibidem n. 2. citatis de Eclesia Albensi literas adjeceris C. D. IV. p. 173 — 183 citatas cet.

§ 25.

Nil tamen ejusmodi factum in bulla aurea;

Tulit tamen Hierarchia Eclesiae hungaricae hoc locatae in condenda Bulla aurea Andreae II. operae praemium, ut missa et juris gentilitatis et Fisci cura art. IV. in haec conlieret verba: „si quis serviens sine filio decesserit, quartam partem possessionis filia obtineat, de residuo sicut ipse voluerit, disponat; et si morte praeventus disponere non potuerit, propinqui, qui eum magis contingunt, obtineant; et si nullam penitus generationem habuerit, Rex obtinebit.“ Idem sonat aliud ejus Decretum de a. **1231** priori, solis modo vocibus „sine filio“ cum his „sine haerede“ et „generationem“ cum „cognationem“ commutatis, ad apicem simile.

§ 26.

plurima contra auctore Bela IV.

Nihil tamen, neque repetita lege hac impediri se Bela IV. passus est, quin jurium Fisci sui omni ope contentioneque satageret. Diplomata igitur edidit, clausulis variis alligata; quorum aliis bona, quae donasset, vendendi, alienandique facultatem restrinxit, aliis e diverso tam vita comite, quam mortis causa, disponendi fecit copiam. His itaque consentaneum erat, ut pro hac normae succedendi varietate, a. 1267 legem conderet Andreanae illi dissimilem, in haec verba: „item volumus, quod si aliquem de nobilibus sine haerede mori contigerit, possessiones ejus non distrahantur, nulli donentur, nulli conferantur, nulli perpetuentur; donec cognati et generationes ejus ad praesentiam nostram evocentur, et ipsis ac Baronibus nostris praesentibus de iis ordinetur, sicut dictaverit ordo juris". Idem, quod adhuc commune Eclesiarum omnium jus fuit lege d. Stephani constitutum, ut transferre in eas Nobiles bona sua pro lubitu possent, Eclesiae Strigoniensi specialis instar privilegii confirmavit [1]), perfecitque, ut adversus ceteras Eclesias et ipse et successores sui, rationibus Fisci eo tutius inhaererent, quod medio tempore alia ad Curiam Regiam subnata sunt axiomata „terras haereditarias si Eclesiis conferantur, per cognatos pecunia redimi pos-

---

[1]) Anno 1263 in eam editi sententiam: „Nobiles regni ipsi Eclesiae Strigoniensi possessiones suas viventes et morientes, sine requisitione Regiae Majestatis ulteriori donare et legare posse; sine praejudicio tamen possessionum suorum proximorum et se subjicere ad serviendum more nobilium exercituantium aliorum; salvo eo, quod Udvarnici et Thavernici, ac ceteri servilis conditionis homines Regiae et Reginali Majestati subjacentes, et ad certa servitia destinati haec facere non possint, nisi super eo per successores Reges requisitio et privilegialis concessio specialis de novo habeatur."

se; bona citra consensum regium, conferri Eclesiis non posse, certe non debere“.

§ 27.

Neque eo minus lex d. Stephani Decreto inaugurali Andreae III. totidem verbis resuscitata.

At vero de Andrea III. Clerus Hungariae jam in aditu solii plurimum meruit; facile igitur ab Rege indulgentissimo consecutus est, ut non solum lex ea Belae antiquaretur, verum ipsis ferme constitutionis d. Stephani verbis nova conderetur lex, ex qua „Nobiles sine haerede decedentes, haereditarias suas, emptitiasque et acquisitas possessiones propinquis suis, aut alicui propinquorum, seu uxori, vel etiam Eclesiis legare in morte et conferre in vita, cuicunque voluerint, liberam haberent facultatem [1]).

[1]) Decr. de a. 1291, art. 32.

§ 28.

Per Ludovicum deinde jure gentilitatis temperata est.

Legi huic Carolus Robertus argumento contrarii juris et censuetudinis regni, Ludovicus ob injuriam Cognatorum, palam ita intercessit, ut dum Decretum Andr. II. de a. 1222 confirmaret, articulum hujus quartum, cujus ille, ut ait [1]), esset sensus „quod Nobiles homines sine

[1]) His ille verbis interpretatur art. 4. 1222 diserte facta, quae hic tacite intelligitur, Eclesiarum mentione. At vero Ludovicus in Transylvania jam a. 1344 (vide sis literas ejus apud Katona ad annum hunc) constituit „nec a modo in dicta terra Transylvana

haerede decedentes possint et queant Eclesiis, vel aliis, quibus volunt in vita, vel in morte dare et legare, possessiones eorum vendere vel alienare" e serie ceterorum demeret, nec demeret modo, sed prorsus e diverso statueret „ut ad haec facienda nullam penitus habeant facultatem, sed inter fratres, proximos et in generationes eorumdem ipsorum possessiones de jure et legitime, pure et simpliciter, absque contradictione aliquali devolvantur [2]. Quod juri cognationis datum Fisco etiam Regio profuit [3].

---

praefatus D. Episcopus aliquo colore possessiones Nobilium possit occupare vel sine nostra licentia et permissione comparare". Lex haec vulgo amortisationis audit.

[2]) Si de gradu quaeras, intra quem cognati ad successionem aetate hac vocabantur? respondeo: Ludovici Regis ac Praelatorum, Baronum et Nobilium regni deliberativo decreto (sententia) probari Praefectionem, si intra quartam lineam generationis nemo esset, ad quem jura patris ex legum praescripto devolvi deberent. C. D. X. v. 2. p. 784 v. 3. p. 30; v. 4. p. 815. Habet sententia haec aliquam cum tit. 1. lib. I. et tit. 26. l. II. feudor. apud Longob. similitudinem; inferri tamen ex hac nullo jure potest, moribus quoque hungaricis collateralem successionem, nisi usque 4. gradum cognationis, locum habuisse. Verbőczius enim tit. 47 et 65. 1-ae contra testatur; Carolus R. vero in Diplomate superius citato diserte agnoscit: praefectioni hujusmodi repugnare observatam ab antiquo regni Hungariae consuetudinem, quae nonnisi masculum haeredem in patriam haereditatem succedere permittit. Ita Lud. ipse (IX. v. 12. p. 206) literis hujusmodi addit „praeficientes, regni nostri observata ab antiquo consuetudine, quae in hac parte huic juri repugnare videretur, non obstante."

[3]) Haec Ludovici constitutio diuturnae legum scriptarum et usus contrarii luctae, non tamen etiam literatorum velitationibus finem fecit. Ex quibus dum Verbőczius ante Ludovici constitutionem hanc, consensu Regio ad alienanda bona opus non fuisse asserit, aequali et consentiente anteriorum scriptarum legum tenore, jure

itaque solenni; contra facto nituntur, qui huic ejus doctrinae repugnant. Quod quanti habendum sit, ex literis apparet, quibus Andr. II. Comiti Mosoniensi terram Challo emptam a Jobbagione, qui vendere bona sua posset, confirmando (III. 2. p. 470) non lege hoc, non aprobata regni consuetudine desiderari, sed „dignum esse, dicit, et rationi consentaneum, quod quaelibet possessio, licet justo gaudeat comparationis titulo, ut inde lis et controversia sopiatur in posterum, regiae confirmationis tutelam percipiat et perpetuae securitatis (non item novi etiam tituli donationis regiae) argumentum.“

IV. Legem de nona frugum vinique condidit.

§ 29.

Articulo Decreti sui VI-to.

Res per Ludovicum gestas arbitranti tam certum, quam quod ante oculos aut in manu est, hoc ei fuisse persuasissimum: non alias se de diuturnitate felicitatis Hungariae mereri posse praeclarius, quam si varias, et cum suapte natura ingenioque, tum vero vitae instituto, huicque proposito industriae genere divisas incolarum regni classes, suis quamque finibus praestaret; militiam igitur armaque tractarent Nobiles; mercimonia Cives; Coloni operam ruri impenderent. Ipse Solis instar, pari in quosque voluntate, et in fovendis, promovendisque publicis ac privatis commodis, nullo Ordinum discrimine, unus et idem esset omnibus.

§ 30.

comprehensam.

Et de nobilibus quidem, quae Ludovici sententia fuerit, ex familiari axiomate ejus intelligas „Ampliari regimen, solidari regiminis solium, cum numerus augetur nobilium“. Et humili itaque loco natos plures ad honorum

evexit fastigia et a rebus inopes fundis juribusque nobilium donavit; et demum, quia pro equestri seculi XIV. splendore, et apparatuum bellicorum, et militiae sumptus nimis quam increverunt, Dominis aeque ac nobilibus nonam frugum et vini, quos fundi beneficio eorum per colonos possessi quotannis redderent, lege addixit.

De Comitatuum Moderatoribus

§ 31.

quorum alios ad tempus, alios ad dies vitae constituit.

Carolus in mandanda unis Comitibus plurium moderatione Comitatuum, haud mediocrem politices vim collocavit; Ludovicus non item; sed quod flore Optimatum in bello italico absente, necessitatis commendabatur rationibus, quosdam pro tempore et usque beneplacitum suum, non tam Comites, quam uti Szirmayus ad vivum resecare properat, Administratores dignitatis hujus [1]) constituit; aliis hanc ad dies vitae cum omni jurisdictione contulit. Rescriptis, quae ad Comitatus dabat, quoties his moderatorem hujusmodi praeficeret, palam testatus est: summam esse muneris hujus, ut omnes omnino in juribus et libertatibus suis conservet et defendat, attendatque, ut proventus Fisci de Comitatu sibi credito, fideliter administrentur et literae mandataque regia observentur. Qui Rescriptorum ejus stylus in usum deinde abiit [2]).

---

[1]) Szirmay in Notit. Com. Ugoch. p. 32 et seqq.

[2]) Confer formulas styli Cancell. Matthiae Regis apud Kovachich p. 532, et stylum Rescriptorum, quibus hodieque supremi Comites denominantur.

De Judicis pacis

§ 32.

Condita per eum lex

Multus sim, eas quoque Ludovici percensere constitutiones si pergam, ad Historiam Juris privati quae pertinent. Legem ejus de judicio pacis, (art. 24: 1351) committere non possum, ut praeteream. Ex hoc enim, et alia, anathematis sacri lege ejus, intelligitur clarissime, ita eum maximorum Hungariae Regum Instituta recoluisse, ut suae in illos pietati, gratam Patrui sui magni (Lud. IX. Galliarum Regis) memoriam adjungeret [1]). Quo factum, ut quod ille de juribus populi avitis integre servandis edixit, observaret sanctissime, et morientis ad filium de componendis litibus, actionibusque Magistratuum solerter inspiciendis, praecepta [2]) sibi quoque data existimaret.

---

1) Verissime Bonf. Decr. II. l. 10 „Optimas quasque dotes gallici, pannonicique sanguinis in hunc omnes convenisse facile dixeris“.

2) Guerres et contentions, quels qu'ls soient, appaise le plustôt, que tu pourras . . . . Sois soigneux et diligeux d'avoir bons baillis, et bons prevôts, et enquiers souvent d'eux, et de ceux de ton hôtel, comment ils se maintiennent. Sismondi o. c. t. 8. p. 196. Bonf. l. c. „Dissimulato saepe habitu, veluti callidissimus explorator vicos et oppida lustravit, perscrutaturus mores publicanorum et praefectorum, et eorum injurias ex plebis querimoniis recogniturus, — ut non minus Optimatum, quam plebis curam gessisse videretur. Quin etiam saepissime subornatus de moribus regiis percunctabatur et e simplicium responsis, se se ipse quandoque castigavit.“

De Conditione Civitatum

§ 33.

maritimarum,

Libertatem legum et judiciorum, tributorumque immunitatem, qua hae per divos Hungariae Reges jam tum donatae fuerant, quando proximae per Italiam urbes gravi servitutis premebantur jugo, Ludovicus novo iis privilegio adfirmavit. Deditque indulgentissimi sui in eos animi aliud item argumentum. Cum apud Jadrenses Civitatesque proximas mos ex aliquo tempore invaluisset, sententias Magistratus ad judicium extranearum Academiarum deducendi, Ludovicus literis a. 1356 editis, concedendo, ut Cives Jadrenses nullius alterius judicio adstare teneantur, quam Comitis et Curiae Civitatis, subjunxit: velle se, ut si quae partium sententiae horum non acquiesceret, ad Regiam provocare Majestatem valeat. Privatis hoc, qui aliam concupiverint, aliam ab justitia Ludovici retulerint, sententiam, an Civitatibus displicuerit, in re antiqua haud facile dixeris. Octennio post, Civitates erant, quibus petentibus Ludovicus non quid illas flagitare aequum, sed quid se concedere gloriosum esset, spectandum ratus, priscae consuetudinis facultatem restituit [1]).

---

[1]) Pray Hist. R. H. T. II. p. 115.

§ 34.

aliarumque per territorium Hungariae urbium.

„Dum status fidelium augetur, regalem apicem continuum accipere incrementum“ professus, quidquid ad alendam in civitatibus industriam, copiamque rerum promercalium augendam ex usu esset, diligentissime curabat.

Mercimonia praeter accolas maris, hoc tempore, praecipua cum laude Saxones in Transylvania [1]) exercuerunt, quaestu panni, coriorum, rerumque diversi generis, quae ex ferro aliisque metallis arte aut manu pararentur, jam apud exteros quoque noti; quod mercaturae gratia Viennam, Pragam, Jadram, Venetias, in Valachiam et Poloniam commigrare soliti sunt. Inter hos prima anno **1376** auspiciis Ludovici constituta sunt mechanicorum contubernia. In Hungaria urbicarum occupationum cultus itidem apud eos profecit maxime, originis qui fuerant Saxonicae. Sed de his, quibus item coetibus mercatorum externis Commerciorum in Hungaria potestatem Ludovicus fecerit, quas huic adjecerit conditiones, quibus telonia circumscripserit legibus [2]), plures praeclari nominis scriptores disseruerunt; mihi de urbibus generatim sermo est.

---

[1]) Verfassungszustand der sächsischen Nation in Siebenbürgen; edit. a. 1790 p. 107.

[2]) Ex literis ejus super dispositione et limitatione solutionis tributi, de quibuscumque rebus mercimonialibus, a. 1360 editis, hungarus ab eo, quod in Austriam evexit, dimidium tributi solvit, quod a re simili invecta Austriacus pendebat. Qui venerunt huc causa commorandi, nil solverunt; qui causa residentiae exiverant, 40 pendebant denarios.

§ 35.

cum politicis in rebus,

Quam ad bullam auream Andreae II., hanc ad privilegia quoque urbium confirmanda Ludovicus fidei adhibuit diligentiam. Regales aeque ac Reginales civitates plures etiam tum Castellanis suberant. Horum itaque in eas jurisdictionem in perpetuum abolevit. Edixit quidem jam Bela IV. quosque, in medium civium qui se conferrent, fundosque compararent sibi; horum simul juribus obligationibusque teneri. Sed inania haec usus contrarius reddi-

dit. Resumsit curam eandem Ludovicus ac disserte pronunciando: neminem quemquam, qui domum urbanam compararet, ab oneribus, quae reliquos cives manerent, immunem haberi posse, de urbibus praecipue ac insigniter meruit. Ex his Buda, Visegradum, Alba Regia, Cassovia, Trenschinium, Zagrabia, Tirnavia, Posonium, Sopronium praestabant ceteris, ejusque fastigii habebantur, ut dignae essent, quarum sponsionem Ludovicus ad confirmandam pacti nuptialis inter Hedvigem filiam et Vilhelmum Austrium fidem adhiberet [1]. Institutum patris de militiae obligatione per Civitates redimenda, his maxime volentibus, conservavit, praestititque sic, ut quum concesso his otio, industriam aleret; ad nervum quoque rerum bello gerendarum, viresque augendas aerarii haud mediocris fieret accessio. Neque tamen perpetuum officium hoc et dum tempore maxime necessario praestaretur, hac descriptum mensura fuit; ut appareret nihil ei prius, nihil antiquius esse, quam ut summa animi sui aequitas vel, ut propriis ejus utar verbis „innata regiae nobilitatis suae virtus subjectorum suorum commodis invigilandi" [2] hac quoque in re semper constaret [3].

---

[1]) Hergot. Monum. Aug. Dom. Austr. T. III. n. 15.

[2]) In privileg. Nagy-Banyensium apud Katona. H. C. T. IX. p. 491.

[3]) Itaque Collectam regalem (a. 1343) pro Stipendiariorum sumptibus (super Cives Köszegienses) impositam relaxat. IX. 1. p. 109.

§ 36.

tum vero judiciariis.

In Civitatibus his Judex unus et quatuor vel sex Jurati seu Scabini; in nonnullis duo Judices et quatuor ac decem Jurati et Seniores Justitiarii causas cognoscebant; de quarum stadiis, quae ex arte notariali sub Ludo-

vico Rege patent [1]), supervacaneum censeo adscribere. In jure dicundo Saxones in Transylvania, et Scepusio Speculum juris Saxonicum sec. XIII. apparatum, maxime vero Jus municipale Magdeburgicum illo recentius sequebantur [2]). Quod uti aequum Ludovico, ita usurpata per nonnullas urbes ad tribunalia externa provocandi consuetudo minime ferenda videbatur [3]). Eo igitur auctore invaluit, ut Urbes minores ad judicium appellarent Civitatis, cujus libertate per Reges donatae essent [4]).

---

1) Vide in specie a puncto 33 — 56. — Literae Judicis et Juratorum, seu (num. 32) Scabinorum et ceterorum Civium nomine edebantur. Confer etiam puncta 34. 51. 57. 69.

2) Heineccius Hist. Jur. Rom. § LXXIX. Buda Város. Törv. kön. p. 224. 261.

3) Solnenses causas ambiguas, extra regnum, ad Tessinensium deferre judicium solebant; Ludovicus facta iis (Cod. Dipl. IX. 7. p. 619) ad aliam quamcunque in regno Civitatem provocandi facultate, usum hunc abrogavit. Illi itaque se jure Carponensium deinceps uti velle anno 1379 declararunt; quod deinde Maria quoque privilegio de a. 1384 ratum habuit.

4) Quod paullo ante citato Solnensium, Privigyensium item (Cod. Dipl. X. 1. 61) ac Civitatis Modor (reginalem Ludovicus appellat) exemplo cognoscas. Huic Ludovicus concedit, ut Cives ejus in facto debitorum ad Judicium Civitatis Tyrnaviensis, in facto possessionum et haereditatum ad Judicium Civitatis Poson. provocare valeant. IX. 3. p. 250. De principalibus Civitatibus hujusmodi vide sis art. 4. 1405.

De Conditione Colonorum.

§ 37.

Ex literis coaevis

Age, jam ad villas Colonorum divertamus, et ne Ludovico procul abesse nos oporteat, hunc velut alterum

Scipionem, quem ad Jovem itasse capitolinum et cum ejus consultasse Numine ferunt, ad Eclesiam Varadiensem, divumque Ladislaum pro more suo adeuntem comitemur, obeamusque mapalia populorum, qui ad Collegium sacerdotum Eclesiae hujus majorum pertinebant. Horum conditionem literae coaevae exhibent. En summam earum [1]):

[1]) Sunt de a. 1374; editae in LL. Eccl. C. Ign. de Bathiany; item C. D. X. v. 4. p. 596 seqq.

§ 38.

judicare licet,

Ordinarii Villarum omnium reditus ex antiqua institutione usque adhuc observata, consistunt in fertonibus, in terragiis et muneribus. Civis Varadiensis, in fundo integro qui residet, integrum, ceteri pro portione fundi, quem tenent, partem fertonis pendunt. Pro fertone integro singulis annis circa festum s. Georgii Martyris quatuor et decem grossi repraesentantur Capitulo [1]). Ad festum s. Michaelis Archangeli, pro terragio quatuor, pro muneribus duo grossi, et hos quidem muneris titulo, quilibet tam scilicet in civitate, quam in villis exterioribus residens ab antiquo pendere consuevit. Praeter subditos Olachales, qui, ritu adhuc gentilitatis viventes, differunt ab Ungaris in dandis collectis. Ipsi enim pro censu tenentur singuli quotannis circa festum Pentecostes [2]) dare decimam partem ovium suarum ratione Quinquagesimae [3]); circa festum vero Nativitatis b. Ma-

[1]) Florenus aureus 45 grossis, grossus 4 denariis computabatur circa a. 1384. C. D. IX. p. 468. Vide etiam art. 4. 1351.

[2]) Recollige, quae l. III. § 182 ad a) num. 6 notavimus.

[3]) Paulus Bornemisza Ep. Veszpr. et Georgius Vernherus missi per Ferdinandum I. a. 1552 ad proventus Transylvaniae indicandos

riae virginis mansiones singulae oves singulas, ac ratione descensus mense Decembri decimam porcorum suorum. Kenesii [4]) tam ad ovium, quam porcorum praestationem adstringuntur, juxta conventionem factam inter eos et Capitulum; ultra haec de more praestant annis singulis mediam lodicem; unum philtrum (feltrum) pro sella, et unum caseum. Communiter vero Olahi dant Capitulo die strenarum in signum Dominii annis singulis equum unum.

---

ad Regem illum referunt. „Quinquagesima Nobilium habetur pro ordinario Regis proventu: exigitur tamen a solis Valachis nobilium transylvanorum semel in anno; primo de singulis quinquaginta ovibus: una ovis cum agnello et una myoâra (ovis unius anni Valachis ita vocatur) accipiuntur; item de capris eodem modo, — item de singulis porcis majoribus exigantur duo denarii; — item de singulis apibus unius alvearis denarii duo. De Quinquagesima hac vide literas quoque Ulad. II. de a. 1493 per Eder in sua de initiis et juribus Sax. in Transylv. Dissert. citatas, et alias Mathiae I. de a. 1468 ibi indicatas.

[4]) De significatu vocis Kenez (apud nos pro villico seu judice liberarum aut communium villarum accipitur secundum Rog. mis. Carm. cap. 35 similemque ejus in literis Ludovici et Sigism. usum) notioneque juris Keneziatus Dominorum, seu quod tantundem est, liberorum Comitum vide Sigism. Kosa in opella: de pub. part. Transylv. adm. p. 14. 15. De donatione Keneziatus villarum, cum proventibus, obventionibus, servitiis, et muneribus fieri solita, stylum literarum Regiarum Mathiae, inter formulas harum per Kovachich. vulgatas pag. 533 n. 135 habes.

§ 39.

quibus officia populorum collegii sacerdotum majorum ad eclesiam Varadiensem

„Praeter haec, ita literae illae, subditi Capituli non obligantur ex debito ad alia certa servitia; nisi quod arti-

fices civitatis cujuscumque professionis existant, res artis suae teneantur ei vendere aliquanto remissius, juxta conventionem inter Capitulum et eos initam. Universitas vero civitatis ejusdem, juxta morem consuetum, reparare pontes sitos infra civitatem. Contribuunt praeterea in adventu Regis, Reginae, liberorumque regalium ad eorum expensas. Coloni in villis propinquioribus residentes ad victualia hujusmodi tenentur aeque secundum taxationem Capituli. Decimas praeterea frugum in celarium ejus inferre. Singuli vero de foeno, Capituli sumtibus comparando, in ejus portare horreum unum currum. In villis remotioribus degentes, qui haec et his similia non exhibent, horum vicem alios Capitulo praestant labores".

§ 40.

aetate Ludovici quae fuerint,

Judex Capituli secularis eo, quo Decanus, eligitur die. Muneris ejus partes sunt: purgare provinciam malis hominibus; causas capitales extra Civitatem inter quoscumque criminaliter motas examinare, decidere, et executioni mandare; causae enim intra civitatem et ejus limites motae Judicibus civitatis servantur. In causis civilibus et criminalibus, quum civiliter agitur, incolae dictae civitatis adversarios suos, coram quo malunt, Judice possunt convenire. Laboris praemium Judex a Decano accipit, velut cui operam suam navat. Ab hujus et Decani Judicumque civitatis et aliorum sententiis appellatio et quaerimoniae ad Capituli communitatem deferuntur.

§ 41.

describitur

Pro decimis Cives Varadienses quatuor cubulos; inquilini duos partim tritici partim siliginis ab a. **1312** praestant. In aliis villis Capituli decimae solvuntur hoc modo:

Colonus habens quinque capetias bladi[1]) unius vel plurium specierum, puta: frumenti, tritici, siliginis, hordei, milii, et avenae, ad dimidiae: habens decem, ad unius; viginti ad duarum capetiarum solutionem obligatur; dando pro dimidia capetia unum tritici; pro una integra duos (unum tritici alium siliginis); pro duabus quatuor, (duos tritici, unum siliginis, et unum avenae) cum usuali mensura seu cubulo celarii capituli; habens autem minus, quam quinque capetias, tenetur dare aestimationem, prout decimatori Capituli secundum **Deum** visum fuerit expedire. **A** quolibet solvente decimas hujusmodi, desumitur unus pullus; et ab habente decem anseres, anser unus. **Populi** Capituli in villis **Megyes** etc. redimendo decimas frugum, dant ex antiqua consuetudine, pro singulis capetiis singulos duodecim denarios monetae pro tempore currentis.

---

[1]) Fruges et legumina apud Spelmannum. Quod harum quoque literarum sententiae respondet.

§ 42.

accuratissime.

De exactione autem nonae partis frugum et vini per Ludovicum Regem novissimis diebus inducta, ita literae illae, certa dari regula non potest, cum spes detur de ejus relaxatione [1]). In villis Capituli, quarum decimae bladi ad illud pertinent, recipiuntur pro eodem etiam decimae agnorum, haedorum et mellis sive apum; apes alias decimatae non decimantur secundario; verum novae solum, quae vulgo raj dicuntur.

---

[1]) In Comitatu Ugochensi nona frugum, vinorum, ać aliorum leguminum, anno 1394 exigi coepit; postquam de ea Sigismundus Rex et in Civitate sua Zeuleus, sita ibidem et in bonis Nobilium recipienda erga preces horum providisset. Rescriptum ejus vide sis in Arch. Lelesz.

§ 43.

Exstant praeterea

De libera Colonorum migratione, novae contra vim Dominorum, qui hos hero praesenti subducere tentarent, legis praesidio firmata [1]) satis erit dicere; hanc temporum Ludovici felicitate sic plane in consuetudinem vertisse, tamquam certa omnium animo staret sententia: non legis hanc scriptae beneficio, sed jure naturae hominibus deberi. Exstat altera quoque lex ejus, qua neminem colonorum sine legitimo heri sui judicio, in persona, aut rebus suis turbari posse edixit [2]). Quid de laudatissimis oeconomiae ejus publicae rationibus, quid de lege dicam, qua tributum lucri Camerae, resectis superfluis denariis gravibusque in exactores sumtibus, annua trium a singulis integris colonorum fundis grossorum pensione praefinivit [3]). Et haec et id brevitatis causa praetereo: salis polonici pro usu finitimarum Hungariae partium inductionem

---

[1]) Art. 16. 1351. Quem scriptor quidam eo accepit sensu, tamquam per hunc libera migrandi facultas restricta fuisset; quo nihil magis alienum a lege hac dici potuit, ut quae id solum vetat, ne quis Colonum olim suum, sed qui in alterius concessisset Domini potestatem, hoc non requisito, vi abducat.

[2]) Art. 18. 1351 cujus rubrum: „Coloni pro pristinis excessibus non possint arestari; si migrare velint" — a nigro manifeste abludit; cum clarus legis hujus sensus sit: ne quis colonum peregre proficiscentem, causa dandae per eum pro comisso antea delicto paenae, detinere ausit, sed coram tribunali Domini sui conveniat. Utraque haec constitutio Ludovici ac prima quidem (16. 1351) art. 9. 1405 altera (18. 1351) instar antiquae consuetudinis art. 13. 1435 confirmata est.

[3]) Quaestu salis Cameris tantum suis servato, ab exteris illud inferri prohibuit; admisit vero jam is, ut pro commodo partium regni ad Poloniam sitarum, sal inde usque Comitatum de Sáros et Liptoviensem induci valeat. (C. D. IX. v. 2. p. 315.)

Ludovici benignitate in consuetudinem, et tandem art. 29 1548 in legem publicam [4]), quae hodieque tenet, inveteravisse. Quo magis aequum est, unum hoc ut me dicere patiaris. Lege apud Transylvanos a. 1366 constituit Ludovicus, ut Kenesus, (villicus Valachorum) qui per literas Regis in munere hoc confirmatus esset, quantum quidem ad fidem testimonii sui: pro uno vero nobili acciperetur; testimonium Kenesi communis, quartam, et quod aliquis de vulgo perhiberet, octavam ponderis, quod verorum Nobilium inesset fidei, aequaret partem. Lex haec Ludovici ad nostros mores levis est; sed ea aetate, qua unius Praepositi infulati fides tantumdem, atque decem Nobilium testimonium valebat, sane quam magnum humanitatis momentum habuit.

---

[4]) Art. 4. 1351.

§ 44.

plurima humanitatis, benevolentiaeque Ludovici in eos monumenta.

De Scultetis coloniarum germanicarum ductoribus, villicisque Mart. Schwartnerus praeclare disseruit; [1]) ab his Kenezii Valachorum, Slavorumque [2]) et denique cum Vladislao Duce Opuliae et Theodoro Koriatovićs in Hungariam commigrantium Russorum Krajnikii [3]) nomine solum differunt; animo enim in laudes Ludovici conspirant omnes.

---

[1]) Dissert. tit. hoc edita. De Scultetis et Scabinis in Trencsén vide sis lit. de a. 1300. C. D. VI. v. 2. p. 300.

[2]) Szirmay Not. Com. Zemp. p. 52.

[3]) Judaeis jam antea per Gallos male habitis, annos 1348, 1349 per plurimam Europae partem exitiales fuisse vide sis Hormayr o. c. ad a. 1811 n. 129, 130. Judaei per Ludovicum Hungaria depulsi, in Lithuaniam, Russiam, Poloniamque secesserunt, redituri Alberto Rege.

De Ludovici in literas, artesque liberales, studio.

§ 45.

Academiam Quinqueeclesiis erexit,

Carolus, dum, missa literarum cura, solis tantum honoris externi lenociniis studeret, haud scio, an ad enervandos plus, quam poliendos mores contulerit. Ludovicus quidem praecipuam curarum partem, omnemque cogitationem suam, ad animi honestatem in populo conservandam, augendamque convertit. Et cum ad perficiendum divinum consilium hoc, plurimum in eo situm esse adjumenti perspiceret, si quandam veluti mercaturam aperiret bonarum artium, ad quam idem et divitibus et pauperibus aditus esset, Academiam Quinqueeclesiis ad modum earum, quae paullo ante, Pragae, Cracoviae, Viennae surrexerunt, generalis studii nomine condidit. Fuitque haec alumnorum numero, usque dum per Mohacsiensem calamitatem et ipsa occideret, semper frequentissima.

§ 46.

et instituto hoc, et exemplo de literis optime meritus.

Regum studiis hujusmodi Hierarchia hungarica nunquam defuit. Ludovici igitur exemplo Episcopi quoque scholas suas, in quibus jam et philosophica tradebantur, non indigenis tantum, (hoc discipulis nomen, qui ad sacros formabantur Ordines, nepotibus item Canonicorum, et Scholaribus, qui Capituli aut alicujus de Capitulo sumtibus vivebant) verum aliis quoque forensibus [1]), quos

---

[1]) Vide Stat. Capit. Varad. Batthiany LL. EE. T. III. p. 218 seq.; item Visit. Ecl. Strig. de a. 1397, ibidem p. 297.

parentes vel cognati sustentabant, patere voluerunt. In his opera Canonici scholastici pauperes quidem gratis, alii minima impensa [2]) scientiis necessariis erudiebantur. Quae quidem laus Eclesiae Strigoniensi cum aliis communis, haec propria fuit, quod ad illud, collegium quoque christi pauperum scholarium studere volentium exstitit eo erectum, ut juvenibus tenuiorum quoque facultatum, modus exteras scientiarum adeundi sedes suppeditaretur.

---

[2]) In Stat. Ecl. Varad. „Didactrum hoc defigitur ea ratione, ut magister a quibusque non mendicantibus petere possit ad festum nati Domini unum caponem, et duos panes; ad festum resur. duos itidem panes, unum caseum et octo ova; ad festum vero Galli unum gallum vel gallinam, et mense quolibet a singulis singulos denarios pro salario Curatori, et tempore hiemali ligna ad calefaciendas scholas et non amplius.“ Ibidem etiam de ord. praelect. gram. et phil. quaedam. De honorario docentium Bononi. conf. Savigni o. c. p. 235 seq. Alexander filius Dionysii de Bulch circa tempus hoc, Varadini dum literis operam daret, pro victu annuo tres marcas hospiti pactus est. Apud Wagner, in Collect. illu. Fam. Dec. III. p. 135.

De
rei militaris cura Ludovici.

§ 47.

ac speciatim militibus Aulae.

Regiam et magnificentia operis, et cultu, et quod est rarissimum, heri sapienter popularis Majestate Augustam Ludovicus ita instruxit, ut Civilis aeque ac militaris gloriae seculi XIV. domicilio ac palestrae Palladis utriusque plene responderet. In qua claris orti familiis juvenes et ingenium scientiis et per consuetudinem, quae eis cum militibus aulae illustri apud nos aut exteros genere na-

tis, virtute ad haec conspicuis intercessit, mores etiam excolebant [1]).

[1]) In horum numero fuerant M. Konya Comes de Sáros, Aulae (Regis) miles dilectus, filius magnifici viri Thomae, quondam Vajvodae Transylv. Joannes Comes Simeghiensis et Csongradiensis, aulae suae miles. Eberhardus Aspermont, fidelis aulae miles cet.

§ 48.

parte item exercitus, qui solidarii vocabantur;

Virtus militaris Hungarorum, non alio Rege, eluxit magis. Qui ut in bellum Venetum tanta incumberet constantia, non praesentis solum emolumenti attinebatur ratione, sed quod ita de his confidebat, futurum non multo post, ut qui in continenti industria militari manuque fortes, deinceps mari etiam, arteque navali in tuendis, provehendisque utilitatibus suis non inferiores fortissimis essent. Militem ille semper externum etiam habuit, stipendio conductum [1]); solidariis nomen. Quod igitur Chronicon Estense apud Murator. tenet: „anno **1348** de mense Februario Dominus Rex Hungariae cassari fecit omnes stipendiarios suos Teutonicos" sensu solum Chronici Budensis [2]) admitti potest: ex illis partem, qui cum ceteris nulla societate culpae tenebantur, ad Regis resarvatam esse servitium.

[1]) V. Chron. Bud. a. p. 300—330. Thur. P. III. c. 29, 30.
[2]) Ibidem p. 302.

§ 49.

et disciplina praemio, honore militari.

Et Ducis, et saepius, qua pugna maxime flagrabat, militis functus partes, quantus bello, tantus praelio, sum-

mae diligentiae, summam imperii severitatem addidit [1]). Et rursus ad modum literarum suarum a. 1367 [2]) Nobiles „ut ad exercitum se parent, servitiaque sibi et sacrae Coronae juxta suam consuetudinem ab antiquo adsuetam, ex qua secum adstringuntur exercituare, exhibeant" ita hortatur, ut subjiciat: „quem se in omni eorum voluntate et beneplacito explendo usque adhuc gessit, eum se porro quoque futurum" neque unquam a se ipso discessurum. Utrumque hoc plane ad ingenium pectoris hungarici fuit, per nos alias laudatum, ad quod dum artem omnem regendi accomodaret, id consecutus est, ut nemo unquam tantum imperio posset, quantum unus ille hac sapienter populari mente, animoque teneret. Nihil enim de hoc optimorum Regum optimo adhuc diximus, nisi hoc sit perspectissimum: omne hoc beatissimi ejus saeculi spatium perpetuo summae in eum fidei ejusque in populum amoris certamine decurrisse [3]). Ex hoc tamen Ludovicus semper superior, tantusque ex vita ipsa, confectis hujus spatiis, excessit, ut ab his, qui laudes ejus uno complecterentur nomine, magni, a vulgo, quod virtutes Principum ex suae judicare amat conditionis conscientia, piissimi ferret Regis cognomentum.

---

[1]) De qua brevissime ex his Nicolai de Zirma, Comitis de Zonoch, ad Ungenses litteris cognoscas: „Dominus Rex noster mandat, gentes levare; ergo ad decimum quintum diem cum Nobis; quia caput perdetis" . . .

[2]) Katona Hist. Crit. T. X. p. 408.

[3]) Georgium IV. e stirpe Breberiensium, Comitem de Busan et Ostrovicza, virum bello, factisque militaribus insignem a Ludovico Rege quinque supra sexaginta castellis donatum, ab uno horum novum Zrinyii in familiam intulisse. Vide sis in Wagnerii Collect. illustr. Fam. Dec. I. p. 153.

Religionis studium Ludovici

§ 50.

cum muneris regii officio

Qui Ludovicum religionis nimium arguunt, vereor ne parum sibi animum ejus habeant cognitum. Legem amortisationis vulgo quae dicitur; aliam praeterea, ne Praelatus in personam nobilem, cum qua ei lis esset, decernere interdictum, aut sine conscientia Regis excommunicationis stringere sententiam ausit, Ludovicus condidit [1]). Eo praeterea constitutum auctore est, ut Praelatus, si causa caderet, hac ipsa, quam irrogari parti adversae cuperet, mulcta teneretur. Nemo parentes filius Ludovico honoravit magis; idem tamen neque sua in memoriam patris prohiberi pietate, neque sanctione, qua hic concessum eclesiis hungaricis monasterii de s. Cruce in Austria jus asyli, addictamque simul colonis ejus tributorum immunitatem circumdedit, dimoveri se a salutari proposito, abrogandi privilegii hujus, passus est [2]). Adversus Joannem

---

[1]) Art. 1: 1351 noviter addito, ex sensu Lud. IX. Regis Galliarum per Sismondi o. c. T. VIII. p. 101 et Guizotum in suo „Essais sur l'histoire de France" descripto.

[2]) C. D. IX. v. 4. ad a. 1367 „dempto et excepto quodam articulo, in quo cavetur, quod nulla persona cujuscunque dignitatis, quemquam ad domos ipsorum fratrum confugientem excipere valeat; huic articulo volumus derogari; quoad alias continentias, ipsum cum infrascripta declaratione acceptamus; volumus tamen, ut praedicta generalis concessio, in qua exprimitur, ut populi et coloni ipsius monasterii ab omni datia nomine regis exigenda sint exemti, Collectae, Datiae et Contributioni, quae a Regia Majestate per totum ambitum regni communiter et de novo imponeretur vel indiceretur, nullum penitus valeat generare praejudicium, imo ad hujusmodi contributionem etiam coloni dicti monasterii obnoxii sint et obligati." — Idem homines malitiosos asylo Posonii quoque prohibet. IX. v. 3. p. 49.

Pontificem Maximum, quod Venetorum haud paulo plus, quam capiti communis Eclesiae conveniret, prae Hungaris studiosior fuit; contra Gregorium item, quod decumas Eclesiarum Hungariae nervis gerendi adversus Turcas belli subduceret[3]), ac sacerdotia pro arbitratu suo conferret, jure questus, et a nimia Pontificum reverentia, et ab altero animorum imbecillium morbo, superstitione longe abfuit[4]), solis muneris sui regii rationibus in re quaque obsecutus. Harum potius, quam Pontificis causa movit ille in Rascios; „quia nempe regnum id (verba ejus sunt) juris erat decessorum suorum, et ad illud recuperandum ex debito suo adstringebatur". Atque haec ei causa in Cumania quoque eodem tempore, et imperio suo et religioni adjungenda fuit.

---

3) Consilium Greg. XI. Decimas Eclesiae hungaricae reservantis sibi, Ludovicum autem reclusis, ut Farlatus ait, Eclesiae thesauris, ad amplissima indulgentiarum praemia, allegantis, ex auctore hoc cognoscas. T. III. p. 329.

4) Vide sis Mandatum ejus de sacerdotibus Slavis in Keve et Krassó Apostasiae reis, quos ad se cum uxoribus et liberis sine laesione adduci praecipit. IX. 3. p. 543.

§ 51.

et pietate ac sanctitate reliquae vitae congruebat.

Id nullus abnuerim, Regemque, principesque per regnum viros, omnemque populum, ac Ludovicum quidem et Optimates templis, monasteriisque plurimis conditis, reliquam multitudinem, tamquam perpetuum apud posteros suos Ludovici desiderium praesensisset, suplicationibus per Innocentium VI. indictis, deprecatos Superos fuisse, haeredem ut optimo Principi similem darent[1]). Sed vero

---

1) Hoc tunc malo Hungariae fato negatum; tunc inquam; quae enim Majores nostri seculi superioris initio, collatis in excitandas

haec sunt ejusmodi, ut judicium meum, illud item Plauti; quod in divinis Rebus summas, sapienti lucro est [2]) vulgo hominibus reprobari malim, quam haec illi Majorum aetati reprobantibus annuere.

Viennae honoribus d. Caroli Boromaei aedes sumtibus (vide Acta Com. a. 1723) pro Carolo hujus nominis tertio Hungariae Rege fecerunt, vota; sunt quidem ea item recusata, sed exitu dissimili; Maria namque Ludovici obiit sine sobole; Maria vero, filia Caroli, Mater exstiterat Regum e cognata Habsburgis domo Lotharingica, (Hormayer l. c. 1810 n. 50. 51.) cum quibus novus seculorum Hungariae natus ordo est.

[2]) In mili. Act. III. s. 1. v. 81. Illud item Schilleri probo: Wer den Besten seiner Zeit genug gethan, der hat gelebt für alle Zeiten. — Ecquidem Ludovicum Joan. Eichhornii (Weltgeschichte II. B. p. 508) ,,ein wahres Kőnigsgenie" et Spitleri ,,Regem, in eo suspicio, singularem, qui paucos toto intermedio Europae aevo sui similes habuerit; toto pectore et mente hungarum, qui cultum italum cum hungarici vigore animi felicissima copula junxerit; et in quo Heroem an Regem magis admireris, statuere tecum non possis".

XXVIII. REX MARIA

ab anno 1382 — 1386.

XXIX CAROLUS II. INTERREX

ab anno 1385 — 1386.

§ 52.

In procuratione regni, propter aetatem Mariae Regis, mater erat.

Maria condito pridie Ludovici funere, **17.** Septembris a. **1382** maxima Hungarorum consensione Albae co-

ronata, Regis nomen, regnum enim, cui per aetatem impar erat, mater, ejus nomine, procurandum accepit. Quum enim haec jam Ludovico Rege, quoties hic aberat, summae rerum cum laude praefuerit, erat fere nemo, qui de ea his exercita curis non optime speraret. Apparuit tamen paulo post, non illi quidem ingenium magnis par negotiis defuisse; quam tamen consilii judiciique habuit praeclaram opinionem, a Ludovici hanc profectam moderatione, partemque fuisse amoris, quo conjux grata mariti observare voluntatem, eique complacere satagebat. Hoc exstincto, naturam rediisse, a moribus, quos antea praeseferebat, adeo diversam, ut dominatus impotens, arrogantiae addita muliebris arbitrii acerbitate, timeri magis, quam diligi velle videretur. Praeter Nicolaum Gara Palatinum, pristinae fortunae, ex qua ad hoc esset honoris fastigium merito ille quidem suo, praecipua tamen Ludovici benignitate perductus, parum memorem Regina vidua audivit neminem; huic tamen uni, velut qui semper placentia suaderet, tantum concessit, ut omnem jam supremam potestatem penes eum esse fama percrebesceret. Erant et Poloni offensi Sigismundo, quod eis Bohaemos populares multum praeferret, imo hos fovens solos, accumbensque cum iis, velut per contemptum neminem unum Polonorum adesse pateretur. Hi itaque missis legatis Hedvigem Mariae sororem ad capessendum regnum flagitabant multo majori sane venia, quam quos in Croatia Joannes Palisna, Ludovici beneficio Prior Auranae, de omni faeminarum imperio penitus abrogando, cum Paulo Zagrabiensi Episcopo, hujusque fratribus Joanne et Ladislao Horvathiis moliebatur. Quibus deinde Stephanus de Laczk ex Vajvoda Transylvaniae Banus Croatiae renunciatus, moxque munus hoc Templino de s. Georgio cedere jussus, Andreas item de Laczk, Stephanus de Simontornya et plures alii socios se perfidiae adjunxerunt, ii maxime, in quorum cognatos ob venditas, quibus praeerant, Duci Lythuaniae arces, ea animadversum severitate est, ut non ipsi tantum morte mulctarentur, sed stirpi quoque eorum perpetua infamiae nota inureretur.

§ 53.

Hac tamen paulo post a legibus ad muliebre deflectente arbitrium,

Mali contagio ad Hungariam quoque pervenit. Hujus tamen Ordines, quod adhuc perperam actum, memoriae Ludovici condonando satis habebant: per nuncios e publicis Comitiis missos petere, ut hujus et Andreae II. Decreta novo Diplomate confirmarentur. Fecit hoc Maria cupidissime, conceptisque testata verbis „ad felicitatem regiminis id plurimum conferre, si pax et tranquilitas publica praesidio hujusmodi obvalletur“ solemnes de legibus iis observandis a. 1384 decima Kalendas Julii literas dedit.

§ 54.

res undique retro cesserunt, erantque haud pauci, qui auctore Paulo Zagrabiensi Episcopo Carolum siculum ad capessendum regnum evocarent.

Elisabetha, quod Hungariae Poloniaeque possessionem integram servari Mariae studebat, spes Polonorum de Hedwige sibi transmittenda diu varieque frustrabatur; intellecto tamen: hos inter se fidem et jusjurandum de Rege, nisi ea ad festum s. Stanislai a. 1384 Cracoviae adfuerit, actutum eligendo dedisse, necessitati cessit. Hedwigis itaque magno Procerum comitatu stipata per Demetrium Archiepiscopum Strigoniensem in Poloniam deducta, et die 15-ma Octobris per Archiepiscopum Gnesnensem coronata, Ordinum voluntate, in manus Ducis Lithuaniae convenit. Sub idem tempus Paulus Zagrabiensis Episcopus conjuratorum Antesignanus, religionis praetextu, romanum iter simulans, in Siciliam ad Carolum Regem profectus est; ut hunc ex communi sociorum sententia ad occupandam Hungariam invitaret. Ferunt eum religione juris jurandi, quod anno 1380, dum ad capessendam

concessu Ludovici Siciliae possessionem discederet, huic de juribus filiarum suarum in Hungariam Poloniamque, sancte observandis dederat, aliquamdiu anxium haesisse; acceptis tamen a Joanne Slavoniae Bano literis, prospera quaeque sibi pollicitus vela solvit, et circa finem mensis Octobris anni ejusdem in Dalmatiam trajecit.

§ 55.

Maria periculi admonita de singulis regni Comitatibus quatuor potiores nobiles ad Comitia evocat, Decretumque edit novum;

Maria de magnitudine imminentis periculi per Praelatos, Barones et Proceres regni Hungariae admonita, consilio horum a. **1385** Congregationem generalem Budam in octavam diem omnium Sanctorum edixit, praecepitque, ut de singulis regni Comitatibus quatuor potiores nobiles advenirent. His deinde non omni eo se perfrui jure querentibus, quod sancti et alii Hungariae Reges concessissent, ipsaque nuper confirmasset, novis adseveravit literis, se juri illi nec in toto, nec in parte derogare velle, omni itaque novitate exclusa, quasque eorum praerogativas sancte deinceps esse observandas.

§ 56.

mater vero nuptias ejus cum Sigismundo festinat.

Altum in Decreto hoc de matre regina silentium. Quod ut per se insolens, non ita perinde promptum dictu est, quae tanta offensionis exstiterit causa, ut Ordines regni hoc Mariam perfungi erga Matrem pietatis officio deprecarentur. Haud modicam fuisse inde colligas, quod Elisabetha Optimatum victa auctoritate, quas adhuc distulit, a Comitiis his ipsa festinavit Mariae cum Sigismundo nuptias. Quibus initis, hic vixdum maritus magnis itineribus in Bohemiam contendit. Subitae profectionis consi-

lium erat, ut cum bellicae virtutis Caroli eximia apud omnes opinio, nec parva eorum manus esset, quos ille vocantes sequeretur; praeter militem Regium, de auxilio etiam, si quod ad arcendam vim opus esset, tempestive provideretur.

CAROLUS II.

§ 57.

Rex proclamatur

Inter haec Carolus tres apud Episcopum Zagrabiensem commoratus menses, magna finitimorum accessione facta, sumtoque Gubernatoris regni nomine Budam versus cum copiis movit, et quod Reginis hostis an amicus veniret, percontantibus amicum se adesse, et compositis simultatibus Neapolim reversurum respondit, ab his amice acceptus est. Indici posthaec Comitia placuit, ut laeta spebus Caroli, sic Mariae Reginaeque matri funestissima. Cum enim alii jam anno 1365 Carolum eo consilio per Ludovicum ex Italia evocatum contenderent, ut Joanne (ex fratre Stephano nepos erat) mortuo, hunc tamquam consanguineum et filium in spem regni educaret; praedicabantque palam: alii bellicas ejus laudes certatim celebrabant per tempus, quo voluntate Ludovici Dalmatiae, Croatiaeque praefuit, optima hunc saepius fortissimaque Caroli usum opera, itaque anno 1379 revocatum ex Italia quo diverterat, copiis adversus Venetos missis praefectum, victoriae belli hujus praecipuam caussam partemque fuisse. Muliebre alii gravabantur imperium, hi in primis, apud quos praesentior acceptae per se aut cognatos ab Elisabetha injuriae quam beneficiorum Ludovici sensus; et rursus alii favebant, cupiebantque Carolo propter res maritimas, quas eo Siciliae simul Rege maxime eflorescere posse existimabant. Cum denique non deessent, qui gradus cognationis cum stirpe

virili Arpadum computarent, hujusque etiam jure Carolum potiorem vociferarentur [1]), tanta frequentissimorum Ordinum consensione Rex proclamatus est, ut tam acerbi casus nuncio erepta sibi Elisabetha eidem petenti et Coronam et cetera insignia regni, tamquam cum bona gratia, dimitteret. Quibus traditis idem ille, per quem tres ante annos Maria coronata est, Archiepiscopus Strigoniensis ultima Decembris a. 1385 Carolum incinxit [2]).

---

1) Tabellam generationis vide apud Fessler: Gesch. der Ungarn, 2. B. p. 8.

2) Hunc Katona in numero regum legitime coronatorum habet; Prayus expungit parum meditato consilio; cum, ut alia omittam, vix eum latuerit, Carolum VI. Imperatorem, tertium se hujus nominis Regem Hungariae in pluribus Diplomatibus scripsisse. Vide sis etiam Glossam Szegedii op. trip. P. II. tit. 14 subnexam.

§ 58.

exitu infelici.

Perbrevis tamen hic Caroli Principatus fuit. Elisabetha enim Nicolao Gara praecipuo adjutore, haud scio an etiam auctore usa, VII. Febr. a. 1386 astu ad se vocatum morti dari [1]) seu potius praeire sibi ad Manes jus-

---

1) Rem ipsam Magister Blasius dictus Forgách, filius Nicolai de Kozmal Magister Pincernarum Regalium perpetravit, Donatione Mariae anno eodem feria quarta proxima ante Dominicam, Esto mihi, in literas missa, Castrum Gymes (Mathaei dicti de Trenchin fuerat) cum omnibus villis ad idem pertinentibus adeptus, videlicet: „primo Majori Gymes, et Minori Gymes, Kisfalu, Kosztolán, Chytar, Pragran, Mezne, Major Belech et Minor Belech, Velechen, Zabatna, Sztranya, Gesztenye, Szent Márton, Velchech, Maroth, cum tributo in eadem exigi consueto, Hyzer aliter Kelechen, Hechen, Saloh, Charad, Honay, Verusvár, Joka, Ujfalu similiter cum tributo in ipsa exigi consueto;

sit, eodem enim, quod ad hunc perimendum cepit, consilio ipsa quoque truculentissimum sibi apud conjuratos comparavit exitium. In Mariam peccandi nulla iis causa. Faedam igitur, in quam redacta est, captivitatem ad caelestes ob delicta Majorum iras, barbara Conradini et Clarae Visegradiensis caede cumulatas pertinuisse plerique crediderunt, quae non laribus Regiis cognato undique sanguine respersis, non pietate Ludovici, non denique populi suplicationibus placatae, aetatem Mariae ad longe gravissimam ultionem ludibriaque rerum mortalium produxisse videntur [2]).

Demenche, Lylie, Senche, Fyus, Manya ut praemissum, cum Tributo in ipsa exigi censueto, Gyarak, Vayk, similiter cum tributo fori; Istemerfalu, Zabol, Komyathy similiter cum Tributo in eadem recipi consueto, Salgo, Hind, Kaluz, Belad, Herestyén, similiter cum tributo in ipsa exigi consueto; Charnok, et alia Charnok, Zeek, et Harsán vocatis, aliisque ad ipsum Castrum ab antiquo spectantibus, in Nittriensi, Barsiensi, et Strigoniensi Comitatibus".

[2]) Atque hoc captivitatis Mariae tempus est, quo Ordines regni sigillum per nos l. III. § 26 commemoratum, epigraphenque „sigillum regnicolarum" exhibens sculpi fecerunt.

LIBER TERTIUSDECIMUS.

HUNGARIA SUB REGIBUS

STIRPIS LUXENBURGICAE.

Virtutis laus omnis in actione consistit.

Cic. de Off. l. l. c. 6

Quidquid peccatur, perturbatione peccatur rationis atque ordinis; perturbata autem semel ratione et ordine, nihil potest addi, quo magis peccari posse videatur.

Idem Parad. III.

XXX. REX SIGISMUNDUS

ab anno 1387 — 9. Dec. 1437.

§ 1.

A peracta coronatione

Initio anni 1387, conjugis liberandae causa, cum exercitu in Croatia versatus, regni Hungariae Capitaneum et Dominum, neque Regem se ante ultimam Martii anni hujus scripsit, qua solennis ejus coronatio per Benedictum Episcopum Veszpremiensem peracta est. Veneti hoc tempore in nostra re nos vincere diligentia Hungarisque, cum maxime non essent, videri addictissimi voluere. Labor quidem per eos pro Maria carceribus eximenda susceptus, bonae voluntatis laude non caret; hujus tamen pars magna, totum praeterea, quod ad Sigismundum Regem proclamandum, opere, aereque peritissime nitebantur, ad filium Caroli parvi, in quem multi inclinabant, a solio hungarico avertendum, marisque imperium servandum sibi spectabat.

§ 2.

potestatem regiam pleno exercuit jure;

Maria Novigrado, ubi captiva tenebatur, ad deditionem perpulso liberata, per omnem reliquam aetatem, tamquam non solio, sed marito tantum reddita esset, nihil plus juris, quam Regum aliorum consortes, vindicabat sibi. Sigismundus igitur a tempore coronationis potestatem regiam pleno exercuit jure.

§ 3.

Sed nimia in Conjuratos severitate,

Hic Joanne de Palisna et mox Tuartko etiam Bosniae Regulo, quorum ille antesignanus, hic praecipuus ejus ceterorumque sociorum fautor, ambo propugnacula murique hominum perfidorum erant, sub initium anni **1392** morte sublatis, Stephanum Dabisciam, Tuartki successorem, qui Rasciae Bosnaeque et Dalmatiae et Croatiae Regem se ferebat, petentem in clientelam recepit ea lege, ut hic ei Dalmatiam et Croatiam illico cederet, Bosniam ad dies vitae retineret, post ejus autem obitum haec quoque ad pristinum Regum Hungariae dominatum reverteretur. Castrum deinde Dobor, inter Usoram et Bosnam fluvios situm adgressus, praecipuo hoc factiosorum latibulo expugnato, partem horum longe maximam in potestatem redegit. In his et, quos Vajdafius simulata Regis gratia dolo cepit, duo et triginta milites erant amplissimis innexi familiis, quorum suplicio reliquias veteris conjurationis exstinguendas ratus, plus satis aspera severitate nulloque eorum, qui morte plus, quam vita rationibus ejus obfuturi essent [1], delectu, novae ansam conspirationi dedit.

---

[1]) Et Stephani quidem Konthii amplissima Hedervariorum nati familia virtus militaris, singularisque in morte oppetenda constantia etiam aevo Mathiae Corvini ad lyram canebatur. Thur. Chron. IV. c. 7.

§ 4.

et quod ignominiae ad Nicopolim acceptae causa maxima ipse fuerat, plurium animos

Gliscebat haec tum maxime, dum ad Nicopolim atrocissima per nostros a Bajazete accepta clades est. Valachiam hic et Bulgariam Regiones Hungariae fiduciarias sub imperium subjunxit suum; quas ut Sigismundus recuperaret, Pontificibusque Romanis faceret satis, qui ex

hac tam celeri dominatus Turcarum progressione haud abs re toti metuebant nomini christiano, a. 1396 bellum ei commovit. Ad quod gerendum Principes exteri complures gentesque perdiversae: Galli, Belgae, Hispani, Itali, Germani, Bohemi, Polonique convolarunt. Tantis auctus opibus Sigismundus, hastis militum horum sustentari caelum ipsum, si rueret, posse jactitabat, et, cum exploratam prope victoriam haberet, Belliducis partes egerat segnius. Gallis igitur, Burgundiisque flagitantibus data primi in hostem faciendi impetus facultate[1]), quid per alios fieri vellet, non ostendit. Quo factum, ut illis per Turcas internecione deletis, omne, quod hac non tam pugna, quam caede acceptum est, gravissimum exercitus detrimentum in Sigismundi verteretur invidiam, velut quem parum militem, nedum Belliducem comperissent. Haec animorum offensio apud plures in odium deinde exarsit, cum cognitum est, eundem cum spe reparandi praelii, curam quoque regni abjecisse; Nicolao enim Kanizsaio ac Joanne de Gara missis, qui illud gubernarent, ipse conscensa cymba secundo Danubio Constantinopolim defluxit.

---

[1]) Inter Boucicautium et Froissartum de pugna hac scribentes judicium celeberr. Hallamius o. c. P. I. p. 609 judicavit rectissimum.

§ 5.

ad Ladislaum Caroli Dyrrhachini filium avertit,

Jam a. 1395, quo Maria supremum obiit, erant plures, qui hac sine liberis exstincta, Domum Regiam vacuefactam contenderent. Horum studiis alii, quorum animos tot nobilium virorum suplicia exasperabant necessitudine junctorum sibi; et rursus alii se adjunxerunt, qui inustam genti ad Nicopolim ignominiam temeritati et disciplinae militaris inscitiae Sigismundi imputantes, sic labefactam armorum hungaricorum gloriam aegerrime ferebant. Horum igitur pars magna, ii praesertim, quibus Sigismundum a. 1393 successionem in Hungaria, si ipse improlis dece-

deret, Venceslao fratri addixisse; pactum hoc a. **1396** confirmasse; eodem tempore in literas consensisse constabat, quibus Venceslaus Hungariam ceterarum Imperii Germanici provinciarum numero adscripsit [1]), Ladislaum Caroli Dyrrhachini filium ad capessendum regnum evocandum rati sunt, missisque ad eum nunciis id jam nunc impetrarunt, ut quod Stephanus Laczkovichius et alter Stephanus de Simontornya vice ejusdem in regno agerent, id sibi, dum Sceptro potiretur, gratum fore literis promitteret. Crevitque vel sic in dies numerus factiosorum. Quo minus existimandum est, in Congregatione et Consilio generali, ad quod apud Temesvarinum ad festum b. Michaelis Archangeli **1397** celebrandum, Sigismundus universos Praelatos, Abbates, Praepositos et Barones Regni, nec non de quolibet Comitatu singulos 4 probos et nobiles viros, plena potestate ceterorum consociorum, ad omnia ordinanda fungentes accersivit [2]), hos omnes coram omnino adfuisse. Et haec et, quae usque a. **1404** concita sunt Comitia, etsi universorum regni Ordinum nomen referant, Concilia fuerunt paucorum, qui ipsi, dum alii Dyrrhachino, alii Vladislao Polono, Hedwigis nuper mortuae marito, et rursus alii Alberto Austrio studerent, Sigismundo non tam adhaeserunt, quam utrum ex his eidem praeferant, dubitarunt.

---

[1]) Pelczel Kaiser Wenzel II. 320, 321.

[2]) Verba sunt privilegii Sigismundi Regis ,,ex consensu unanimique voluntate Praelatorum, Baronum et Nobilium regni, Nicolao Treutel pridem Bano Machoviensi et Magistris Joanni et Ladislao fratribus ejusdem carnalibus" a. 1398 6-to Calendas Decembris collati, consonique literis hujus Regis in Supl. ad Vest. Com. p.293 productis. Ex quo intelligitur, id inter cetera in generali congregatione hac decretum esse, ut omnia castra, tenuta, possessiones quibusdam regnicolis per Sigismundum eo tempore, quo hi adversus eum insurrexerunt, prae timore insurrectionis hujusmodi donatas, simul cum donationibus, quas iis fecisset, qui in pace inter eum et rebelles procuranda laborassent, aufferre valeat. A cujusmodi decreto donationem Treutelio factam; aliis autem literis Cal. Nov. 1398

exaratis Castrum Ozol in Slav. Nicolao Comiti Veglae pignori datum eximit. Paulo ante memoratum privilegium vide sis a magy. t. társ. évkönyvei 2. kötet. Literas alias apud Katona T. XI. p. 459. In posterioribus his illa Ordinum regni Comitia, eorumque scita: Decretum et Constitutionem seu dispositionem Baronum et Nobilium regni appellari, non abs re adnoto.

§ 6.

Cujus causam per Sigismundum ipsum, quod plurima ageret inconsultissime, secundatam vulgata de Bonifacii IX. in eum studio fama adflixit maxime

Anno postero in Croatiam concessit, et Stephanum Laczkfium (Laczkovics vulgo) specie habendi cum eo consilii, ad Concilium, quod apud Crisium Oppidum indixerat, evocatum in medio colloquio publico, non tam capi, quam oprimi repente, ducique e vestigio ad suplicium jussit. Et tamquam jam eo dedita industria niteretur, ut omnis a se populi defectionem maturaret, a. 1399. Coronam regni Hungariae in Jodocum patruum suum et Moraviae Marchionem, cum consensu quorumdam Aulicorum transcripsit [1]). Itaque evenit, ut Detrico et Emerico Bubekiis, quorum ille Palatinus, hic Prior Auranae fuit, praecipuis auctoribus, inter Praelatos Proceresque, licet de persona eligendi Regis diversum sentirent, de regia tamen auctoritate Sigismundo abroganda conveniret. Per hos igitur captus Budae, hinc Visegradum, inde ad arcem Siklosiensem Garaiorum translatus, horumque commissus fidei est. Qui ejus aliquamdiu custodes, postea liberatores exstitere. Etsi autem his de servandis deinceps legibus magnifice pollicitus esset, vixdum tamen redditus sibi, novum priorique simile de Corona, si absque legitimis filiis decederet, cum Alberto IV. Austriae Duce pactum iniit, sicque rebus Dyrrhachini ipse magis, quam alter

[1]) Kelemen Hist. Juris priv. hung. § 52.

quisquam partium hujus studiosissimus, inservivit [2]. Fuerunt vero hae jam eo loco, ut non Dalmatia modo Herwojae Bosnensium Vajvodae auctoritati obsecuta Ladislaum Regem agnosceret, sed quum Sigismundus in Bohemia fratris causa abesset, pars quoque Hungarorum magna in eum consentirent [3]. Causam tamen Ladislai hactenus prosperam, ut jam ipsum etiam Joannem de Kanisa Pontificem Strigoniensem non ab sua quidem, ut videbimus, in Sigismundum fide, sed animi hujus impotentia discedentem; Thomam praeterea de Ludan Episcopum Agriensem plurimosque alios de meliore nota viros inter suos numeraret; hique sumpto nomine „Praelatorum, Baronum, Procerum, Militum et Nobilium Regni Hungariae ad utilitatem reipublicae" et Magistratus conferrent, et agrorum donationes facerent; res, quam ipse sibi praecipuo futurum adjumento arbitratus est, gravissime adflixit. Didita enim studii, quo in eum Bonifacius IX. ferretur, coronationisque per Cardinalem Florentinum jussu ejus V. Augusti 1403 in Civitate Jadrensi peractae fama, verebantur plures, ne Ladislaus regnum, quod ipsi libera ei voluntate obtulissent, non tam huic, quam invisae Pontificum se debere auctoritati olim existimet. Itaque primus ille ardor, praesertim post Jaurinum, Albam Regiam, Strigonium, Budam, Agriam armis Sigismundi recuperatam, apud plurimos sensim refrixit.

---

[2]) Ita enim de Pacto hoc Vindeckius apud Pray Annal. P. II. p. 204. „Pacta conventa, quae anno abhinc cum Alberto Austriaco successionis causa inierat, in medium proferri jussisse, et rogatis quidem, non item acceptis sententiis, singulos suis nominibus confirmare imperasse; eam rem celebrandi seorsim Conventus occasionem Proceribus praebuisse, in quo omnium suffragatione decerni placuit: Quoniam Rex contra fas haereditatem regni insciis Ordinibus, alii transcripsisset; Optimatibus creandi novi Regis jus omnino liquidum esse."

[3]) Plerique, ait Sigismundus, Praelati, Barones, Magnates, Proceres, et Nobiles regni. Tud. Gyűjt. a. 1830 v. 1.

§ 7.

Literae amnestiae per Sigismundum opportunissime editae.

Quo animorum habitu Sigismundus cujuscunque ex consilio, ipse enim artes, quibus vere sibi utilis esset, parum adhuc novit, opportune usus, amnestia a. **1403** promulgata cunctis erratorum veniam dedit, hacque clementia sua et regni possessionem firmavit, et rebus in Bosnia non minus fortiter, quam plane ex ingenio suo acerbe [1]) gestis Herwojam, cui Ladislaus curam Dalmatiae commisit, ab hoc abstractum conciliavit sibi. Sicque diuturnum reipublicae incendium obrutum apud hos, in Hungaria quidem ita restinxit, ut tam partes muneris sui regii, quam quae causa consequendi summi per Germaniam Imperii, sufferendique schismatis Eclesiae occidentalis a temporibus Urbani VI. inter duos Pontifices divisae, sibi ipse imposuit, negotia fidei Hungarorum securus prosequeretur.

§ 8.

Idem Rex Romanorum electus, a morte fratris, Bohemiae quoque possessionem adiit.

Anno **1410** Rex Romanorum electus, post compositas, auctasque legibus a. **1404**, **1405** res hungaricas, Pacificatoris mundi concupivit nomen, hocque ut conficeret sibi, inde ab a. **1414** in reliqua diversatus Europa, ab Hungaria tantum non penitus abfuit. Sublato Eclesiae Schismate, a fatis Venceslai fratris, non tam regni Bohemiae, quam belli civilis, quo illud religionum causa deflagrabat, successionem adiit, magnoque et haec, et illa Imperii Romani dignitas Hungariae, magno provinciis jure clientelae huic obnoxiis stetit.

§ 9.

jastoque plus negotiosus Hungariam per intervalla solum revisit. Damna absentiae ejus domi, forisque

Primi animum pactique cum Ludovico magno conventi fidem Veneti mutarunt, quod collapsis Ladislai Dyrrhachini rebus, nil sibi hac parte verendum, Sigismundum vero, cujus tituli, non vires etiam, hac dignitatum accessione increvissent, eo minus timendum duxerunt, quod volaticos ingenii ejus impetus noverint, perspexerintque ingenti negotiorum, quae sibi ipse facessiverat, moli, ne fortunam quidem, si maxime vellet, sufficere posse. Jadra igitur aere a Ladislao empta, et tributum usque adhuc pensitatum porro abnuebant, et Sibeniczensibus ad defectionem pertractis, dominationem latius in Dalmatia proferre nitebantur. Consecutique sunt, quod optabant; neque enim alter semel atque iterum comparati in eos belli fuit exitus, quam ut pro sumptibus hujus satisfacerent, et quae occupassent, Sigismundo ad alias bellorum pacisque avocato curas, porro quoque obtinerent. Vajvodarum Valachiae, et Moldaviae fides diu anceps; ad extremum Myrsa, quem Sigismundus Valachiae praefecerat, ad Turcas; Elias Moldavus ad Polonos defecit, qui occupatae auspiciis Hedwigis Russiae rubrae non sine maxima Coronae Hungariae injuria dominantes, anno **1412** etiam possessionem tredecim Scepusii Oppidorum adiverunt per Sigismundum pignoris titulo cessorum sibi. Icto cum Rege minoris Persiae foedere Amurathem Europa exclusurus, dignum sane maximo Principe consilium Sigismundus cepit, hoc tamen paulo post dimisso, interea, dum ipse maximam Copiarum hungaricarum partem alibi distineret, Turci per Hervoyam et Venetos aere, ac milite adjuti vastitatem per provincias Hungariae circumferebant. Victi ii quidem sunt Marte Nicolai Saraceni, Bulgariaque et Servia exacti, sed mox a Rege Poloniae, ut ferebatur, subornati repararunt bellum; hisque hac Hungariae parte grassantibus; Hussitae, hostes novi, fini-

timisque locis gravissimi, accepta autem ad Ilavam a Nicolao Rozgonyio clade etiam ferociores, montana, omnemque late regionem Strigonium usque foede vestabant.

§ 10.

plurima.

Haec hostes exteri; nec minores eae plagae fuerant, quas in regni sinu privati ab Olygarchis acceperunt. Lex jam de anno 1405 exstat, quae prohibet „ne Palatinus, ne Judex Curiae Regiae, ne Magister Thavernicorum, Baronesque et Comites alii, ne porro Judices et Justitiarii regni Eclesiastici et Seculares spolia et direptiones rerum, sanguinis effusiones et alia actuum potentiariorum genera fidelibus regnicolis inferant" [1]. Ita domi se res habuere Sigismundo nondum Barbarae Czilejensis marito; quid post inita cum hac seu a. 1407 uti Katona, seu quod Prayus [2] contendit, anno 1408 secunda vota, contractamque cum privatis affinitatem? an hi, an longum familiarium, clientiumque agmen legi huic detulerint quidpiam? aut potius suae hujus cum Sigismundo aut affinibus proximitatis fiducia, majora etiam ausi sint, ne ego dicam, satis vel ex praefatione Decreti cognoscitur, quod Sigismundus a. 1435 edidit [3]. Sed haec hactenus.

---

[1] Decr. III. a. 1405. art. 4.

[2] Diplomatibus domesticis Katona; Prayus Vindeckii Aulae Sigismundi familiaris, in vita hujus c. 19 nititur.

[3] Ibid. § 1 „ut — juris integritas, abutentium praevaricatione depravata reformetur." § 2. „tandem in peculiare regnum nostrum Ungariae medio tempore praesentia nostra regali viduatum, injuriisque et damnificationibus potentialibus — disturbatum regressi." In Decreto articulum vide sis 6-tum de Castellanis Regiis, Reginalibus, nec non Praelatorum et Baronum ac Nobilium cum potentiis Dominorum suorum mala quaeque patrantibus; art. 24. de furibus, latronibus per Praelatos, Barones, Nobiles non recipiendis cet.

§ 11.

De jure tamen publico Hungariae praeclarissime meruit.

Jam enim de legibus reliquis Institutisque Sigismundi dicendum est Hungariae salutaribus, quae tam multifaria sunt, nulla ut poene reipublicae pars sit, quam non providentiae suae, eruditionisque haud mediocris vestigiis impressisset, prorsus, ut alter, de quo adhuc scripsimus, alter, de quo scribere pergimus, Sigismundus fuisse videatur.

§ 12.

Juris Patronatus Regum Hungariae vindicem et custodem se praestitit acerrimum.

Beati Petri Principis Apostolorum sedem, tamquam divinae arcem religionis omni Officii genere coluit; adversus Pontificum, hominum scilicet ambitionem, quam longae servitutis pertaesi viri quoque sacri, velut libertatis Eclesiarum, Regiaeque scopulum auctoritatis gravabantur, uti par erat, providit solertissime. Jam altero Regii sui Principatus anno Collectionem Pontificiam ad summam nummum aureorum quatuor mille reduxit. Sexennio post Legibus a. 1404 conditis [1]), sed quod Jus Patronatus Eclesiarum penes Regem esset, forma Edicti, cujus exemplum aliud de re militari videbimus, editis, capite sanxit, ne quis deinceps literas Apostolicas quorumcunque Judicum et Officialium Curiae Romanae seu causa beneficiorum seu contentionum litigiosarum recipere, publicare et effectui dare sine speciali sua licentia ausit. Interdixit praeterea beneficia Eclesiastica, quae adhuc vi-

---

[1]) Pray in Hierarch. Hung. Ecl. P. I. p. 92. Kovachich Vest. Comit. p. 199.

gore literarum Apostolicarum, Legatorum seu aliorum Praelatorum conferebantur, sine diserto concessu acceptari suo, vel collata retineri. Cathedrales itaque Ecclesias et monasteria, universim beneficia quaeque Eclesiastica in Hungaria contulit, quibus voluit [2]), dum tandem Jus hoc Patronatus Regum Hungariae Patrum quoque Concilii Constantiensis assensu, bullaque, his porro in perpetua tempora assertum est [3]). Qua denique Archiepiscopus Strigoniensis Legati nati utitur, praerogativa, hoc Rege, Joannem Kanisaium a Bonifacio IX. primum

---

[2]) Pray Hierarch. Hung. P. I. p. 94. Katona Hist. Metr. Ecl. Coloc. P. I. p. 399.

[3]) Oper. trip. Steph. Verb. I. tit. 11. quo Bulla ex Concilio Constantiensi profecta inter rationes Juris Patronatus Regum Hungariae non abs re extremo loco ponitur; sunt enim domesticae aliae et multo antiquissimae. 1. Quia „Reges Hungariae, cum soli fuerint omnium Eclesiarum et Episcopatuum, Abbatiarum et Praepositurarum fundatores, per fundationem hanc omnem facultatem juris Patronatus, nominationis, electionis et collationis beneficiorum sibi ipsis acquisiverunt. 2. Quia Hungari non per praedicationem Apostolicam vel Apostolorum, quorum Principis vicem et personam in terris Papa gerit; sed per institutionem proprii Regis eorum, sanctissimi videlicet Stephani Regis — conversi sunt ad catholicam fidem. Qui primus omnium Episcopatus, Abbatias, Praeposituras fundavit et beneficia harum omnium Eclesiarum, ex nutu summi Pontificis, quibus maluit, idoneis tamen contulit. Sicut hoc ipsum de eo Eclesia solemniter canit, et plerique Caesarei ac Pontificii juris interpretes Commentariis suis conscriptum prodidere, ac titulus Regis et Apostoli, collata demum ei per summum Pontificem crux duplicata ostendit. 3. Quod Reges Hungariae ab hoc tempore semper in reali et pacifico usu collationis hujusmodi beneficiorum praefuerant, eorum igitur juri etiam ratio praescriptionis inserviat.“ Quae haud paullo majora sunt, quam ipsae ex Jure Justinianeo per eruditissimum Roszhirtium Geschichte des Rechts im Mittelalter. I. Th. Canon. Recht. p. 246 citatae de Donatione sub modo l. 15. C. 1. 2. l. 46. § 3. C. 1. 3. nov. 57. c. 2. nov. 123. c. 18.

exornatum accepimus; Dionysium deinde Széchium anno **1452** in eo per Nicolaum V. PP. stabilitum munere; nec deinceps quemquam in Hungariam Apostolicum missum esse Nuntium [4]).

---

[4]) LL. EE. C. de Batthyan. T. III. p. 297. Katona, Pray alii.

§ 13.

Serviae cum Hungaria nexum providentissime firmavit eique Praefectum in numerum Baronum regni Hungariae cooptavit

Idem Serviae (Rasciam hanc et Rácz Ország vulgo dici alias observavimus) cum Hungaria nexum, per Diploma, quod a. **1426** Stephano Despotae impertivit, explicatissime docet. Despotus „ille regnum Rasciae cum omnibus juribus suis regno Hungariae semper subjectum ad proprietatem hujus, nullo medio pertinere professus, ne hoc olim ad alienas deveniat manus, universos Barones suos Sigismundo Regi, Praelatisque ac Baronibus et Proceribus regni Hungariae de fide et obedientia sacrae Coronae, successoribusque Regibus Hungariae, nec non Praelatis, Baronibus et Proceribus, medioque horum, regno Hungariae praestanda nuncupare sacramentum jussit". Hoc facto Sigismundus nepotem ejus Georgium Vlk in numerum Baronum regni Hungariae cooptavit, quodve praeterea Despotus ille petebat, ut regno Rasciae sibi, dum viveret, permisso, deinde nepos ille suus, post hunc haeredes ejus sexus melioris praesint, ea concessit lege, ut Thisnicza, Zakoly, Macho, Beleztena, Nándor Albensi item et Galamborcz, aliisque castris et districtibus terrisque ex nota infidelitatis aut defectu aliquorum ad sacram regni Coronam recentius devolutis, aut jam per Ludovicum Regem, aliosque ad regnum Hungariae possessis, reliqua pars regni illius ab obitu Stephani Georgio Vlk pleno jure, ad eum tamen modum

cederet, quo Rex Baronibus regni Hungariae donationes facere consuevisset; tam ipse nempe, quam haeredes sibi et sacro regni Diademati, Successoribusque Regibus Hungariae fideles ut sint, mandatisque horum obedire, — ac Regiam Majestatem et Curias ejus Regias, instar ceterorum Baronum ipsius regni Hungariae personaliter visitare, Consiliisque interesse debeant et teneantur; in quovis demum necessitatis casu, dum requisiti per Regem fuerint, eidem Coronaeque ac regno semper et ubique fidelem operam navent; et si acciderit, ut sine masculis haeredibus decedant, omnia haec iterum ad Majestatem Regiam ex integro revertantur [1]).

[1]) De literis his in Opp. Thata a. 1426 datis Nicolaus Jankovicsius in Tud. Gyűjt. a. 1821 v. 9 praeclare disseruit, laudanda ejus item opera est, qui dissertationem hanc apud Hormayr o. c. ad a. 1824 p. 400 in germanicum convertit.

§ 14.

Cujus momentum dignitatis

Georgius igitur Vlkius eorum ordini Baronum est adscriptus, qui ad Curiam Regis et Comitia venire ex officii munere debuerunt. Erant enim Barones alii, quibus sola modo adeundae Curiae copia privilegio facta est [1]). Ita Mathias Corvinus Ladislai, Stephano Duce s. Sabae geniti praeclara bello, quod Bosniae causa gerebatur, merita remuneraturus, huic omnem, quem Turcis eripuit tractum hac donavit lege, ut quoties ipse in Bosnam venerit, vel aliquem ex Baronibus regni Capitaneum miserit, Ladislaus cum gentibus suis huic praesto esse; sin Capitaneum delegaret, qui de ordine Baronum non esset, exercitum mittere, in aliis vero partibus more Baronum regni militiam facere teneatur; jusque ei haeredibusque

[1]) Cod. Dipl. VIII. v. 6. p. 67 et seqq. sunt eae de a. 1463.

sit, quocumque tempore ad Curiam Regis, Praelatos, Barones, et Aulae Regiae Magistros accedendi [2]).

---

[2]) Discrimen hoc in Regalibus literis, quae ad possessionatos, impossessionatosque, ut loquimur, Indigenas exarantur, etiamnum servatur. Ex earum enim sensu illi comparere ad Comitia debent, hi possunt.

§ 15.

explicatur.

Baronibus itaque regni inferior Ladislaus hic, Vlkius par, tantoque major Ladislao fuit, quod ex perpetuo apud Hungaros usu, non alter haberi pro Rege potuerat, quam cujus eligendi Praelati, et Barones, aequales sibi, auctores essent. Quam ob rem Albertus Rex in magno multorum Georgii Despotae Rasciae et Albaniae meritorum numero id maxime laudavit, suaeque recordationi altissime inhaerere testatus est, quod „licet solemnitati electionis et coronationis Ejus — tum propter harum tunc utilibus ex causis factam accelerationem, tum etiam praetextu assiduae occupationis suae circa patriae et dominiorum suorum defensionem — suam praesentiam, quamvis ad hoc, tamquam principale regni hujus membrum fuerit requisitus — exhibere non valuisset; tamen hac ejus ad regni gubernaculum provectione percepta, missis nunciis, per eorum medium, suum ad praedictam ejus sublimationem concurrentem assensum fecit patefieri“ [1]).

---

[1]) C. D. T. XI. p. 293.

§ 16.

De Vicariis generalibus (Locumtenentibus) ejus regiis, ac horum auctoritate.

Qui Joannem Pontificem Strigoniensem, per tempus, quo Andreas II. in Palestina aberat, mandato hujus, vicariaque potestate Hungariae; Dalmatiae autem Pontium de Cruce Magistrum militiae templi [1]) praefuisse recordantur, his non videri novum Sigismundi consilium potest, pari de causa, vicem suam aliis, in quibus plurimum fiduciae collocaret, semel atque iterum committentis. His Regiis generalibus Vicariis nomen; creatis per Sigismundum anno 1413 et rursus a. 1433 cum plena procurationis regni potestate. Primi: Joannes de Kanisa Archiepiscopus Strigoniensis summi vir consilii, ingeniique sapienter popularis, et Nicolaus de Gara Banus antea, jam Palatinus [2]); qui socia cum Nicolao de Marczal Vajvoda Transylvaniae opera, jam olim ad laudes literarum amnestiae, Decretique Sigismundi de a. 1404 plurimum contulerunt [3]). Anno 1433 plures auctoritate hac exculti: Georgius scilicet de Palócz Archiepiscopus Strigoniensis, Petrus de Rozgon Episcopus Agriensis, Nicolaus de Gara Palatinus, Mathias de Palócz Judex Curiae, Petrus de Tharkew Magister Thavernicorum Regalium, et Joannes de Rozgon Thesaurarius, Regii in Regno Vicarii Generales [4]). Et Nicolaus quidem de Gara Palatinus jam bonorum etiam ad Coronam de jure devolutorum do-

---

[1]) Et hujus quidem titulum ipsum Lucius Memorie Istoriche di Tragurio l. 2. p. 30 italice ita ad a. 1217 exhibet: Fra Pontio della Croce humile Maestro della Militia del Templo per Ungaria, Sclavonia, e Locotenente regio in Croatia et Dalmatia.

[2]) Katona H. C. T. XII. p. 179.

[3]) Vide D. I. § 6 et Amnest. § 9.

[4]) Supl. ad Vest. Comit. T. I. p. 423.

nationes fecit [5]) concessu Sigismundi, exemploque apud Germanos usitato, ex quorum legibus, consuetudinibusque, dum Imperator ultra Apeninos peregre abesset, vicarium ejus munus et huic juncta minorum absque vexillo conferendorum feudorum facultas penes Palatinos fuit [6]).

[5]) Tudom. Gyűjt. a. 1836 vol. 3.

[6]) Vide Eichhorn Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte § 395.

§ 17.

Nobilitas codicillaris ab hoc ortum Rege habet.

Regum is Galliae mos erat pridem usitatus, et ab his per Carolum Robertum maxime [1]) allatus in Hungariam, ut viris genere virtuteque praestantibus armorum conferrent insignia [2]). Fuitque genus hoc munificentiae Regiae posteris quoque Caroli solemne. Ex quibus Maria neptis Blasio Forgács, propter navatam in caede aemuli sui operam, faciem faeminae pro insigni gentilitio dedit [3]). Sigismundus, uti elargita per eum Semseiis [4]) aliisque signa hujusmodi perhibent, coluit ille quidem et hunc a Gallis acceptum morem; sed novo Patris sui (Caroli IV. Imperatoris) Nobilitatis codicillaris apud Germanos Instituto delectabatur vehementissime. Ejus igitur exemplo ipse item [5]) in Hungaria praerogativae Nobilium haud

[1]) Maxime inquam, ne de literarum videar fide ambigere velle, ex quibus deducitur usum hunc nec anterioribus quibusdam Hungariae Regibus fuisse incognitum. Kelemen Hist. Jur. priv. hung. p. 200.

[2]) Supra I. XI. § 13.

[3]) Timon. Epit. Chron. p. 112.

[4]) Demetrii de Semse Pincernarum Regalium Magistri sui liberis, posterisque a. 1401 apud Katona H. C. T. XI. p. 519 et seq.

[5]) Eichhorn cit. op. § 394 b., § 446 c.

paullo majoris per Literas Armales (ab armis, quae in his picta cernuntur ita dictas) a Regibus acquirendae viam aperuit. Ex quibus intelligas duplicem, deinceps inde exstitisse Armalium literarum speciem, quarum nempe aliae viris darentur „nobilitatis jure ac titulo (jam a stirpe sua) famose insignitis" [6]) aliae his, qui humili nati loco, propriis castrensibus et quasi castrensibus meritis inclarescentes dignos se reddiderunt, quibus Armales cum disserta nobilitationis mentione conferrentur; invaluit enim tardius, ut non nulli Civium quoque, manente conditione hac, insignibus armorum per Principes donarentur.

---

[6]) Verba sunt ex diplomate Semseiorum sumpta. Qui igitur hoc pro primo coeptae per Sigismundum Armalium collationis exemplo citant, absunt illi a vero longissime; quarum enim ille primus Armalium auctor est, hac nobilitationis expressam juxta I. tit. 6 continere mentionem debent. Ad quam harum legem specialem penitus propriamque ipse animum advertisse Sigismundus per verba illa videtur, quorum clarus is est sensus: conferri per literas has sola modo arma, non etiam nobilitatem, qua Semseii alioquin famose insigniti essent. Notionem epitheti famose vide sis in edit. Du Cangeii Henscheliana; vocum: famosus Professor, apud Facciolatum in Dissert. de Schola Patavina.

§ 18.

De auctoritate Comitiorum et modo condendae in Hungaria legis Sigismundus rite recteque praecipit.

Praefatione Decreti sui III. § 3. alia item Decreti VI. § 2. et 3. [1]). Quibus ea pro lege accipit „quae cele-

---

[1]) Praef. Decr. III. § 3. „Celebrato Praelatorum, Baronum, Procerumque nostrorum conventu, de ipsorum consilio, auctoritate et consensu, maturaque discussione praehabita, pro totius regni

brato, **Praelatorum, Baronum, Procerumque** regni **Conventu**, de **horum Consilio** et **consensu**, matura discussione praehabita, pro totius regni bono, utilitate, profectu et augmento, ex **auctoritate Regia** statuuntur.“ Ad Comitia hujusmodi, ex adulta jam consuetudine Comitatus singuli quatuor probos et nobiles viros, qui ceterorum quoque personam sustinerent, delegare tenebantur, potiorum, seu, quod usitatius, **Procerum** nomine intellectos [2]).

---

bono, utilitate, profectu et augmento has leges seu constitutiones, ex auctoritate Regia duximus salubriter statuendas.“ Praef. Decr. VI. § 2. „Cum nos una, cum fidelibus nostris Praelatis videlicet et Baronibus ejusdem regni nostri, certam Conventionem Nobilium de singulis ipsius regni Comitatibus convocari fecissemus; § 3. Tandem ipsorum Congregatione adunata, de eorundem Praelatorum et Baronum nostrorum, nec non Nobilium regni nostri totum Corpus ejusdem regni cum plena facultate absentium repraesentantium unanimi voto, consilio, deliberatione, et consensu infrascriptas constitutiones, statuta et leges — disposuimus, decrevimus, et duximus ordinandas, declarandas et firmandas.“

[2]) Supra § 5. De proceribus Jobbagionibus castri suo loco diximus; potiores vox ea significat; potioresque Nobiles jam hoc, jam solo Procerum nomine in Diplomatibus Sigismundi ponuntur.

§ 19.

Consilium ejus de evocandis ad Comitia Nunciis urbium regiarum,

Villicis, majoribusque civibus urbium regalium, jam olim ad negotia pacis et nuptialia Regum pacta firmanda; inter privatos ad definiendas in societate aliorum arbitrorum causas altioris quoque indaginis adhibitis, nemo unus erat Nobilium, qui Sigismundi intercederet consilio Legatos harum ad Comitia in Idus Apriles a. **1405** arcessentis, ut de **Praelatorum, Baronum, Nobilium**

et regni Procerum, Nunciorumque modo dictorum voluntate [1]) urbium illarum jura definiret. Capita legum tunc rogatarum praecipua: singulae ut Magistratu proprio, publicaque et causas civiles et capitales quaestiones, quae intra fines earum emergerent, cognoscendi et decidendi Jurisdictione polleant; Partibus, ad Thavernicorum Regalium Magistrum, ab hoc ad Praesentiam Regis provocandi facultas integra sit; Cives, neque hi solum, sed etiam qui fundos in medio civitatum tenent, pendere tributum; Rex, si quem oneri huic exemerit, portionem ejus ad suas recipere rationes teneatur. Strenarum, munerumque nomine plus, quam lege hac convenit, exigere nefas sit [2]). Jure stapulae civitatis Budensis sublato, cives et mercatores quique, res questus causa per regnum quocunque deferre valeant, ab iis ultra fines si educant, tricesimam quidem praestare debeant; ad loca tamen teloniorum Regiorum pendendi vectigalis immunes sint.

---

[1]) Verba sunt Privilegii, quod Sigismundus eodem anno XVII. Calendis Maii Civitati Cibiniensi, in Comitatu de Sáros sita quae est, impertivit.

[2]) Cives Posonienses 1439 pro muneribus strenalibus „unum ciphum deauratum duas marcas et mediam Budensem in se continentem, ac duo stamina panni de Lewi" praestiterunt. C. D. XI. p. 215.

§ 20.

regnum universum approbavit.

Decretum hoc Sigismundus non civitatibus modo, sed Comitatibus quoque in totidem descriptum exempla misit, Carolum Magnum, opinor, imitatus, interogari populum, num ei tales leges placeant, voluit [1]). Et post-

---

[1]) Et in Comitatu quidem Pestiensi feria secunda post festum b. Georgii M. in Congregatione generali „Universitati Nobilium, ac

quam huic quoque ad generales provinciarum Congregationes universim concito, placere eas intellexit, alia eodem anno (ad finem mensis Maii) apud Budam Comitia convocavit. In his pleraeque omnes leges illae communi consensione confirmatae, factaque hujus proinde ac prioris Decreti omnibus et Comitatibus et Civitatibus copia est [2]). Atque deinceps inde mos constans obtinet, Civitates quoque Regias ad generales regni Conventus eo cum mandato evocandi, certos ut tres, quatuorve, aut aliquot potiores (neque enim definitus numerus Nunciorum seu Comitatuum seu Civitatum fuit) cum plena facultate in medium Praelatorum, Baronum et Nobilium mittant. Neque fuit posthac negotium quodquam gravius, ad quod extra Comitia quoque deliberandum Nuncii praesertim Civitatum Thavernicalium [3]) (octo fuerant ini-

alterius status, dignitatis, conditionis et praeeminentiae hominibus per Nicolaum de Gara Regni Hungariae Palatinum, de literatorio Mandato Regis indicta super stabilitate Decreti seu Statuti ejusdem Regis — Congregatione in eadem protunc perlecti et seriose ac articulatim interpretati, — praefati Nobiles et alterius Status et dignitatis homines, viri utpote Eclesiastici et Seculares, Nobiles et ignobiles formam, modum, et stabilitatem praemissi Decreti et Statuti audientes, hujusmodi Decreta et Statuta — voto unanimi et nemine in his discrepante aprobantes, Statuta et Decreta ad laudem totiusque Regni, Regnicolarumque ac reipublicae utilitatis incrementum acta, facta affirmarunt.“ Relat. Capit. Eccl. Bud. in Supl. ad Vest. Com. T. I. p. 310.

2) De exemplo Decreti hujus misso ad Bartfenses primus Prayus, post eum Kovachichius, alii meminerunt; non item altero proxime praecedenti, quod apud Pestienses populo coram perlectum, ruminatumque nunc admodum diximus; nec de Statutis Caroli Roberti singulis Comitatibus transmissis, uti § 38 l. X. demonstratum est.

3) De Civitatibus his, quae articulo etiam 3. Ulad. Decr. VII. a ceteris distinguuntur, et communibus earum statutis per Joannem

tio: Buda, Pesthum, Cassovia, Bartfa, Tyrnavia, Posonium, Eperjesum, Sopronium) adhibiti non fuissent; Comitia ipsa plerumque ad alterutram harum convocata sunt [4]. Haec de Urbibus Hungariae tanta, ut quisque videt, tam Regis, quam populi universi consensione, studio, gratia ad participandam potestatem legum ferendarum admissis, ut nullibi gentium aevi medii tertius hic, ut alibi vocatur, status possessionem hujus juris magis addicentibus, laetioribusque adiverit auspiciis.

Thúz de Laczk in articulos, qui Thavernicales audiunt, redactis, vide Kovachichii LL. thavern. et eruditam Wagneri sedis tavernicalis notarii Dissertationem.

[4]) De Comitiis a. 1430 habitis Tyrnaviae laudatissimus Czechius in Tudom. Gyűjt. 1829. T. p. 21 indicium fecit.

§ 21.

Negotia Comitiorum, eo Rege, alternis illius Ordinumque Regni agi literis caeperunt.

Negotia in Comitiis scripto, erga Propositionem Regis, communi Ordinum regni nomine reddendo peragendi usus aetate Sigismundi caepit. Hic datis anno 1434 Basilea ad cunctos Comitatus literis [1]) auctor fuit, ut ex mente Concilii ad eam convocati urbem, Praelati semi decimam, ceteri Principes, Comites, Barones, et Regnicolae quinquagesimam redditunm partem, his qui carerent, denarios sex ad conducendas in exstirpationem Hussitarum gentes conferrent, et, si augenda summa videretur, de hac Praelati, Barones et Regnicolae deliberarent. Hi itaque per Vicarios Regis Budam ad generalem Congregationem evocati, re uberius perpensa,

---

[1]) Vide has ad Comitatum de Sáros exaratas apud C. Batthiany LL. EE. T. III. apud Kovachich Suppl. ad Vest. Com. T. I. p. 452.

communi consensione, Regem per literas interpellandum decernunt: ut exactio illa hac duntaxat vice locum habeat, nec trahi in consequentiam possit; Rex autem pacti hujus securitati per literas speciales caveat ad quemque Comitatum exarandas. Taxatio a civibus et Jobbagionibus Despotae Rasciae, Comitis item Cilliae et Comitum de Segnia initium summat; deinde ad universitatem Praelatorum Baronum et totius Cleri, ac demum ad Nobiles perveniat; maneatque et regales et reginales subditos. Tandem, qui exactioni hujusmodi refragaretur, ad hanc cum gravamine quinquaginta marcarum, universitati cujusque Comitatus cessura, adstringatur. Haec placere sibi Sigismundus singulis deinde Comitatibus rescripsit [2]. Atque ita tunc lex coaluit. Modus autem scripto perficiendorum cum Principe negotiorum ad posteros vim habuit exempli; complura namque in codice legum Decreta dehinc videas, quae solo regni ad Propositiones regias responso hujusmodi, per Regem probato absolvuntur [3]. Sed jam de Congregationibus Comitatuum quaedam in medium adferenda sunt.

---

[2]) Literas ad Com. de Sáros Ulma in festo b. Petri et Pauli a. 1434 exaratas v. apud Bath. loco citato; apud Kovachich l. c. p. 459.

[3]) Decretum de anno 1474 in absentia Regis conditum. Simile OO. Regni responsum est, quod Rex confirmat in Suppl. ad Vest. Comit. p. 238 Decretum anno 1478 art. 1. „contribuimus hoc anno Majestati vestrae", art. 2. „ut Majestas vestra eo magis necessitati suae intendere possit" idem sonat. Omitto reliqua plurima.

§ 22.

De generalibus Comitatuum Congregationibus.

Has vetustissimi Majores nostri Concilium Cognatorum; posteri Hungaria condita, divisaque in plures pa-

rochias seu provincias, Concilium, Congregationem Comprovincialium, Congregationem Comitis parochiani dicebant, florebantque nomina haec usque ad suprema Regum stirpis virilis Arpadianae tempora. Carolus Rex Sedem Vice Comitis constituit. Neque eo magis Supremi Comites ejus, cum et pauci numero et plerique aliis etiam Magistratibus cumulati essent, officiis muneris hujus suffecerant. Multi igitur aevo hoc Missi regii. Ipse adeo Comes Palatinus Congregationi cuicuimodi, nisi ex speciali Regis mandato, praeesse nequibat. Quid de delectu Judicum Nobilium? Art. 45. Decreti Caroli, quod perperam Andreae III. inscriptum est, si consulas, videtur is hunc quoque voluisse vindicare sibi; postmodum tamen Andreanum, de Judicibus his Nobilium art. 16. a. 1291, populo condonavit, de Missis autem Regiis contra 32. 1298 arbitrio suo inhaesit. Et illi quidem perinde ac Assessores Tribunalis Palatinorum nunquam non comprovincialiter, ut Sigism. D. VI. art. 2. loquitur, eligebantur; praesertim postquam Ludovicus Institutis avitis, qua labefacta erant, consuluit. Maria Rege, nova adeundarum in Comitatibus Congregationum accessit ratio, eaque amplissima: viros liberis Comprovincialium suffragiis deligendi, qui ad Comitia ceterorum fungerentur vicem. Ex eo tamen tempore, quo Sigismundus regno non tam praefuit, quam per longam absentiam defuit, roboreque exercitus multifariam diviso, provincia quaeque periclitantis inter tot hostes salutis praesidium a sua petere inprimis virtute debuit; Congregationes harum generales plurimum inuerunt tum sponte, tum consilio, tum mandato Regis, qui dum res quoque, de quibus constitui, nisi in Comitiis, more Majorum non posset, in his praevie deliberari praeciperet, auctoritati Generalium Congregationum harum maximum addidit incrementum. Atque avito huic, causis provinciae communibus, comprovincialiter consulendi usui, quidam municipalis Instituti, Comprovincialibus Municipum dant nomen. Quid igitur? an non et ego cum his sentiam? quaeris: non plus, quam cum Verbőczio, quando jura Hungariae municipalia vo-

cavit. Ne tamen hanc voluntatis potius, quam veritatis apud me contentionem putes, locus est paciscendi Ulpiano mediatore, qui ita D. l. 50. n. 1. „proprie quidem municipes appellantur, muneris participes: recepti in Civitatem, ut munera nobiscum facerent; sed nunc abusive municipes dicimus, suae cujusque Civitatis Cives, ut puta Campanos, Puteolanos."

§ 23.

ac his speciatim, quibus marcalibus nomen.

De disciplina Congregationum harum nolim, ex praesentis aestu consuetudinis judices. Cui si Majorum aetas illa sese permisisset, pulcherrimum quidem Institutum hoc olim jam non haberemus. Sigismundo certe non se hoc ita probasset, commendavissetque, ut tam lubenter, tamque largam ei etiam crescendi faceret copiam. Sed enim natura multitudinis semper eadem fuit. Quid ni? praesertim si illud Aristotelis cogites: Pauperes non nolle quiescere [1]); et Agricolis, quod per occupationem suam a frequentandis concionibus avocarentur, has neque cordi esse admodum. Plane hoc leges ostendunt Sigismundi de marcalibus conditae Congregationibus. Conventus hi fuerunt per Palatinum, aut Vicarios Regis, aut Supremos Comites Comitatuum, jam dicundi juris, jam alia publica causa saepe mandato Regis, sine hoc deinceps saepius indicti, ad quos adeundos Nobiles stringi mulctarum minis oportuit [2]). Ita Majores, qui praeter hanc de cogendis

---

1) Polit. l. IV. c. 10. Recollige sis ea item, quae l. II. c. 39 de Hungaris attulimus.

2) Art. 7. 1435: „quandocunque Nobiles alicujus Comitatus, vigore literarum regalium, per modum proclamatae Congregationis, sub poena trium marcarum in iisdem literis regalibus expressa convocati fuerint; quicunque ad illam Congregationem non venerint (nisi aegritudine, senio, viduitate, orphanitate, paupertate, impoten-

Congregationibus legem scriptam, binas de ratione et ordine consiliorum in posteros transmiserunt leges, usu in jus consuetudinarium inveteratas. Alteram, ut constitutiones quaeque cum majori et saniori populi parte ferantur, ea nempe, in qua dignitate et scientia praestantiores fuerint. De hac Juris consuet. P. III. tit. 2. § 8. agit. Alteram, haud scio an ex Jure Justinianeo sumtam, consonam certe Gajo in fr. 4. D. de Collegiis et Corporibus 47. 22. statuta condendi potestas „dum ne quid ex publica lege corrumpant". Jus nostrum consuetudinarium parte nunc citata tit. 2. § 2. per verba: Contra tamen generalia statuta et decreta regni hujus Hungariae — nil quidquam constituere possunt; et rursum § 5. perhibet. Haec ego de veterum praeceptis adscripsi; de nostri hujus aevi moribus alter disserat. Aequus tandem inter nos arbiter judicet, quam verum sit, illud itidem vetus: „Quidquid peccatur, perturbatione peccatur rationis, atque ordinis; perturbata autem semel ratione et ordine, nihil potest addi, quo magis peccari posse videatur."

---

tia remorati, vel eorum arduis negotiis rationabiliter se excusare potuerunt) Comes parochialis et Judex Nobilium praedictas tres marcas — indilate exigere possint."

§ 24.

De munere Judicis Nobilium per eum, qui comprovincialiter delectus fuerit, non recusando

Ambitio prava, et nefaria honorum commercia quam longe a moribus eorum abfuerint, ex lege alia discas mulctam iis irrogante, qui suffragiis populi delatum sibi Judicis Nobilium Magistratum abnuerent [1]).

---

[1]) Art. 2. 1435. Szirmay Notit. Comitat. Zemplin. § 325. „Anno 1601 Vice-Comitis honor delatus Nicolao Bocskay de Bocsko.

qui cum munus istud suscipere detrectaret, ad suscipiendum Officium cogi et judicialiter sub poena fl. 100 ad comparendum, et decretale juramentum deponendum citari debuit". — Oportet enim eum, qui dignus est Magistratu, sive velit, sive nolit, Magistratum gerere. Arist. polit. l. II. c. 6.

§ 25.

Sigismundus Institutum Banderiorum, omnemque rei militaris rationem

De re militari editum per Sigismundum Decretum et per se magni momenti est, et ratione formae dignum, cui paululum immoremur tanto magis, quod licet tam hoc die 12-a, quam aliud in re judiciaria de 8-va mensis Martii 1435 vulgatum Decretum, ex iisdem, foetu, ut ita dicam, gemello processerit Comitiis; tamen hoc Edicti, et solum aliud illud, quod Decretum majus inscribitur, legis cum consensu Ordinum conditae speciem habeat. Sigismundus postquam ei Senis in Hetruria moranti, de occupata per Hussitas Tyrnavia, Szakolczaque renunciatum fuisset; haud mediocriter perculsus, magis jam sollicite curare constituit, ut de mediis defensionis confiniorum, sufferendisque nonnullis, qui in re educendi communis exercitus subrepserunt, naevis, lex praecisa confieret. Ex lege hoc quidem et consuetudine Hungariae antiquissima fuit, ut ultra defensionem, quam Rex et Regina ac Praelati Eclesiarum et viri Eclesiastici de proventibus suis pro conservatione regni et confiniorum hujus, ex omni facere parte tenerentur, Universitas quoque Regnicolarum Nobilium et possessionatorum defensioni hujusmodi confiniorum per modum generalis exercitus regni operam praestarent. Ast notio illa metarum et confiniorum regni nulla hactenus lege erat definita. Bona itaque fide testatus ita sibi videri: finium Hungariae nomine, non hanc solum, sed Dalmatiam quoque Croatiam, Ramam, Serviam, Galliciam, Lodomeriam, Cumaniam et Bulgariam comprehendi; si eadem Praelatis

quoque Baronibus et Regnicolis sententia staret, tum vero simul loca quoque et terminos, ad quos et quamdiu generalis exercitus, urgente necessitate proficisci et excubare debeat, defigi; Praelatosque et Barones, qui versus Walachiam, Serviam, Bosniam securitati confiniorum invigilent, denominari, celebrari igitur Comitia aliquibus de quolibet Comitatu convocatis jussit.

§ 26.

ad fixas revocare leges agressus,

In his ex mente ejus simul deliberandum erat, an, quum hactenus plures ad generalem exercitum comparuerint, ab omnibus rebus inopes, armisque destituti, ad sortem pauperum horum, senum item, orphanorum et viduarum allevandam praestabilius futurum non sit, eam dehinc explendi per hos Officii praescribere rationem, ut plures, pro modo facultatum suarum, communibus sumptibus, unum pharetratum equitem in campum mittant. Et ipse quidem ita sibi persuasum habuit, fore id longe utilissimum, si etiam ratione Nobilium Jobbagiones habentium Communitas Comitatus definiret, quo quemque horum pro modo facultatum suarum ad exercitum generalem mittere numero militem aequum esset; quamvis enim hoc modo numerus exercituantium foret minor, quam si tota Communitas per singula capita insurgeret; esset tamen ille ad prosperum belli successum valentior.

§ 27.

harum praecipua Capita proposita per se

Laudavit Majorum olim consuetudinem, ex qua miles hujusmodi proprii Comitis provincialis ductu castra sequebatur. De his attamen omnibus, stipendio item militis aere, partim sale ad certam mensuram pretiumque reducendo, salvum Comitiis illis judicium reliquit. Sed vero

quod regni allegare Communitas solebat: non sibi longius, quam dies quindecim citra metas seu confinia regni standum esse, velut periculi plenum reprobavit; cupiebatque maxime lege constitui, ut equites illi ceteroquin tunc solum, quum tam magna regnum potentia invaderet, cui Rex cum suo exercitu resistere non posset, educendi [1] in metis, quae nunc defigerentur, tamdiu excubare debeant, usque dum Regi, si ipse coram adesset, vel Capitaneis et Ductoribus exercituum necessarium videretur.

---

[1] Confer cum his art. 1. Decr. de a. 1435 si autem tanta potentia inimicorum irrepserit, quod major foret viribus gentium nostrarum imperialium, extunc Praelati ect. non est itaque, quod dubites: legem hanc ex Propositionibus illis enatam esse.

§ 28.

in generalibus Comitatuum Congregationibus deliberari; et demum de re hac omni in Comitiis decerni jussit;

Quanti res, quam conaretur, momenti sit, cum ipse maxime intelligeret; hanc eo, quo causam Civitatum olim, agendam modo duxit. Et Vicariis igitur Locumtenentibus suis scripsit, et ad singulos Comitatus literas dedit in hunc sensum: oportunissimum sibi videri, ut Nobiles possessionati homines cujuslibet Comitatus congregentur, et horum quisque, quid sibi in rem videatur, expromat, collectisque singulorum suffragiis, tandem e tota Communitate Nobilium divitum pauperumque, neque e potentioribus et ditioribus tantum, eligantur certi Nobiles et idonei viri, qui sic de intentione ceterorum informati, ad Praelatos et Barones regni pro facienda in omnibus conclusione accedant. Atque his ille literis syllabum quoque Praelatorum, Baronum et Nobilium adnectendum ratus est, quorum alios ad mare, ad fluvium Uj alios delegare, alios ad Usuram et versus Tömösköz partesque

Transylvanas ac custodiam castri Posoniensis contra Hussitas excubare vellet.

§ 29.

Quo facto, Constitutiones horum militares in distinctum de a. 1435 redegit Decretum,

Vicariorum Regis factum opera, ut res tractatu difficilis ad ejus prorogaretur reditum; praesertim cum deliberatio in eam ineunda supremae in re militari auctoritatis rationes attingeret. Quorum consilio huic detulit. Iis enim, quae anno hoc Posonium indixit Comitiis, non solum de auctoritate Judicum ordinariorum regni eorumque juramento; de variis praeterea taxarum pro literis pendendarum, birsagiorumque speciebus; de moderanda tributorum pensione, et quae alia Decretum ejus majus continet; sed de modo etiam, uti nos loquimur, exercituandi egit. De hoc tamen conventa quae sunt, a ceteris horum Comitiorum Constitutionibus, diverso edicto complexus est, tam imperatorie concepto, ut nisi art. II. verba: „conclusum est insuper et statutum per nostram Majestatem cum Praelatis et Baronibus ac Regnicolis nostris" indicio essent de rogata per Comitia lege sermonem esse; pro mero illud Regis mandato et dispositione accipi posset, cujus tam frequens in textu fit mentio.

§ 30.

quod aequitate sua

Decreto hoc facturum se Sigismundus recepit, ut castra in confiniis et metis regni sita sumptibus regiis muniantur conserventurque; si vero ea inimicus copiarum vi ingrueret, cui retundendae gentes Regis pares non essent, tum vi Edicti hujus Praelati cum banderiis et militibus, secundum dispositionem de his in omnem necessi-

tatis casum factam; Comites item singulorum Comitatuum pro defensione earum regni partium deputati, sub banderio regali, cum Baronibus, Proceribus et Nobilibus eorundem Comitatuum, et eorum gentibus per modum generalis expeditionis exercitualis, ad repellendos insultus hostiles succurrere debebant.

§ 31.

commendatur.

Ad casum vero generaliter proclamandi universalis exercitus, quantum quidem ad Barones, Proceres et Nobiles possessionatos, quorum, non item Praelatorum bona per divisiones, alienationesque mutationi obnoxia forent, ita lege ea provisum, ut horum singuli a colonis tribus et triginta, unum; a centum, equites tres arcu minimum pharetraque et gladio clavaque instructos statuerent; qui vero his pauciores colonos haberent, ceteris ita adnumerarentur, ut a centum tres milites provenirent. Nobiles, qui Colonis carerent, viritim suisque sumptibus, ductu Comitis parochialis facerent militiam; iis solum exceptis, qui per aetatem aut secus apti bello non essent. Constitutum denique, ut ad diem locumque expeditioni generali designatum tempestive, qui non adessent, vel post commissum jam proelium venirent, aut bello nondum confecto absque data per Regem vel Capitaneum licentia recederent, bona amittant. Gramen nondum falcatum lignaque miles gratuito accipiat; aliarum rerum ad victum necessariarum limitandum per Communitatem cujusque Comitatus pretium actutum dependat.

§ 32.

Fessleri, de numero militiae hungaricae aetate Sigismundi, judicium

Fesslerus Regesto legibusque Sigismundi nixus, ordinarium militiae hungaricae robur nonagies et ter mille,

quadringentis et quinque supra nonaginta viris constitisse affirmat [1]) probabili sane calculo; idem de **Transylvanis** nihil speciatim: constat autem fide auctorum magni nominis, **40** mille viros isthic in quodvis accinctos discrimen saluti patriae intendisse [2]).

---

[1]) Die Geschichte der Ungarn, T. IV. p. 928.

[2]) In censu Statuum Europae, quem Marino Sanudo Venetus et genere et doctrina nobilis, hac aetate ad memoriam consignavit, Hungaria, reditus aerarii si spectes (600,000 aurei fuisse perhibentur) septimum, si copias militares, quarum 80,000 domi, 40,000 foris excubasse scriptor ille tradit, primum tenuit locum. Caesarem cum omnibus Germaniae Principibus duos aureorum milliones pro reditibus; milites simul non ultra 90 millia; Regem Gallorum 45, atque item Regem Anglorum milites totidem, reditus 700 millia aureorum, Polonos, quibus annue 800 millia aureorum provenerant, 75 millia armatorum habuisse ejusdem auctoris fide tenemus. Hanc cetera integram, quod tamen ad 80,000 armatos Hungariae velut rem impossibilem a veritate laborare autumat celeberrimus Hallamius c. o. I. p. 441. Quo magis laudanda Fessleri opera est, qui vires bellicas Hungariae, Hallamii opinione multo superiores, calculo optime posito, ex ipsis enim legibus eruit.

§ 33.

Decreto Sigismundi de a. 1435 coaevum est Pactum unionis trium in Transylvania nationum, quod hodieque manet.

Decretum vulgo **Regestum Sigismundi** pro norma faciendae militiae apud **Hungaros** diu viguit. **Apud Transylvanos** supra militares, de quibus commodum diximus, vires, securitati publicae novum aetate **Sigismundi** comparatum est praesidium; hoc vero viget hodieque. **Tres**, quae instituto usuque veteri jus ibi civitatis habent, gentes, crebris **Turcarum** populationibus et jam rusticorum quoque contra avaritiam **Episcopi** herorumque asperita-

tem querulantium seditione [1]) adflictae in Comitiis Kápolnae a. 1437 habitis fraternam iniverunt unionem, dictoque sacramento voverunt invicem: unde unde hostilitas aliqua immineret; parte una aliam in subsidium vocante, hanc, secunda mox die, laboranti adfuturam [2]) Pactum hoc anno sequente in conventu Thordensi per Nobiles Saxonesque confirmatum [3]), anno 1456 in Comitiis ad Oppidum Megyes, praeside Joanne Lábotlan, qua delegato per Regem nuncio habitis, ad jura quoque et privilegia gentis cujusque unitis viribus defendenda extensum, basim politicae unionis constituit, quae deinde Transylvania a regno Hungariae avulsa, in Comitiis Thordensibus a. 1545 in omne stabilita aevum, formula juramenti, conditionibusque Approb. Const. Part. III. tit. 1. art. unico defixis continetur, et ad modum, uti inter Divam M. Theresiam et Ordines Transylvaniae a. 1744 art. 6 conventum est, in praesentia quoque instar legis fundamentalis obtinet.

---

[1]) Bonf. Decr. III. l. 3. Eder in observ. ad Felmer p. 70 et seqq. recitat conditiones induciarum, in quibus inter legatos Nobilium et Ant. Magnum de Buda ac ceteros Universitatis rusticorum nuncios convenit ,,Nobiles, itemque rustici legatos ad Regem mittant; usque dum responsum allatum fuerit, jobbagiones et tria munera solemnium festorum tempore, Dominis terrestribus debita, et pro ratione fundi, pecorumque unum florenum vel dimidium solvant; diem unum quotannis pro dominorum lubitu serviant, molendinorumque structuram procurent; domicilium mutaturi veniam a Dominis obtineant, terragio debitisque persolutis. Nobilis, qui has leges violaret, a Vajvoda perjurii poena afficiatur; jobbagio ausus ejusmodi reus a Domino suo bonis omnibus mulctetur.“

[2]) Pacti hujus Tabulas Schlözer in suis Critische Sammlungen p. 46 ex his Kosa in dissert. de publ. part. transylv. admin. sub Vajv. p. 98.

[3]) Literas hanc in rem editas vulgavit Eder in Notis historico-criticis ad supplicem libellum Valachorum Transylv. p. 23 — 25.

§ 34.

Sigismundus ad provehendum regni cultum plurima adgressus, quaedam etiam exequutus est.

De ordine Draconis, quem Sigismundus ad addendam nuptiis cum Barbara Cillejensi initis celebritatem suo et novae conjugis nomine ad similitudinem militiae s. Georgii Caroli Roberti instituit, Prayus et alii plures disseruerunt; hi nomina quoque primorum Draconitarum [1]) indicarunt; nihil itaque mihi necesse est de his scribere. Jure praeterea ejus in literas munificentia laudata [2]). Regiam Budae molitus est amplam [3]) nimirum, et splendidam, sed quam non penitus consummavit; marmoreo ad Budam jungere Danubium ponte, aliaque hujusmodi suscipere paravit, sed res, uti erat propositi minime tenax, et in sola constans varietate animi, plurimas adgressus, quasdam inchoatas, nonnullas ad medium eductas, plurimas infectas reliquit.

---

[1]) Membra ordinis „societatis Draconicae seu Draconitarum collegae" vocabantur. Katona Hist. Cr. T. XII. p. 300.

[2]) Ut qui anno 1389 Scientiarum Universitatem Budae instituit, munere Cancellarii ejusdem Praeposito Ecl. SS. Petri et Pauli credito. Post Belium, Prayum, Péterfium, Szvorényi o. c. Fasc. 8. p. 135, 141.

[3]) Ambrosius Camaldulensis in serie Epistolar. Aeneae Sylvii 358. Palatium hoc „pulcherrimum et magnificentissimum, quod usquam viderit, spectaculum; structurae molem vastissimam, cujus partes secum de pulchritudine et magnificentia certent; peripatum spatiosissimum, prospectum mirabilem, plenumque voluptatis" dicit.

XXXI. REX ALBERTUS

ab anno 1438 — 1439.

§ 35.

Rex electus, simulque cum consorte, sed haec domestico, ille sacro ad complementum Majestatis regiae, diademate

Nondum justa Sigismundo persoluta sunt, quum Hungariae Ordines frequentissimi die 18. Decembris a. 1437 Albertum Posonii regem elegerunt, Albae deinde Calendis Januarii coronatum [1]). Die eadem consors quoque Elisabetha, filia quae fuerat unica Sigismundi, inaugurata; inaugurata inquam: ne nihil in ritu discrepasse

---

[1]) In literis, quas ad Fridericum seniorem Austriae ducem de 9. Januarii 1438 dedit, ita ipse: „Als wir Deiner Lieb am nachsten haben verschriben wie wir und die Irleucht Fürstinn Frau Elisabeth unser liebe Gemahel wärn zu Kunig und Kuniginn zu Ungarn erwelet worden. Verkünden wir Deiner Lieb zu sundern Frewden, daz wir und die egenannt unser liebe Gemahel am nachst an dem Eben weichtag in Gegenwärtikeit von vil Prelaten, Lantherren, und Inwonern des Kunigreichs zu Ungarn zu Veissemburg von Gab und Verhengnuz unsers Herrn Jesu Christi gekrönet worden sein on all intrag und widerwertigkeit, des wir Gott den allmächtigen inniclilich loben, und seiner gottlichen Gnaden pillreich danken." Ex arch. secr. Dom. Aug. Ad calcem Ritus coronationis ejus (apud Peez in Cod. Dipl. hist. T. III. p. 232.) Mart. de Senging Melicensis coaevus haec notavit: „Anno Domini 1437 proxima feria quarta ante festum b. Thomae Ap. illustris Princeps Dominus Albertus Austriae Dux etc. electus est in Regem Hungariae in oppido Posoniensi per Episcopos et Barones, aliosque incolas regni Hungariae, qui pro majori parte ibidem fuerunt, etc. — orabant una voce dicentes: Domine te hodie in Regem et Dominum nostrum suscipimus: Et simili modo conthoralem vestram in Reginam et Dominam no-

existimes; marito enim, ut Regi, sacram Pontifex Strigoniensis; conjugi domesticam Episcopus Veszprimiensis coronam [2]) imposuit. De pacto electionis Alberti unum hoc sed verissime, et ex juramento enim inter solemnia coronationis per eum nuncupato, et aliis locupletissimis testibus constat: ad eximendam animis Hungarorum sollicitudinem, ne si Caesarem se renunciari admitteret, mala redeant, quae Sigismundo Rege eodemque Imperatore, Hungariam invaserunt, Albertum de dignitate hac, si offeretur, recusanda sacramenti religione spopondisse [3]).

---

stram. Postea anno Domini 1438 in die circumcisionis Domini praefatus electus et ejus conthoralis coronati sunt in Eclesia collegiata Albae Regalis B. V. praesentibus Episcopis, Baronibus, Nobilibus et Comitatibus.“

[2]) Literae Georgii Archiep. Strigon. apud Pray Hierarch. P. I. p. 286. Katona H. C. T. II. p. 324.

[3]) Aen. Sylvii Europa C. I. „Romanum Imperium — Alberto suscipere non licebat, nisi Primores Hungariae indulgerent, quibus haud ex usu videbatur, suum Regem Teutonibus imperare, atque ob eam causam jurejurando Albertum obligaverunt, ne suo injussu Imperium acceptaret. Vide et Dlugoss. l. XII. et Vindeck apud Pray in Hist. Reg. II. ad Alb.

§ 36.

incinctus

Tenuitque fidem; nec enim delatum sibi, per Electores Francofurti congregatos, die 18. Martii anni ejusdem, Imperium accepit prius, quam per Optimates Hungariae Patrum Concilii Basileensis precibus et auctoritate victos juramento illo solveretur. Quo facto et hi et populus universus ad comparandum aliud securitatis autonomiae regni praesidium, legesque rogandas animum adjecerunt, quibus et regia et Ordinum regni jura sarta, tecta servarentur. Rex, quia aequum erat, quod petebatur, annuit,

alternaeque earum confectae sunt tabulae eodem exemplo, nisi quod Ordines regni, literis, quas Regi dederant nihil se praeterea quidquam ab hoc sollicitaturos promiserunt.

§ 37.

Decretum edidit unum

Ita conditum est Decretum longe celeberrimum, forma ab aliis, quae usque adhuc edita per Reges sunt, diversum, non illud quidem inaugurale, ut quidam volunt, sed ex quo deinde inauguralia Diplomata duxerunt originem.

§ 38.

ad omnes reipublicae hungaricae rationes exactum;

Praecipua illius capita: Antiquae ut leges, juraque Regnicolarum, cujuslibet status, integra; possessiones speciatim Nobilium et Eclesiarum a violenta exactione victualium, procuratione hospitalitatis, curruum et sarcinarum vectura immunes sint; morarique causa agendorum aut disponendorum negotiorum in domibus, vicisque Praelatorum et aliorum quorumque ne Rex quidem ipse iis invitis posset [1]).

---

[1]) Art. 18. 1439.

§ 39.

et

Eclesiae et eclesiasticae personae a taxis haud pridem per abusum inductis, liberae serventur; servitia tamen exercitualia more alias consueto faciant [1]).

---

[1]) Art. 19. 1439.

§ 40.

elaboratissimum,

Rex in tuendo regno locisque finitimis eam ineat rationem, ne armigeri ejus stipendio defecti ad praedas prolabantur. Exercitus generalis, usque dum stipendiatus miles hosti resistendo est, non proclametur; tunc vero Nobiles regni, ultra metas et confinia, inviti more exercituantium non ducantur [1]). Bello capti et manubiae Hungaris militibus cedant, exceptis notabilibus personis vel Capitaneis exercituum inimicorum; hos namque Rex ab ipsis Hungaris captivantibus, pro donis condignis recipere valeat [2]).

---

[1]) Art. 3. 1439.

[2]) Art. 13. ibidem.

§ 41.

quo cetera inter, salvo ei honores et officia alia, quibus velit, incolis regni conferendi potestate [1])

Rex honores et officia, pro arbitratu suo, quibus velit, conferre possit; modo ne haec, aut agrum aliis, quam incolis regni conferat [2]), a juribus vero regalibus et coronae ad tempus vel in perpetuum alienandis abstineat [3]).

---

[1]) Recollige, quae ad art. 9. 1291 suo loco attulimus.

[2]) Art. 5. 15. 26. item 16. 1439.

[3]) Art. 6. ibidem.

§ 42.

Palatinus per Regem et Ordines regni eligendus decernitur;

Palatinum tamen regni, eo, quod ex parte Ordinum regni Regi, ex parte hujus illis jus reddat [1]), ex Consilio

---

[1]) In eandem sententiam Mathias I. Epist. Corv. P. III. n. 41 „Regnum nostrum Hungariae, sicut et alia omnia suas habet con-

Praelatorum, Baronum, et regni nobilium pari voluntate eligat, antiqua consuetudine regni hoc ipsum exposcente [2]). Quod, an dici fide integra potuerit, nuper quaesivit non nemo, reperisseque se putabat, quod in lege hac per omnes esset reprehendendum. Nos attamen nihil ista viri moretur solertia, regia solum Hungariae tempora computantis, et de antiqua Communitatis Hungarorum Judicem suum eligendi consuetudine parum solliciti. Aliud est, ad quod hoc loco advertere animum convenit, aevi cujusque mores rite pernoscendi studiosum. Priscum populi hungarici ingenium, cui licere in medium consulere nunquam non satis fuit, laudavimus olim [3]); hic non notare non possumus: ex hujus maxime legis historia cognosci, quanta ingenii illius apud nepotes quoque constantia fuerit? tanta nimirum, ut instaurato avito hoc gentis jure contenti, si a Ladislao de Gara, orba Rege Hungaria, iis ipsis fere, quibus gubernatio hujus Joanni de Hunyad commissa est, suffragiis electo Palatino discesseris, fructum legis hujus omnem posteris dimisisse videantur.

suetudines et jura, secundum quae unum quemque etiam extraneum contra regnicolas nostros agere oportet. Si quis autem nosmet ipsos convenire vult, et nostram personam, ut scitis, suum habet Judicem, videlicet: Palatinum, qui Universitatem regni repraesentat."

[2]) Art. 2. 1439.

[3]) Supra l. II. § 39.

§ 43.

legibusque antiquis

Lucrum Camerae in Hungaria, Quinquagesimam in Transylvania et Marturinas in Slavonia Rex ad modum, tempore Ludovici Regis observatum, exigat [1]); in cudenda

[1]) Art. 7. 1439.

moneta id, quod ex antiqua consuetudine obtinet, conservet etiam in posterum [2]).

---

[2]) Art. 10. 11. 1439.

§ 44.

novae:

Quae adhuc attulimus Decreti Albertini capita, veteribus pactis, legibusque jam ante conditis insistunt, neque commentatione opus habent; quae deinceps sequuntur, nova sunt, justa futurorum sollicitudine, partim ex decoris aequitatisque ratione constituta.

§ 45.

de Regis in Hungaria habitatione;

In his primo loco memorandum est, quod se Albertus facturum Ordinibus regni hoc idem impensissime petentibus recepit, ut habitationem suam in Hungaria figat et continuet [1]). Qua illorum providentia, quid est, quod vel cogitari providentius possit?

---

[1]) Art. 22. 1439.

§ 46.

de filiabus Regis non sine consilio regni maritandis;

Lex altera est ejusmodi: de maritatione filiarum nostrarum agemus cum consilio Praelatorum et Baronum ac Nobilium regni nostri Hungariae, nec non Cognatorum et proximorum; atque Subditorum regnorum ac Ducatuum nostrorum [1]).

---

[1]) Art. 20. 1439.

§ 47.

de dote reginae;

Multum decoris, gratiae, dignitatis, nec minus judicii legi de dote Reginae inest. Hanc constituere ex vetustissimo instituto ad Comitia pertinebat. Neque jure hoc, licet de dote Reginae ageretur, Rege Hungariae genitae decedendum, sed in re ipsa ita eo hac vice utendum rati sunt Ordines regni, ut satis haberent lege declarare: licere, se auctoribus, bona titulo hoc Reginae, ea, qua ipsa maxime velit, regni parte deputari; hac tenenda conditione, ut honores et Magistratus Aulae suae non alienigenis, sed incolis regni hujus, quibus voluerit, conferat [1]).

[1]) Art. 12. 1439.

§ 48.

et de decimis constituta sunt.

Decimarum in Hungaria vices describere, quaeve per stadia ad legem hanc de decimis per Nobiles, seu habeant colonos, seu non, haud praestandis ventum sit, docere anceps itidem labor est; non ab inopia literarum, his enim Codex Diplomaticus Regni Hungariae superfluit, sed quod primordia decimarum nemo adhuc attigerat, quin idem aut livoris, aut popularis suspicione assentationis adflaretur. Quorum utrumque a me abesse, nisi praesentis operis decursu probetur, verbis assequi non postulo. Jam enim in Prologo me dicere memini: leges, quibus in praesens vivitur, probo cuique civi venerandas, nec quidquam cavendum esse magis, quam ne has ad privatum revocet arbitrium, aut quidquam, quod per potestatem legum ferendarum figendum aut refigendum est, arroganter praejudicet. Hac itaque nixus animi conscientia, mihi me sic sentienti constanter adhuc morem gessisse, tutus hanc quoque laboris exequi partem adgredior.

§ 49.

Hae ex lege d. Stephani

Quam Carolus M. Saxonibus, eandem, ut vidimus, d. Stephanus de decimis legem Hungaris dedit, non hanc quidem divinam, sed quae ex christiana, uti recte eruditissimus Roszhirtius observat [1]) charitate orta, Capitularibus Imperatoris illius bona fide alita [2]), confirmata canonibus, Eclesiae latinae usu, in religionem adolevit. Cui subnata deinde axiomata: Deum decimas in signum universalis dominii sibi servasse; ingentia praeterea nomina: juris divini, patrimonii Christi cet., ut ea erant tempora, haud mediocriter suffragabantur [3]).

---

[1]) Geschichte des Rechts im Mittelalter. I. Th. Canon. Recht, p. 274.

[2]) Capitularis de a. 801 Episcoporum cap. VII.: „Ut et ipsi sacerdotes populi suscipiant decimas, et nomina eorum, quicunque dederint, scripta habeant, et secundum auctoritatem canonicam coram testibus dividant. Et ad ornamentum Ecclesiae primam eligant partem; secundam autem ad usum pauperum vel peregrinorum per eorum manus misericorditer cum omni humilitate dispensent; tertiam vero partem semetipsis (sic) soli sacerdotes reservent." Capitularis II. a. 805, cap. XXIII.: „Ut Decimae populi dividantur in quatuor partes, id est: una pars Episcopo, alia Clericis, tertia pauperibus, quarta Ecclesiae in fabricis applicetur, sicut in Decreto Gelasii Papae continetur." Cap. XXIX. vide etiam Gratian XII. qu. 2. cap. 17:„ Quatuor autem" cet.

[3]) Confer saepe citatas b. Petri Quinque-Eccl. et quas Calanus Episc. Quinque-Eccl. qua Gubernator Croat., Dalm. et Pontifices MM. ediderunt de decumis literas.

§ 50.

per Christianos omnes ritus latini praestandae erant,

Uti vis doctrinae hujus, ita officium quoque praestandi decumas ad Christianos omnes, ritu Eclesiae lati-

nae qui utebantur, ex lege d. Stephani pertinebat [1]. Non igitur Rex, non Barones regni, non Ordines alii ab his immunes et solis modo servis, qui de familia domestica essent, exceptis, per ipsos adeo Canonicos sive Eclesiasticos, vita victuque communi fruentes et denique moniales de laboribus, quos non suis aut sumptibus aut manibus excolerent, aliquamdiu pendendae erant [2].

---

[1]) Et a primo quidem ex rebus omnibus. Vide s. Lad. l. 1. caput 40 literas item Ecl. Quinqueecl. et Calani superius citatas.

[2]) Vide literas Innocentii PP. de a. 1140. Bonifacii II. Cod. Dipl. II. p. 116. VI. v. 2. p. 53.

§ 51.

eoque, et s. Ladislao ac Colomanno Regibus praestitas fuisse dubitari nequit;

Et post patratum quidem contra Koppanum et socios, legi huic acerrime refragantes bellum, decumas in usum deductas, et seditione Vataina oppressa, legem eam restauratam iterum fuisse ambigi nequit. Quod tamen d. Ladislaus de vicesima decimarum constituit [1], docet

---

[1]) Libri I. cap. 40. § 1. per Colomannum Diplomate, quod Clero Dalmatiae dedit, in eam explicito Sententiam: „Decimas per Pristaldum Regis cum Pristaldis Episcoporum desummendas. Ex Decimis Episcopi, Pristaldis his decimam; atque ex hac decima, dimidiam partem Regi obvenire, id vero est: vicesimam Decimarum Episcopi.“ Vicesimam hanc Decimarum Reges Hungariae vel pro suo servabant usu vel Eclesiis, uti Capitulo Albensi (VII. v. 1. pag. 345) Simeghiensem; Eclesiae s. Margarethae Vicesimam Decimae Episcopatus Vaciensis (II. 109) Abbati et FF. de monte s. Mariae (V. 1. pag. 277) Decimam Comitatus Soproniensis conferebant, vel ad alios publicos usus, exemplo Ladisl. IV., Vicesimam decimarum frugum, quam de decimis Episcopi Jaurin. in Comitatu Soproniensi

liquido: exactionem illarum aegre admodum processisse. Meliore loco hae Colomanno Rege fuerant, qui utramque et Stephani et Ladislai legem domi integre servatam, ad Dalmatiam quoque extendit.

percipiendam habuit, Civibus Sproniensibus ad reparanda urbis moenia cedentis, converterunt, vel denique privatis, uti Andr. III. Comiti Herberto de genere Osl (VII. v. 2.) contulerunt, licet non dubitem complures exstitisse Lodomerios, qui Reges, ne de Vicesima quidem Decimarum (licet haec art. 29. 1231 diserte Regiis adscribatur juribus) disponere posse, judicium enim manducere et summere quosque obtenderent, qui ausu sacrilego, extra sacrum Ordinem hanc sibi vendicare praesummerent.

§ 52.

Ceteris Regibus non idem constitit animus; geri itaque negotium pactis, et nobiles, quibus certus Colonorum erat numerus officio hoc solvi placuit.

Ceteris Regibus aut non idem contra invitos robur erat, aut post renatum Jus Justinianeum, mentemque hujus de decumis c. 39 § 1. C. de Episc. et Clericis I. 3. explicitam diversus a Majoribus sensus. Et Andreas quidem II., cum plurima a se de decimis Eclesiae praestandis desiderari pateretur, animum ad decimas, ultra vicesimam, pro aerario suo quoque exigendas adjecit [1]). Reprobatum hoc est lege Regni; quod vero Bela IV. constituit, ut a terris novalibus nihil decimarum titulo Eclesiis praestetur [2]), in consuetudinem abiit, gerique jam negotium deci-

[1]) Teste art. 29. 1231. De setigeris, qui in Communibus Castrorum Sylvis pascebantur, decima Palatino Regni et Comiti Castri obvenit C. D. V. p. 105 de Sylva Rába V. vol. 3. pag. 406.

[2]) More per Saxones adducto. Bela IV. (Cod. Dipl. IV. vol. 2.) pro totali fructu Decimarum de villis praedictis provenientium et non plurium, si processu temporis in novalibus nostris po-

marum non tam legibus sanctorum Regum, quam solis fere vicariorum Christi monitionibus et doctrinis, nec non eclesiasticis coërcitionibus caepit [3]. Harum vis initio fluxa, post ubi in plures detonandum erat, nulla; omnisque res decimarum majoribus retro ire gradibus perrexit, praesertim postquam instaurato in Congregatione regni (a. **1271**) Eclesiae Agriensis privilegio palam factum esset: huic ex instituto s. Regum Nobiles de horreo unum modo fertonem decimae titulo debere [4]. Mutari itaque consilium et consuetudini praescriptionique dari locum, et demum Nobiles omnes, quibus certus colonorum erat numerus, officio praestandae a Curiis suis decumae exsolvi satius visum, quam legum Mosaicarum severitati insistendo committi, ut hic vectigalium eclesiae latinae ramus exaresceret.

---

puli se fundarent. Idem IV. vol. 3. p. 11. „plebanus eorumdem de 50 mansionibus de culta terra absque novalibus unam marcam fini argenti dare tenetur.“ Idem decimas Comitatus Tornensis ad Castrum Zarth applicat IV. 3. p. 128 per Carolum Robertum tandem redditas (VIII. v. 4.) quem equidem a vicesima quoque decimarum recessisse puto, aliis utique compensata exactionibus.

[3]) Negabat et piissima Regina Agnes VI. v. 2. p. 20. De aliis vide querelas Ep. Zagr. VII. v. 3. p. 218.

[4]) Katona II. C. T. VII.

§ 53.

Res exemplis illustratur.

Quae Nobilium aliorum conditio fuerit? tute ex literis intelligas, quae ex generali Ordinum Slavoniae Congregatione a. **1353** editae sunt [1]. His erga querelam Episcopi Tinniniensis Comites de Frangepanibus suo et

---

[1]) Cod. Dipl. IX. vol. 2. p. 273.

omnium Nobilium nomine testantur „decimas, juxta consuetudinem vigentem, eo modo praestandas esse, ut nobiles et possessionati homines, qui decem et plures Jobbagiones haberent, ipsi et unus eorum jobbagio mediocrium facultatum decimam dare non teneatur; qui vero quinque solum jobbagiones haberet, solus ipse duntaxat ab onere hoc immunis esset; ceteri vero nobiles et possessionati homines praestatione illa sine discrimine tenerentur. Plures hujus generis literas vide in Codice superius laudato [2]), ex quibus satis intelligitur totam jam legis, per d. Stephanum in omnes conditae vim in solos nobiles „qui Jobbagiones non haberent" et reliquam populi partem recidisse. Atque idcirco Joannes quoque Nitriensis Praesul per Mathaeum Trenchin a. **1318** (**VII.** vol. **2. 144**) sede sua exactus, non hunc ipsum decimas a Curiis suis negare, sed vero id queritur, quod de Curiis nobilium jobbagionum castri, de quibus unum fertonem de aratro habere deberet, aut dicare eos, prout habent in horreo, dare et solvere non permittit, ac de villis noviter congregatis, quas ipse lehotas vocat, non dat decimas, nec permittit decimare.

---

[2]) Ex Tractatu occasione Gener. Congr. Nobilium et Comitum Transylvaniae a. 1358 inito (IX. v. 2. p. 726) apparet, eundem in modum inter hos et Episcopum Transylv. convenisse, hoc enim verba „tollet decimas suas — Episcopus — et Capitulum, sicut iidem nobiles et alii Comites hactenus juxta eorum voluntatem dederunt et persolverunt" significant.

§ 54.

In quo ejus situ

Quantum igitur de lucro Camerae aetate Caroli Roberti, tantum de decumis pendendis jam antea inter possessionatos impossessionatosque nobiles intererat; dum tandem aequalitati conditionis horum, extero, unde minime exspectes, impulsu consultum est.

§ 55.

Literae Joannis XXIII. commodum redditae; harum enim ex sensu lex deinde super Decimis rogata est.

Joannes XXIII. PP. seu quod aequitatem rei suopte ingenio perspexerit, seu ut Praelatis Hungariae in Concilio Constanciensi adversae parti enixe faventibus aegre faceret, datis ad Ordines Hungariae literis quartam decimarum deinceps Parocho solvendam; dolum, testamentorum et alias causas per laicos judicandas; et Nobiles non eos tantum, qui de consuetudine praescripta, velut rusticos habentes de facto non solverent decimas de propriis Curiis; verum alios etiam, qui rusticos habere non possent, nec decimas in toto, sed in parte (ex bladis, fertonem ut diximus) solverent, ab hac etiam parte solvenda immunes haberi jussit [1]). Atque posterius hoc, ingratiis Sigismundi Regis, aequitate Alberti, et ipsa etiam Hierarchia Hungarica ejus temporis consentiente, Legis firmatum est praesidio. Et ab hac aetate officium decimae praestandae naturam fundi sequitur. Curiae Nobilium exemtae; Nobiles si ad fundum civilem vel rusticum commigrent, obnoxii sunt.

---

[1]) Kerchelich Hist. Ecl. Zagrab. p. 157. Katona Hist. Crit. T. 12. p. 215.

§ 56.

Non multo post conditum Decretum hoc Albertus maximo sui desiderio relicto ad Superos abiit.

Haec de Decreto Alberti, factaque per eum spe justi, pii, gloriosique imperii. Hunc enim tantum monstrare voluisse fata videntur, die 27. Octobris anni ejusdem ereptum. Proximus morti, cum Consors Elisabetha uterum gereret, condito testamento voluit, ut si filius ei nascere-

tur, huic bini ex Hungaris, totidem ex Bohemis, Austriisque et Moravis tutores essent.

XXXII. REX VLADISLAUS I.

ab anno 1440 — 1444.

§ 57.

De edito per hunc Capitulationis, ut vocant, Diplomate.

Elisabetha orba marito, quum Bohemiam novis misceri turbis; rebus Austriacis Fridericum se ingerere; Hungariae demum praesens a Turcis iminere discrimen videt, Comitia Budam indicit, ad quae Praelati, Principes, Barones, Comites, Nobiles et Civitatum locorumque Communitates frequentissimo numero confluxerunt. In his fuere sane, qui cum Regina muliebribus nixa conjecturis filiam se parituram persuasum haberet, exspectandum usque dum ea partu levetur; alii tamen, seu quod voluntatem Reginae exploratam habuerant, seu illo ejus praesagio ad prohibenda, quibus regimen Elisabethae alterius olim Hungariam involvit, mala uti voluerant, plurimi, ne securitatis externae rationes non satis pensi habuisse viderentur, Vladislaum Poloniae Regem aequis pactis ad solium evocandum rati sunt. Atque his Regina quoque assensit [1]). De expressa igitur mente et voluntate ejus missi legati sunt, qui Vladislaum simul, atque conditionibus communi Reginae, Ordinumque regni consilio sancitis subscripserit, Regem Hungariae salutarent [2]). Conditiones

---

[1]) Thur. P. IV. c. 28.

[2]) Nomina horum vide sis apud Dlugossum l. XII. ad a. 1440. In Conspectu item Chronol. Opellae: Aus den Denkwürdigk. der Helene Kottanerin subjuncto p. 59. In his erant Civitatum quoque Cassoviensis, Bartfensis, Leutsoviensis, et aliarum Consules et seniores.

in quibus inter hunc et legatos reipsa conventum est, **Capitulationis**, quod aimus, **Diploma** per Vladislaum editum recenset. Praecipuae harum sunt [3]): Vladislaum tempore coronationis jura, immunitates et aprobatas regni consuetudines juramento literisque confirmaturum; donationes, quas Sigismundus, Albertusque et vidua regina fecissent, ratas habiturum; Polonos Hungarosque contra omnes hostes mutuo sibi fore auxilio; Russia et Podolia porro etiam, usque dum inter Praelatos et Barones Regni utriusque conventus pro declaratione juris alterutrius celebrari potuerit, in possessione Polonorum; Moldavia pari cum cautione tantillum in statu quo permaneat; nam quidquid de ditionibus Coronae Hungariae decessisset, in eo recuperando nihil non agere se velle, Vladislaus Diplomate hoc spopondit, et, ut suae hujusce voluntatis certius exhibeat pignus, Lubloviam et cetera Scepusii Oppida, post coronationem e vestigio Hungariae se redditurum vovit.

---

3) Katona H. C. T. 13. p. 22.

§ 58.

Ladislaus infans a. 1440 15. Maii Albae-Regiae, sacra,

Interea dum Legati Cracoviae abessent, vidua Regina Comaromii 22. Februarii filium, cui deinde Ladislao nomen, enixa mutavit mentem et quod serum de illis revocandis consilium nihil profecerit, omni muliebris animi impetu, dolori se et iracundiae dedit, non literis Vladislai, qui ei matrimonium obtulit, non pacta fide, ut si nullae ex matrimonio hoc proles nascerentur, Ladislaus posthumus in Hungaria succedat, placatae [1]). Ex legatis ita-

---

1) Bonfin. Decad. III. lib. 4.

que reducibus Matthiam Thallócz et Emericum Marczaly in carceres conjici jussit, et sigilla tabulis pactorum cum Vladislao initorum apposita discerpsit, et quoad ejus fieri potuit, cuncta ad festinandam Albae regiae, quae tum per Nicolaum Ujlakium tenebatur, Ladislai coronationem comparavit. Munere hoc Dyonisius Pontifex Strigoniensis praesentibus Jaurinensi et Veszpremiensi Episcopis in festo Pentecostes defunctus est: corona imposita Ladislao vixdum trimestri in sinu Matris postquam pro eo avunculus Ulricus Cilejensis jusjurandum de regno rite recteque administrando nuncupasset [2]). Quibus peractis Nicolaus Ujlakius, Vajvoda Transylvanus, ne quid esset prisci moris, (l. III. § 159) quod inter solemnia haec non observaretur, militiam ei contulit [3]).

---

[2]) Denkwürdigk. der H. Kattanerin. — Hormayr Oesterreich. Plutarch, II. p. 97: Am 14., rectius 15. Mai dieses Jahres wurde das Kind Ladislaus durch den Kardinal Erzbischof gekrönt, und von seinem Grossoheim eine Capitulations- oder Inaugurations-Acte beschworen.

[3]) Aeneas Sylvius Ep. 81: Ladislaus apud Albam regalem ex Dionysii Strigoniensis Archi-Episcopi manibus Coronam inunctus recepit; Nicolaus autem Vajvoda Transylvanus militiam illi contulit, eumque gladio cinxit.

§ 59.

non multo post

Sed Laurentius de Hedervára Palatinus regni, acri vir ingenio [1]) et in tuendo liberae Regum electionis jure prope nimius [2]) non quod ab Elisabetha, aut filio hujus, de quo nato matri paullo ante gratulatus est, alieno esset

---

[1]) Aen. Sylv. Epist. 81.

[2]) Idem Epist, 63.

animo, sed quod officiis in hos, pietatem in patriam periclitantem anteponendam duceret, hocque ipsum sentiens Archiepiscopus Colocensis et ceteri praeter eos, quos commodum nominavimus, Praelati omnes, longeque maxima Procerum pars, atque in his Joannes Hunyadyus, insigni ad Belgradum de a. **1437** victoria clarissimus, ordo item equestris fere universus Vladislao favebant. Ad quem post paullum Nicolaus quoque Ujlakius Reginae antea secutus partes, cum has decrescere videret [3]), post vulgatas autem salvi conductus de 15. Junii literas, plures accesserunt; praecipue, ubi de sublata per Reginam astu Corona, eoque percrebuit, tantundem juris illam pro filio suo ad regnum, quantum filium quemque ad haeredium patris consequendum vendicare.

---

[3]) Thur. Chron. IV. c. 30. De mutata fide hac ei a. 1445 Giscra apud Aeneam Sylv. Ep. 81 exprobrat.

§ 60.

ibidem maxima populi consensione Vladislaus, quod sacram Coronam Elisabetha abstulerat,

Indictis itaque Budam ad diem **29.** Junii **1440** Comitiis, in maximo Praelatorum, Principum, Baronum, Comitum, Militum, Procerum Civiumque concursu, probatis electionis conditionibus, Vladislaus in Dominum et Regem regni Hungariae receptus [1]), et inauguratione Ladislai,

---

[1]) „Stephanus Despotus Rasciae notabiles nuncios transmisit, absentiam suam excusans propter Turcorum in Rasciam ingressum; adventui Regio congaudens et omnem fidem obedientiam et subjectionem repromittens. Idem fecit Rex Bosniae“ Dlugoss. l, XII. ad a. 1440.

tamquam quae praeter et contra voluntatem eorum facta esset, rescissa, solemnia coronationis Vladislai Albae die 17. Julii anni ejus peracta sunt corona, quae cranium s. Stephani ornabat, communi Comitiorum Decreto in usum eum adhibita.

§ 61.

alia, quae usque adhuc cranium s. Stephani ornabat, corona Decreto Comitiorum in parem elevata vim et auctoritatem redimitus.

Ordines regni in literis, quas de coronatione, connexisque cum hac juribus ediderunt „coronationem Regum semper a Regnicolarum dependere voluntate, virtutemque et efficaciam coronae in eorum approbatione consistere“ statuunt, et omni prioris coronae vi et efficacia in eam, qua Vladislaus redimitus esset, Coronam transfusa „neo coronato Regi plenissimam facultatem, et potestatis plenitudinem tribuunt in faciendis gratiis et donationibus et confirmationibus perpetuis et ad tempus collationibus et locationibus bonorum et officiolatuum, atque inmunitatum Officialibus et Baronibus regni. Item in disponendis Praelaturis ac beneficiis eclesiasticis tam majoribus, quam minoribus ac recompensandis meritis fidelium. Quibuslibet quoque infidelibus ac delinquentibus secundum unius cujusque demerita puniendis: nec non in faciendis, emendandis et exercendis judiciis; ad agendum porro, dirigendum et concludendum in omnibus iis, quae ad Reges Hungariae suos praedecessores et eorum facultatem quomodolibet, consuetudine videlicet aut jure pertinuerant, ac si idem priori nunc sublata corona fuisset, ut moris exstitit, coronatus.“

§ 62.

Decretum inaugurale

Haec praemittenda erant, ut in summa libertate hac plenius moderationis sentias admirabilitatem, per quam factum, ut cum ceteras Bullae aureae Andreae II. leges omnes confirmari vellent, illa de resistendi facultate, quae una omnium semper maxime popularis habebatur, ipso populo auctore exmittenda, ne dicam, obliteranda [1]) censeretur. Neque enim de vocabulo multum laboro; modo hoc ex eo appareat clare: gentem universam carere, quam frui tam dubia ad salutem publicam facultate expedientius duxisse, et de vera libertate ita existimasse: tam hanc, quam mentem sanam, divinum esse hominis bonum, neque libertatem sine hac, neutram vero sine moderatione, ex qua ordo existit et disciplina, conservari posse.

---

[1]) Ad hanc enim, ac speciatim partem Bullae aureae.,, Quod si vero nos" cet. §. 2. art. 31 deductam pertinent verba Praef. Decreti hujus de a. 1440 § 1 ,,obtulerunt libellum per eos diligenter mascicatum" etc. ex quo facultas ea exmissa est.

§ 63.

edidit.

Decreto eodem Vladislaus Legibus Andreae III. de a. 1298, et Ludovici M. de a. 1351 confirmatis, Constitutioni quoque de imunitate nobilium a decimis soliditatem addidit, et quod de bonis, quae pignoris titulo tenerentur, per notam infidelitatis non amittendis; rusticis per Clericos ad sedem spiritualem non secus, quam si Domini eorum pro impendendo jure frustra interpellati fuissent, evocandis, bullis pontificiis sine placeto regio nullum habentibus vigorem; provocatione tamen ad Curiam romanam a foris sacris admittenda rogabatur, concessit.

§ 64.

Hinc praelia, populationes, maleficia per annos amplius duos continuata, usque dum opera Juliani Cardinalis per colloquium, quod Vladislaus cum Regina habuit, de induciis convenit.

Vladislaus adolescens erat animo nobili et ad omnes partes bene audiendi sic penitus intento, ut **Polonis** an **Hungaris** fuerit charior, haud facile dixeris. **Dissimilis Elisabethae** fortuna. **Haec** namque dum, auxiliariis e **Bohemia** accersitis, **Georgium** et **Joannem Giskram** castro **Zoliensi** montanisque urbibus, **Aximithum** et **Telephum Scepusiensi** ac **Abaujvariensi** provinciis praeficeret, rem nimirum fecit cunctis, qui **Vladislao** paruerant, permolestam. Sed ea sub idem tempus et coronam **Friderico Regi Romanorum** pignori dedit, et **Sopronium** ei inscripsit. Quo pervulgato suorum etiam invidiam adiit. **Filio** autem **Ladislao Friderici** tradito tutelae, ipsa sibi obfuit, quin per **Oratores Strigoniensis Archiepiscopi**, **Giskrae** item, et **Ladislai Gara** exorata: faceret, ut filius suus **Ladislaus** ad contermina regni deduceretur, efficere hoc ipsum apud **Fridericum** potuerit. **Hanc** deinde **Julianus Cardinalis Eugenii IV. P. M. Legatus Vladislao** conciliare satagebat, feruntque concordiam **Strigonii** anno **1442** sequentibus initam esse conditionibus: **Vladislaus Annam** majorem natu filiam reginae, conjugem acciperet; procuratio regni, usque dum **Ladislaus** adoleverit, penes eum esset; a titulo itaque **Regis Hungariae** abstineret; **Scepusium Polonis** perpetuum daretur; ac juri quoque in **Podoliam** et **Valachiam Hungaria** cederet. Sed his fidem omnem **Thuroczius Chron.** sui **P. IV. c. 19.** et **Aeneas Sylvius** de **Europa c. 1.** abrogant. Quorum primus: **Julianus**, dum pro pace laborat, **Regis Ladislai** et **Reginae Elisabeth** cordibus non parum ad concordiam inclinatis, pace ipsa nondum composita, **Reginam** diem obiisse; alter **Julianum**, quamvis inducias belli inter **Vladis-**

laum et[1]) Elisabeth ad certum tempus composuerit, pacem tamen efficere non valuisse perhibet.

[1]) Errorem Prayi, qui insuper habitis, quas Katona contra Kollari opinionem hujusmodi adfert, gravissimis rationum momentis, Elisabetham in numero Regum Hungariae habet, egregie refellit C. Joann. Majláth dissertatione Archivo für Geschichte, Statistik etc. B. Hormayri de a. 1823 ad num. 129, 130 et 134 inserta.

§ 65.

Bello Turcico in novam Martis hungarici laudem perpetrato;

A fatis hujus Giscra et Bohemi, qui superiorem Hungariam obtinebant, ad Fridericum Caesarem, tamquam Ladislai tutorem defecerunt. Turcae vero his incommodis nostris in rem suam uti volentes, Belgradum tradi sibi postularunt vel tributum pendi annuum. Generalis itaque regni Congregatio Budam pro festo Pentecostes a. 1443 indicta; et bellum in Turcas omnibus universorum regni Ordinum suffragiis, tamquam maxime necessarium et salutare decretum, actumque deinde cum Friderico socia Juliani Cardinalis opera „ut et contra Turcas auxilia mitteret, et de pace cum Vladislao conveniret“ ut sic Hungaria nullo a tergo hoste, agere partes suas et jam contra Amuratem Thessalonica diruta, Epiroque et Aetolia regno suo adjectis, Illyriorum agros vastantem, et se ipsam et reliquum christianum tueri securius orbem possit. Sed Caesari cautum videbatur „id bellum juvare, in quo Vladislaus principatum teneret, qui post triumphum, sicut insolentes homines victoria facit, adversus Austriam signa verteret“[1]). Rebus igitur tum infectis, tandem Vladislaus conditionibus, quibus Fridericus vo-

[1]) Ita Fridericus tam necessario illo tempore apud Aeneam Sylvium Ep. 81.

luit, inducias ab eo ad biennium pactus est [2]). Hac igitur solutus cura Bellum adivit contra consuetudinem ejus aetatis longum, nec inapposite per Thuroczium pro bellis sex computatum[3]), quod medio Augusti a. 1443 auspiciis Vladislai caeptum et Marte Joannis Hunyadii praecipuaque Hungarorum virtute usque finem anni illius gestum, amplissimam victoriarum tulit messem.

---

[2]) Aen. Sylv. Ep. 63. „Inducias biennales habemus, quas quomodo simus venati, paucis adverte docebo". Rem gestam deinde narrat et concludit „Tandem venit in publicum Rex et (ad Oratores Caesaris) in hunc modum Ungarica lingua locutus est: Revertimini Oratores ad Caesarem salutemque sibi meo nomine dicite. Post referte: nos pacem per eum missam, quamvis non indigeamus illa — in omnibus articulis, sicuti jacent, esse complexos" cet.

[3]) Chron. sui P. IV. c. 40.

§ 66.

Comitia a. 1444 in frequentissimo populi concursu celebrata;

Ovantibus itaque animis Ordines regni ad Comitia per Vladislaum ex bello, mense Februario a. 1444 reducem, in medium Aprilis Budam praefixa convolarunt „multitudine tam magna, qua major vix unquam in simili Congregatione visa fuit". Quod ego non meis, sed legum in communi gratulatione hac rogatarum [1]) dico verbis, ut jam hinc cognoscas, quidquid id est devotissimae in Vladislaum voluntatis, quod legum earum tabulae continent, hoc non a quibusdam solum nominis hungarici luminibus, sed omnibus omnino bonis, et quasi bonis processisse. Continent autem plurimum. Et fidem enim Vladislao arctissimo vinculo obstringunt[2]), et honores ac Officia,

---

[1]) Decretum anni hujus vide sis in Syll. Decret. Comit. Hung. Nic. Kovachichii p. 74 seq.

[2]) Art. 1.

quibus velit, Regnicolis conferendi potestatem ei porro asserunt [3]); et de lucro Camerae in Hungaria, Proventibus Marturinarum in Slavonia, Quinquagesimalibus in Transylvania ita juribus Coronae consulunt, ut hos omnes reditus ad sustentationem Curiae Regiae et defensionem regni pertinere, et de omnium regnicolarum bonis integre pendendos [4]); Cameras vero salinarum, fodinas, proventus montanos Urburarum, tricesimales et Civitatum, ac Cumanorum Philisteorumque et Judaeorum census, quorum nihil quidquam nec ad tempus, nec in perpetuum a Corona alienari ullatenus posse statuunt, Regi resignandos decernant [5]). Leges eaedem Jus feriundae monetae Regis proprium esse perhibent, modo ne valor ejus sine voluntate et scitu Regnicolarum immutetur [6]). Mandatis Regiis, licitis tamen et justis qui non paruerint et moniti se non excusaverint, hos e vestigio in poena facti potentialis convincendos sanciunt [7]); nihil denique non agunt, ex quo Regem jam in principio gratum plurimis, nemini Hungarorum non charissimum esse et praesenti et posterorum aetati approbent.

---

[3]) Art. 2. et Conclus. § 3. 4.
[4]) Art. 3.
[5]) Art. 2. 4.
[6]) Art. 7.
[7]) Art. 33.

§ 67.

Induciae cum Amurathe ad decennium pactae. Quas ruptas lugubris ad Varnam clades secuta est.

Tertio a Comitiis his mense Vladislaus Proceres regni Szegedinum convocavit. Eugenius enim IV. Pontifex Maximus accepta victoriarum Vladislai fama, quod nunc tandem tempus Turcas Europa depellendi adesse existimaret, hunc, quo gloriam armorum prosequeretur, ceteros vero christianos Principes omnes ad communio-

nem belli iis commovendi incitavit. Vladislaus et de Pontificis consilio hoc et de ineundis, quas Amurathes tanti hujus apparatus Christianorum Principum rumore perculsus majorem in modum solicitaverat, induciis facere judicium Proceres regni jussit. Qui comperto: Amurathem praeter Bulgariam, quidquid aliud, quod occupasset, restituere Hungaris velle, has ad annos decem ineundas censuerunt. Probavit commune consilium Vladislaus et ex hac Praelatorum Baronumque mente confectas tabulas, uti legati petierant, Juramento firmavit. Inexspectatum Pontifici nihil tam erat, quam pactum hoc, quo bellum, cujus gloriam jam animo praeceperat, differretur; memor igitur quam dextere Julianus Cardinalis in negotio Elisabetham cum Vladislao conciliandi versatus fuerit; hujus et Francisci Cardinalis Veneti opera, eundem ad rumpendum foedus illud persuasit [1]) belloque suis concitato

---

[1]) De hoc legati Apostolici facto questus deinde est Cancellarius Poloniae, ad quem Aeneas Sylvius (dein Pius II. PP.) in literis suis (Hormayr o. c. ad a. 1828 in specie p. 652) ita habet „non enim ille (Vladislaus) propter hoc famam neglexit, quia contra Teucros arma movit, cum quibus erant foedera; nec enim foedera tenentur cum infidelibus percussa, nisi Consensus Apostolicae Sedis interveniat, qui hic non fuit. Sed legatus Apostolicus ea omnia scindi mandavit. Utinam non plus sibi nocuisset, jus Ladislai (posthumi) Regis Hungariae violatum, quam rupta cum Teucris foedera. Tu tamen ista multo melius siluisses, quam attigisti". Miraberis, et licet, mireris, haec Aeneam Sylvium praecepisse, eundem ipsum, cujus haec de Eugenio IV. verba sunt cap. V. de Europa: „Scripsit Cardinali, nullum valere foedus, quod se inconsulto, cum hostibus religionis percussum esset. Vladislao Regi Poloniae, qui eo tempore Hungariam occupabat, uti Conventa dissolveret, imperavit: Juramenta remisit. Novum instaurari bellum tum precibus, tum minis extorsit." Quanto aliter Katonaius meus, etiam dum falsi usura gaudii fruitur: Julianum foedus illud non rescidisse. Ita enim hic Epitomes Chron. rerum hungar. P. II. ad a. 1444 „Nec est credibile Julianum vel sibi vel Hungaris

auspiciis, Cardinales hos ac maritimis quidem copiis Franciscum, terrestribus Julianum Duces praefecit, eo, ne in re tristi prolixiores simus, eventu, ut rebus mari ignavissime gestis, tota Turcarum vis terrestribus copiis tam parva, quam prope nulla Principum exterorum ope adjutis irrueret, nec Julianus tantum, sed Rex quoque Praelio occumberet, atque ita suas et Hungari ad Varnam, Bulgariae oppidum, Cannas haberent, hoc uno nomine minus funestas, quod Amurates tanta suorum caede se vincere deinceps nolle confessus est [2]).

---

persuadere seu potuisse seu voluisse, quod Thuroczius refert, promissam fidem infidelibus minime servari debere. Sapientissimus enim ille Cardinalis, qui Praeses Concilii Basileensis per XXX Sessiones fuit, ignorare non potuit, quod ipsum lumen Naturae dictat."

[2]) Fuit praeterea Amurathes post hanc talem victoriam suam testis praeclarissimi facinoris, non per unum aliquem singulari virtute juvenem hungarum, sed Coronam juvenum pulcherrimorum patrati, qui bello capti, Venerique ejus destinati cum fuissent, alternis mori manibus, quam delibari pudicitiam suam maluerunt. Quod non hungarus vulgavit scriptor, sed operae celebrant horarum subcisivarum, seu meditat. hist. Philippi Camerario J. F. Juriscon. auct. Francofurti a. 1658 Centuria III. c. 49. p. 175.

XXXIII. REX LADISLAUS POSTHUMUS

ab anno 1445 — 1457.

§ 68.

In Concilio Procerum pridie Non. Febr. celebrato, de regno in septem dividundo Capitaneatus,

Etsi Procerum pars magna ab altero bello hoc abesset, tamen per tempus, quo Joannem Hunyadium re-

vertentem Vajvoda Transalpinus, violato hospitii jure, captivum detinuit, ad deliberanda salutis publicae media, aut ineundas de procuratione regni rationes nemo animum adjecit. Post ipsum adeo reditum ejus, frequentem omnino Conventum Optimatum, pridie nonas Februarii 1445 Albae celebratum, Partes regni trans Tibiscum sitas illi tamquam Capitaneo commissas novimus [1]); qui tamen reliqua, et inter quos distributa principales viros Hungaria fuerit? nondum exploratum habemus; prout neque hoc, an ad capiendum Consilium hujusmodi, quod in sequentibus deinde Comitiis peractum est, propagata nefors ab Romanis ad homines nostros, numeri septenarii veneratio [2]), aut domesticum priscorum septem Ducum exemplum, aut utrumque invitamento fuerit? comperimus. Ab Laurentio Hedervary hoc processisse; Nicolao Ujlakio, ut erat in aequos et pares fastidiosissimus, displicuisse dicerem, nisi certa solum pro certis scribere, nec conjecturas, etiam veri simillimae quae sunt, pro sententiis venditare, institutum esset.

---

[1]) Ivaniesius apud Schwandtner T. II. p. 27.

[2]) Gellius Noct. Attic. l. III. c. 10. Macrob. in Somnio Scip. l. I. c. 6.

§ 69.

In proximis deinde Comitiis de Ladislao posthumo in Regem assumendo et deligendis Capitaneis, ac Oratoribus, qui a Friderico Regem electum repeterent, mittendis convenit.

Haec ad Octavas Paschatis a. 1445 indicta ex illo Procerum Concilio fuerunt, tuleruntque plura commemorabilia [1]). In primis decretum communibus suffragiis fuit, ut si

---

[1]) Sylloge Decretorum Comitialium ad a. 1445 pag. 95.

Vladislaus, qui esse in vivis ferebatur, usque Octavam diem s. Trinitatis non redierit, nec de vita ejus per Nuncium ea causa in Poloniam missum [2]), certi quidpiam allatum fuerit, Ordines regni omnes Ladislaum, filium Alberti, modo eundem Rex Romanorum cum sacra corona reapse restituat, in verum Regem Hungariae assumant, et pro Rege habeant vita ejus comite. Quod si vero restitutio ejus recusaretur, nulla ei obligatione teneantur. Auctorem Consilii Nicolaum Ujlakium fuisse, cum aliunde [3]) tum vero ex his Ladislai posthumi in laudem ejus verbis patet: „Ex quibus omnibus secutum est, ut regno nostro Hungariae non solum de externis malis erepto, sed et interna pace consopito, tota Natio et Respubl. Hungariae, sublatis, submotisque Civilibus bellis et internis turbinibus, qui paullo ante et voluntates et mentes ejus gentis a se se distraxerant, unione invicem jurata, nos Dominum suum naturalem, Genitoris et avi, Regum suorum Successorem et haeredem, Regem declaraverunt, suscepit, et

---

[2]) Fuit is Rupertus de Tar reginalis Majestatis marescalcus, medio cujus redditum per Polonos dubium responsum Aeneas Sylvius, pro suo in Ladislaum Posthumum studio, et propensiori in Hungaros, quam Polonos animo, datis ad Cancellarium Poloniae literis (Hormayr o. c. ad a. 1828 p. 633 et seqq.) non sine acerbitate carpit.

[3]) De re gesta ita nuntii urbis Posoniensis, qui ad Comitia haec aderant, in literis de 16. Maii a. 1445 ad senatum Poson. datis et praeclara Czechii industria erutis: „wist das am phinstag die herschaff ser ain ander ist gewesen da hat Her Niclos der Vayda gehabt das sprechen, von den Hern, und hat gefragt, ob man aintrechtigleich wolde aufnemen ainen hern wan die Lanthern (Nobiles) mayten nicht langer leyden das verderben des landes sye wolten haben ainen hern. Darauf sprach d' Geb'el (nomen Ablegati) von kassau wen wolt ihr haben das lat uns wissen er antwortet und sprach nyemals dan unszs hern k. albrechts son. Itz man wird schicken zu dem römischen Kőnig zu fordern den hern und die kron" cet. Civitates igitur, quod eas Fridericus anno eodem 1445

recognovit[4]), Capitanei deinde constituti: ex ista parte Titiae et trans Danubium Nicolaus de Ujlak; ex alia Joannes de Hunyad; versus Cassoviam Georgius de Rozgon Joannes Giskra, Emericus de Pelsöcz. In terra autem Mathiae Michaël Orszag et Pangratius[5]). Plura praeterea usque tempus coronationis Regis, atque inter haec decretum simul est, ut Sigillum regni sculpatur in usum supremi per regnum tribunalis.

(Katona Epitome chron. rer. hung. P. II. p. 317. Kovachich Supl. T. II. p. 4.) hortabatur, praestitere.

[4]) Apud Wagner in Collect. geneal. illustr. Famil. p. 134 seq. Electionem verba haec significant etiam Aenea Sylvio interprete, qui Epist. 81 ite de Comitiis his: „Illic Praelati, Baronesque regni convenientes unanimi voto Ladislaum Alberti filium in Regem eligunt, Vicarios regni ordinant, decreta pro communi pace faciunt, et Oratores nominant, qui ad Caesarem, petituri puerum, destinentur" cet.

[5]) Atque hi sunt, quibus a. 1445 art. 5. effectus quoque legis, de fortalitiis, quae tempore disturbiorum erecta sunt, demoliendis, conditae mandatur. Ex hoc interim articulo, gravissimo typothetae errore verba „Joannes Giskra Comes de Sáros" emanserunt, uti Kovach. Suppl. T. II. p. 19 rite transumtum articulum hunc consulenti patet. Septemviri hi in Diplomat. de Sáros Wagneri p. 232 in annal. Scepusii p. 334 Capitanei vocantur, atque hoc iis in articulo etiam 5. 1447 nomen est. Vicariorum regni axioma, quod iis Dlugossus l. XIII. Col. 4. et Aeneas Sylvius Ep. 81 semel, atque iterum tribuit, proprie ad Duumviros: Nicolaum Ujlakium et Joannem Hunyadi, ut videbimus, pertinuit.

§ 70.

Sed enim responsum Imperatoris ita erat comparatum, ut huic Ordines regni acquiescere non possent

At Vladislaus, cujus de morte Palatinus maxime dubitavit, pridem jam ad coelos rediit. Fridericus vero,

licet datis ad diversos ante Comitia haec literis, superum hominumque testatus fidem, nepotem suum legitimum Hungariae Regem esse contenderet; tamen post Comitia haec, missa splendidissima legatione [1]) exoratus, ut illum Hungariae coronandum redderet, id se non secus facturum respondit, quam si Ordines regni, de corona post inaugurationem Ladislai remittenda publicis literis fidem fecerint; Posonium praeterea, ubi Ladislaus sua deinceps etiam cura educaretur, sibi traditum fuerit.

---

[1]) Ladislaus literas apud Wagnerum paragrapho superiori citatas ita continuat ,,tandemque Congregatione habita et personali omnium Majorum ad nos accessu fidelissimam nobis obedientiam exhibuit et ostendit." Re vera Ujlakius, quaecunque, ut Aeneas Sylv. Ep. 81 refert, diffidentia motus, anno quidem hoc, legatis ceteris cunctantius, nec nisi postquam per Consiliarios Caesaris multis ad hoc verbis, promissionibusque inductus fuisset, Viennam petiit. Caesar illi cum omni militia extra portas obviam ivit, hic, ut fastum ejus cognoscas, ne in conspectu quidem hujus equum descendit. Rebus infectis cum Hungari recederent, rogareturque Nicolaus Regem suum visere, qui suo proximus erat itineri. Nescio adhuc, inquit, quem Regem sim habiturus. Nec puerum hunc venerabor, nisi prius scivero meum esse Dominum.

§ 71.

Quo in Comitiis Albensibus pertractato

Prius, quam legati, quos abeuntes Caesar extra Urbem comitatus est, de rei cum hoc gestae exitu ad Comitia retulissent ,,Nicolaus Vajvoda (Ujlakius) convenit alterum Vajvodam Joannem (Hunyadium) Ladislaique jus tueri insimul pepigerunt, missisque clanculum ad Caesarem nunciis confirmationem suorum Officiorum obtinuerunt, ac rursus facultatem quamdam, cujus vigore ceteros Regnicolas ad obedientiam Ladislai reducentes, Officia, dignitatesque possent confirmare." Haec Aeneas Syl-

vius [1]), ut rerum Ladislai studiosissimus, ita Consiliorum Caesaris omnium vel inprimis conscius [2]). Qui cum antea legatos abeuntes suo illo voto: „faxit Deus, ut quod Pestis reliquit infectum, Alba perficiat" prosequeretur, rebus huc adductis nihil jam Ladislao metuit. Neque se fefellit. In Comitiis enim Albensibus maxima omnium voluntate Ladislaus Rex declaratus est. Quam cum Laurentius Hedervǎry Palatinus morari non posset, pactam vero inter Ujlakium et Hunyadium Concordiam omni ope dissolvere niteretur, rogationem de eligendo Gubernatore tulit, mira per omnes consensione acceptam. Neque ego dubito quasque pacti inter Ujlakium, Hunyadiumque conditiones apprime notas Palatino fuisse; quando leges, quae Comitiis his conditae sunt, data quodammodo opera, ad eam, quam Fridericus Duumviris illis clam fecisset, potestatem, Gubernatori, quem ipse sibi deligeret populus, asserendam dirigebantur omnes. Decretum namque est: ut universi Praelati, Barones et quivis alii castra, civitates et quidquid aliud vi occupassent; Capitanei vero Civitates, quas tenerent, pristino statui, et conservationi harum propriae remittant. Omnes Domini Barones, honores et Officiolatus, quos haberent, manibus et dispositioni ac distributioni aliorum Dominorum, Praelatorum, Baronum et Regnicolarum assignent. Confoederationes omnes abrumpant. Et, quia delectus ille Gubernatoris et Baronum, nisi maximo regni Comitiatu, suscipi rite non posset, hic ad festa Pentecostes in campo Rákos celebretur [3]).

---

1) Epist. 93.

2) Quid Caesar legatis Hungariae responsurus sit, hi ex Epistola ejus (num. 78) cognoverunt, quibus eos hortatur, ut Ladislaum absque conditione Regem recipiant.

3) Vest. Comit. 252 seq.

JOANNES DE HUNYAD

Regni Gubernator

§ 72.

electus.

Die constituto, in confertissima Ordinum Regni frequentia, scita Comitiorum Albensium non tantum universis eorum suffragiis probata, sed per singulos quosque jurejurando confirmata; ipso tandem Pentecostes die vir, ut meritis in patriam cumulatissimus, ita omnium, quot quot id temporis magna cum potestate fuerunt, modestissimus Joannes Hunyady Gubernator hac electus concordia est, ut vere de eo dici queat:

> Quo Civem populus potuit perducere liber,
> Ascendit, supraque nihil, nisi regna reliquit.

Hic inprimis auctor fuit, ut Palatino et Baronibus ceteris suum cuique munus per Comitia redderetur. Quo facto, ut erat vir sagacissimi animi, civilique non minus, quam militari praeditus prudentia, exercendae, quae sibi tributa esset, potestatis modum, ne exerret, disserte definiri postulavit; fuitque ea, non sine omni jam Ujlakii et qui cum eo senserant, livore ad sequentes reducta leges: In celebratione judiciorum Praelati Eclesiastici duo, et duo Barones seculares una cum Palatino et Judice Curiae ac Nobiles sex ad hoc deputandi eidem assistant. Medio tempore unus Praelatus, Baro unus ac Nobiles duo praesto sint, cum quibus et quos praeterea ipse adhibere ad consilium intraneos voluerit, querulantes audiat. Negotia, quae ipse solus, contra consuetudinem regni nefors determinaret, Judices ordinarii emendare valeant [1]). De

---

[1]) Admodum Sententiae Lamperti Judicis Curiae Caroli Roberti de a. 1320 (VIII. v. 2. p. 280) „propterea, quod patentes

proventibus regalibus, quibus Gubernator et ejus Consiliarii utantur, duo Praelati et Barones decernant; quod ab his expeditionumque regni sumptibus reliquum fuerit, eo Gubernator castra et possessiones regias pignori locatas redimere valeat ,Regi reservandas. De possessionibus, quae per defectum seminis aut notam infidelitatis ad Coronam devolventur, nec triginta duabus sessionibus plures fuerint, facere donationes; non tamen possessiones his ampliores eidem partiri, et si cui donationem similem jam fecit, facere aliam itidem liceat. Archiepiscopatus et Abbatias majores, absque scitu et consensu Consiliariorum suorum ne faciat; nec quemquam sine scitu et consensione Regnicolarum proscribat, aut infidelibus sine assensu regni gratiam largiatur. De constituendis urbium Inspectoribus consilium jam his Comitiis agitatum, non tamen diffinitum est [2]).

---

literae Domini Regis (Caroli) contra praedictum Privilegium Ladislai Regis veluti exstinctae et viribus carentes videantur cespitare."

[2]) Nuncii urbis Poson. de 10. Junii 1446 ad Senatum: „under andern sachen murmeln Sy — anwalt wollen seczen In die Stet dy als obleut ains Raths sollen sein."

§ 73.

Hic nihil habebat antiquius, quam ut de reditu Ladislai in Hungariam quamprimum conficeret.

Quae juberetur, omnia observaturum se Joannes Hunyady recepit [1]), et quum ad quietem salutemque publi-

---

[1]) Fideque integerrima servavit. Quod ex erutis nuper Czechii jam saepius laudati Nunciorum Civitatis Poson. ad Comitia a. 1447 literis 21. Martii Senatui urbis hujus missis uberius cognoscas: Wir lassen euch wissen — ita illi — das wir am gestrigen Montag unsern hern den Gubernator hab'n geantwurt dy wird und da bey

cam sententia ejus plurimum in hoc situm esset, ut regno Ladislaus quam primum redderetur: dedit operam, ut necessarii ad eum tutelae Friderici eximendum, et si res tulerit, indicendum ea causa bellum, sumtus Comitiis his decernerentur. Re deliberata conclusum, non tamen etiam in legem relatum est: de singulis quatuor portis, per singulos item quatuor Nobiles Colonis carentes florenus unus ut pendatur, et post Comitia haec, nova Caesar legatione ob eam rem interpelletur. Interea Hunyadius Vlada Valachiae Vajvoda, cujus auxilio Turcae ex Transylvania plura captivorum millia abegerant, provincia hac exacto, Danum subrogavit, exemploque hoc effecit, ut Vajvoda quoque Moldaviae ad priscam rediret fidem; postea vero, quam legati illi, nullo itidem facta operae pretio reversi sunt, contra Fridericum movit, sed bellum hoc tunc industria Juliani Cardinalis s. Angeli, conciliatis in biennium induciis sopitum; Jaurinum tamen continuo redditum per Caesarem est.

---

euer willig dienst ergeben. — wir hab'n an sein Genad pracht ettwenl unser anlikemde notdurft. — auf das alles was sein Gnad'n antwurt. Er wolt uns als heut furbringen (praesentare) für die Laundtherrn allsammt (Dominos et Nobiles simul cengregatos) daselbs solt'n wir alle artikl (materias gravaminum) so wir vor ihm gemelt haben laut nach notdürften ergebn, und dem Michel Orsag und auge sagn, was er uns schadns getan hat, wan er hat sich varfangn vor den hern wer auf ihn erweisen mog; das er syder der sassung zu Pest geschehn, yemands hab schadn getan, so wil er C. die für aynen wird gebn. Das wolln wir auf hent also anbringn.

§ 74.

Motum itaque eapropter contra Fridericum bellum. Quod, non secus, atque initas cum eo inducias Comitia a. 1447 probant.

Conditiones induciarum ad Comitia a. 1447 relatae his quoque probabantur. Quum tamen non abs re suspi-

carentur nonnulli, Fridericum tutelae regis eam maxime ob causam insistere, quod sibi successionem in provincias ad hunc adtinentes, in casum obitus, spe praesumat; sanctum est lege, ut si Regem quocunque tempore decedere contingat, Praelati et Barones in electione novi Regis inter se ne dissentiant, verum de singulis Comitatibus certos Nobiles convocari curent, et cum eis electionem suscipiant [1]). Qui alterius, quam electi jam Ladislai Posthumi Principis secutus partes fuerit, perduellionis crimine teneatur, cui non Regis, non Gubernatoris gratia, praeter voluntatem Communitatis regni suffragari possit [2]). De Comitiis: placuit, ut singulis annis ad festum Pentecostes omnes Praelati, Barones, Magnates et Nobiles regni, demptis Nobilibus nullum Jobbagionem aut minus, quam viginti Jobbagiones habentibus, conveniant [3]). Quod art. 47 decernitur, ut Nobiles tam Jobbagiones habentes, quam non habentes, decimam et lucrum Camerae solvere non teneantur, altera hac parte sua, ad ordinationem Comitiorum respicit, anno superiori, Pestini celebratorum, ex qua ad aemulos regni excludendos de singulis quinque portis unus florenus, a singulis quatuor Nobilibus, Jobbagionem non habentibus, aeque unus florenus pendendus fuit [4]). Quod dum adnoto, haud modicum vereor, ne ad rem peccem constanti Majorum nostrorum opinione valde magnam. Qui Subsidium quidem, quoties necessitas imperaret, offerendum, sed semper summa ope tacendum duxerunt [5]).

---

[1]) Sylloge Decr. Comit. ad annum hunc art. 30.

[2]) Art. 35 ibidem.

[3]) Art. 31 ibidem, cujus ex sensu Gubernator ipse officium Gubernatoris, ceterique Barones et Consiliarii honorem et officia sua quotannis deponere debuerant; ceterum Comitia hac aetate anni versaria fuisse literae testantur Ordinum regni ad Pontificem anno 1450 exaratae.

[4]) Kovachich Vestig. Comit. p. 261. Ordinationis hujus nulla in decreto Pestiensi memoria.

[5]) Recollige quae l. III. § 187 diximus.

§ 75.

Biennio post causa Ladislai restituendi Ordines Regni Nicolaum P. M., ad commodandam vicem suam interpellant.

Ex art. 14 superiorum Comitiorum videas Capitaneos muneri huic, cui Gubernatore electo cedere debuissent, porro inhaesisse. Interea vim vi cumulatam; cum regere cuncti, juberi nemo fere quisquam vellet. Horum igitur Comitiorum constitutiones pleraeque ad vim eam coercendam pertinent; neque eo minus tanto illa postmodum quoque grassabatur opere, ut invictum animi Gubernatoris contra hostes exteros robur, nervosque, et omnem, a qua laudatur, justi diligentiam [1]) domestica Oligarcharum licentia hebetaret. Boni itaque omnes in conventu Pestano a. 1450 „arcem regni orbam capite, Majestatem ordinis penitus prostratam, legitima denique jura praesidio nudata“ questi; publicisque Pontifex Maximus exoratus est literis, ut apud Fridericum pro Ladislao libertati restituendo vicem interponeret [2]). Actum eam in rem est cum Oratoribus Caesaris sub autumnum anni illius Posonii [3]).

---

[1]) Quae in eo tanta fuit, ut teste Bonfin. Decr. III. l. 7. „Sedens, secus incedens, equitansque rogatus jus diceret.“

[2]) Vide literas has apud Schwandtner T. II. p. 89.

[3]) Haselbachius apud Pecz T. II. coll. p. 368 „habita est diaeta cum Hungaris Posonii, ibique cum Hungari petivissent sibi tradi regem Ladislaum“ cet.

§ 76.

Nihil tamen neque hac profectum via. Confoederationis inter Hungaros, Austrios, Moravos, Bohaemosque fructus ille fuit, ut Fridericus Ladislaum dimitteret.

Sed Fridericus obstinaverat animo, non cedere. Haec itaque duritia ejus Hungaris, avaritia vero Austriis,

Moravisque, et Bohemis initi III. Nonas Mai 1452 ad liberandum Ladislaum foederis [1]) ansa, hujus vero ille tandem fructus erat, ut Fridericus pupillum curae Ulrici Comitis Cileyensis creditum dimitteret.

---

[1]) Tabulas hujus Prayus Ann. Reg. Hung. III. p. 89 edidit. Huic nomine Ordinum regni Hungariae, praeter Joannem Hunyadium Gubernatorem, et Dionysium Archiepiscopum Strigoniensem, e numero Praelatorum, Baronum ac Procerum sane quam frequentes, Civitatum item Budensis, Albensis, Posoniensis, Cassoviensis, Leutsoviensis, Bartfensis, Pestiensis Nuncii navabant operam, qui se Nobiles, Cives et Nuncios Universitatis Nobilium, Civitatum et Incolarum regni Hungariae ipsum totum regnum Hungariae repraesentantes profitentur. Caput foederis hujus praecipuum ita habet: Demum, de communi voto omnium nostrum ad hanc finalem devenimus Ordinationem, quod cum Rex libertati restitutus fuerit, idem juxta limitationem et Ordinationem testamentariam annotati quondam Regis Alberti, genitoris sui videlicet, in Posonio teneri debeat; excepto tamen praefato Domino Romanorum rege, qui semet ipsum, quantum ad interesse, superintendentiam, seu executionem testamentariam, plurimis ex legitimis causis, palam cernitur exclusisse.

§ 77.

Ladislaus libertati restitutus Joannem de Hunyad perpetuum Comitem Bistricensem renunciat.

Ladislaus recuperatae libertatis suae initium ab edendo grati erga Joannem Hunyadium animi testimonio fecit. Erecto namque in foro Viennensi suggestu, plurimis Ducibus, Marchionibus, ac regnorum suorum Praelatis et Baronibus coram, e solio regio eundem Comitem perpetuum Bistricensem renunciavit. Diplomate hanc in rem deinde edito ingenue professus „regnum Hungariae confinibus suis dudum amissis recuperatis,

magis auctum, Majestati suae vel sola, vel maxima ejus industria, sollicitudine et bellicis artibus servatum esse,

§ 78.

Ordines autem regni, cum recuperare Coronam a Friderico aequis pactis non possent, sponsioni per Regem de juribus suis integre servandis factae acquiescunt.

Actum deinde in Conventu Viennensi per Fridericum ad diem 11. Novembris indicto de restituenda Corona Hungariae. Quum tamen Nuncii regni et eam et urbes, quas Caesar in Hungaria tenebat, sibi gratuito reddi flagitarent; hic vero id se facturum negaret, quin imo pro sumtibus in educationem pupilli impensis satis dari sibi urgeret, ex Conventu illo, re infecta discessum.— Atque hoc Ordinibus quoque regni probatum fuit. Qui peractae Ladislai in cunis coronationi postliminio annuere maluerunt, quam quoquo modo agnoscere: Coronam venalem et quaestui Rempublicam haberi posse. Solemni itaque legatione fidem fidelitatemque suam testati, Ladislaum Posonium ad Comitia invitant, non aliud ab eo postulantes, quam ut sponderet juramento: se jura libertatemque gentis ad modum avi, patrisque servaturum; regnum non alienaturum, sed ut alienatae etiam partes recuperentur, curaturum [1]). Quo per eum praestito, Ordines etiam fidelitatis ei sacramentum dixerunt, facileque passi sunt, ut eosdem regni, quos nativitatis, paulo post hanc enim coronatus est, annos numeraret.

---

[1]) Classicus formulae juramenti, quod Reges nuncupabant, locus. Hunc (art. 1. 1453) Fridericus in Tractatu, quem deinde a. 1463 cum Mathia inivit, totidem verbis recapitulat eo addito, quod Mathias lege non obstante concordiam et inscriptiones per se et regnum Hungariae ei factas excipere et post Coronationem renovare debeat.

§ 79.

Obtrectatores Joannis de Hunyad Regis ab eo animum avertunt, ad commendandam fidem suam in Comitiis anni 1454 exercitum offerentes viribus populi, multo superiorem; cujus nullo penitus usu facto,

Tertio post auspicatum per Ladislaum regimen mense (29. Mai 1453) Constantinopolis in Turcarum potestatem venit. Everso sic Graecorum imperio proximum Hungariae periculum. Cui occursurus Ladislaus, aut potius magnus Comes, magni Regis Gubernator (ita enim Cileyensem Aen. Sylv. Ep. 253 vocat) Hungariae non viros, quorum copia semper floruit, sed pecuniam, cujus semper eguit, causa comparandi militis mercenarii imperavit. Hac igitur via cum nihil admodum proficeret[1]); exoratus tandem consensit, ut de mediis avertendi discriminis publicis Comitiis constitueretur. Concita haec sunt in medium mensis Januarii 1454 Budam, celebrataque Joanne Hunyadio absente, qui usque adhuc Gubernator Regni Hungariae, articulo I. conditarum Comitiis his Legum, Capitaneus Generalis, ad unius spatium anni renunciatur. Ex confidente igitur diffidentem factum esse Ladislaum, non abs re Skerleczius arguit; articulum vero II., qui inquiri jubet, an reditus Camerae legitimis sumtibus erogentur, ex livore aemulorum Hunyadii repetit[2]). Quem equidem non tantum non redarguo, sed plane cum eodem certum habeo: conditores Decreti hujus, quum ultra con-

1) Vide literas Ladislai in Perchoterdorf festo assumpt. B. M. V. 1453 editas Suppl. ad Vest. Comit. T. II. p. 118 et sequent.

2) Jam Aen. Sylv. Ep. 162: „Quidam vero — in caput Joannis cudendam fabam existimabant, qui parum Regi paret, nec amplius, quam viginti quatuor millia florenorum, ut ajunt, in annos singulos regali aerario contribuit; quod superat, sibi retinet, regnumque pro suo arbitratu (?) gubernat; — ut imperium apud eum, regni titulus apud Ladislaum esse videatur. Judicabant igitur aliqui Comitem Ciliae locum ejus appetere“ etc.

stitutionem Sigismundi, ratione novem et nonaginta portarum tres bene armatos in campum educi praecipientis, pro portis centum equites pharetrarios quatuor, pedites praeterea duos clypeo et pharetra et cuspidibus instructos statuendos obtulerunt, non tam virium populi [3]), quam Regis sibi hoc pacto demerendi habuisse rationem. Quid plura? verba hi Ladislao dederunt: rei ad Krusoliczium gestae gloriam, nomini hungarico Hunyadius adjecit.

[3]) Perhorruisse ipsi molem oblationis suae videntur art. 14, cujus haec sunt verba: „Ideo nos et ipsi Praelati, Barones ceterique Proceres et Nobiles — spondemus — et fide nostra christiana — promittimus et pollicemur, quod — a modo et deinceps, nullo unquam tempore talem inconsuetam exercitnationem promulgabimus et faciemus; neque ipsi facient et promulgabunt."

§ 80.

Joannes Hunyadius injuriis sibi illatis pietati in Patriam condonatis; hanc sua unus fortitudine ex praesenti periculo eripit.

Interea nempe, dum obtrectatores ejus ad similitudinem ingratae in Scipionem Africanum Romae [1]), de excubitoribus agunt Hunyadio adjungendis, qui viderent, num, quod Camera, Civitatesque belli causa solverent, ad hunc finem ex asse convertatur; hujus curae, vigiliae, cogitationesque omnes, ad solum tantum officium servandae, contra Mahometem II. scientia usuque belli Antecessoribus longe superiorem, patriae laborabant. Legum paullo ante con-

[1]) De Scipione Africano, qui rationem pecuniae praedatitiae poscebatur, vide Liv. XXXVIII. 55. et Gellii l. IV. cap. 18. De Joanne Hunyadio art. 2. 1454 § 1 et 2.

ditarum, quod militiae faciendae munus per has quoque expresse ad solas tantum Hungariae metas alligatum fuit [2]), non Rex, non Regnum, sed Mahometes usum fecit. Hungariam enim ingredi minatus, ad Serviam deflexit, juris quae fuit hungarici, sed ultra metas Hungariae sita. Ejecto inde Georgio Despota, captaque Szenderovia urbe, ipsam jam obsederat arcem, qua in potestatem accepta, pronum in Hungariam habiturus iter fuit. In hac tamen nihildum ad exolvendam Legum illarum fidem actum, et licet discrimen in momenta cresceret, nemo, qui eas exequeretur, exstitit. Hunyadius solus, ut erat sui semper similis, nulla contumeliae Edicti nuperni adhibita memoria, periclitanti saluti publicae cum solis propriis et confiniariis copiis succurrit, arceque obsidione liberata, inito ad locum eum in Bulgaria praelio, fudit Turcas, regnumque sua unus fortitudine, bellicaque virtute conservavit.

---

[2]) Art. 4. § 1.

§ 81.

Praestat idem a. 1456 contra ingentem Mahometis exercitum, ex parte regni vix quinque millibus militum et incondita Joannis Capistrani turba adjutus.

Egit deinde cum Friderico Imperatore per literas; hic cum Ordinibus Germaniae medio legatorum, de ferendis contra Turcas suppetiis. Sed, quod ea ipsa dissidiis scissa fuerat, Conventus Ratisbonae, Francofurti et Neostadii, causa deliberandae opis coacti, disceptationibus ab hac longe diversis agebantur. Neque secus res se in Hungaria habuit. In qua per subsequum biennium Budae, Jaurini, Budae iterum, Varadini Petri, et demum Pestini consilia de defensione regni suscepta, abruptaque, et rursus resumpta sunt, pendebatque deliberatio etiam primis mensis Aprilis a. 1456 diebus, quum allatum ad Regem est: adesse Turcas; obsidere Nándor-Albam et alia castra, quae claves regni essent. Nostra nimirum mala

Mahometes suam occasionem putans, cum centum et quinquaginta millibus ad Belgradum ex continente, et classe Danubio subvecta adfuerat. Conclamatum de Hungaria, et acceptum tardius a Solimanno exitium, jam a Mahomete, acceptura haec fuerat, nisi Hunyadius vix quinque militum per regnum statutorum millibus adjutus, propria decem millium cohorte, inconditaque cruciferorum, quos Joannes Capistranus adduxit, turba, sua igitur ipse seu fortuna, seu fortitudine, seu prodigio eam salvam praestitisset [1]). Atque hunc Heroem Engelius Loudonio comparat; magno nempe viro et in arte bellandi excellenti, sed qui et a milite et ab armis et a commeatibus providentia Augusti Josephi paratissimus semper fuit, Ducem assimulat, qui cum horum omnium tantum non plane nihil a paucis amicis haberet, tum in conducendo milite, tum in hoc stipendiis providendo, tum denique cumulatissima hac et Optimi Civis et Herois Maximi gloria, immortali nomini suo asserenda, suis fere solum viribus nitebatur [2]). Quod dum animo recordor, invito subit id Cornelii de Epaminonda: unum hominem pluris, quam totam Civitatem fuisse.

---

[1]) Aen. Sylv. Epist. 266: „Percussit de coelo Deus hoc anno Turcos; neque enim humana victoria fuit, quae apud Albam (graecam: Belgradum) parta est."

[2]) Thuroczius certe, dum Chron. sui P. IV. c. XXX. haec de eo promit „Hunc hominem, ut dici praesummitur, futura regni pro tutela, rebus per ipsum gestantibus, fata ab alto elegerunt," id Senecae Troad. 124 de Hectore. „Columen patriae, mora fatorum" dicere voluisse apparet.

§ 82.

Nihil tamen neque his placati Obtrectatores, a morte Hunyadii, Regis animum paribus adversum filios ejus suspicionibus implent.

Hunc deinde pestis 6. Aug. 1456 eripuit bonis omnibus jure deploratum, nam mali mortuum, quam vivum

pejus fere oderant. Postea igitur, quam filius ejus Ladislaus, optimae perinde juvenis spei, exorta inter se et Ulricum Cileyensem „cujus caput erat a Rege secundum, et qui jam solus tamquam Regis avunculus leges Hungaris praescribebat" [1]) contentione, hunc gladio peremisset [2]), Regem persuadent, ut contra datam per se fidem [3]) hunc supplicio adfici curaret, literasque ederet, quibus cuncta, quae solemnibus Diplomatibus suis in laudes Joannis Hunyadii contulit, retrectaret. His de 12. Aprilis vulgatis, partes Szilagyii, qui caedem nepotis ulturus armis se accinxit, tantum incrementi acceperunt, ut regnum totum in duas: Hunyadianam et Garaianam discessisse factiones videretur. Rexque ipse, abducto secum Mathia, Viennam se amovere, quam manere in Hungaria satius existimaret.

---

1) Aen. Sylv. Europa c. I.

2) Idem ibi: „Offensus ea re mirum in modum regius animus dolorem tamen supressit, nec dubitavit avunculum jure caesum fateri".

3) „Ladislaum et Mathiam sub juramento super sacratissimo Corpore Christi praestito in fratres adoptavit, eodemque sub juramento nunquam futuris temporibus aliquam talionem — ab eisdem ratione praevia se exigere velle spopondit." Thur. IV. c. 59.

§ 83.

Literae Ladislai posthumi de hospitiis diaetalibus ad Posonienses datae a. 1457.

Hic ante aliquanto, quam dies habendis a. 1457 Posonii Comitiis indicta advenisset, datis ad Senatum urbis literis Archiepiscopo Colocensi, tribus praeterea Episcopis et Vice-Cancellario suo certas domus, causa hospitiorum, assignari jussit. Paruit ille Regi haec ita praecipienti, ut delectus domorum penes eum esset, cum pie, tum vero non illubenter; quod ex Ordinum ad Comitia concurrentium frequentia Urbanis non plane nihil commodi adflueret. Di-

verticula hujusmodi reliquis etiam, qui de ordine Dominorum ad Comitia convenerant, necessariis item Regum Aulicisque circa tempus hoc gratuito praestita; serius, quum ab usu tentoriorum cessatum est, singuli, qui specialibus Regum literis ad Comitia evocabantur, et tandem Nuncii quoque Comitatuum et Civitatum deposcebant, quin, re licet omnibus vestigiis indagata, Civitates ad recentissima usque tempora questas esse appareat; quod Comitia passim in vernum vel autumnale indicta tempus intra quindenam concluderentur. At vero sequior aetas non tam esse, quam videri magis negotiosa voluit; lex igitur a. 1723 de Comitiis intra bimestre temporis spatium terminandis lata; ad nostram tamen memoriam ea jam in biennium et ultra producta sunt, sicque praestandi hospitii obligatio in damnatae per veteres leges descensionis versa est speciem. Qua quidem prope erat, ut Posonienses opprimerentur; ni malo huic remedium nuper allatum esset.

§ 84.

A morte Ladislai posthumi causa eligendi Regis Comitia a. 1458 Pesthinum indicta.

Ad Comitia, quae Ladislao subitanea exstincto morte, per Praelatos et Barones Pesthinum ad Kalendas Januarias 1458 indicta sunt, Szilagyius cum 20,000 armatorum manu [1]), domusque Hunyadianae amicis comparuit. Atque

---

[1]) Aen. Sylv. de Europa c. I. Qui ita continuat „Michael vero Conventum adiens non se idcirco armatos adduxisse ait, ut vim congregatis inferat, sed ut eos deterreat, si qui sint, qui libertatem principum ac popularium in assumendo Rege perturbare conentur. Posse Barones memoriam Joannis extollere, Mathiam ex captivitate redimere, atque in ejus regni fastigio collocare, quod Pater sua virtute servasset; neque ferendum, ut ad exteros ea potestas deferatur; — regni salutem se ante oculos ponere; si quem provincia utiliorem arbitrentur, nihil obstare, quo minus melior eliga-

hi quidem in Campo Rákos, adversae vero factionis Proceres: Ladislaus Gara Palatinus, Nicolaus Ujlakius, Paulus de Lindua etc. Budae consederunt, de vi Szilagyii opressaque Comitiorum libertate plura questi. Posteaquam tamen eam Szilagyius edicto suo confirmasset, hi quoque ad Campum illum descenderunt; sed rogati dicere sententiam, etsi pars ipsum Szilagyium optandum regem esse in medium adferret, illo tamen hoc, Mathiae nepotis sui gratia, obnixe recusante, alii plurimi a promendis suffragiis abstinuerunt. Neque id ullam apud populum offensionem habuit; vicit enim veteris apud hunc instituti ratio, ut de futuro Rege, communique salute haud citra Procerum concordiam, secretioraque colloquia transigeretur.

---

tur." Haec ille de Szilagyio vere; ad Mahometem II. quem ad Christi convertere fidem laborabat, Epist. 396 sequentia ex conjectura: „Quippe, ut arbitramur, si Christianus fuisses, mortuo Ladislao Ungariae et Bohemiae rege, nemo praeter te sua regna fuisset adeptus. Sperassent Ungari post diuturna bellorum mala, sub tuo regimine pacem, et illos Bohemi secuti fuissent. Sed cum esses nostrae religionis hostis, elegerunt Ungari, viri fortes et fidelissimi, religionem potius cum bello retinere, quam ea perdita pacem consequi."

§ 85.

Quorum hic fuit exitus, ut Mathias Joannis de Hunyad filius Rex proclamaretur;

Quibus habitis, hac tali Szilagyii supparique Joannis Vitéz Episcopi Magno-Varadiensis in disponendis suffragiis opera, Mathias 24. Jan. 1458 Rex renunciatus est, postquam Szilagyius Ladislao Gara Palatino, Nicolao Ujlaky Vajvodae et sociis, de nece nepotis sui Ladislai non vindicanda, fidem dedisset, hacque accepta hi etiam electioni Mathiae assensissent, aut saltim refragari desiissent.

§ 86.

ejusque nomine Michael Szilagyius Gubernator regni constitueretur, qui conventum de electione Regis pactum, redactumque in Decreti formam

Quae per Michaelem Szilagyium, iisdem Comitiis nomine Mathiae electi Regis Gubernatorem regni constitutum [1]), sancitae sunt leges, Diplomatis Capitulationis vicem subeunt. Quarum plures per populum rogatae, in ejus certe gratiam constitutae sunt. In exemplo: ut ne in ullo quamcumque arduae necessitatis casu, taxam a Colonis Regnicolarum, aut Nobilibus exigere valeat [2]), uti hoc anno 1444 factum suo loco diximus. Sed vero legis, qua statuitur, ut universi Regnicolae et homines possessionati quotannis ad diem Pentecostes Pesthinum conveniant; qui non adfuerint, nisi justam absentiae reddant causam, bonis priventur [3]); auctores non tam ex facili designaveris. Etsi enim lubens Prayo concedam, a re Szilagyii fuisse, ut Nobiles viritim conveniant; poenam tamen adeo gravem ab iis profectam vero simile est, qui uti sibi pars prima legis hujus invisa erat, ita eandem parte altera populo molestam esse voluerunt. Sed de conjectura hac utcunque existimes; de sententia quidem mea allata superius, dum de marcalibus Congregationibus Comitatuum agerem, hoc loco statues exploratissime. Quod praeter haec Comitiis illis instauratum est, ut Rex de suis proventibus regnum defendat, et si hoc praestare non valeret, Praelati et Barones, caeterique viri eclesiastici Banderia

---

[1]) Vide Praef. Decreti ejus, et art. 5. 6. 11. 13. et 14. in quibus hoc ejus munus obiter attingitur, conditiones muneris aliae e. g. de facultate donationem faciendi, ne obiter quidem.

[2]) Art. 5.

[3]) Art. 13.

seu gentes suas juxta normam per divos Reges factam levare; si autem neque hae propulsando hosti pares essent, tum demum universi Nobiles et alterius cujusvis status possessionati homines insurgere teneantur[4]) aequitatis ratione nititur; uti et id, ne cognati Regis hoc titulo, prae aliis meliori conditione sint, aut plus sibi licere existiment[5]).

---

[4]) Art. 2.
[5]) Art. 11.

§ 87.

c o n f i r m a v i t.

Haec de Decreto, quod Szilagyianum inscribitur. Epitomen omnium hujus Constitutionum Kelemenius [1]) meus dedit, vir sane quam eruditus. Quo magis hunc miror famosum simul (de honore nominis hujus dixi alibi) Professorem, legem, quae ita habet: „quod nullus omnino hominum de Sacerdotibus, Scholaribus, Nobilibus, neque telonia, neque decimas, prout vetus regni requirit consuetudo, exigere debeat“ ad haec reduxisse verba: „Eclesiastici a teloniis et decimis immunes sunt[2]).“ Quid in verbis his desideratur maxime? propria illa itidem domesticaque Hungarorum in quosque litteris operam navantes liberalitatis gemma, quae consuetudinis adhuc obtecta caligine, ex hujus demum legis sinu effulget. Eadem in literaria historia nostra articuli etiam I. Decr. 4. Uladislai II. conditio est, qui Prorogationis beneficium, ad quosque, Gymnasiis qui nomen dant, et studio literalis scientiae occupantur, extendit. Cave igitur ve-

---

[1]) Hist. Juris hung. pr. p. 206.
[2]) Art. 10.

reri, ne res nostras exaggeremus Hungari; ipsas adeo, quae sine injuria taceri non possunt, laudes Majorum negligimus [3]).

---

[3]) Hallamius o. c. T. II. p. 706 liberum Scholarium apud Scotos et Gallos ad ludum literarium commeatum dignum censuit, quem ex Collectaneis Rymeri P. VI. p. 292 enotaret. Quanto majus hoc est, quod Hungari facere potius, quam dicere adsueti, scholis dederunt.

LIBER QUARTUSDECIMUS.

HUNGARIA

REGE

MATHIA CORVINO.

Mox enim illo (Mathia) rebus humanis exempto — recuperata domi privata libertate, quae prorsus singulorum in generosum Principem erat translata, omnes studiorum conatus eo intenderant, ne in posterum tanta ullius Regis dominatione subigerentur.

Ant. Verant. de Mathia in Script. min. rer. hung. T. II. p. 34.

XXXIV. REX MATHIAS

ab anno 1458 — 1490.

§ 1.

A puero, ut ipse ait, ad regiam evectus dignitatem,

Mathias ab obitu Ladislai, nescio quo jure, Podiebrado mancipatus, redemtusque per matrem Elisabetham Szilágyiam, circa medium Februarii 1458 Budae adfuit, deditque, quinto decimo hoc aetatis anno[1]), ad amussin Decreti inauguralis [2]) et accepit vicissim fidem, qua Rex et populus sanctissimo invicem nexu adtinentur; solemnia enim coronationis, usque dum sacra Corona e manibus Friderici recuperaretur, dilata sunt.

---

[1]) „Erat enim annorum XIV. cum in Regem electus est" ait, Galeot. Mart. de dictis et factis Math. R. cap. IV.; iteratque idem cap. XII.

[2]) Vide sis illud in Syll. Decr. Com.

§ 2.

militarem quodammodo literaturam arripuit[1]) remotoque Szilágyio clavum regni capessivit ipse.

Medio tempore ad instaurandam rempublicam, auctoritatemque suam legibus firmandam naviter incubuit;

---

[1]) Verba Mathiae apud Galeot. Mart. cap. XXX.

quaedam, plane ex voto insidiantium saluti suae, ausus ejusmodi, quae solium quoque jam firmatum, solidisque septum praesidiis, in gravissimum adducere discrimen poterant. Michaelem quidem Szilágyium, quod ejus praecipere nomine, quam praecipienti dicto audientem praebere se vellet, in carcerem misit; Ladislao de Gara Palatino et Nicolao Ujlakio apud Transylvanos Vajvodae exauctoratis, illi Michaelem Ország, huic Joannem Pongrácz subrogavit. Ac Szilágyius quidem libertati restitutus, licet apud Siculos omnia posset, horum tamen in se voluntate ad ultionem abuti noluit. Non eadem Garaio et Ujlakio patriae charitas. Maximo enim opere dabant clam operam, ut ne Coronam Fridericus restitueret; detecto vero scelere, quatuor et viginti Optimatibus, qui adhuc a Mathia steterant, ad partem suam pellectis, Caesarem ut Coronam eam susciperet ipse, permoverunt. Erat tamen Regi adolescenti intrepidus animus, et in Joanne Vitézio Nestor alter, cujus consilio opeque fretus, res seditiosorum ad Körmendinum adflixit; Ujlakio deinde tituli Regis Bosniae; Garaio recuperandae dignitatis Palatini spe facta, tempestatem hanc ex facili depulit; neque tamen per haec res etiam Coronae redhibendae meliori adhuc loco fuit. Jam Joannem quoque Giskra in superioribus Hungariae partibus late dominantem, Rex a fide Caesaris abstraxit, percussoque cum Alberto Austriae Duce, cujus cum Friderico simultates ad apertum bellum spectabant, foedere, hunc ei hostem concivit; frustra tamen et studia haec et labor fuit, quem alii quoque per Europam Principes [2]) in negotio hoc restituendae coronae consumpserunt.

---

[2]) In his fuit etiam Podiebradus per Fridericum et Mathiam delectus mutuarum querelarum arbiter. Ad hunc binae Imperatoris illius exstant literae; ambae de 5. Aug. 1459, quarum primis, si ope Podiebradi in Hungaria coronatus et regni adeptus possessionem fuerit, ei partem dimidiam redituum Hungariae omnium per triennium paciscitur, pactumque hoc peracta coronatione se confirmatarum spondet; aliis evoluto triennio, omne lucrum, quod ex

sale provenit, seu vicem hujus 60 millia florenorum usque dies vitae illius pendenda promittit. Haec Fridericus: Podiebradus, quod honesti animi fuit, egit, et, cum aliud non posset, inducias ad Olomucensem usque Conventum conciliavit die 12. Aug. 1459.

§ 3.

Decreto ad redimendam Coronam publicis a. 1462 Comitiis subsidio;

Praelatos igitur, Barones Nobilesque omnes Budam Rex a. **1462** convocavit, et deliberatione „diebus viginti producta" impetravit tandem, ut pro recuperatione Coronae sexaginta aureorum millia decernerentur. De his nullum in tabulis legum ejus temporis vestigium. Nihil namque Majores, uti jam diximus alibi, curabant magis, quam ne publicis legum tabulis publica subsidii hujusmodi exstaret memoria.

§ 4.

eaque, uti pacto inter Regem et Fridericum convenerat, recuperata, ille ad Jajczam victor,

Pacto igitur inter Fridericum et Mathiam a. **1463** convenit: Fridericus et haeredes ab eo per lineam rectam descendentes finitima castra et oppida Forchenstein et Kobesdorf, omni ut imperio, possideant; summa tamen quadraginta mille florenorum soluta, Regi Regnoque Hungariae, si voluerit, post obitum Caesaris recipere liceat; Caesar uti hactenus, ita deinceps titulo Regis Hungariae utatur; et Mathiam pro filio habeat; hic illum patris instar honoret. Corona regni Mathiae cum urbe Soproniensi extemplo remittatur. Si Mathias absque filiis seu nepotibus legitimis decesserit, Caesar, et dein, quem deputaverit, aut, quem post fata reliquerit, filius, sin vero plures remanerent, quem regnum ipsum elegerit, Hungariae plena cum administratione praeficiatur, et coronetur. Tanti fuit Coronam recuperari; at vero recuperata haec est pro

Rege, qui suscipere eam prius noluit, quam Hungaria fratribus Bohaemis [1]) quinquies instaurato acri praelio purgata, bellum, quod deinde cum Turcis erat, perpetrasset, Jaiczamque, urbem principem Bosniae, ac alia septem et viginti oppida recepisset.

[1]) Relatio Nuncii Apost. Kovachich Script. min. T. II. p. 26: „Isti Bohemi sunt Duces, milites et praedones, qui pecuniis carentes simul conjungebantur, — quique adeo erant fortes, ut nullus Rex quinquaginta abhinc annis eos superare potuerit, — et hi Bohemi majorem, quam Turcae perniciem inferebant."

§ 5.

a. 1464 ritu solemni incinctus, grati sui in Joannem Vitéz Pontificem Varadiensem, cujus opera in recuperanda Corona usus est, animi edit monimentum.

Mathias Albae Regiae a. 1464 solemni coronatus ritu, bullam auream Andreae II. confirmavit, eo grati sui in Joannem Vitéz Episcopum Magno-Varadinensem animi monimento, inter solemnia Coronationis edito, ut hunc et qui post eum futuri essent Praesules Varadinenses, perpetuos Comitatus de Bihar Comites renunciaret [1]). Privilegium hoc ex solio, corona sceptroque conspicuus recitarat. Leges praeterea octo et viginti Comitiis his condidit. In quibus hae ad Instituti praesentis rationes pertinent: ut Decreta Regum Hungariae per Mathiam

[1]) Idem postea Emerico Zápolya et Joanni Ernst, ac illi quidem Comitatum Scepusiensem, huic Thurocziensem jure perpetuo contulit; nam Stephanum de Várda Archiepiscopum Colocensem ejusque in hac dignitate successores, jam a. 1463 provinciae Bacsiensi praefecit. Confer Wagner Petri de Várda Epist. subnexum monitum, et quae Prayus in Spec. Hierarch. hung. p. 43, 45 notavit.

jam confirmata serventur; Regno Slavoniae et partibus Transylvaniae jura sua salva sint; Rex ad simplicem querelam bona ne occupet; causas proprias ordine juris prosequatur; iis, quorum literae periissent, bona, quae vigore earum quiete semet possedisse comprobarint, titulo novae donationis conferat; curet denique, ne, per milites, Eclesiis aut domibus nobilium vel sacerdotum damna importentur.

§ 6.

Comitia eo Rege frequentissima;

Mathias semel atque iterum professus palam: ea, quae ad publicam pertinent utilitatem, merito communi omnium discutienda esse consilio [1]; Comitia plurima et fere quotannis habuit, ac ad ea quidem, quae anno **1458** Pestini, anno vero **1462** Budae celebrata sunt, Nobiles universos; ad alia, ipsaque pro coronatione a. **1464** indicta, quatuor libero Comitatuum arbitratu deligendos legatos evocavit. Injuriam legis interpretantur hoc scriptores nonnulli, quum jus ad Comitia adeundi lege Pestini rogata Nobilibus singulis addictum fuerit. Sed hi sunt fere, qui de arte regendi Mathiae, ex vulgi opinione judicant, nec advertunt: populum, cui Mathias praefuit, nihil ejusmodi quidquam, quin potius frequentissimorum Comitiorum sumptus, quibus ad bona pignori locanda, pluresque ad amplectendam colonorum conditionem propellerentur, questum esse. Pleraque igitur Comitia non cum populo, sed Nunciis ejus acta; tamen a. **1472** lege cautum fuit, ut ne vel talis Congregatio regni, per subsequum biennium haberetur.

---

[1]) In literis ad Gömörienses datis, quibus Comitia a. 1462 indicit: „quia ea, quae ad publicam pertinent utilitatem, merito communi omnium consilio discutienda sunt et decidenda". Vestig. Comit. p. 362. In literis a. 1487 ad eosdem (Suppl. Tom. II.

p. 267) „verum quia commune hujusmodi negotium communi etiam omnium vestrum consilio transigendum videbatur.“

§ 7.

celebrata, eo etiam absente.

Comitia plus vice simplici, absente quoque Rege, non tamen injussu ejus habita. Ad Vaciensia a. 1485[1]) Oratores suos (Commissarios nunc dicimus) misit. Horum nulla in legibus a. 1474 conditis memoria; sed enim ex Diplomate, quo has confirmarat[2]), patet, Praelatos et Barones de voluntate ejus informatos, Oratorum ad Comitia haec egisse vicem. Erat is, quod nuper vulgatae ejus literae indicant, ad Comitia quoque in festum s. Georgii a. 1490 Budam indicta, Oratores missurus, nisi ante haec supremum obiisset.

---

[1]) Vest. Comit. p. 401.

[2]) Sylloge Decr. Comit. p. 219. §. 5.

§ 8.

Et Comitiis quidem a. 1463 praeter Vajvodam Transylvaniae, et Banum Slavoniae, Croatiae, Dalmatiae, Oratores quoque Partium harum aderant.

Jam de Comitiis a. 1463 specialiter dicendum est. Habet Decretum ex his editum mox primo adspectu, id prae ceteris singulare, quod Comitia haec Rex cum Praelatis, Baronibus et Nobilibus regni Hungariae et partium eidem adnexarum se egisse dicit; Ordines autem se Praelatos, Barones et Nobiles Regni Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae et partium Transylvanarum nominant. Quae eum facere sensum videntur, quasi vero singuli Sclavoniae et Transylvaniae Nobiles

Comitiis his coram adfuissent; nihil tamen est, quod minus velim existimes. Dabo itaque literas per Mathiam Regem ad Transylvanos eodem exaratas anno [1]), quae ita habent: „Intelligetis cum ex Nunciis vestris ad vos redeuntibus, tum praecipue ex Magnifico Joanne Gróf Vajvoda Nostro earum rerum ordinem quae modo in hac generali Praelatorum, Baronum, et Nobilium Nostrorum Congregatione disposita sint. Quae quidem res quoniam non ad aliquam diminutionem libertatis communis, sed potius ad conservationem ejus tendunt, Fidelitates vestras attentissime requirimus, et eisdem nihilominus firmissimo nostro Regio jubemus sub edicto, quatenus et Vos praefatam dispositionem libenter amplecti et eidem per omnia obtemperare nullatenus recusetis. Nam quum membrum hujus Regni sitis, et legibus ejus vivatis, conveniens est, ut quascumque capitis vestri Ordinationes praesertim tales obedienter acceptetis, nec soli grave putetis id, quod omnes ceteros subire non piguit. Secus prout benevolentiam erga Vos nostram et protectionem diligitis, et prout unum corpus cum hoc Regno esse vultis, nunquam facere praesumatis“. Proinde Nuncii, neque ii per singulos, sed omnes universe Comitatus Transylvaniae delecti ad Comitia haec concurrerunt. Summa Decreti anni hujus ad levandum generalem regni exercitum spectat, quem ut detrectare Transylvani nequiverint; tamen de accidentibus rei salvum eorum erat consilium [2]). Quod de subsidiis quoque pecuniae publicae, regulae instar ob-

---

[1]) Epist. Mathiae Corvini LXIV. edit Tyrn. a. 1745.

[2]) Et constitutiones quidem exercituales de a. 1463 dignas sane, quas Mathias approbaret, vide sis inter script. min. rer. hung. T. II. p. 384 et seqq. Confer cum his Nuncii apost. qui hoc temporis in Hungaria versabatur (Script. rer. hung. min. T. II. p. 17) testimonium sequens: „Hanc Transylvaniam incolit gens virilis, quia continuo certant cum Turcis, et educuntur ex illa pro regni defensione circiter 40 mille hominum electorum, tali negotio aptorum.“ Cetera Ant. Verant. ibidem de situ Transylv. p. 103 et seqq.

servabatur. Jam Joannes Vitézius Episcopus Varadiensis ad familiarem suum in Transylvania anno 1462 scripsit: Ladislaum de Busla Magistrum Curiae reginalis per Regem et Praelatos, Barones, ac universos Regni Hungariae Proceres missum, qui negotium decernendae taxae ibidem procuraret; eum itaque interpellavit majorem in modum, ut ne ipse ceterique se ab aliis Dominis Hungariae sejungerent, quorum quilibet de sua facultate, contributionem et auxilium facere promisit pro sacra Corona et expulsione hostium externorum [3]).

---

[3]) Epistola in Corvinianis XXXVIII.

§ 9.

De reliquo peragendi apud Transylvanos,

In Transylvania, qui gestum per Oratores negotium subsidiorum fuerit? Paulus Bornemisza Episcopus Veszprimiensis et Georgius Vernherus describunt, missi per Ferdinandum I., ut in ceteris crediti sibi muneris partibus, eam item quaestionem dissolvant, an Nationes Transylvanicae solutione dicarum, quae de consensu aliorum regni Hungariae Ordinum imposita fuerit, teneantur? vel an eas Nationes singulariter pro talibus requirere necesse sit? Ita vero illi: „Constat Transylvanos trium Nationum: Hungaros videlicet et Siculos et Saxones, non tamen solutione eorum subsidiorum, quae aliorum regni Hungariae Statuum consensu a Regibus imponi solent, teneri, sed vetus est mos ad haec usque tempora observatus, ut ejusmodi subsidia ab illis specialiter peterentur. Fuit autem temporibus priorum Regum, ut dicitur, modus iste: ut nobilibus Hungariae, qui primas inter istas Nationes habent, indiceretur Conventus ad oppidum Thorda, eoque Nuncii vel Commissarii a Rege mitterentur, qui subsidii petitionem proponerent etc. Eodem modo indictus fuit Saxonibus conventus ad Cibinium, in quo cum ipsis per

homines Regios de conferendo subsidio tractaretur et decerneretur. Siculis subsidiorum causa indicere conventum non fuit necesse; cum ab omnibus contributionibus exemti haberentur, dempta boum signatura, ad quam tenebantur, quoties Rex coronaretur, aut nuptias celebraret, aut prole aliqua augeretur; tunc enim singuli singulos boves dare sunt obligati. Quoties tamen aliquis Conventus pro re aliqua publica, et ad tres Nationes communiter pertinente, ex mandato Regis habendus fuit, is ad oppidum Vasárhely, quod est in solo Siculorum, indici consuevit, et ad hunc, qui inter Siculos sunt potiores, quos vulgo Nobiles lofő Székelyek vocant, viritim solebant convenire."

§ 10.

et per ceteras territorii s. Coronae partes

Similem gerendorum hujusmodi negotiorum modum tenuit Mathias in ceteris territorii Coronae partibus. Et Ragusanis quidem: „Sacrae regni coronae recuperandae et componendarum discordiarum negotium non minus, quam aliorum fidelium suorum, hujus etiam reipublicae spectare ad salutem; non itaque se dubitare significavit: eandem quoque sicut communi commodo frui, ita commune onus libenter subire velle." [1])

[1]) In Epist. P. I. XLVII. De Ragusanae Civitatis erga Reges Hungariae fide praeclarissima Ep. P. II. XI.

§ 11.

negotii subsidiorum modo.

De Slavonia sensu quoque literarum Hermanni Ciljensis Comitis et regni Slavoniae Bani de a. 1404 [1]), per-

[1]) Cod. Dipl. T. X. vol. 4. p. 812.

inde ac per Petrum Ranzanum [2]) aliosque testes classicos [3]) pro Comitatibus: Zagrabiensi, Crisiensi, et Varasdinensi accepta, meminisse juvat, quae de universalibus, generalibusque regni Hungariae Comitiis, diversoque significatus, utriusque vocis illius, ambitu diximus [4]). Generalia Hungariae Comitia Mathia Rege ferme annua; universalia de negotiis solum arduis, quae, ut Regis hujus ponam verba, merito ampliori Praelatorum, Baronum et Nobilium consilio, ac praesentia indigerent [5]), habebantur. Atque ad haec tres quoque Comitatus illi Slavoniae distinctis singulatim evocati literis Regalibus [6]); nam aliis passim per Oratores, Nunciosque suos

---

[2]) Indice I. apud Schwandtner. „Quidquid agrorum est inter Dravum et Savum, cognominari ab incolis Sclavoniam; — quidquid autem est agrorum trans Savum, Croatiam nominant; qua in regione est Modrusium" cet.

[3]) Ranzani fidem probant, praeter plurima alia, literae Mathiae, in quibus, editis a. 1481, Jura Stephani de Frangepan privilegio confirmata suo enumerat. Sunt autem: Castrum Tersacz, et Civitas Modrusa, ac Castella: Bythum, Plazi et Klipzeh; item Castra Hrajlin cum portu Buccarizza et Grobnik, nec non Castella Vinodol, et Drivenik in regno Croatiae; ac similiter Castra Ozail et Ribnich, nec non Castella Tubavaz et Zvetsaj in Comitatu Zagrabiensi existentia. Wagner Collect. geneal. illustr. fam. Decr. II. p. 33. et 34.

[4]) Supra L. III. § 115. n. 7. L. X. §. 16. 17.

[5]) Verba Regalium Mathiae de a. 1468, ad Comitatum Crisiensem, quibus ad diem festi B. M. V., in quam Comitia indixit, duos ex parte ejusdem Comitatus Nobiles adesse jubet.

[6]) Alias item Regis illius ad eundem Comitatum, causa Comitiorum in octavam Decemb. 1473 indictorum literas, vide sis in Illustr. Crit. situs et ambitus Slavoniae eruditissimi Gyurikovicsii mei P. III. p. 133. Et hujus et Zagrabiensis et Varasdinensis Comitatuum Nuncios Comitiis quoque a. 1447, 1457 adfuisse reperies ibidem.

adfuerunt [7]). Quod si abfuissent, res, quae eorum quoque attingebant rationes, in Slavonia etiam per Oratores Regios [8]) gerebantur.

---

[7]) Ad modum Constitutionis art. 42. 1525.
[8]) Vide sis art. 41. 1521.

§ 12.

Sed Slavonia, hostico vicina, specialibus eapropter exculta per Regem hunc

At vero medio tempore, dum Mathias omnes nervos in bellum bohemicum intenderet, provincia haec per Turcas gravissime afflicta, variis per Regem eum excoli privilegiis meruit. Datam itaque eidem per Nicolaum Gara olim Slavoniae Banum potestatem eligendi Notarium, a. **1465** solenni privilegio instaurat; literis aliis concedit, ut medietatem solum taxarum judiciariarum, quae constitutae essent, dependat, estque veri simillimum: id, quod deinde consuetudinis nomine in art. **12. 1472** relatum est, ab eo profectum esse auctore, ut Slavonia nomine taxarum, censuum, et aliorum pensorum hujusmodi, solam tantum medietatem ejus solvat, quod regnum Hungariae solveret aut solvere consuevisset [1]).

---

[1]) Confirmatur art. 2. 1492, quem a serie praecedentium legum, inepta solum editoris abjunctum solertia esse, pridem observavimus. Exceptiones a legibus his factas vide sis art. 41. 1521 et 26. 1523.

§ 13.

est privilegiis,

Mathias circa a. **1477** Joannem de Thúz et Ladislaum de Egervára Dalmatiae Croatiae et Slavoniae Banos

praefecit, facta iis potestate, ut ad ineunda contra Turcarum impetum consilia Congregationem indicant. Is Rex literis aliis tribuit privilegium Nobilibus regni Slavoniae, penes Banum specialem unum eligendi Capitaneum, qui ipsos ad insurgendum compellat; simul ad quadriennium regno huic taxarum immunitatem fecit [1]).

[1]) Vest. Comit. p. 397.

§ 14.

Consuetudo publicis Comitiis deligendi viros „qui et in rebus regiis agendis, Consilio pro arbitrio regni, adhaereant" [1]) et jus dicant, perstitit quidem, sed provinciam horum Mathias ad solas causas reduxit.

Curam deligendi Senatus, ex cujus consilio Rex tam politica negotia obiret, quam jus redderet, per Ordines regni jam Andrea III. susceptam, et Joanne de Hunyad Gubernatore electo resumptam, animis eorum constanter haesisse art. 32 et 33 Comitiorum a. 1458 probant. Quorum primo sex prudentes et Nobiles viros ex Proceribus munere illo impertiunt; altero, ut Rex his de stipendio provideat, constituunt. Horum opera ecquidem Mathiam ante susceptam Coronam, ut par erat, usum fuisse haud nihil ambigo; postmodum tamen institutum hoc apud eum parvi fuisse, non est quod multis contendam; quando munus Consiliariorum, qui art. 12. 1478 lecti ex Praelatis et Baronibus sunt, diserte jam ad solas tantum causas contentiosas, dicendumque jus per eum revocantur.

[1]) Bonfin. IV. l. 3. „formidolosus Optimatibus et violentus esse caeperat; et tacito quodam nutu, se solum imperare, parere ceteros velle indicabat."

§ 15.

De auctoritate Palatini.

Atque hunc Mossocyus Principem, Articulorum pronunciatorum de Officio Palatinatus, rectius: Commentarii de Juribus, obligationibusque primi hujus regni Magistratus [1]), auctorem facit. Quam ob rem habet ille plures de meliore nota scriptores, vel maxime vero Franciscum Madarassyum in Dissertationibus historico criticis, super quibusdam vetustiorum rerum hungaricarum capitibus [2]) refragantem sibi. Argumenta per hunc allata repetere non est otium, neque necesse; cum cognoscere ex rationibus aliis liceat, non articulorum illorum laborare fidem, sed annum iis 1485 inscriptum esse nimis quam propere. Prisca Judicis Communitatis auctoritate per Leges Andreae II., Andreae III. et Alberti in primum regni Magistratum hunc collata, ad eam dignitas hujus amplitudinem efloruit, ut maxime populares quique Principes observandam illam, non etiam largioribus cumulandam Juribus ducerent. His difficilior Mathias; auctoritatis suae tenacissimus certe fuit. Vix igitur solium adivit, Ladislaum Gara Palatinum suo ipse arbitratu loco movit, eique Michaelem Országh de Guth suffecit; paulo post rursus Országhio amoto, Garaium Magistratui illi restituit. Quid? quod licet Ordines regni nihil prius, nihil antiquius Albertinis Constitutionibus habuerint, electo itaque Mathia,

---

[1]) Verba initio posita „Quoniam praesens Diaeta, sive Congregatio Regnicolarum, pro eligendo et sufficiendo novo Palatino instituta est; ob eam rem, qualis eligi debeat, et quae ad ejus officium, ex antiqua ordinatione pertineant, — ante omnia diligenter consideranda et annotanda sunt. § 1. Ut his cognitis, saniori maturiorique consilio electio ipsa tractari, et talis eligi possit“ etc. Commentarium, si quid video, significant.

[2]) Dissimulato nomine Posonii typis Belnayanis a. 1832 editis p. 134 seq.

omnium primum iis fuerit, has (art. I. 1458) pro principali regendi norma ei praescribere[3]); nulla tamen harum, sed Ludovici, Sigismundique tantum Constitutionum in Decreto ejus coronationali (de a. 1464) memoria injecta[4]), lexque de Palatino publicis eligendo Comitiis silentio supressa, nemoque repertus sit, qui hanc Garaii, aut Országhii, seu potius Juris regni de electione Palatini vicem quereretur. Ab hoc igitur seu imperio seu servitute eam, qua literae hae exuberant, liberalitatem repetere vix possis. Quod si interim in die et Consule errorem cubare concesseris, et quidquid iis continetur, ad Uladislaum II. transferre; tantum abest, ut de fide earum dubitem, ut potius medio usque ad a. 1521 tempore literas has concinnatas prope exploratum habeam. Quorsum enim Articulus 36. 1521, qui diserte „certum esse, ait, Regiam Majestatem solum esse Principem, Regem, Ducem Rectoremque et Capitaneum nostrum, ejus igitur auctoritate, unum vel duos Capitaneos generales constituendos“. Quorsum illa art. 44. 1523 „et quod Capitanei ipsi non aliorum, nisi suae Majestatis proprii sint famuli atque servitores“ nisi sententia literarum, de quibus sermo nobis est: „Palatinum ex suscepto officio generalem et supremum esse Capitaneum Regni et Regnicolarum“ jam antea legis instar pervulgata fuisset? Mitto cetera: hoc sine veri injuria praeterire non possum: errare virum illum alioquin eruditissimum, quando „omnem articulorum horum vigorem in eo consistere, ait, quod Corpori Juris inserti et usu tali quali interpretativo acceptati videantur“. Quae ejus verba clare indicant: non eum art. 1. 1681 recorda-

---

3) Art. 1. 1458 „Conclusum est: ut Decretum quondam Serenissimi Alberti Regis, quoad omnes articulos, praeter articulum duntaxat, prosecutionem causarum plurimarum enormium, et trinam forensem proclamationem exprimentem, in suo vigore debeat remanere.

4) Art. 1. 1464 et Conclusio Decreti hujus.

tum esse [5]), per quem, quid quid hoc est seu Commentarii, seu, uti apud Romanos, responsi Prudentum, seu Legum, firmissimo in omnia tempora munitum est praesidio.

---

[5]) Art. 1. 1681 Sua Majestas eundem Dominum Palatinum in pristina Jurisdictione et auctoritate Palatinali juxta Conditionem 7. b. Diplomatis Regii et in eodem citatas leges, prout et art. 30. 1659, Mathiae Regis Decr. V. art. 1. 2. 3. 4. 5. 6. de Palatinatu subnexos etc. b. sit conservatura. Vide etiam § 4. art. 5. 1715.

§ 16.

Numerum Baronum Regni Magistro Curiae Regiae auxit.

Magnum Seneschalcum, more ceterorum per Europam Principum, significatu Magistri Curiae Regiae, numero Baronum regni Mathias inseruit; quo enim claritudine generis minor, eo majorem in magnificentia et splendore adhibendam sibi ratus est diligentiam. Idonei rerum hujusmodi testes adfirmant: ex Regibus quidem aevi hujus neminem unum fuisse, qui copia pretiosissimae supellectilis, magnitudineque gazae Regiae contendere cum Mathia potuerit. Quod ejus studium ostentandae potentiae, non ad solam modo Aulam Regiam referebatur; legati ipsi, ut, quoad ejus fieri posset, maximum apud exteros luxum explicarent, mandatum sibi habuere. Sed ad nomen Seneschalci redeamus. Occurrit hoc jam in veteribus Regum quorundam Diplomatibus [1]); usu aetate Regum Andegavensium innotuit maxime. Leustachius, filius Rolandi de Rátolt, qui allata ad Ludovicum Barlati agentem magna et militum et aeris copia, a fide et assiduitate laudatur, Seneschalci nomen, munusque in Cu-

---

[1]) Cod. Dipl. III. v. 1. p. 236 et 324.

ria magni Regis illius gessit [2]). Leges vero Mathiae (art. 37. 39. 1459, item 6. 1463) testantur, jam Dominis quoque privatis in Hungaria Seneschalcos fuisse suos, in serie ministerialium habitos, quibus causa provisionis Curiae Dominorum abesse ab exercitu licuit. Hi apud Transylvanos jam tum Magistri Curiae vocabantur [3]); neque apud eos tantum, verum in Hungaria quoque Buslaium Magistrum Curiae Reginae appellatum, superius diximus, et Moyzem Buzlaium in literis publicis de a. 1506 per Vladislaum supremum Magistrum Curiae suae (magnum Seneschalcum) appellari satis constat. Assentior itaque Carolo Belio de Archiofficiis Regum Hungariae ita existimanti: Seneschalcum, quidquid domi et in peregrinatione, ad magnificentiam Regiam pertinebat, curasse: dignationem autem muneris Magistri Curiae eam, qua hodieque pollet, Mathiae auctori attribuo [4]).

---

[2]) Fuit simul Comes Simeghiensis. De utroque hoc ejus munere vide Chron. Dubnicz. in Chronico Budensi Podhradszkyi pag. 301, 319.

[3]) Vide leges Transylv. de a. 1463 inter scriptores min. rer. hung. Kovachich p. 385 et seq.

[4]) Latuerunt nempe Belium articuli Rákosienses anni 1525, quorum secundus „universa, ait, officia tam Regiae, quam Reginalis Majestatum, videlicet: Magistratus Curiae, Cubiculariatus, Tavernicatus, Pincernatus, Dapiferatus, Agazonatus et Portarii Majestatum suarum cet. hungarae nationis duntaxat hominibus conferantur."

§ 17.

Idem ad augendum solii regalis splendorem Praefectos partibus regni, et castris finitimis Principes appellavit.

Mathias testimonio literarum suarum de a. 1487, praeter Barones exofficio, Principes quoque, et in horum numero Banum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Des-

potum Serviae, Banum Bosniae [1]), Vajvodam Valachiae [2]), Vajvodam Austriae, Banum Machoviensem [3]), Banum

---

[1]) Idem, qui Banus Jajczensis, quem hac Bosniae parte Mathias constituit; a cura, ne Stephanus Bosniae Dux, qui simulata cum Sede Romana unione, Regiam dignitatem a Pio II. sibi conferri petiit, voti sui damnetur, viriliqne, dum res cum solo adhuc Stephano erat, in vindicando Jure Regum Hungariae constantia, in Epist. 26, 27, 28 conspicua, merito laudandus; quod enim postmodum causa Bohemiae acquirendae justissimam Coronae Hungariae de reliqua Bosnia per Mahometem II. subjugata Causam penitus deseruerit, vix erit quisquam, qui probet.

[2]) Valachia trans Alutam et Moldavia veteribus Cumania generatim vocabatur. Cujus Episcopo Andreas II. partem redituum, quos a Cumanis perceperat, in victum cultumque cessisse in lit. Gregorii PP., de XIV. Kal. Decemb. 1234 apud Katona H. Cr. T. V. pag. 707 perhibetur. Caroli Roberti in Valachiam adversus Bazaradum expeditionem suo loco attigimus. De oblatis per Stephanum Moldaviae Vajvodam Fisco Regio Sigismundi in recognitionem Dominii naturalis, solitis donis Katona itidem H. Cr. T. XI. p. 192. Mathias de Moldavia haec a. 1468, Epistolarum suarum P. IV. 28. ad Polonos: „Terram illam nostri juris esse, antiquissimus et continuatissimus Praedecessorum nostrorum Regum Hungariae titulus declarat, non quidem inanis, sed possessione nunquam interrupta munitus. Nam ut vetustiora nunc omittamus, post memoriam hominum Vajvodae Moldavienses semper Regibus Pannonicis serviverunt, et provincia illa nullum habuit Praesidem, nisi hinc approbatum vel immissum, usque eo, ut genitor noster, qui tantum Gubernator erat, plures illic successive, ad libitum et sine contradictione praefecerit Vajvodas. Quae omnia variis Inscriptionibus, si quae fortasse in contrarium proferri possent, validiora et efficaciora esse dignoscuntur". Haec ad literas Capitulat. Vlad. I. superius citatas. Reliqua vide sis apud Madarassy Dissert. super quibusdam rer. ung. cap. p. 90 et seq.

[3]) Occurrit etiam art. XI. Decr. IV. Mathiae Regis „ut Judicia Octavalia in Sede Banorum Macsoviensium a modo in posterum non celebrentur". Item art. 33. Vlad. II. Decr. I.

Nándor Albensem[4]), Banum Zevrinensem[5]), Comitem Temesiensem et Posoniensem habuit. Iisdem literis[6]) Barones ei naturales in Hungaria: Dux Laurentius de Ujlak, Comites de Frangepanibus, Comes Scepusiensis, Comites de s. Georgio et de Bazin, Comites de Corbavia, Comites de Zrinio, Domini de Losoncz, de Perin, de Rozgon, de Bátor, de Gara, de Hedervára, de Megyes allya, Dominus Ország de Guth, Domini de Ellerbach, Domini de Pamkirchen, D. Joannes Ernust, Domini de Lindva, Domini de Bakos censentur[7]).

---

[4]) Ita Hungari Belgradum in Servia vocamus; Episcopus quoque loci hujus in Diplomatibus Caroli I. se Episcopum Albensem de Nándor vocat.

[5]) Comitatus olim, dein in Banatum elevatus, Severinensis, veteribus Zevriniensis Hungaris Szőreny, prope rudera pontis Trajani; hodie Banatu Temesiensi continetur.

[6]) Vide Schwartner Introd. in rem dipl. Budae 1802 et literas Ulad. II. de a. 1506 in auctario Kollari ad Ursinum Velium.

[7]) Huc faciunt sequentia ex Relatione de statu et proventibus regni Hungariae, tempore Regis Mathiae, per Nuncium Apost. conscripta apud Kovachich. Script. min. T. II. p. 30 „Ex Dominis secularibus Ország Mihály magnus Comes. Hic est magnus et baro naturalis et thesaurarius, Joannes de Rossengo (Rozgony) Rinoldus ejus frater, barones naturales, Secundar Simon cum suo fratre et Pauluzzo, Simon Seculo, Thomas Prior Veranae, (sic) aliique barones naturales.“

§ 18.

De re militari

In laudibus Mathiae peritia rei militaris prima est. Incubuit ille in hanc singulari penitus industria, planeque sic, ut exterorum etiam judicio, inter Belliduces sui temporis, sine controversia, princeps censeatur. Huic jam altero regiminis anno amplior, quam pro constituta per

Sigismundum norma, numerus militis oblatus [1]), tempusque faciendae militiae ad tres menses productum [2]).

---

[1]) Vide Matthiae Regis Decr. Szegedinense de a. 1459, speciatim art. 10. ex quo universa Nobilitas possessionata tam banderiata, quam non, a singulis 20 Jobbagionibus unum equitem bene armatum educere tenebatur.

[2]) Art. 16. 1459.

§ 19.

plurimae hôc Rege

Lege deinde Comitiorum a. **1463** (art. **12.**) armorum descriptae species. Et Nobiles quidem, quibus centum erant coloni, loricam cum collario, cassidem, pectorale, clypeum, lanceam; familiaresque duos, simili praeter pectorale armatura; nobiles alii, quorum fundi ejusmodi, quinquagesimum numerum attingebant, loricam, collarium, cassidem, pectorale ac lanceam habere jubebantur. Quod mansit deinceps etiam, sed anno **1471** numerus statuendi militis ad legem Sigismundi reductus [1]); in Comitiis denique a. **1474** decreto in aere subsidio, diserte cautum, ne facere militiam Regnicolae, nisi contra Turcas teneantur [2]).

---

[1]) Art. 7. 1471 ut a 33 sessionibus miles unus praestetur.

[2]) Art. 7. 8. 1474.

§ 20.

conditae sunt leges.

Additum hoc legi vinculum fuit, ut Rex a bello avocaretur, quod post depulsos Bosnia Turcas, hortatu **Pauli II. P. M.** factaque per Caesarem, Bohemiae sibi in feudum conferendae spe, Podiebrado commovit, et postea,

quam Olomuczii potiorum Bohemiae, Lusatiae et Silesiae Optimatum suffragiis Rex Bohemiae salutatus fuisset, contra Vladislaum Polonum, oppositum sibi maxima gentium harum voluntate Regem, continuare perrexit [1]). Bellum id jam in principio non Praelatis solum, qui Pontificis indulgentia in partem sumtuum vocabantur, sed quod nulla satis justa ejus causa suppeteret, aliis quoque plurimis Hungaris invisum; medio vero tempore tantum detrimenti provinciis juris hungarici, ex utraque Danubii parte, allatum per Turcas est, quantum commodi ex ea in Bohemos expeditione, etiam prospere si cederet, exspectari non quibat. Cupido tamen potiundi regni illius tam alte animo Regis insedit, ut ipsa salutis Hungariae ratione videretur potior. Divertit ille quidem semel atque iterum ad confinia; nihilo tamen egit plus, quam quod ad retinendam Pontificum Romanorum in se liberalitatem et, ne sollicitandi ab Ordinibus regni quotannis subsidii praetextus deesset, pro sagacitate ingenii sui non agere non potuit; re enim ipsa curam expeditionis in Turcas, ad tempus seposuit, quum Bohemia in potestatem redacta, castigataque varietate voluntatis Friderici, gloriae suae fecerit satis. Itaque „bellum Turcicum nunquam defuit“ [2]).

---

[1]) Bonf. IV. l. 3. Uladislao Rege per Bohemos proclamato: „Cum veluti res gesta fuerat, Mathiae continuo retulissent, Rex spe sua frustratus in Bohemos excanduit, et, quamvis saevum de Turco nuncium dudum accepisset, in Savo nova moliente, nihil tamen de ira et ultione remisit“.

[2]) Bonf. D. IV. l. 3.

§ 21.

Artes bellicas, disciplinamque rei militaris Romanam,

Institutum militiae stabilis, seu laudandus auctor, seu reprehendendus videatur (gratia enim rei ambigua est)

per Carolum VII. Galliarum Regem tenui caeptum [1]) initio, Mathias Romanorum imitatus mores excoluit. Haec in equites et pedites qua gravis, qua levis armaturae divisa, bello Austriaco in triplicem partita exercitum [2]) fuit; Hungarorum primum, Bohemorum alterum, in quo legio nigra praecipue laudatur, et tertium Rascianorum, atque hunc quidem totum in velites digestum. Pars peditum quinta pixidariis constabat, quorum necessitatem paulo ante inductus pulveris nitrati usus imposuerat [3]).

---

[1]) Daniel Histoire de la milice Française.

[2]) Bonfin. Decr. IV. l. 5.

[3]) Idem Decr. IV. l. 7. Vide etiam Epist. Math. apud Timon Epit. 634 et de laudibus militar. Matth. Tud. Gyűjt. a. 1823. T. III. vulgatum etiam lingua germ. in Archiv für Geschichte cet. 1824.

§ 22.

Hungaricamque

In exercitu, qui Neapoli Austriae (Neostadio) deditione capta, ad occupandas Noricorum fauces contendebat, carros circiter novem mille Bonfinius vidit. Hisque Hungaros pro fossa, valloque munire castra ad memoriam prodidit. Quo nihil animis ad accuratam intelligentiam rerum hungaricarum comparatis adferre gratius poterat; quos sic ad vetustissimi revocat moris Hunnorum Hungarorumque recordationem [1]). Hoc Bonfinius praeter alia de Castris: plura de moribus, disciplina, castitate militis, conjuge procul liberisque, hanc viventis vitam, ut tam bene morata alibi contubernia, ne legendo quidem se comperisse fateatur. Neque minus amoenum est, quod ad decades ejus Lisztius Pontifex Veszprimiensis adnotavit: in instruenda acie hanc porro quoque obtinuisse

---

[1]) Bonf. Decr. IV. l. 8. Nos supra l. I. § 12.

consuetudinem, ut praesente Rege, cornu dextrum Banus Croatiae, sinistrum Vajvoda Transylvaniae teneret [2]). Coaevum ad haec originibus institutum cogita de retinendis per homines nostros, quos quis bello fecerit, captivis, etiam aetate Mathiae integrum [3]); satisque, ni fallor, habes, ut in exercitu versari te sentias, Atilae Arpadique informato legibus.

---

2) Apud Kovachich Script. min. T. I. p. 337.

3) Supra l. I. § 3.; l. III. § 175.

§ 23.

conjunxit.

Sed nimirum his gentes, tribusque ita singulatim divisae, ut pars domi rem facerent, pars armis darent operam [1]); ex Romanis Octaviano Caesari miles mercenarius placuit. Et Romanos itaque et Latinos ac Italos necessitate militiae exolvit [2]). Idem Mathiae propositum. Stipendium hic mercenario militi, qui de legionibus erat socero suo Ferdinando Siciliae Regi in subsidium missis [3]), ac equitibus quidem gravioris armaturae annuos aureos sexaginta, aliis, Huszaris vulgo, quadraginta; peditibus gravioris armaturae sexaginta quatuor, levioris triginta duos admensus est. Domi Huszaris ad trimestre decem, peditibus floreni tres pendebantur [4]). Numerum militiae hujusmodi, detractis clitellariis, veredariis et aliis operis, sine quibus negotia belli geri nequeunt, quatuor et tri-

---

1) L. II. ad § 5.

2) Herodian. Hist. II. 11.

3) Ex Epist. Math. ad Card. Arag. de a. 1481.

4) Barones, qui vi muneris stataria intertenere banderia debebant, ex pacto cum nonnullis eorum jam a. 1459 inito, pro his ad quodque trimestre 4000 fl. auri habebant.

ginta armatorum millia fuisse existimat Fesslerus [5]). Neque ego ei obnitor; tantum addo: praeter mercenariam militiam, alias quoque fuisse copias, in quas stipendia erogabantur et speciatim: equitibus banderialibus, qui ad castra finitima excubabant, annue octo florenos[6]); ad sumtus conservationis arcium Bistricii, Görgény, Déva, Hunyad et Turris rubrae quotannis ducentos florenos [7]) Baronibus et Nobilibus, ultra fines regni, in singulos menses, pro equis singulis tres, et nonnullis quatuor aureos depensos[8]); generali Siculorum in Transylvania collustratione instituta, confectisque equitum, quos vetustissimo vernaculo nomine Lófő székelyek dictos, latine Primipilos vocari jussit, et peditum gyalog székelyek tabulis [9]), Ordini utrique pro eo, quod ultra prisci munus officii sui praestarent, de stipendio provisum esse. Ex quibus cum facile quisque colligat, quanti Mathiae in militiam sumtus fuerint; jam quos ad sumtuum horum molem sustinendam modos iniverit, videamus.

---

[5]) Op. cit. v. 5. p. 479.

[6]) Vide form. Styli Cancell. Math. Regis p. 509 num. 87.

[7]) Ederi Observ. ad Hist. Transylv. Excur. II. p. 200.

[8]) Nuncius Apostolicus jam alias per nos laudatus de Hungaria, ac nominatim Baronibus et Nobilibus universe dicit: „quod si velit Rex praefatos educere extra fines regni, iis tenetur stipendium 3, sin 4 ducatorum dare in mense pro uno quoque equo."

[9]) Benkő imago inclytae in Transylvania nationis Siculicae p. 50 et seqq. Conf. etiam Kovachich Script. min. T. II. p. 387. Engel Gesch. des ungr. Reichs, III. Theil, p. 40.

§ 24.

Idem nominibus lucri Camerae ac Tricesimarum cum alio tributi Fisci ac vectigalis coronae commutatis, quae per Reges a lucro Camerae et Tricesima concessa quibusdam immunitas fuit, cum consensu Ordinum regni antiquavit.

Jam primum in re tributaria magna per eum facta commutatio est. Comitiis a. 1458 art. 10 lucrum Camerae in Hungaria, quinquagesimas in Transylvania, marturinas in regno Slavoniae ad modum, qui tempore Ludovici regis obtinuit, exigendum pollicitus, quod ante aetatem suam invaluit, ut „cum lucrum Camerae, a quo Cleri et potentiorum quorumque Dynastarum populi immunes erant, aerario parum redderet, taxae nomine in gravioribus reipublicae necessitatibus jam integer, jam medius florenus auri ostiatim imponeretur“ id per se committendum non esse, juramento spondere Mathias debuit [1]). Ordinarii itaque redditus aerarii ejus, initio non ultra ducentena millia ducatorum fuerunt [2]), exiles sane

---

[1]) „Item, quod prout Dominus Rex praestitit juramentum, quod nullo unquam tempore super Regnicolas, et Jobagiones regnicolarum taxae unius floreni vel medii floreni aut aliae exactiones indebitae, ex quacunque ardua ratione per Dominum Regem, aut ad eum pertinentem petantur, vel imponantur praeter lucrum Camerae ex antiqua consuetudine exigi solitum.“

[2]) Ita Legatus Apostolicus in Script. rer. hung. min. T. II. p. 30; meminisse tamen oportet, Mathiam, dum haec ille scriberet, nondum incinctum Corona fuisse. „Quodsi — continuat idem — pro regni bono opus sit aliqua pecuniae summa ob gravia negotia, oportet ut generale Concilium indicat et congregari curet omnes Barones eclesiasticos et seculares, nec non Nobiles et provincias regni et in dictis Congregationibus facultatem obtineat imponendi nova onera dicto regno et prout in dicta Convocatione definitur, sic decernit Rex et nihil ultra.“

pro magnitudine sumtuum, quos sibi imposuit. Egit igitur, effecitque Comitiis a. 1467, ut nominibus lucri Camerae et tricesimarum, alia tributi fisci regii; et vectigalis Coronae appellatione commutatis [3]), quae privilegiis Regum, tricesimae lucrique Camerae nomine, tributariis data, in locis autem quibusdam ad Dominorum derivata peculium est, immunitas, hac nominis commutatione ita antiquaretur, ut novis quidem titulis his non plus, quam antea, sed per plures, omnes nempe, solis modo Nobilibus regni exceptis, penderetur, essetque haec tributi fiscalis debitio perpetua. Quo sic generatim edicto, cum non deessent, qui novae constitutionis hujus officium ad praediales etiam Eclesiarum Nobiles recidere arbitrarentur, Mathias dubium, ex ratione analogae horum Nobiliumque regni praerogativae, Diplomatibus suis resolvit.

---

[3]) Vide Mandat. ejus de Vectigali Coronae ad Civitatem Eperjesiensem in Vest. Comit. p. 373 et seqq. — aliud item de tributo Fisci ad Comitat. Posoniens. ibid. pag. 375 utrumque de a. 1467. Item fragmentum Decr. Math. Reg. de anno hoc in Syllog. Decr. Com. p. 190.

§ 25.

Subsidia (hoc enim jam deinceps Collectis, lucro Camerae, taxisque veterum nomen)

Primum ab adito per Mathiam regno subsidium a. 1462 Coronae redimendae causa oblatum. Quod ne in morem abeat, quomodo Majores consuluerint sibi, novimus. Comitiis a. 1468 Mathias, quae hucusque in Moravia et Bohemia gessisset, propriis impendiis, ad perdomandos religionis eosdemque regni hujus hostes (ita Hussi sectatores vocabat), gesta esse bella; his perdomitis, facile alium quemque potissimum licet inimicum regni confundi posse prolocutus, nervos belli, pecuniam postulavit; eaque

impetrata, literis testatus, nolle se ut similium taxarum receptio in usum veniat, vades habuit Praelatos, et Barones regni. Praefationem Decreti ejus de a. 1470 si audias, opem similem ob imminentes Turcas, regnum ei ultro obtulit. Et hic jam in Proëmio Rex; Barones et Proceres ad calcem promittunt regno, de taxa extraordinaria aut subsidio ad quascumque necessitates, contra voluntatem eorum, nunquam imponendo; paulo itaque aliter, quam verba concepta art. 58. 1458 (vel peti taxas ejusmodi vetantes) loquantur; quod deinde Ordinum regni consensione a. 1471 art. 11 aliisque inveteravit.

§ 26.

semper obtentu movendi, quod unum Ordines regni maxime optabant, in Turcas belli sollicitavit;

Subsidium per Regem a. 1474 flagitatum duplici jam alligatum conditione fuit: primum ut decreta pecunia non alio, quam in belli Turcis inferendi sumtus convertatur; deinde ut singulis portis tantundem de sale obveniat, quantum rata subsidii hujus pars effecerit. Atque hoc illud est subsidium per connumerationem salium, quod legibus iisdem et decretum, et, deinceps decerni vetitum est.

§ 27.

etiam quae in bellum bohemicum et austriacum impendit.

Regalibus literis, quibus Comitia a. 1475 concivit, bello bohemico „non suo, uti obtendit, sed eorum, quos tunc ad latus praesto habebat, consilio, Caesarisque et Pontificis M. causa suscepto, longioribus nuper induciis sopito, juxta regni desiderium et suam magnam, quam semper habuisse simulabat, affectionem contra naturales suos regnique hostes Turcas movere se velle“ denunciat, impetratoque itidem subsidio, ne verba tantum fecisse videretur, levi in Serviam procursione facta, Sza-

bacsum obsidione cepit, erectisque trinis ad oppugnandam Senderoviam castellis ad nuptias rediit, ut laetas Budae, sic militi isthic relicto et omni late viciniae, cui Turcae quadraginta hominum millibus in captivitatem abstractis ferro et igne vastatae foedam solitudinem induxerant, funestissimas [1]). Hos deinde a. 1476 Steph. Bathorius Moldavia depulit; et triennio post rursum celeberrimo in Kenyérmező praelio vicit; Rex enim comperto, Caesarem feudum Bohemiae Vladislao contulisse, illi pridie Idus Junii a. 1476 bellum indixit, gestum prospere, sed quod pace Corneuburgensi et investitura regni Bohemiae et Electoratu Mathiae pari, atque Vladislao forma collato, non tam terminatum, quam sopitum est.

---

[1]) Bonf. D. IV. l. 4. De frequentandis locis his in solitudinem redactis, quod Mathiae fuerit consilium, quisve populi de hoc sensus, ex hac ejus ad Cardinalem Arragonium Epistola cognoscas: ,,Sunt non nullae regiones et provinciae sub Corona nostra adeo per continuas Turcarum incursiones et rapinas desolatae, ut poene in solitudinem versae sint, in quibus rarissima vel nulla tuguria et inhabitatores perpauci visuntur. Quas provincias cum nos per adductionem hominum de terris hostilibus populosas efficere volumus; nonnulli militum nostrorum conscientiam offendere veriti, praedas hominum jussu nostro ab exteris terris et regionibus in hoc regnum nostrum adducere recusarunt. Ut igitur talium personarum scrupulosis cogitationibus succurratur, — rogamus, velit, obsecrare — Sanctissimum Dominum nostrum, ut Sua Sanctitas de benignitate et clementia apostolica nobis et nostris indulgeat, homines quoscunque ex terra hostili arripere — absque aliquo conscientiae scrupulo asportare et in regnum nostrum, regionesque vastas collocare, et aliter, prout in servitutem personas quascunque in terra hostili captas redigere." Haec ad Mathiam interioribus notis illustrandum, novoque argumento demonstrandum sobrium, humanum, nec humanum modo, sed plane civilem ineruditorum Majorum nostrorum sensum; qui nisi a literis augescat, quid refert esse eruditum?

§ 28.

Atque huic mori suo, post discussa bella civilia, majorem etiam in modum inhaesit;

Pacis hujus meminit Mathias in literis, quas Korneuburgo sub finem a. 1477 de Comitiis in Hungaria celebrandis vulgavit, simultatum item, quae inter Bohemos enatae eum quoque distinerent. Per oratores tamen, aerarii, Fiscique sui questus exilitatem, ab Ordinibus regni florenum unum a singulis portis „ut et necessitati suae providere et defensioni regni, contra insultus Turcarum magis intendere possit" in quinquennium obtinuit, neque jam est quisquam in rebus nostris tam peregrinus, qui nesciat, subsidia haec, nullo respirandi spatio concesso, usque dum is in vivis fuit, continuanter pensitata fuisse. Uti enim bellum bohemicum, austriacumque, non perinde etiam fama militaris virtutis hungarorum bellis his aucta indifferens multis fuit; nam alios ne dissentirent, partim calliditate, proprioque sibi colligendae benevolentiae artificio, partim terrore Princeps impulit, qui in Transylvanos ob tributorum magnitudinem, abrupta fide, Regem eligentes sibi, perquam acerbe animadvertit [1]; Joannem Vitézium Archiepiscopum Strigoniensem, quod ad resananda non solum Eclesiae suae, sed Regni universi juribus imposita vulnera, et Rem publicam, cui neglectos per Mathiam Turcas perniciem olim daturos praesaga veluti mente providit, hac maxime parte curandam, evocandi Casimiri auctor erat, simulata reconciliatione ad se evocatum in custodiam posuit; Petrum Colocensem Antistitem sibi ante omnes alios charum, quia de perpetuo hoc tributorum onere anno 1484 vulgo et apud Proceres reprobavit, in ergastulum conjici jussit, quoad ipse viveret, inde neutiquam dimittendum. Haec hactenus,

---

[1]) Thur. P. IV. c. 66. Bonf. IV. l. 1. Tum Homagium (hostimentum) Nobilium in Transylvania ad sex et sexaginta florenos reductum. Verbőczy op. trip. III. tit. 3.

ut sensim percipias, eoque cognoscas verius: in illo Legum rerumque per Mathiam cum exteris gestarum splendore, quam parum beatitatis civilis fuerit domi.

§ 29.

neque enim jam in Comitiis, sed in Congregationibus Districtuum, et tandem per literas ad Comitatus datas de pendendo subsidio actum.

Tremefacta libertate vocis publicae Mathias, quod nitebatur, assecutus est, ut res Comitiorum apud populum penitus refrigesceret, subsidiumque per Praelatos et Barones in Diaeta Budensi a. 1487 oblatum, per reliquos Ordines jam in provincialibus Districtuum Congregationibus decerneretur; tandemque bello Austriaco defunctus, praetexta rursum ducendae adversus Turcas expeditionis causa, ex sola jam Praelatorum Baronumque ordinatione, datis ad singulos Comitatus literis, subsidium medii aurei de bonis quorumque conferendum tuto imperaret. Comiti, Vice-Comiti, et Judicibus Nobilium mandata provincia, ut in reluctantes dictatis etiam pecuniariis mulctis animadvertant [1]).

---

[1]) Vide literas hujusmodi, inter formulas (!) Styli Cancellariae Mathiae Regis num. 73, pag. 197, 198.

§ 30.

De alio non nomine, non exemplo antea cognito,

Haec de subsidiis taxarum nomine nec antea ignotis; sequuntur jam, de quibus ingratus in Mathiam, gloriae nominis hungarici amplificatorem videar, si dicam; et vicissim in leges historiae peccem vehementissime, si taceam. Kovachichius Bonfinium gravatur asseverantem: arbitrariis Mathiam exactionibus Ordines regni

omnes adflixisse. Ego vero scriptorem hunc viri functum esse officium judico ingenui, testeque ipso itidem Kovachichio utor [1]), qui postquam animum paulo melius ad cogitandum instituisset, scribere pergit: „Studium Regis hujus corradendae unde unde pecuniae [2]) alias etiam apparere: in more positum ei fuisse: convictis in facto potentiae gratiam ea largiri conditione, ut totus deinde Comitatus certam taxam dependat."

---

[1]) Supplem. ad Vest. Com. T. II. p. 235.

[2]) Nec gratiorem ei prae Laurentio Roverella seu Roborella Episcopo Ferrariensi Pauli II. ad a. 1470 apud nos Nuncio, alium quemquam Roma virum advenisse puto, velut, qui auctor ei fuit, ut Episcopos, Abbates, Praepositos, Capitula, Coenobiaque certam redditunm partem aerario quotannis inferre juberet. Bonfin, Decr. IV. l. 3. Szvorenyius o. c. T. IV. p. 69, 116.

§ 31.

tributi genere.

Et generalia quidem in fures et latrones Judicia, nisi erga depensionem taxae hujusmodi, celebrari non admisit. Haec illi onus Judicii generalis, seu Palatinalis dicta, Birsagium significabat, quod pro facultate malis Comitatum hominibus purgandi, Regio inferebatur aerario. Fuit autem sumtus hic ad pecunias descensuales (pro descensu, victu solvendas) additus, ipsis poene maleficiis gravior plebi. Comitatus itaque Zaladiensis se ab Judicio hujusmodi, in quinquennium relevari jam a. 1467 petiit. Mathias vero, quod novationem hanc calamitate publica in locupletandum aerarium abutendi, unam e praecipuis fuisse causis noverat, per quas Ordinum regni a se fidem, amoremque avertisset, art. 5. 1471 „Judicium generale deinceps, nisi secundum consuetudinem regni, celebrandum non esse promisit." Magnus sane vel post eam labem Rex, si qua legem hanc facilitate sibi

imposuit, pari eandem praestare constantia perrexisset. Sed enim, vix dum conclusis Comitiis, ad morem suum rediit, seditionibusque restinctis, huic ita inhaesit, ut anno 1478 lex conderetur „ne intra quinque sequentes annos per Comitatus regni Hungariae Judicia haec celebrentur, propter inopiam regni! in Comitatibus tamen Posega, Valko, et Szirmiensi, in quibus furta, latrocinia malaque alia grassarentur, haberi citra tamen birsagia possint“ [1]). Ex quo, alio item art. 14. 1481 „ne Rex intra anni spatium in corpore regni Hungariae generale celebret judicium“ satis intelligas: per diuturnam avaritiae Fisci, inopiaeque plebis luctam, huc esse res adductas, ut tutelae hujus non consuli aliter posset, quam per leges, quae non retinacula licentiae, verum potius temeritatis essent invitamenta [2]). De quibus ipsum jam, si placet, Mathiam audias, cujus literae hanc in rem, ad Comitatum Posoniensem datae ita habent: „Mathias Dei gratia Rex Hungarie, Dalmatiae, Croatiae etc. Fidelibus nostris universis et singulis nobilibus et alterius cujusvis status possessionatis hominibus Comitatus Posoniensis salutem et gratiam. Cum nos inter ceteros Comitatus regni nostri, etiam in Comitatu vestro Judicium generale seu palatinale in proximo celebrari debere deliberavimus. Igitur nos hunc fidelem nostrum magistrum Nicolaum de Raan Cancellariae nostrae Notarium, latorem scilicet praesentium, qer quem de intentione vestra, utrum scilicet judicium acceptare, vel vos redimere ab ejus onere vultis, experiremur in medium vestri miserimus; mandantes fidelitati vestrae, quatenus aut judicium ipsum acceptetis, aut si vos ab ejusdem onere redimere vultis, statim nulla mora protracta ita faciatis pro redemptione vestra, sicuti vicini vestri, nobiles scilicet de Comitatu Nitriensi faciunt, hoc est: praefato homini nostro praesentium ostensori, ad singu-

---

[1]) Art. 7. 1478.

[2]) Conf. art. 33. 1514.

los populos vestros singulariter, juxta modum et computum, quo ab eis his diebus tributum fisci nostri regalis exactum est, singulos septuaginta quinque denarios monetae nostrae regalis imponi, impositosque certissime exigi permittere debeatis. Nos enim sicuti dictos vicinos vestros et alios de ceteris Comitatibus, qui se redemerunt, exemimus a judicio et etiam vos exemptos habebimus; Praesentes si secus feceritis reddatis praesentanti. Datum in descensu nostro exercituali intra Moraviam prope oppidum Law, in festo inventionis s. Crucis 1468" [3]).

---

[3]) Harum mihi copiam Ex. D. Josephus e Comitibus Teleky M. Princip. Transylv. Gubernator fecit. De descensu exercituali ad Law vide sis in Epist. Corvin. P. III. 37.

§ 32.

Leges Mathiae Decreto VI. comprehensae:

Decretum hoc a. 1456 maximam partem in genere judiciali versatur; habet tamen multa, ad nostri etiam operis hujus thema facientia. Axioma illud propria Mathiae manu limini Decreti hujus [1]) affixum: decet Reges, Principes, qui superna dispositione in supremae dignitatis specula constituuntur, non solum armis, verum etiam legibus esse decoratos, et bonorum stabiliumque potius institutorum rigore; quam absolutae potentiae vel damnandae abusionis severitate populos subjectos et simul Imperii sui habenas moderari, quis mihi jure non succenseat, si praetermittam? Verba enim sunt maximo digna Principe, qui his semetipsum quodammodo monet, castigatque; cui igitur, quidquid ante erraverit, nemo non lubenter remittat, modo haec divina praecipienti sibi deinceps gerat morem.

---

[1]) Confirm. Decr. hujus § 1.

§ 33.

a) de Judicio generali, duello cet.

Et de Judicio quidem generali seu potius adnexo huic abominabili birsagio Mathiam fidem axiomatis sui exolvisse libenter crediderim. Judicium enim ipsum ita abolet, ut si per hoc maleficorum multiplicaretur numerus, Comitatus recurrere ad Regem, hic autem facultatem ei, Comitique, sentinam hanc ex provincia ejiciendi concedere debeat. Quod deinde lege Ulad. II. ita mutatum est, ut malefactores hujusmodi exterminandi, id vero est: exercendi peremtorii (statarium vulgus appellat) juris potestas iterum ad Palatinum vel Judicum Curiae revocaretur [2]. Lex alia de proclamatis Congregationibus nullam appositam sibi conditionem similem habet [3]. Duellum vero ad solas tantum causas, quae ad Curiam Regiam militarem pertinerent [4], provido restrictum est consilio.

[1]) Art. 1. 1486.
[2]) Art. 35. 1492.
[3]) Art. 2. 1486.
[4]) Art. 18. 1486.

§ 34.

b) de ordinariorum Regni Judicum auctoritate

Primaeva Judicum ordinariorum regni notione, quae in potestate causas quasque cognoscendi sita fuit, hoc instaurata sensu, numerus quoque illorum definitus [1]. Principem in his Palatinus tenet locum; Judex Curiae Regiae alterum; tertium secretarius Cancellarius, si coram adsit; secus Locumtenens: hoc est: qui sigillum judiciale Regiae Majestatis pro tempore tenuerit. Ita

[1]) Art. 68. 1486.

enim jam art. 36. 1459 diserte constitutum: posse Majestatem Regiam Sigillum specialis praesentiae suae, cui ipse maxime velit, libere conferre. Quo quidem munere Thomas Drágfius ab insigni jurisperitia Bonfinio laudatus [2]) aetate conditi hujus Decreti fungebatur. Magistrum Thavernicorum, Magnum Seneschalcum, Banum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, et Vajvodam Transylvanum in numero Judicum Regni ordinariorum lex haec non habet; atque ideo ad Curiam Regiae Majestatis non vocatos intrare non debere; quum tamen Judices et officiales jurati essent, si sponte intrare voluerint, admittendos statuit.

---

[2]) Decr. IV. l. 7. „Praetor regni, maximi callidissimique ingenii vir et ad maxima quaeque negotia natus; praeterea scythica lingua nimis eloquens, qui multos in Hungaria annos jus dixerat."

§ 35.

c) exemtiones a Judicatu Comitum et Judicum Regni ordinariorum irritae, nullaeque declarantur.

Ex legibus his Comitiis rogatis et aequitatis et providentiae ratione haec inprimis commendatur, qua demtis tantum perpetuis Comitibus, qui ex vetustis divorum Regum Ordinationibus solius Regiae Majestatis Judicio subessent, aliorum omnium a jurisdictione Vajvodarum, Banorum, Comitum vel Vice-Comitum Parochialium immunitatem abolevit; gratiamque similem, per quemcumque haec deinceps impetraretur, irritam inanemque fore declaravit [1]).

---

[1]) Art. 21. 1486.

§ 36.

d) De Supremis et Vice-Comitibus

Mathias in lege anni **1471. 31. § 2.** Comites, vel Vice-Comites et Judices Nobilium communis Justitiae defensores vocat. Hi ex Comprovincialibus, re, qui ampliori essent, lecti [1]). De Supremis Comitibus Mathias praecipi sibi admisit, ut „Regia Majestas, cum consilio et voluntate Praelatorum et Baronum debeat in quolibet Comitatu aliquem Baronem vel alium notabilem et bene possessionatum hominem, qui scilicet sufficiens et idoneus videbitur, in Comitem parochialem praeficere; et ille teneatur ex illo Comitatu et non aliunde, notabilem virum aliquem, pro Vice-Comite, vel Vice-Comitibus eligere" [2]).

[1]) Art. 9. 1486.
[2]) Art. 60. 1486.

§ 37.

e) De sumtibus Comitatus per quosque Dominos et Nobiles pro portione ferendis.

Quod Nobiles provinciae cujusque in sumtum communem pendendum juberent, id aequo jure per omnes repraesentandum praestandumque Mathias sanxit [1]). Exstant hanc in rem literae Petri de Várda Archiepiscopi Colocensis [2]), quae perhibent: Nobiles Comitatus de Bodrog

[1]) Art. 64. 1486. Similia erga preces Nobilium Transylv. jam a. 1435 decrevit Sigismundus, Clerum tamen suae illi Constitutioni exemit. C. D. XI p. 459, Articulo 64. 1486 consentiunt art. 48. 1649. 12. 1687.

[2]) In Collect. harum per Wagner. editarum CXLV.

in Sede sua judiciaria decrevisse, ut iis ad Congregationem Universitatis Regnicolarum per Regem indictam ascensuris, unus quisque Nobilium et hominum possessionatorum, atque ipse etiam Archiepiscopus, hic a Jobbagionibus Eclesiae desummendos singulos **70** denarios Regales in subsidium conferri procuraret. Hic, quod sciret Nobiles eos, sine causa rationabili nihil omnino in hac parte constituisse, homines suos delegavit, qui hujusmodi subsidium de singulis Oppidis, possessionibus et villis Eclesiae in dicto Comitatu sitis connumerarent et exigerent. Quae cum sententia legis hujus plane congruunt.

§ 38.

Juris Patronatus Regum Hungariae Mathias tenacissimus,

Particulam literarum Mathiae missarum Romam, „certo scire Pontifex debet, duplicatam illam crucem, quae regni nostri est insigne, gentem hungaram libentius triplicare velle, quam in id consentire, ut beneficia et Praelaturae ad jus Coronae spectantes per sedem Apostolicam conferantur“ nemo est, qui ignoret. Ipse jure hoc ita usus est, ut calliditate ingenii ceteris qui praestarent, semper ei essent acceptissimi [1]). De decimis coram Curia Romana

---

[1]) In his praecipuus Joannes Pruisz ex humilibus parentibus, et in tenui re, ad Olomuczium (Bonfin. Decr. IV. l. 7.) Patre, uti Joannes Listius Pontifex Veszpremiensis (Kovachich. Script. min. T. I. pag. 332) adnotavit, Fabro ferrario in Oppido Muglicz, non procul ab Olomuczio natus, Ord. min. s. Francisci, subin Episcopus Magno-Varadiensis. „Qui supremus Mathiae Consiliarius erat, et maxima quaeque sui Domini mandata e sententia, prae nimia ingenii dexteritate peregit“ eapropter plurimis Basilicarum quoque Praefecturis cumulatus. Ita Bonfin. l. c. et Deca. I. l. 1. Ab obitu ejus, quantum ad evertandos victoriarum belli bohemici fructus contulerit, paullo post videbimus.

litem cuipiam intendere, severissime vetuit, recepitque eas per se se, et non per alium judicem regni deinceps cognoscendas [2]).

---

[2]) Art. 40. 45. a. 1486.

§ 39.

quo mortuo Justitiam periisse apud plebem in proverbii venit consuetudinem.

Leges, quibus plebis tributariae sortem, sublata, qua pars hujus ex privilegio Regum adhuc usa est, lucri Camerae immunitate aequavit. Edictum, quo Siculos sedium Kezdi, Orban et Sepsi per potiores juribus suis dejectos oppressosque priscae libertati restituit; scita, denique de libera migratione Colonorum [1]) forti sustentata manu, et denique lex in Comitiis a. **1486** condita, ut ne a rusticis Uxores de aliis villis ducentibus, deinceps ullum tributum (telonium) exigatur [2]), tanti vulgo habe-

---

[1]) Art. 39. 1486.

[2]) Art. 36. 1486. De liberali, ut haec erant tempora, Jobbagionum Michaelis de Zob, deinceps Assessoris Sedis Regiae judiciariae, in Oppido Theke, tardius in Stephanum Verbőczium translato conditione vide sis Observ. Ederi ad Histor. Transylv. Excurs. VI. p. 243. Summa est: congregare et deferre decimas ad horreum: pro reliquis laboribus, omnes simul, quotannis sexaginta florenos, singuli, qui propriam haberent domum, singulis annis unum florenum pendere; Officiali in medium eorum venienti unum prandium et unam coenam; tempore paschali duos agnellos, duas capellas, duos caseos saxonicales, et de qualibet domo duo ova; tempore Natalis Domini, decem cubulos avenae, panes decem, libras duas cerae et medium talenti piperis dare, et si quis in matrimonio improlis decesserit, eidem unum bovem triennalem legare debeat, tempore vindemiarum non Decimatores Domini, sed Primores loci justam

bantur, ut cum Constitutionum harum gratia, comparatione ignaviae Vladislai II., multo etiam magis inclaresceret, in proverbium abierit „mortuo Mathia et justitiam periisse". Placet itaque mihi sententia eorum, qui Mathiam cum Julio Caesare in omni re conferri posse existimant. Ac jus quidem regnandi causa violari posse non ille magis, quam Mathias persuasum habuit sibi [3]); nec in cogendis pecuniis eo erat inferior [4]). Ad observandum inaugurale Diploma suum per Ordines regni commonitus, Decreto de a. **1468**, illud „sicut rationabiliter factum est, ita inviolabiliter observandum" declaravit [5]). Quo responso ejus ad fallendum instructo acquiescere cum non possent, a. **1472** omnes ut articuli Decreti illius, clausulaeque horum articulorum omnes observentur, constitutum [6]). Hoc si Rex praestitisset, nova anno **1475** opus lege non erat, ut Rex Decretum tempore coronationis editum confirmet et in suo vigore conservet, ac super his singulas singulis Comitatibus literas det [7]). Factum hoc esse, tam nullis, quam leges Mathiae plerasque; intra sola tantum stetisse verba plurimis constat literarum monimentis.

---

decimam defigant. In beneficiis eorum tres nundinae; electio Plebani cet. numerantur.

3) Cic. de Offic. Ita plane de Tanaquilla Dionys. Halicarn: „etenim si quis aliis in rebus injuste se gerere veretur, ei saltem regni causa quidvis est audendum".

4) Dionis. Cassii l. XLII. c. 49. „Pecuniarum Coactor erat Caesar, ac duas esse res praedicabat, quibus rebus et parentur et conserventur, et augeantur imperia: milites, et pecunias. Earum alteram per alteram consistere."

5) Art. 16.

6) Art. 15.

7) Art. 1. „Petitur a Majestate Regia, ut Decretum tempore Coronationis editum confirmare et in suo vigore conservare dignetur. Et literae Majestatis suae superinde omnibus Comitatibus tribuantur sine solutione."

§ 40.

Literarum studium

Qui armis, idem literis Mathias; cunctis nimirum, quos temporum aequales habebat, Regibus praestitit. Recte de hoc Galleottus plura, tum vero id rectissime: Musas eum toto fugatas orbe ad se revocasse, Hungariamque novum iis constituisse domicilium. Quidquid usquam virorum erat, qui aliquo scientiarum, artiumque liberalium genere eminerent, maximis ad se vocatos sumtibus, liberalissime habuit. Academiae, quae a temporibus Ludovici Quinqueeclesiis floruit, Universitatem scientiarum Istropolitanam addidit, huicque Joannem Vitézium Archiepiscopum, qua Cancellarium praefecit, qui et ipse celeberrimam Strigonii aperuit scholam. A sumtibus his reliquum quod fuit, in condendam Budae amplissimam tota Europa Bibliothecam [1]) convertit, et in hanc rarissimis praeclarorum ingeniorum operibus locupletandam, ornandamque totum se profudisse videtur; ingentium, quae 40 discentium millibus hospitio excipiendis sufficerent, infra eandem urbem (praecipuo enim hujus percolendae studio tenebatur) aedium molitioni immortuus. Laus egregie magna, additisque per Mathiam ad prisca Regum Hungariae axiomata: Regis Bohemiae, Ducis Austriae, Silesiae et Luxemburgensis, Marchionisque Moraviae et Lusatiae titulis ad memoriam potior. Hanc tamen omnem, ipsamque adeo, si quod sentio, dicere licet, Bibliothecam illam, quantacunque fuit, totam pro una Fastorum Mathiae pagella ejusmodi condonarem, qualem Chronicon Spirense de Friderici II. [2])

---

[1]) De hac vide sis dissertationem Budikii in Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde cet. ad a. 1830, p. 765 seqq.

[2]) Chronica der freyen Reichs Statt Speyr — durch Christophorum Lehman. Francof. ad M. 1612. Cap. CVII. de a. 1236 citatis Annal. coaevi Gotfridi Monachi verbis his „Curia celeberrima

et maxime Rudolphi Habsburgici [3]) in linguam suam nativam studio ostentat. Nihil Mathias tam facere poterat hujus gratia, quam quod Claudius Imp. apud Romanos pro latina fecerat tam prolixe, ut Civitatis jure privaret legatum, Lycium origine, quia latine interrogatus, quod quaesitum esset, haud intellexerat [4]). Sed enim cogitatio tam salutaris, tam frugifera, in tantis linguarum per regnum unum varietatibus tam necessaria, quae Galeottum hominem privatum, exterumque nec semel, sed saepius subiit, Mathiam attigisse non videtur [5]).

---

in assumpt. B. Mariae apud Moguntiam indicitur, ubi fere omnibus Principibus Regni Teutonici convenientibus pax juratur; vetera jura stabiliuntur, nova statuuntur et teutonico sermone in membrana scripta omnibus publicantur."

[3]) Ibidem teste Aventino, qui l. 7. ita habet: statuit, ut posthac ob inscitiam nobilitatis, Principum et Pontificum edicta, privilegia etc. Teutonum lingua ederentur, quae hactenus romano sermone data sunt. Crusio item, qui Annal. Suevic. l. III. P. III. c. 1.: „de hoc negotio sic lego: Rudolphum jussisse, ne amplius literas Contractuum Notarii latine scriberent, sed germanice" cet.

[4]) Dion. Cass. Hist. LX.

[5]) Germani, et Bohemi et Poloni, ita Galeottus cap. XXVIII, aliquando lingua patria, plerumque latinas literas scribunt; sola Hungaria, ex christianis loquor, nonnisi latine scribit. Quod ille his deinde subjicit „quoniam hungarorum lingua non facile scribi potest" vereor, ne a Mathia acceperit; nam quod ipse de lingua hungarica cap. XVII. promit, verissimum sane judicium, contra sententiam hanc pugnat.

§ 41.

Mathiae Regis

Quod non ipse dico solus; pridem Spitlerus incuriam hanc notavit [1]). De hac igitur et quae alia Mathias prae-

---

[1]) Spitlerus o. c. de Mathia: „Kein Aufklärungsversuch wirkt auf die volle Masse der Nation selbst, wenn nicht vielfache Verbin-

clarissimo ingenio, doctrina, industria, diligentiaque sua, addo etiam fortuna, si rectum pergat iter et, quod sibi adstruxit, falsae simulacrum gloriae, precibus, minisque Patriae remittat, comparare maxima rebus, opibusque Hungariae incrementa poterat, non faciam, ut conquerar, pluribus. Convenit alioquin inter omnes, qui res ejus gestas penitius intuentur: fuisse eum in flore adolescentiae majorem, postquam vir factus est, ut ampliori se undique splendore circumdederit, tamen minorem exstitisse; nondum vir enim, Vitézii Nestoris ope, consiliisque, soli saluti publicae; post, ubi ab hoc discessit, uni sibi immodicaeque ambitioni suae vixit; moribus, arbitrio et calliditate, ab usu belli ad negotia quoque regni interna et vitae quotidianae usum traducta labefactis, datoque Clientibus et Amicis, quibus sponsoribus in certam ingressus spem est, fore, sibi ut filius in solio succederet, non uno exemplo, cujus imitatione hi et migrare fidem possent, et sanctissimis grati animi deesse officiis. Ex quibus, quae Lari suo, Regnoque provenerint mala, libro sequenti explicabimus.

---

dung und wechselsweise Communication der Einwohner des Reichs befördert und sicher gemacht, auch das Studium der Muttersprache mächtig gehoben wird. Ein einziger recht guter magyarischer Schriftsteller würde zehnmal mehr gewirkt haben, als alle die Lateiner, denen der König so viel Gutes that.“ T. II. p. 285. Quanto his jucundiora sunt, quae Regibus, minus glorioso nomine, de linguae polonicae in rebus sacris aeque ac profanis usu Dlugossus L. X. ad a. 1390 non sine plurimis superfundentis se laetitiae signis depraedicat.

LIBER QUINTUSDECIMUS.

HUNGARICA

VLADISLAI ET FILII EJUS LUDOVICI

REGUM

STIRPIS JAGELLONICAE

TEMPORA.

Tantum quisque se in re publica posse postulat, quantum habet virium. Non ratio, non modus, non lex, non mos, non officium valet; non judicium, non existimatio Civium, non posteritatis verecundia.

Cicero.

XXXV. REX VLADISLAUS II.

ab anno 1490 — 1516.

§ 1.

Ex pluribus Competitoribus

A fatis Mathiae ad habenda Regi creando Comitia Ordines regni, Conjux vidua, literis de 17. April. 1490 per se et, Episcopos quinque, Barones tres signatis, ad Idus Majas Pesthinum convocavit. Competitores: Dux Joannes Corvinus, Patris meritis, fiduciaque Principum, qui jurisjurandi religione Mathiae spoponderant, curaturos se, ut filius ejus regni potiatur; amicorum praeterea et clientelarum multitudine; propriis ad haec nixus praestantissimis animi dotibus. Maximilianus Friderico Imperatore natus, jure, quod patrem, dum sacram redderet coronam, ex compacto sibi posterisque comparasse obtendit; Vladislaus demum Rex Bohemiae et frater ejus Albertus, quod ambo propaginem a Sigismundo ducerent; Albertus vero per partem populi, in campo Rákos, Generalis regni Capitaneus proclamatus esset.

§ 2.

eorum maxime opera, de quorum in filium suum voluntate Mathias plurimum sibi pollicebatur,

Vladislao Regina, connubium ejus immodestius ambiens palam; Stephanus Zápolya Comes Scepusiensis urbi Viennensi praefectus, in cujus fide omnem suam filiique

spem Mathias collocavit, mercedem perfidiae Arcem Trencseniam, reluenda a Polonis Scepusii Oppida, partemque thesauri regii pactus, clam, eaque officii in Joannem Corvinum simulatione favit, nihil ut hic haberet certius, quam esse illum Causae suae studiosissimum, tantoque auctore, id saltim consecuturum se, ut si Rex Hungariae non renunciaretur, quarto post coronationem eligendi Regis die, ipse item corona regni Bosniae exornetur, Duxque simul Slavoniae, et Banus Regnorum Croatiae, et Dalmatiae constituatur; haeredia denique omnia familiae Hunyadianae, opesque omnes retineat, quas a Patre tantas accepit, ut, quae hujus erat opinio, etiam sine electione, Regem se facere posset [1]). Quare totum se Zápolyio dedit, hujusque praeprimis fiducia, et Visegradum et castra Regia, quae in possessione habebat, non diu cunctatus remisit [2]).

---

[1]) Mathiae in Instruct. ad Ducem Calabriae (in Script. min. rer. hung. T. I. p. 349) verba: „hoc autem, esset verisimile, imo quasi certum, quod is (Joannes) post mortem Regiae Majestatis etiam absque praesenti electione se Regem faceret, quia nemo ipso in regno tunc erit potentior" et seqq.

[2]) Tabulas Conventionis edidit ex Spiessii Archiw. Nebenarbeit. Kovachich Suppl. ad vest. Comit. T. II. p. 270 et 282, cujus verba „nisi cum Domino Joanne — ocius et successive in locum et solium paternum concordaremus" qua fide scripta sint, non est, quod moneam.

§ 3.

Rex electus.

Die legatis Competitorum audiendis constituto: Joannes Pruiszius Episcopus Varadiensis per Joannem Ducem interpellatus, pro hoc deligendo, verba fecit, fictis mixta lachrimis; clam enim junctis cum Zápolyio conatibus, legionem, cui ab atro amictu nigrae nomen, ex Bohemis fratribus, Bratnik vulgo, compositam, pro causa Vladislai inauctoravit [1]). Certatum aliquamdiu sententiis

---

[1]) De legione nigra pro causa Vladislai inauctorata vide Tud. Gyűjt. a. 1823 fasc. 3.

est: tandemque arbitrium proclamandi Regis, Joanne etiam Duce lubente, in Stephanum Zápolya collatum [2]). Qui persona, cujus simulationem induerat, posita, Vladislaum virum bonum, neque tamen nisi bonum duntaxat, coram Proceribus Regem declaravit, eorumque consilio Regem illum declaratum esse, ad populum Docyus Episcopus Agriensis pertulit. Mathiae quondam in paucis charus, sed qui et ipse, collata sibi per Reginam arce Revistye[3]), pars nimirum magna suffragatorum Vladislai fuit.

---

[2]) Atque hoc illud tempus est, de quo Sigismundus ab Herberstein in Commentar. rer. Moscovit. sequentia adnotavit. „Memini me audivisse e Joanne Lazky, qui Casimiri Regis Secretarius, ac postea Archiepiscopus Gnesnensis fuit, hunc Stephanum Zápolyiensem, quum Mathia Rege mortuo, apud quem summam auctoritatem obtinuerat, de creando novo Rege ageretur, filium suam Joannem adhuc infantem (anno 1487 natum eum esse, ex Istvánfio et Revaio colligas) complexum dixisse: Si tantulus esses, fili (modo corporis paulo majore ostenso) nunc Rex Hungariae esses.“ — Quod cum sic satis certum; id quidem ex formula Juramenti per Castellanum Visegradiensem Budae in festo Demetrii a. 1493 nuncupati (apud Schwandtner Script. Rerum hung. II. p. 459) certissimum: Stephanum Zápolya mandatam sibi Duumviri custodiendae Coronae auctoritatem, „si se aut mori, aut fortuna adversa, quod Deus avertat, oprimi contingat“ puero huic, vix sextum aetatis annum egresso delegasse.

[3]) Joannes Listius Cancell. Regius l. c, pag. 337.

§ 4.

In conditiones delati sibi imperii,

Auctoribus, qui inluni aevi medii nocti, praestantis ingenii, vigiliarumque suarum lucem commodant, Bonfinium, in notitiis praeviis adnumeravi. Ignosce; jam enim dicam plus: si (quod caput rei est, apexque historiae le-

gumlationis in Hungaria) quaeras: quomodonam in Comitiis, ad quae non jam honestissimi tantum, sed honesti quique Nobiles adibant, peracta cum multitudine hac negotia rerum, et, quae cunctis placerent, qui perducta ad legem sint? nemo est, qui respondeat; omnium autem minime Istvánfius, qui Senatoribus, virisque in horum relatis ordinem delectatus, rationes populi insuper habuit. Quid igitur Bonfinius? Aureum tibi ad penetrandam caliginem hanc ramum suppeditat per verba: „multitudinem Nobilium, Judicum, Sacerdotum, quod eos jam sumtuum in tam longa pertaesum Comitia fuerit, impetrata a Patribus missione, recessisse; sexaginta Nobilibus relicta potestate, ut suis etiam suffragiis in sanciendo Decreto pollerent." [1]) Hujus tabulis, praeter injunctam novo Regi jura et consuetudines regni confirmandi, et quae Mathias adversum haec statuisset, antiquandi obligationem, cautum iterum: ne taxam unius floreni ulla ratione exigat; Coronam de manibus Praelatorum et Baronum ne auferat, per certos dehinc e medio eorum deligendos in castro Visegrad conservandam; item Moraviam, Silesiam, Lusatiam a Corona Hungariae ne alienet, velut ad hanc ita pertinentes, ut pecunia, quae iis inhaeret, quum repraesentata fuerit, ad manus Conservatorum Coronae Visegradi deponenda, et ex consilio Praelatorum et Baronum, ad necessitatem et utilitatem regni olim convertenda sit. Ne porro Austriam et thesauro Hungariae acquisita in Styria, Carinthia et Carniolia loca Caesari, sine consilio Praelatorum et Baronum remittat; aut iis non consciis cum eo concludat quidquam; aere, quod ille numeraturus nefors esset, aeque ad manus

---

1) Bonfin. Decr. IV. l. 9. Ex literis vero Baronis Burgio Nuncii Apost. in Hungaria ad Sadoletum Prayus, Engeliusque de Comitiis a. 1526 (Lud. II. postremis) „Centum ex nobilibus delectos, qui Magnatibus conjuncti negotia peragerent." Quod de modo habendorum cum populo universo Comitiorum nosse quam plurimum interest.

Conservatorum Coronae assignando. Constitutum praeterea, ut majorem anni partem in Hungaria resideat; quando de negotiis Hungariae aut partium huic subjectarum actum fuerit, Hungaris solum consiliariis utatur; Beneficia Eclesiastica praesertim majora Ungaris, vel qui coronae jam ab antiquo subsunt, nec sine expresso consensu Praelatorum, Baronum et Consiliariorum hungarorum conferat.

§ 5.

licet solito magis exaggeratas, incunctanter descendit.

Pacti hujus conditio una singularis, propeque est, ut credas, eam ira aut invidia adversantium adjectam. Haec est hujusmodi, ut quidquid Praelati, Barones cum ceteris incolis regni Hungariae, pari voto, pro libertate et quiete regni, medio usque ad coronationem tempore, conscripserint, hoc omne, etiamsi non assentires probare, ac observare teneatur. Et hanc tamen et ceteris Diplomatis hujus conditiones sibi per Joannem, Antistitem Varadiensem, regni nomine propositas accepit, seu ignavia, seu quod proxime ad fidem est, ingesta ei per Praesulem illum haud dubia fiducia: nihil quidquam eventurum hujusmodi: posse quin imo ipsi adeo Diplomati, qua parte de Moravia et provinciis aliis per Mathiam acquisitas agit, opportuna rerum usu imponi modum, damnaque Bohemiae commode olim reparari.

§ 6.

Decima octava Septembris a. 1490 coronatus.

Solemni ritu, si tamen ritus, qui elusa populi frequentia peragebatur [1]), dici Hungaris solemnis potest,

---

[1]) Tubero scriptor Belio jure laudatus Comment. de temp. suis l. II. § VII „Senatum hungaricum haud satis certum de studiis

Albae Regiae 18. Septembris a. 1490, coronatus est [2]). Quod per Ludovicum Tuberonem disserte traditum, verba item Bonfinii „universam Boemiae et potiorem Ungariae Nobilitatem ibi cernere erat" [3]) non obscure indicant. Neque eo minus juvat ritui huic spectando aliquantulum temporis impendere. In extremo eorum, qui spectatissimi erant, agmine Bonfinius Budinos numerat Cives „quibus mos est: inter coronandum templi postes, una cum Albinis et instructa acie tueri." Regis versus aram procedentis hic fuit Comitatus: Ladislaus Losonczius cum regali vexillo praecedebat. Hunc Mathias Gerebus cum ense vagina recondito aurea; post Paulus Kinisius cum stricto gladio; hunc Prior Auranae cum Cruce, et demum Stephanus Syrmiensis Episcopus cum aurea pace sequebatur. Ante Regem a dextra per Urbanum Agriensem, a sinistra Sigismundum Quinqueeclesiensem Episcopos comitatum, Joannes Corvinus elatis manibus sacrum Diadema praetulit, cujus latera Stephanus Báthor, sceptrum regale, et Joannes s. Georgii Comes pomum aureum ferens claudebat. Cum Hippolitus Strigoniensis Pontifex, munus suum fungi non posset, Osvaldus Episcopus Zagrabiensis sacris operatus. Huic pro more percunctanti, vellent, juberentne Uladislaum in Regio collocari fastigio, continuo per praesentes omnes faustissime acclamatum cum esset, idem ei insignia imperii regalis, inter easdem orationes precesque tradidit, quas ad primam regni per d. Stephanum aditi recitavimus diem. Sacris rite peractis, cum universa Rex multitudine, ad

---

multitudinis in Vladislaum, minorum gentium Nobilitatem Albam Regiam consulto tunc non convocasse" adnotavit.

[2]) Regalibus per Kovachich in Vest. Comit. pag. 412, 413 productis, et literis ad Saxones Transylvanos missis apud Eder Observat. ad Hist. Transylvan. p. 163. Coronatio in festo exaltationis s. Crucis suscipienda innuebatur; dilatam eam literae probant per Pray H. R. P. II. p. 501 indicatae.

[3]) Bonfin. Decr. IV. l. 10.

divi Petri Basilicam contendit, ibique in parato solio jus dicit; multos equestris Ordinis dignitate donat. Atque haec hactenus alii etiam Reges; id in solemniis Coronationis Vladislai II. novum: „quod profectus deinde extra urbem, in edito loco paratum podium, cum instructo quorumdam Procerum Ordine conscendit, et Stephano Báthorio, universae Reipublicae nomine postulante, ut cuncta regni jura, privilegiaque a divis concessa Principibus, vel maxime ab Andrea Rege, qua legitimus jam et coronatus Rex confirmaret," de his sancte observandis, deosculata sancta Cruce, Jus jurandum palam sub dio nuncupavit. Quod usque ad nostram aetatem inter cetera Coronationis solemnia manet. Inde reversus haud procul in suburbii tumulum, accepto stricto gladio, quem Paulus Kinisius praeferebat, ad Solis exortum et occasum, item ad meridiem et septemtrionem pro defendendo regno, terno vibratu, bellum ex more interminatus est. Is Rex, hoc enim unum adhuc ad concludendam ritus Coronationis Regum Hungariae aevi medii historiam memorandum superest, ex Basilica magnae Matris egressus, qua ibat, spargi nummos, solas ferme, quae ex regno ejus ad plebem pervenerint, opes jussit [4]).

---

[4]) Idem de Matth. Corv. Deca. IV. l. 1. „Bona missilia, nummi, vectes, ac cetera tale genus, quae in ea celebritate spargi solent, profusius et magnificentius, quam unquam ante, diffusa sunt."

§ 7.

Huic Bellum cum Alberto fratre et Imperatore Maximiliano fuit, quod illi brevi reconciliatus, cum hoc per tabulas pacis de a. 1491 composuit.

Nondum mensis Octobris exiverat, cum Sopronium Caesari deditionem fecisse, Sabariamque per hunc, Cassoviam per Albertum obsideri ad Regem allatum est. Fuitque armorum Caesaris, ad quem Optimatum quidam

defecerant, fortuna tanta, ut Alba Regia sexagesimo, post peracta ibi coronationis solemnia, die in Maximiliani esset potestate. Uladislaus fratri prius occurrendum ratus, huicque VII. Kalendas Martias 1491 reconciliatus [1]), cum Caesare pacem 7. demum Novembris 1491 his legibus composuit [2]): Vladislaus ut porro Rex Hungariae maneat, Regnumque in haeredes suos masculos legitime transmittat; pro belli superioris impensis Maximiliano centies mille nummum aureorum pendat; sponsiones veteres, de successione, Vladislaus et Status regni [3]) in Comitiis hoc fine quamprimum indicendis, pro se et suis haeredibus, literis, et juramento coram Maximiliani Oratoribus hunc in modum corroborent: quod si Vladislaum sine legitimis liberis masculis decedere contingat, aut liberi ejus sine legitimo haerede obirent, Maximilianum, vel hoc mortuo aliquem ex filiis suis, aut his non existentibus, haeredibus horum masculis linea recta propagatis, quem eligendum duxerint, pro vero et legitimo Rege acceptaturi, eique regnum capessenti tamquam Regi et Domino suo debitum obsequium praestituri sint. Cum vero aliqui quorum interest, ab his Comitiis abesse possent, Rex alium, eodem anno, ad festa Pentecostes celebret Conventum, in quo et hi jurejurando, scriptoque idem confirment. Nemoque deinceps ad Praelaturas, ad dignitatem Palatini regni, Vajvodae Transylvaniae, Bani Croatiae, Comitis Temesiensis, Bani de Jaycza, Zevrinensis, et Nándor Albensis, Castellani Castri Budensis, Comitis

---

[1]) Conditiones pacis cum fratre initae vide sis apud Sommersberg Dipl. Boh. Siles. T. I. et Pray Hist. Reg. Hung. T. II. p. 503.

[2]) Tabulas Concordiae inter Frid. III. Imp. et Maximilianum Romanorum ab una, et Vladislaum Hungariae Regem ab altera parte sancitae edidit Kollár in Auctario Diplomatico ad Ursinum Velium, num. X.

[3]) „Praelatos, Barones, Civitates et alios Status regni potiores" item „Qui Praelati, Barones, Civitates et, alii Status regni" formulae loquendi sunt, quas L. III. ad § 24 num. 4. notavimus.

Posoniensis admittatur, nisi haec se pacta servaturum promittat. Conservatores quoque Coronae in aditu Officii sui jurabunt: se Coronam regni, si accidat Vladislaum Regem, ea, qua dictum est ratione, emori, nulli alteri, quam Maximiliano, aut hujus haeredibus cum Castro Vissegrad consignaturos. Si haeres ab Vladislao relictus minorennis fuerit, tutores de his observandis fidem ejus nomine facient, hocque is ipse, ubi legitimam aetatem attigerit, ejusque haeredes et horum posteri praestabunt. Si regni Hungariae haereditas ad Caesarem vel ejus sanguinem pervenerit; is, qui Rex acceptatus vel electus fuerit, ibi quantocius aderit, non tamen armis, ut hostis regnum intrabit, sed in limitibus juxta morem exspectabit, usque dum per Praelatos, Barones, et alios Ordines cum honore susceptus introducatur. Qui tum jura et consuetudines regni antiquas et approbatas servaturum se promittet; et in ipso regno saltem pro majori parte temporis habitabit. Denique ut adhuc, ita deinceps titulo Regis Hungariae uti Maximilianus possit.

§ 8.

non sine ingratiis populi,

Convenit praeterea inter paciscentes: ut Vladislaus universa Castra, Civitates, aliaque loca, quae Mathias Rex in Austria, Styria, Carinthia, Carniolia vi armorum, aut alio, quoquomodo tenuit, Caesari restituat; et operam det, ne Dux Corvinus in Castris, quae per eum possidentur, reddendis difficilem se praebeat. Maximilianus vicissim, quae in Hungaria, Croatia, Slavonia et ceteris provinciis ad Hungariam pertinentibus, in potestatem suam redegit, bona fide cedat. Quod ad Castra, intra fines Hungariae sita: videlicet ferream Civitatem, Vorchtenstein, Kobelstorf, Hornstein, Rechnicz, Gunz, Bernstein et alia loca, quae ante bellum quondam Regis Mathiae in Caesaris erant manibus: haec ex pacto inter hunc et Regem dictum inito, porro quoque penes Caesarem remaneant; ac proinde

quoniam ferrea Civitas, et Forchtenstein et Kobelsdorf in praesentiarum per Vladislaum tenerentur; hic ea Caesari, ad diem 17. Martii 1492 consignare; sumtum belli, intra biennium, centum millibus florenorum auri pensare; illa vero, quae Caesar Mathiae Regi debebat, centum millia condonare teneatur [1]).

---

[1]) Has pacis per Thomam Bakács Episcopum Jaurinensem et Regium Cancellarium, Stephanum item de Báthor Judicem Curiae Regiae et Vajvodam Transylvaniae, Ladislaum Ország de Guth Agazonum et Ladislaum de Rozgon Cubiculariorum regalium Magistros, mandato Vladislai de 22. Aug. 1491 instructos, confectae tabulas jam 22. Novembris 1491 Episcopi: Zagrabiensis, Varadiensis, Csanadiensis, Vacziensis, Syrmiensis, Nitriensis, Boznensis, Praepositus Eclesiae Albensis, Joannes et Petrus, Comites de Bozin, Ladislaus de Losoncz, Bartholomaeus Drágffy, Georgius de Thurocz, Petrus de Docz, Nicolaus Pethöfy de Gerse Praelati, Barones et Proceres regni Hungariae literis suis probarunt. Kollár l. c. num. XI.

§ 9.

qui ad Comitia a. 1492 maximo numero confluxit.

Conditiones pacis hae, per Vladislaum literis de sexta Decembris 1491 firmatae [1]) in universali, ut jam alibi rationem vocis dedimus, Conventu regni, quem is in 2. Februarii 1492 indixit, legi dum coeperunt, tantus populi his non pacem, verum servitutem contineri palam objicientis, excitatus est motus, ut parum abesset, quin legatis violentae injicerentur manus. Praesentibus quidem Caesaris Oratoribus non erat ambiguum: confirmationem pacti illius optare quidem se, non tamen publici Comitiatus via hac, etiam sperare posse. Etsi itaque Comitiis his

---

[1]) Bonfin. Decad. V. l. II. Tuberó Comment. apud Schwandtner l. IV. § 14.

in longius productis, medio tempore, omnis cura ad colligendas seorsum Consensus literas conversa videatur [2]; cum tamen hoc quoque consilium tantum non penitus in irritum ceciderit, legibus quidem de pace hac nihil omnino constitutum; verum in Proëmio Decreti generica concordiae cum Maximiliano initae facta est per Regem commemoratio.

---

[2]) Stephanus de Báthor Judex Curiae Regiae, simul Vajvoda Transylvaniae et Conservator Coronae distinctis, quas Budae, in praesenti omnium Regnicolarum generali Congregatione die Cinerum edidit, literis, ejusve exemplo Ladislaus Geréb Episcopus Transylvaniae de eodem die; septem porro Sedes Saxonicales, et hae quidem occasione gener. Congr. suae die Dominica post festum inventionis s. Crucis (6. Maii) 1492, „in praesenti diaeta seu Conventu generali Regnicolarum super ea re indicto" Cibinii celebratae; Civitates item Kolosvár, Bistriczium, Megyes, Brassó, Tractatum illum solemniter acceptarunt. Vide Christ. Schesei Ruinas Pannonicas, Appendicemque harum p. 205, 207, 209. Indiculum item Auctario Diplomatum ad Ursinum Velium per Kollár subnexum p. 323.

§ 10.

Fructu victoriarum belli Austriaci per Mathiam gesti, Pacis hujus Conditionibus penitus amisso;

Neque eo minus Vladislaus Fridericum Imperatorem et Maximilianum, horumque haeredes, ac Ordines Austriae ab onere dependendorum, quos ex pacto cum Mathia, in prima Concordia inito debebant, centum millium florenorum, literis de decima sexta Martii 1292 (sub ipso itaque, nisi fallor, Comitiorum cursu) exaratis absolvit [1]). Ita enim nuperi pacti Posoniensis conditio ferebat. Eratque is, si per se solum stetisset, pro hac fide sua, et stu-

---

[1]) Auctarii supra citati num. XIII.

dio quietis „cui se usque ad reprehensionem dedidit“ [2]) ipsum etiam Castrum ferreum et loca alia intra fines regni sita, ex sensu ejusdem, Friderico traditurus; verum tantae huic ejus indulgentiae locus in illa animorum offensione non fuit. Videturque Caesar ipse huic desiderio suo nuncium misisse. Maximilianus quidem, Patre decima nona Augusti exstincto, solius maxime juris successionis in regno Hungariae satagebat. De quo cum in Comitiis pro III. Kalendas Octobris Budam indictis mentio injiceretur, non tantum nihil itidem publice [3]) impetratum, sed animis, accepta etiam per Derencsenium a Turcis clade, irritatis, per Stephanum de Zápolya, 29. Martii a. 1492 jam Palatinum [4]), Ordinum jussu, Regi de ignavia palam exprobratum [5]). Huic autem, haud scio, an in praemium navatae operae hujusmodi, Duumviri quoque custodiendae Coronae munus Comitiis iisdem collatum est [6]).

---

[2]) Tubero l. c. Haec, credo, causa fuerit, cur Uladislaus jus sibi antea delatum, possessiones non forensibus, sed incolis regni juxta eorum merita et obsequia conferendi hac art. 9. 1492 restringi conditione passus sit, ut jure hujusmodi ad mensuram colonicalium fundorum centum, suo ipse motu; ampliora bona, nisi cum consilio Praelatorum et Baronum, conferre non possit.

[3]) Ladislaus enim de Kanisa Banus Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae 22. Novembris, eademque Bartholomaeus etiam Drágfy Vajvoda Transylvaniae; nam Martinus Czobor 25. Nov. 1493 literas consensus dederunt.

[4]) „In anno Domini 1492 29. Martii, hoc est: feria quinta proxima post festum annunciationis B. M. V. Dominus Stephanus de Zápolya Comes Scepusiensis creatus est Budae in Palatinum.“ MS. apud Wagnerum Parte IV. Anal. Scepusii p. 24.

[5]) Bonfin. Dec. V. l. 3. „Rex omnium prope Pontificum et ex Proceribus inprimis Stephani Palatini — gravibus vocibus et acerbioribus querelis exagitatus atque concerptus est“. Similia Istvánffyus l. 3.

[6]) Alter Coronae Custos Thomas Bakácsius Antistes Jaurinensis post conditum art. 3. 1492 electus. De Juramento eorum vide apud Ignat. C. de Batthyán LL. EE. Tom. III. pag. 610 et apud Petrum de Reva l. c.

§ 11.

quod ad provincias per Mathiam bello Bohemico pactas:

Pepigerant Mathias Hungariae et Vladislaus Bohemiae Reges (anno 1478) pace Olomuczensi, ut Mathias, quae in Bohemia, et Vladislaus, quae in Moravia, utraque Silesia et Lusatia, cum sex Civitatibus adnexis, occupassent, alter alteri remittant, et incolae novum fidelitatis juramentum suis quique dicant Regibus. Si Mathias prior obiret, integrum Vladislao sit, ejusque Successoribus dictas provincias, numeratis quadringentis aureorum millibus Bohemiae sine impedimento vindicare [1]). His deinde 21. Julii 1479 additum: Quoniam in dictis provinciis multa bona, quae jure vetusto ad Bohemiae pertinent Coronam, pignori locata, partim aliis alienata nominibus essent; haec si Mathias, aut ejus successores redimerent, ut summa pro his eroganda ad quadringenta aureorum millia adjiciatur; interea, dum Ladislaus aut ejus haeredes pretium rite exhibuerint, Mathias et Successores Reges Hungariae memoratas provincias pleno jure possideant; neque tamen his, Mathia defuncto, Regis Bohemiae titulo uti, nec ab incolis, tamquam earum provinciarum haereditarii Reges essent, Clientelae sacramentum exigere vel acceptare fas sit [2]). Atque ad haec observanda Uladislaus non se Mathiae tantum, sed vi paragraphi 5. Decreti Regni Capitulationem vulgus [3]) vocat, Ordinibus quoque Hungariae obstrinxit. Ne igitur hanc Decreti illius partem

---

[1]) Pray Hist. Reg. Hung. P. II. p. 456 ex autographo.

[2]) Ibid. p. 460.

[3]) In Corp. Juris Conditiones suscepti regiminis Uladisl. Regis § 18. „Quidquid Domini Praelati et Barones cum ceteris incolis regni, pro libertate, et tranquilla quiete, atque conservatione ejusdem regni, usque ad tempus Coronationis — concluserint, more ab antiquo consueto, — quod Regni Decretum appellatur“ cet.

ea, quam §-us 6. de ditionibus Austriacis per Tabulas Pacis Posoniensis subivit, maneat conditio, novam art. 4. 1492 condi legem placuit priori consentaneam, qua se Uladislaus „Moraviam, nec non Silesiam, et Lusatiam utramque, infra tempus redemtionis juxta Inscriptiones, et Obligationes alias in Diaeta Olomuczensi factas ad ipsam Coronam Hungariae tenturum, provisurumque declarat; ut ne vel post mortem suam, ab hac infra tempus redemtionis avellatur; denique effecturum se spondet, ut etiam sex Civitates Paci illi inclusae se eidem Coronae obligent.“ Summa pro redemtione earum olim solvenda, quod aeque jam Decreto regni constitutum est, manibus Conservatorum Coronae consignanda.

§ 12.

Petebant Ordines regni, ut Rex juramentum fidelitatis, quod hae nuncuparunt, sibi qua Regi Hungariae praestitum declararet literis.

Vladislaus Juramentum fidelitatis ab Ordinibus Moraviae, Silesiae, Lusatiae utriusque a. 1497 accepit. Quum igitur et Hungariae et Bohemiae Rex esset, art. 24. anno 1498 interpellatus est, securos ut praestaret regni Ordines per literas: Juramentum id, se, qua Regem Hungariae a provinciis illis exegisse. Justum erat, quod postulabatur [1]); hac tamen in re Vladislaum, Vladislao inertiorem, aut potius, quoniam Joanne Pruiszio, postea etiam, atque hic se Moraviae primaevoque vitae instituto reddi-

---

[1]) Haud sane assequor, qui scribere Prayus Hist. Reg. P. II. p. 524 de his potuerit: „cum dubitaretur, utrum Hungariae, an Bohemiae Regis nomine Juramentum hoc dictum fuerit, multis rursum occasio Regi obloquendi, non tam data, quam studiose quaesita fuit.“ Sed pag. 538 se recepisse videtur.

dit [2]), constantissime usus est, calliditatis hujus, quam sanctitatis fidei toties datae diligentiorem habuimus.

---

[2]) Causae receptus hujus, ut fit vulgo, variae ferebantur. Vere has omnes Tubero o. c. lib. 1. § 11. enumerat, sed metui, ne collata per se in electionem Vladislai opera, promissumque nomine illius matrimonium noxae sibi sit, pietatis praetexit studium. Nihil disputo; postquam et ex auctore hoc, et ex Bonfinio (Decad. IV. l. 10.) eveniret virum hunc „coronato e sententia sua Rege" habitum Ordinis s. Francisci resumsisse; Vladislaus autem (Bonf. D. V. l. 5.) fateretur ipse, verba se Beatrici dedisse, factumque hoc Patrum auctoritate, eoque tueretur jure „quod ne illa quidem promissa sua ingentia praestiterit, quibus si stetisset, Austria nunquam amissa esset."

§ 13.

A quo cum nullum obtinuissent responsum, decernunt: ne deinceps alienae Rex gentis eligatur.

Erga preces eas nullo neque tunc, neque anno **1504**, quo iteratae sunt, responso per eum reddito, quum hoc per Comitia quoque universalia ad festum s. Michaelis a. **1505** convocata [1]), et in Campo **Rákos** celebrata frustra sollicitaretur [2]); communibus **Ordinum** omnium suffragiis decretum est [3]): ne in posterum ullo unquam tem-

---

[1]) Ad haec Regales L. X. § 17. ad num. 2. indicatae, aliae item (in Vest. Com. p. 447) ad Bartfenses datae pertinent. In quibus haec habentur „Una universalis Diaeta celebretur, ad quam universi Domini Praelati, et Barones, ceterique Proceres et Nobiles hujus regni et de quolibet membro, et quibuslibet partibus s. Coronae subjectis Nuncii et Oratores (L. XIV. § 8 — 12) cum plena facultate convenire debeant" cet.

[2]) Istvánffy l. IV. p. 33.

[3]) Decretum hoc integrum C. Ign. de Batthyán LL.EE. T. I. pag. 562, nomine Synodi regiae a. 1505, edidit. Quod C.

pore, si Rex Vladislaus absque haerede masculo decederet, alienae gentis et sanguinis sibi deligerent Regem.

Petrus de s. Georgio et Bazin ibid. p. 566 ad a) ,,literas universorum Dominorum et Regnicolarum Sanctionales et Constitutionales factum cujusdam unionis et conclusionis eorum, super electione novi Regis, post obitum — Domini nostri Regis Vladislai Domini nostri gratiosissimi, siquidem absque haeredibus masculis decedat, fienda ratificatae in se exprimentes" vocat. Ordines regni se in contextu harum Nobiles, Proceresque et Primores ejusdem Regni universos scribunt ,,gravemque, et prope exitiosam regni desolationem, atque indigentiam, in quibus illud hoc tempore enormiter admodum jaceret; Ramamque, Serviam, Galliciam, Lodomeriam, Bulgariam, Dalmatiam, et alia fortalitia, incuria alienigenarum et forensium Dominorum ab regno alienata" queruntur, et ,,quótiescunque ac quandocunque regnum hoc Principe, et Rege orbabitur, nullique haeredes masculini superstites remanserint, tantummodo Hungarum, et in Campo duntaxat Rákos et non alibi pro Domino et Rege assummendum, unanimiter omnes a minori ad maximum et a maximo ad minorem statuunt."

§ 14.

Factisque eapropter per Maximilianum belli minis, Uladislaum cogunt, ut hunc per Hungariam, Bohemiam, Moraviam hostem promulget. Differentias tamen has brevi intervallo

Primus ante reliquam Praelatorum, Baronum, Nobiliumque multitudinem Thomas Bakácsius jam tituli s. Martini in montibus Presbiter Cardinalis, Archiepiscopus Strigoniensis Sanctionalibus his subscripsit; primusque is, ut fidem suam Vladislao purgaret, animum ad pangendum pro eo foedus adjecit, hujusque ad societatem Emericus quoque de Perén, et Joannes de Zápolya, et Dux Laurentius de Ujlak ac alii multi se aggregarunt. His attamen Uladislaus tam parum confidebat, ut Caesarem de illo Regni

decreto quamprimum edocendum, et, quod ad addendam rebus suis firmitatem, servandamque pacti de 7. Novembris 1491 religionem cepit consilium, iis omnibus insciis, inprudentibusque, sola Joannis Pruiszii opera exequendum ratus sit [1]). Promissum autem et conventum inter Uladislaum et Maximilianum est, ut Anna Regis filia Ferdinando hujus nepoti, aut hac decedente altera filia ex Regina, quae uterum gerebat, forte nascitura desponderetur; si autem illa filium pareret, huic Maria Ferdinandi soror in manus conveniret; Maximilianus autem, si Regem praemori contingat, filiae, et quam Conjux editura esset, prolis alterius curam et tutelam susciperet [2]). His in solennes literas missis; Caesar exercitum suum Hungariae admovit finibus. Quo non se, verum Decreti Pestiensis auctores peti, quum gnarum Vladislao esset, non sua, sed Ordinum circa initium mensis Junii 1506 Albae Regiae congregatorum fecit voluntate, ut Maximilianum per Hungariam, Bohemiam, Moraviam hostem reipublicae declararet. Quo per eum ad Caesarem delato, accepit ille quidem coactionis excusationem; cum tamen simul de Stephano quoque Hederváry per Comitia illa delecto Capitaneo belli, eidem innotuisset, literis de 11. Junii 1506 hortatus est Regem, ut jus successionis suae illaesum conservare, defendere, et ut per alios etiam conservetur, uti par est, curare velit [3]). Sic factum, ut et Rex, et ejus regnique Consiliarii septem et viginti [4]) apud eum Albae Regiae

---

[1]) Pray Hist. R. P. II. p. 546.

[2]) Kollár in Indiculo Diplomatum Auctario ad Velium num. 25, 26 — 32 subjuncto.

[3]) Summi momenti literas has ex Kaprinaio Kovachichius in Vestig. Comitiorum p. 450 dedit; sed pro die 24. Junii bene Prayus l. c. pag. 544 ad a) 11. Junii reposuit. Comitia itaque Albensia, contra quae Caesar queritur, omnino initio mensis hujus celebrabantur.

[4]) Vide sis Literas horum in Auctario Kollári n. XV. „datas in Civitate Alba Regali in festo nativitatis b. Joannis Baptistae (24.

constituti, „quatuor viros ad Caesarem delegarent, secundum informationem iis datam, super rebus et negotiis necessariis conclusuros."

Junii) 1506." Actum itaque agunt, qui has ex generali regni Congregatione, cujus nullum nec in Contextu, nec fine, uti par erat, indicium adest, editas argutantur.

§ 15.

Concordia secuta; cum medio tempore Uladislao filius natus sit.

Inter haec Calendis Julii a. 1506 regina filium, cui Ludovico deinde Parentes nomen dederunt, enixa, felicique eventu hoc facies rerum ita mutata est, ut missi nuper ad Caesarem Oratores munus sibi mandatum sequentibus facile conficerent conditionibus [1]): primo, utraque pars exercitus et gentes armorum quantocius ut revocet; secundo, omnes injuriae hinc illincque per privatos datae, acceptaeque obliterentur; tertio, captivi utrinque sine litro remittantur; quarto, bonae deinceps viciniae utrinque observentur officia; reservat tamen ad caput hoc Maximilianus sibi et haeredibus expresse omnia et singula haereditaria et alia quaecunque jura, quae ad regnum Hungariae et pertinentia hucusque habuit et in praesens habet, quibus hanc concordiam nullatenus vult derogare; quinto, ut concordia praesens semper observetur, et si quae minores differentiae inter subditos amborum Regum deinceps emerserint, more antea observato, missione Oratorum terminentur. Quibus Uladislao relatis, hic „omnes promissiones et obligationes per Oratores suo et regni nomine factas" confirmavit; quin de speciali-

[1]) Tabulas Concordiae hujus Kollár in Auctario illo num. XVI. dedit, quae de Ortu vocabuli Statuum semel, atque iterum diximus egregie confirmantes.

ter reservato per Maximilianum jure successionis ipse item quidquam specialiter adjecisset [2]).

---

[2]) Ibidem num. XVI.

§ 16.

biennio post coronatus

Bimulus Ludovicus erat, quum Pater, auctore Thoma Bakácsio susceptum et jam Comitiis ad festum s. Georgii a. **1507** significatum [1]), dilatumque tantisper coronationis ejus resumsit consilium, secunda universorum Ordinum totius regni ad diem vicesimam post festum divi Georgii a. **1508**, campumque Rákos convocatorum voluntate acceptum, modo solemnibus Rex literis promittat de Decretis, juribus, libertatibusque Ordinum regni per se et filium observandis; nuncupandoque per hunc, dum maturam aetatem attigerit, in ampliorem horum securitatem juramento. Regiam enim auctoritatem, tum demum, dum hoc praestiterit, eidem concessam intelligi; ceterum, cum varii de voluntate Regis Romanorum circumferrentur rumores, essetque ejus de regno hoc voluntas suspecta; voveri per Vladislaum voluerunt literis iis diserte: nec superstite se, nec a fatis suis Ludovicum manibus ejus vel cujuscumque exteri Principis tradendum, verum in regno et in medio Praelatorum ac Baronum et Regnicolarum educandum. Quae postquam Rex quinto decimo die Comitiorum illorum edito Diplomate sanxisset [2]), Co-

---

[1]) Vide Regales ad Civitatem Sopronicnsem a. 1508 festo b. Gregorii Papae datas in Suppl. ad Vest. Comit. T. II. p. 344.

[2]) Protulit hoc Kovachich. in Vest. Comit. p. 455 et seqq. Ejusdem exemplar authenticum exstat etiam in Archivo regni Slavoniae.

ronatio 4. Junii Albae peracta est, Patre, juramentum pro filio nuncupante. Solennem de eo coronando ad populum rogationem Palatinus tulit, initiumque fecit consuetudinis diu postmodum observatae [3]).

---

[3]) De coronatione hac vide Istvánfium l. IV. „Emericus Perényius Palatinus populum vellent, juberentne, Ludovicum Regem eligere et Corona insignire denuo interogavit; quum omnes se velle, jubere exclamassent, tum Cardinalis tenerum caput corona circumdedit."

§ 17.

Inter haec opes aerarii, facilitate Vladislai fontes harum in pignus locandi

Providentia Majorum, de opibus Coronae integre servandis, Rege Vladislao I. constitutum fuit, ut cum lucrum Camerae, proventus marturinales, et quinquagesimales pro sustentatione Curiae Regiae, ac defensione regni essent instituti [1]), et prout hi, ita tricesimales quoque et alii aerarii reditus per neminem Regum neque relaxari perpetue, neque in pignus locari, seu quomodolibet aliter a Corona alienari potuerint, haec omnia manibus regiis resignentur [2]). Quid de sanctissima lege hac Stephanum Zápolya? quid plerosque alios sensisse existimas sacri aeque ac profani Ordinis viros, qui eligendi Vladislai, et ad eliciendos a Beatrice belli nervos, simulandorum sponsaliorum auctores erant. Cum sagacis mulier ingenii, pari calliditate, nihil praeter pollicitationes dedisset; „non modo de portoriis vectigalibusque, sed Oppidis etiam quibusdam Regiis ad sustinendos sumtus illos oppignorandis [3])" Senatusconsultum condiderunt,

---

[1]) Art. 3. 1444.
[2]) Art. 4. 1444.
[3]) Bonf. Dec. V. l. 2. initio.

hocque ita in rem suam usi sunt, ut opimissima vectigalium illorum pars, tricesimae, indicio art. **27. 1492** ad suas pervenirent manus, indulgentia legis hujus, usque dum reluerentur, apud eos relictae.

§ 18.

suaque in exigendis accepti, erogatique rationibus ignavia

Illud plane invitus, sed porro verbis Bonfinii, quem ad hanc Decadum suarum partem nemo satis laudaverit, refero: principes eos utriusque reipublicae viros, suam quemque Imperii partem ad privatas rationes, commodaque traduxisse. In his Lucas erat Pontifex Csanadiensis, qui „cum Quaestoris (quem Thesaurarium vocant) munus parum integra fide per biennium obiisset, Magistratu hoc anno **1493** abire debuit [1]).“ Ejusdem contagium vitii prosperam Sigismundi Episcopi Quinqueeclesiensis, qui jam Ernust, jam Hampo [2]) scribitur, famam bello maxime Austriaco probatam [3]) perdidit. Non multo enim post, quam in fungenda provincia hac Lucae successisset, in suspicionem peculatus venit. Neque eo magis Rex, licet articulo **34. 1495** monitus, ut quolibet anno ab omnibus Officialibus suis rationes exigat, animum ad has muneris sui partes applicuit. Comitiis itaque anno **1497** [4]) sub-

---

[1]) Bonfin. Decad. V. l. 3. edit. Poson. de 1744 p. 558.

[2]) Tuberoni o. c. l. IV. § 9 Chanzares „qui praeter maximas Praesulatus sui opes, adeo pecunia abundaverit, ut justum exercitum suo sumtu alere potuerit“ cet.

[3]) Bello hoc Antistes Veszprimiensis, promisso sibi Pontificatu Viennensi, urbem eam Maximiliano tradidit. Bonfin. Decad. V. l. 1. p. 538, 539. Pray Hist. Reg. P. II. pag. 502. Sigismundus, ne promisso quidem sibi Episcopatu Salzburgensi et multis aliis Civitatibus adduci se ad mutuandas pecunias passus est.

[4]) Belius Notit. Hung. novae T. III. p. 235. Istvánfius Hist. l. III. ad a. 1497.

sidium unius floreni cum postularet, Ordinis equestris viri questi sunt acerbissime: cum ita per vetera Regni Decreta sanctum, ac per Vladislaum etiam dum coronaretur, sacramenti religione adjecta, promissum esset [5]), ut a quinque domibus quotannis aureus nummus exigeretur [6]); Regem tamen singulos nummos aureos per singulas domos, annui tributi (lucri Camerae) nomine irrogasse; et bis in anno exegisse; intra annos sex bis decies octies centena millia aureum nummum depensa; in quos autem Reipublicae usus collata sint, in obscuro esse. Ad quae cum Rex: sexaginta tantum nummum millia se accepisse respondisset, Sigismundus, qua Thesaurarius, habita in eum, decreto Comitiorum, per Varadiensem et Nitriensem Episcopum, Losoncziumque Magistrum Curiae e Proceribus, ex plebe (ita Bonfinius) Franciscum Bornemiszsza, viros integerrimos quaestione, et ipse, et collega muneris, Dombayus, repetundarum damnati sunt [7]).

---

[5]) Ulad. Decr. I. art. 26.

[6]) Ita sane, et quidem teste etiam Mathia Corvino, qui in literis suis supra de tributo Fisci indicatis „consimiliter, ait, uti prius super singulis quinque portis non plus, nisi unus florenus tantum, semel in anno ubique exigatur."

[7]) Bonfin. l. c. p. 575. Tubero l. IV. § 9.

§ 19.

prope erat, ut funditus perirent.

Nihil tamen neque justae severitatis hujus exemplo ad praevertendum deinceps peculatum; neque legibus, quae de redimendis Coronae juribus plures rogatae sunt, ad haec redintegranda profectum; itaque aerarium intra breve spatium huc redactum est, ut non tantum nihil poene jam esset, quod ei magnopere adimeretur, sed Rex ipse, quo sustentare angustias suas posset, missitare ad Comitatus oratores, et per hos flagitare subsidium soleret.

§ 20.

Lex de subsidiis, nisi maximo Comitiatu, non postulandis a. 1504 condita;

Supremae necessitatis consilium hoc non eum, quem auctores sibi desponderant, fructum tulit, quod, quae voluntatum inter Comitatus erat varietas, hi, qui Oratoribus minime dicto audientes essent, se legum vindices, libertatisque custodes ferrent, aliosque tamquam hujus proditores criminarentur. Atque ex horum deinde sententia lex de subsidiis, nisi maximo comitiatu per Regem non postulandis condita est, quae etiamnum observatur [1]).

---

[1]) Art. 1. 1504. Verba hujus „Extunc Universitas Nobilium hujusmodi Comitatus, universaliter in poena fidefragii, seu perjurii, amissioneque honoris et humanitatis convicta et condemnata et a consortio ceterorum Nobilium Regni relegata et segregata habeatur eo facto" ex iis, quae l. II. § 33 de vetustissimis Hungarorum in delinquentes sanctionibus diximus, satis, opinor, intelliguntur. Quod si novum desideras testem; eruditissimum adi Vernherum Regium olim Consiliarium et apud Sáros Praefectum, qui in libello de admirandis Hungariae aquis, celeberrimi Herbersteinii gratia scripto, veteris Romanorum aliarumque gentium, sceleratos lare suo excludendi moris, hoc lubentius se meminisse testatur, „quod continet exemplum ritus vetustissimi, accepti a patribus, quo rei atrocium criminum a consuetudine omnium et colloquio arcebantur." Herberstein Rer. Moscov. Comment. Basileae 1571.

§ 21.

altera a. 1514: de alienatis proventibus Regiis;

Anno 1500, ad commovendum Turcis bellum, in Comitiis a. sequentis 1501 decretum re ipsa [1]), non tamen

---

[1]) De Comitiis a. 1501 ad Civitatem Pestiensem concitis indicium literae faciunt productae per Ign. C. de Batthyán LL. Eccles.

etiam gestum; anno 1508 ad succurrendum necessitatibus confiniorum de subsidio pecuniario actum. Super ordina-

---

T. I. p. 557 et inde ad Vest. Com. p. 439 transcriptae. Res in his gestas Opella perhibet coaeva et Panczerio in suis „Annalen der ältern deutschen Literatur" n. 531, p. 259 laudata, cui titulus: Die Ordnung zu Ofen Wider den Therken gemacht durch unsern allerheiligsten Vater den Pabst, seine Kardinal, Legaten vn Beschöfen cet. Auch der Künig von Ungern, der Künig von Poland, der Künig von Frankreich, der Künig von Hispanien etc. und die Wenediger. Geschehen am Pfinztag Servatii Anno Domini Tausend fünfhundert und ein. Liquet ex hac: die 12. Maii 1501 inter fragores tormentorum campanarumque sonitus, nomine Pontificis Legatum ejus (Rheginum), Cardinalem item Petrum (Rhodi Magistrum assiduo in Turcas bello exercitatum Katona H. C. T. 18. p. 271) pro Cardinalibus, Galliarum item et Hispaniarum Regibus; Oratorem item Regis Poloniae; Venetos; Thomam porro Cardinalem et Archiepiscopum Strigoniensem; Petrum C. de Bazinio — Vajvodam Transylvaniae, Petrum C. regni Palatinum; Joannem Corvinum; omnes Episcopos; omnes Dominos; omnes Nobiles ex omnibus Comitatibus et toto regno Hungariae de bello in Turcas suscitando opeque nuncupasse, quam Pontifex cum XL mill. flor. Rex Hispaniae cum LX mill. Veneti cum C millibus, praeter maritimam classem, annue ferendam pacti sunt. Haec die Jovis; die Veneris post diem Servatii de modo expeditionis ita inter Legatum Pontificis, Regemque, omnes item Episcopos, Dominos, Nobilesque omnium Comitatuum convenisse, ut pars exercitus Joanni Corvino per Croatiam contra Turcas ducturo committatur. Reliquis gentibus regni Hungariae Drágfy Verdok (loco: de Belthök) et Josa praeficiantur, ad Senderoviam Castra metaturi. Huc Petrus quoque C. de Bazinio cum Transylvanis concedat, eique Moldaviae etiam, ac magnae, parvaeque Valachiae Vajvodae semet adjungant. Episcopus et Praelatus quisque, singuli item Domini, qui Comitatus (banderia) habent, populis suis praeficere quidem tribunos possint; his tamen Duces nominati paullo ante praesint. Perhibet denique Opella haec: ex parte Bohemiae, Moraviae, Silesiae XI mille equos, ex parte Regis termillenos oblatos, constitutum denique esse, ut his Vessericz et Joannes Hebicz intenderent.

riis vero aerarii reditibus a. 1514 constitutum est: omnes ut alienati proventus regii illico remittantur; quod ultra justam investitae summae usuram perceptum, in capitalem imputetur; pro reliqua parte dissolvenda medietas in pignus dati proventus assignetur; Rexque interea, dum aes alienum repraesentatum fuerit, dimidium proventus ejusmodi percipiat; Joanni tamen Zápolya Vajvodae Transylvano pro servitiis Regi, Regnoque impensis [2]) de omni, quam Regiis reditibus hujusmodi infusam haberet, pecunia satisfiat: hunc itaque in finem ex tributo, quod in stipendia militis conferri soleret, a singulis portis denarii decem ei cedant [3]).

---

[2]) Hic favorem popularem haereditate quodammodo a patre accepit. Cujus rei plura sunt exstantissima indicia, atque horum non postremum, quod licet anno 1507 aetatis suae vicesimum egerit, nec eximio aliquo militari facinore adhuc inclaruerit; tamen art. 1. 1507 teste, officio supremi et generalis regni Capitanei simul cum Palatino Emerico de Perén functus est.

[3]) Art. 1. 1514.

§ 22.

tertia: qua Bona Coronae inalienabilia declarari et recenseri placuit.

Factum hoc est art. 2 et 3 Decreti de anno 1514 addita sanctione, ut si quis ex his deinceps quidpiam per Regem sine Consensu Consilii ejus (de quo infra) pro se inscribi fecerit, et pecuniam exhibitam amittat, et tanta praeterea pecunia mulctetur, quantam aestimatione facta bonum ipsum valuerit. Sunt vero bona hujus generis: octo in primis Civitates liberae: Buda, Pest, Cassovia, Posonium, Tyrnavia, Bartfa, Eperjes, Sopronium; praeterea: vetus Buda, Strigonium, Alba Regalis, Leutsovia, Szakolcza, Cibinium et Zegedinum. Item Cumani et Philistaei omnes; nec non Visegradum cum insulis Danubii

prope sitis; insuper Cremniczium, Bistriczium, Zolium et ceterae montanae Civitates. Rivilus item Dominarum et castrum Huszth cum 5 Civitatibus et fodinis salium; omnes praeterea tricesimae Regnorum Hungariae, Slavoniae, ac omnes in iis Camerae salium; nec non castra Munkács, Diós-Győr; item in Transylvania Saxones Regii; omnes fodinae et Camerae salium et loca earundem fodinarum, cum Civitate Kolosváriensi; omnes vigesimae; centesimae [1]) et quinquagesimae in partibus Transylvanis; castra, denique Görgense, Therch et Déva, quae ibidem sita sunt.

---

[1]) Vitium in voce hac latere C. Ignatius de Batthyán doctissimus Transylvanorum Pontifex LL. EE. T. I. p. 11 pridem advertit, et ejus loco Cementum reposuit.

§ 23.

Leges Uladislao Rege conditae priscas Praelatorum Hungariae laudes

„Omnia vulnus: imus, imus praecipites" ait cum veteri Poëta, in quadam Epistola sua [1]) Petrus de Várda Archiepiscopus Colocensis, quem solvisse Joannes Corvinus ergastulo videtur, ut unus ex paucis esset, qui priscam Antistitum Hungariae in Patriam, quae eos genuerit, et Religionem, quae eduxerit, auctoraveritque sibi pietatis laudem sustineret [2]); nam ceterorum plerique, in

---

[1]) Inter ceteras per Wagnerum editas CXXII de a. 1491.

[2]) Vide literas Ulad. II. ibidem l. II. praesertim III. Nos lumen hoc Hierarchiae hungaricae jam Lib. III. § 161. Lib. XIV. § 28. 37 laudavimus. Vere aedepol, ut ex ejus ad num. XXIV. XL. XCIX. literis cognosces; nam ex Praelatis Hungariae unum eum fuisse, qui illis consulentibus, initorum per Regem sponsaliorum fidem, verbique Regii sanctimoniam servandam contenderet, ex Istvánffyo (l. II. p. 28) sic correcto intellexeris.

communi ea temporum calamitate et, quia Rex ignavus in conferendis beneficiis, appendendorum meritorum refugit negotium [3]), iis fuerunt moribus, ut non Regi, non populo, non Clero inferiori, non denique posteris probari curarent. Quod ne a solo Tuberone Abbate accepisse me existimes, viro illo quidem in Ordinem suum aspero, sed cui cum Petro de Várda in summa Epistolae hujus apud Wagnerum XCIX. plane convenit; ab his ad Regium te itidem testem voco. Uladislaus est, ex cujus Praefatione Decreti de a. 1498 patet, non plane nullam per eos moram fuisse, quin malis quibusdam ocius remedium poneretur [4]) jam a. 1492 flagitatum [5]). Quae si recenseam, nihil ecquidem facturus sim aliud, quam, ut ex illorum praesentiumque Hierarchiae hungaricae temporum comparatione intelligas clarius, bona nostra quo praestent; hoc tamen supersedeo. Ut enim ego non dicam, tute, et ex

---

[3]) Herberstein o. c. p. 146.

[4]) Ita haec § 5. ,,Quamvis nos unicuique regnicolarum tam Magnatum, quam inferiorum, libertates eorum ipsis a Sereniss. Andr. II. Rege, concessas, per Serenissimos Ludov. et Mathiam Reges confirmatas, et in compluribus articulis diminutas ad utilitatem eorum reformare, observare et observari facere promisimus; forent tamen plerique hujusmodi salubri nostro proposito et desiderio eorum se opponentes et privatum potius, quam commune bonum sectantes, per quorum impedimenta nunquam hactenus votum eorum consequi potuissent.“ § 6. Potissimum vero — cum nos — Congregationem generalem — in anno proxime transacto (a. 1497 pro festo b. Martini) indixissemus, inter delecta grana frumenti zizaniam imponendo omnia subvertissent, et sic ipsi Barones et regnicolae nostri nihil boni una nobiscum concludentes, cum jactura rerum suarum — ad propria remeare coacti fuissent.

[5]) Conclusionis Decr. I. de a. 1492 ,,Item praeter praedictos et alios plures articulos tam ratione decimarum, quam eclesiasticorum beneficiorum, ac collationis Comitatuum etc. praesentarunt; sed quia super his perfectam deliberationem ad praesens facere nequiverunt“ etc.

diligentissimo Bonfinio [6]) et ex legibus colligas Decreto illo, ad reprimendam bona aquirendi aviditatem Praelatorum [7]); legem amortisationis instaurandam [8]); pecunias christianitatis et messoriales abrogandas [9]); sedes sacras ad priscos jurisdictionis limites retrahendas [10]); moderandas pecunias cathedrales [11]); Plebanos arbitrariis taxationibus non gravandos [12]); beneficia eclesiastica, quorum tituli aliis adscripti, proventus autem per plerosque Praelatos in usus proprios conversi sunt, qui deinceps conferenda [13]); duo denique beneficia, aut dignitates Eclesiasticas per

---

6) Bonf. Dec. V. l. 5. p. 572 „Deinde inter Nobilitatem, quae universum regnum refert, et Patres, Proceresque saeva, ac inprimis memorabilis seditio excitata est, cum de tributis pendendis ageretur. — Nobilitas ad veterem tributorum consuetudinem revocabat; — aut si singularum domorum tributum (Rex vellet) non cum Patribus, sed Nobilitate sentiret; ac vetera regni de vi, de decimis, ac vectigalibus exigendis instituta, vetustate nimia obruta renovaret; Patres esse, qui debita Regi vectigalia interciperent, cum ipsi nihil penderent, et pro Rege a suis quisque populis tributum exigerent" cet. Et de vi quidem art. 8.; de decimis art. 51. 52.; de vectigalibus art. 29. 30. 34. 35. 36. 1498 reapse provisum est.

7) Art. 65. 1498.

8) Art. 55. 1498.

9) Art. 52. 1498; cujus momentum ex collatione cum art. 43. a. 1495 clarius intelligitur.

10) Art. 60. 61. 62. 1498.

11) Art. 53. 1498 alias etiam honor cathedrae, honoris robur; obedientia, quam Eclesiae, postquam sui juris factae sunt, Matri Eclesiae in signum subjectionis solverunt. Integra Eclesia, quae in articulo hoc dicitur, Matrem seu Parochialem; media filialem significat Ignatio Com. de Batthyán LL. EE. T. I. p. 548.

12) Art. 66. 69. 1498.

13) Art. 67. 1498.

neminem Episcoporum tenendas [14]) conditis. Quod ad honores seculares: memoriae proditum est, Optimates auctore Stephano Báthorio, quem opera Thomae Bakácsii a Praefectura Transylvaniae amotum ferunt, in eam legem rogandam jam antea incubuisse, per quam omnis promiscue ordinis Sacerdotes ab administratione reipublicae prohiberentur [15]). Quod impeditum aliquamdiu, his demum Comitiis effectum dederunt, constitutionibus binis. Quarum una demtis, qui privilegio hujusmodi per divos donati Reges essent, Praelatos ceteros a gerendo munere supremorum Comitum [16]) arcet; alia interdicit, ne quis e numero Praelatorum Duumvir coronae custodiendae deligatur [17]), nec scio, an Stephanus Episcopus Nitriensis, ultimus virorum ordinis sacri, vicem personalis praesentiae Regiae in Judiciis functus fuerit; ab anno quidem **1507** sigillum judiciale personae seculari bene meritae, jurisque et literarum peritae conferendum est [18]).

---

[14]) Art. 56. 1498. De Thoma Bakácsio Tubero o. c. l. II. § 2. „Cujus quidem cupiditatem Strigoniensis Pontificatus, cum quinque et viginti aliis sacerdotiis explere nequivit.“ Istvánffy l. 5. „erat enim ex opimis plurimorum Sacerdotiorum proventibus ditissimus.“ Vide sis etiam literas Petri de Várda l. c. XLIII. et CXLII.

[15]) Tubero l. c. l. V. § 2.

[16]) Art. 57. 1498.

[17]) Art. 25. 1498.

[18]) Art. 4. 1507.

§ 24.

consenuisse ostendunt.

Capitulorum Conventuumque homines missi pro testimonio, si falsum committerent, velut perjuri beneficiis suis moveri per art. **10. 1486** jubentur; medio tempore labi eorum nonnullos gravius, fideque sua ad condendas falsas abuti literas oportuit; siquidem art. **14. 1498** poena emortui nominis, stigma infame, in usum, aut terrorem horum resuscitata est.

§ 25.

Consilium Thomae Bakácsii, de proclamanda cruciata contra Turcas expeditione, exitu infelicissimum.

Succisa per Coronationem Ludovici aemulorum regni spe, uti hac parte Thomas Bakácsius de Hungaria bene meritus est, ita dum operam suam universo jam navare orbi christiano festinat, hanc fere ad exitium perpulit. Ab Alexandro VI. PP. Romanae Eclesiae Cardinalis, a Julio Patriarcha Constantinopolitanus creatus, a fatis vero hujus Cardinalium nonnullorum suffragiis jam ad summum, quod concupivisse fertur [1]), Pontificis maximi designatus fastigium, ut hoc eo certius olim potiretur, indicendae adversus Turcas bello intestino tum maxime laborantes, sacrae militiae auctor, facili negotio ab Leone X. impetravit, ut hac inprimis causa ad Hungariae, Bohemiae, Poloniae, Norvegiae et Sveciae regna, nec non Russiam, Borussiam, finitimasque his provincias Apostolicae sedis a latere Legatus renunciaretur. Simul itaque Roma rediit, simul Budae in templo s. Sigismundi, pro concione Pontificis indultum promulgavit et datis ad Franciscum de Várda Episcopum Transylvaniae de 25. Aprilis a. 1514 literis, huic idem faciendum commisit. Verno haec acta tempore sunt, imminentibusque ruris laboribus, quos sibi jam ex arbitrio per Dominos, ex alienis incommodis sua consectantes commoda, imponi pars maxima colonorum querebantur. Brevi itaque frequentissimo Budam, Pestumque numero confluxerunt, quibus Bakácsius Georgium Dozsa, expertum bello Turcico praefecit.

[1]) Istvánffy l. V. ad a. 1513.

§ 26.

Seditionis enim rusticorum;

Agris cultoribus destitutis, quum multi Dominorum colonos suos, quod nulla migrandi facultate expetita,

militiae huic nomen dedissent, praesidio legis, vi etiam adhibita reposcerent, alii ad signa haec fugientes persequerentur, ad pugnas, caedes, eoque post paullo ventum est, ut destinata in Turcas arma contemptis literis, quas Cardinalis ille de his deponendis, **24**. mensis Maii **1514** vulgaverat [1]) in Nobiles converterentur, nullumque atrocissimi sceleris esset genus, quo multitudo illa (**40** millia hominum fuisse perhibentur) longe lateque non saeviret. Hanc deinde Joannes Zápolyanus oppressit, Georgio Dozsa capto, infandoque cumulatissimarum mortium genere sublato. In socios haud multo lenius animadversum. Erant vero in his sacri etiam ordinis homines quidam; Antesignano Laurentio Presbitero, quem Zápolyanus aeque debellavit, sicque, ne eum legis plane suae frustrer laude, rusticanam breviter colluviem exterminavit [2]). Quod dum adscribo, non recordari non possum: exstitisse jam altero Sec. XIII. dimidio Magistrum de Hungaria quemdam [3]), pari ferocia, et simili plebis studio, odioque potentiorum instinctum; sed hunc se patria procul, in Picardiam amovisse; domi nimirum, in prisca generosae Majorum simplicitatis indole nihil offendit, quo incendere facem seditionis et in tanta libertinorum utriusque generis multitudine, quemquam adversum Dominos, ut vulgo Scriptorum videntur, rudes, impellere potuisset.

---

[1]) In Arch. Leleszi.

[2]) Art. 1. 1514 § 3.

[3]) Zimmermann et ex hoc Lexic. Rotteckii et aliorum.

§ 27.

haec vero ferendae in eos teterrimae legis ansa fuit.

Leges postea in Colonos nullo sontium, insontiumque discrimine conditae sunt, ex quibus hi, ut si perduelles fuissent omnes, diserte jam rerum duntaxat numero habebantur, a reliquo politico regni corpore sic penitus

rescissi, ut omni muneris cujuscunque aditu interdictis, spes quoque meliorum peremta videretur [1]).

[1]) Art. 14. 24. 70. 1514. Ex nota infidelitatis Nobilium, qui his adhaeserunt, factas donationes vide sis Verbőczy emlék. II. p. 166 et 169.

§ 28.

Ordine, sine quo resp. bene gubernari nequit, ab omnibus et rebus et officiis sublato; de modo quoque Comitiorum

Quod Vladislaus in Prologo ultimi Decreti sui habet: Ordinem, sine quo nulla unquam respublica bene gubernata esse legitur, ab omnibus et rebus et officiis sublatum esse, et per arreptam hoc pacto licentiam omnia cum maxima totius regni oppressione, praepostere, et quasi confuso quodam turbine geri [1]); etiam de Comitiis eo Rege habitis intelligitur.

[1]) Pervulgatissima haec ejus fuisse verba, nec fortuito evenisse credo, ut eruditissimus Herbersteinius l. c. aeque vocibus „omni bono ordine sublato, atque everso" uteretur.

§ 29.

celebrandorum,

Indicebantur haec annis singulis; imo vero bina saepe ternaque eodem anno, sed quorum alia, speciatim a. **1491**, **1494**, **1497** rebus infectis deserta, alia raptim, cunctanter alia, sed pari calliditate transacta [1]), plurima tam levi gesta brachio sunt, ut de maxima parte legum, quae ex his prodiverunt, verum sit illud Terentii dicere:

Nolo, volo; nolo rursum; cedo, cape:
Quod dictum indictum est; quod modo erat ratum, irritum est.

[1]) Bonfin. Dec. V. l. 5. p. 573 refert: Comitiis anni 1497 Proceres data opera traxisse tempus, dum nobiles morae pertaesi dilaberentur, et tum demum redigendis manum legibus admovisse.

Quaedam enim, uti hoc articulus **10. 1514** monet, parum deliberatae, aliae sic deproperatae sunt, ut supplementis; supplementa auctariis egerent, essentque etiam num plures, in quibus explicandis nervos omnes contendere oporteat.

§ 30.

v a r i a e

Sensum art. **25.** a. **1495**, quo **108**-us a. **1492** de modo celebrandorum Comitiorum explicatur, si quid video, Prayus accuratissime dedit. Ne quippe Nobiles mediocris census, qui necessitate suadente viritim, vel alias juxta mandatum Regiae Majestatis ad Comitia per legatos convenirent[1]), sumtibus exhausti ante finem horum discedere cogantur, constitutum fuisse: ut dies Comitiorum uno prius mense Praelatis, Baronibus et Regnicolis per literas significetur; intermedio autem tempore hoc, Rex convocatis ad locum, qui ei, oportunissimus videretur, Praelatis, Baronibus et Consiliariis necessitates suas regnique proponat, hi vero deliberare de iis et si secus fieri non posset, per Magistrum Janitorum, suffragia viritim rogati, figere mentem suam teneantur, ut sic celerius deinde peragi negotia illa cum populo possint[2]). Hac

---

[1]) Et in Comitiis quidem a. 1495 electos per Comitatus adfuisse § 2. Praef. docet; Bonfinius vero Dec. V. lib. 5, apud me p. 512 in alteris a. 1497 Comitiis decem ex singulis Comitatibus; in alteris binos ex iisdem adfuisse.

[2]) Literae, quibus Comitia a. 1505 edicta sunt, Procerum et Consiliariorum Conventus hujusmodi clarissimum exhibent vestigium in verbis: quoniam nos his, s u p e r i o r i b u s d i e b u s, cum universis Praelatis, Baronibus et Dominis Regnique Proceribus constituti — eorundem consilio decrevimus, ut a d p r o x i m u m f e s t u m b. Michaelis — una u n i v e r s a l i s Diaeta — celebretur etc. Primorum conventum hunc Hieronymus Balbo p a r t i c u l a r e m dicit Conventum. Recte illud et ex sententia nostra; rebus enim isthic per

condita lege nihil jam vetabat decerni, ut dehinc non nuncii Comitatuum, sed Nobiles singuli ad Comitia conveniant [3]).

Probulos, Praeconsultatoresque (ita eos Aristot. l. IV. polit. c. 11. vocat) praetractatis, itum ad universalem conventum est.

[3]) Bonf. Decad. V. l. 5. mihi pag. 549 Praelatos et Barones, Proceres generatim in Curia Regis, ceteros ante Curiam; pag. 574 diverso itidem loco, Nobiles enim et qui hos ordine sequuntur, in aedibus d. Joannis consedisse testatur. Cui tamquam aequali temporum horum scriptori major habenda fides est, quam Istvánffyo, qui et Nobiles et Proceres ibi videre sibi videtur. Distinctos horum illorumque Coetus conspicis in electione Vladislai; in examine conditionum pactae cum Maximiliano pacis; decreta contra Episcopum Agriensem peculatus quaestione. Et ordo quidem ac disciplina a discordi Optimatum coetu ad multitudinem hanc se recepisse videntur secundum ea, quae testis in Comitiis Hatvaniensibus a. 1525 praesens, apud Kovachich Suppl. ad Vest. Com. T. III. p. 16 refert.

§ 31.

aevo Vladislai II. fixae

Verum triennio post, hanc item legem ea permutari constitutione placuit „Comitia ut quinque et decem diebus terminentur“ si quis Praelatorum, Baronum et Regnicolarum ad primum diem non veniret, vel Comitiis continuanter adesse nollet, Praelatus et Baro 800, Nobiles alii 400 fl. mulctentur, rigorique legis hujus ii tantum eximantur, qui reipublicae aut officii vel necessariae peregrinationis aut studii literarii causa distinentur, aut naevis physicis ab aditu Comitiorum prohibentur; ex indivisis fratribus unum, per Nobiles unius sessionis decem, unum itidem mitti sufficiat [1]).

[1]) Art. 1. 1498. 1. 1500.

§ 32.

refixaeque leges sunt.

Qui per Regem ad Comitia vocabantur, simul atque itineri se dederunt, et ipsi et homines et res eorum omnes, ex veteri consuetudine regni, in Regis fuerunt tutela, seu ut nos loqui amamus, beneficio salvi conductus gaudebant, cujus violati reus poenam notae infidelitatis dedit. Ex ea, quae legibus his subest causa, ut nempe quisque, nullis aliis interpellatus curis, toto animo consiliis de republica vacare possit, in Curia Regia Sedibusque spiritualibus, et Comitatibus per tempus Comitiorum ab judiciis cessabatur [1]).

---

[1]) Art. 12. 1504.

§ 33.

De Consiliariis delectis per regnum, qui Regi in politicis et judiciariis negotiis

Lege anni 1495 decernitur, ut Praelati tres totidemque Barones et 14 Nobiles Regi in politicis aeque ac judiciariis negotiis operam dent [1]) per ipsum denominandi stipendiisque providendi. Haec quum Rex praestare non posset, triennio post [2]) in eo inter Regem et Regnum convenit, ut Praelati duo duntaxat, Baronesque totidem, e Nobilibus vero sex et decem viri communi Regis et Regni consensu eligerentur, et de quo quis ordine esset, ejus impendio munere hoc fungeretur. Anno 1500 [3])

---

[1]) Art. 8. 1495.

[2]) Art. 2. 1498.

[3]) Art. 10. 1500. Consiliarii hi in verba § 4. art. ejusdem Ordinibus regni coram jurarunt; alii Sacramentum art. 33. Decr. I. Judicibus ad Curiam R. praescriptum in manus Regis vel ab eo deputatorum nuncuparunt.

mansit Nobilium numerus, sed Praelati Baronesque ad quatuor utrinque exaucti, consilium ipsum iis circumscriptum est legibus; medietas, ut alternis vicibus continuanter Budae moretur, officiumque hoc triennio quisque praestet[4]), postmodum novus in Comitiis fiat delectus, priores tamen eligi rursus possint; imo vero iis etiam, qui electi noviter non fuerint, liber ad consilium aditus pateat. Si quem intra triennium obire contingat, huic Rex alium proprio surrogare arbitrio possit. Stipendiorum eadem, quae prius, ratio usque a. **1507** perstitit. Tum enim Praelatis aut Baronibus **700**, Nobilibus **300** floreni in annos singulos admensi, hocque titulo Colonis et Nobilibus quoque unius sessionis tres impositi denarii sunt, annue pendendi, sancitumque, ut stipendium hoc bini de consilio et unus quidem de Baronibus, de Nobilibus alter percipiant erogentque, et in sequentibus Comitiis rationes praestent.

---

[4]) Art. 3. 1507.

§ 34.

operam navarent.

Consiliarii hi ad negotia regni fideliter et secrete pro communi ejus utilitate agenda jurisjurandi religione obstringebantur. Quod pro lege observatur sempiterna; Constitutione alia (art. **7. 1507**) de Dominis aut Regnicolis, qui in Consilio Regis contra libertatem et statuta regni agere attentarent, Comitiatui maximo, ut per hunc in reipublicae hostes hos animadvertatur, denunciandis, facta arguebantur; dicta apud Hungaros quoque impune erant.

§ 35.

De auctoritate Magistratus Comitatuum

Vetustissimum, susceptae enim territorii Hungariae in Comitatus divisioni coaetaneum institutum est, singulis

ut provinciis hujusmodi singuli praeficiantur Rectores, et Moderatores. Comitiis a. 1498 et hoc instauratum [1]), et id plane ex rationibus administrationis publicae constitutum est, ut „unus quisque Comitatus suum proprium Comitem, de Comitatu eodem aliquem ex potioribus habeat“ [2]). Quod ex aliquo tempore obtinuit, ut Comitatibus nonnullis bini praeessent Comites, dissimulatum, ut enim nihil hujusmodi probatum lege, ita neque Vladislao consuetudini huic insistenti, hoc ipsum vitio datum est [3]). Liberi et perpetui Comites [4]) usque adhuc a jurisdictione fori Comitatus immunes, Vice-Comites per solos Supremos Comites delecti sunt. Ab aetate Vladislai utrumque secus se habet: vetitum namque lege a. 1504, ne quem Comites provinciales, nisi de numero verorum Nobilium Comitatus eligant, neque eligere quemquam absque consensu et voluntate Nobilium ipsius Comitatus possint [5]); hujus vero et Judicum Nobilium judicio parere etiam liberi Comites [6]) et Praelati, Barones, Nobiles teneantur omnes [7]). Pari providentiae laude causa pignorum, quibus non ultra summam florenorum centum inhaereret; causae item ex nova bonorum occupatione usque jugera decem, a Judicio Curiae Regiae, Causae dotum et rerum paraphernalium a tribunalibus sacris, ad sedes Comitatuum Judiciarias translatae sunt.

---

[1]) Art. 70. 1498 et hujus ex sententia editae Vladislai literae in Suppl. ad Vest. Com. T. II. p. 296.

[2]) Art. 44. 1498.

[3]) Literae Vlad. num. 1) et aliae l. c. p. 294.

[4]) Art. 19. 1495. „possessionati homines privilegiati, qui liberi Comites appellantur.“

[5]) Art. 2. 1504.

[6]) Art. 21. 1495.

[7]) Art. 15. 1495.

§ 36.

De finibus Comitatuum, nisi erga ferendam idcirco legem, non mutandis.

Quod suo adhuc Reges facere arbitratu consueverunt, ut per Dominum loci cujuspiam exorati, hunc sola nonnunquam commoditatis illius ratione, territorio Comitatus, cui adhuc adscriptus fuit, exemptum Jurisdictioni Comitatus alterius adjicerent, a. 1500 vetitum; ex hoc itaque tempore judicium, an fieri quidquam hujusmodi ex ratione utilitatis publicae expediat? Comitiis servatum est.

§ 37.

Leges de administratione justitiae.

Plane ex sententia Cornelii Taciti, apud nos quoque corruptissima re publica leges plurimae. Quarum tanta illa, vel ad faciendam praecellentis hac aetate Justitiae cultus opinionem instructa copia, quid ad avertendam injuriam contulerit, ex his Bonfinii colligas [1]. „Institutis Octavis, querentibus plebeis, (ita ei vocantur, quiqui in numero Patrum non erant) quod lites immortales a Judicibus redderentur, et quae eductae (ex serie Causarum [2]) juxta aetatem harum confecta) dicerentur, nunquam decernerentur, Rex edicto proposito cavit, ut expedito de eductis Causis judicio statueretur, gravem, quae imminebat, oportuno consilio seditionem coercuit.“ Quid deinceps? Hi, qui plus viribus ac potentia, quam legibus ac justitia fiderent, tribunal Judicum magno asseclarum agmine, quandoque agressi, quod ratione, et legibus nequirent, clamore et multitudine obtinere contendebant [3]).

---

1) Decr. V. l. 5. p. 574.

2) Confer art. 5. 1498. 2. 3. 4. 5. 1500.

3) Verba Vladislai opus tripartitum Verbőczii approbantis.

§ 38.

Opus tripartitum Juris consuetudinarii per Stephanum Verbőczium jussu Vladislai apparatum.

Neque vero hoc solum, de quo diximus, Vladislaus Edicto rem judiciariam adjuvit praeclarissime. Concilia insuper, Octavis (Judiciorum hoc apud Majores [1]) nomen) celebrandis, stata vice indixit; causas ad se delatas [2]) pro earum varietate, alias e vestigio definivit, alias in solenni Curia cognovit, majoris momenti si fuerant, ad maximum Comitiatum remisit; nec enim, ut a reliquarum reipublicae partium curatione, sic ab officio quoque Judicis supremi penitus vacavit. Ipse in justitia administranda nihil se praetermisisse testatur, quod a justo et diligentissimo Principe praestari debuerit [3]). Vere hoc, si ad Opus tripartitum Juris consuetudinarii Hungariae animum advertas, quod jussu ejus Stephanus Verbőczius anno 1507 caepit, et intra subsequum septennium ita peregit, ut qui antea legum fuerat

globus et sine imagine moles [4])

in certam seriem, ordinem, formulam, faciemque justam, ejus maxime judicio et labore et ingenio rediret; sicque lege Comitiorum de anno 1518 scriptorum regni jurium et honorem adipisceretur, et auctoritatem [5]).

---

[1]) Octavae magnae ad festum s. Georgii et Michaelis; breves: Epiphaniarum Domini et festi b. Jacobi art. 2. 1498.

[2]) Linguae hungaricae ignarus cum esset, Interprete usus. Per hunc cum Laurentii Ujlakii matre p. 568; cum Nobilibus in aede d. Joannis congregatis p. 574 apud Bonfinium disserit.

[3]) Verba propria, quibus Opus tripartitum aprobat.

[4]) Ovid. Fast. l. I. v. 11.

[5]) Comitiorum Bacsiensium de a. 1518. art. 41.

§ 39.

Leges de re militari

Leges Vladislai II. de militia non unis natae Comitiis, sed praeclara Ordinis equestris opera, constantiaque

adjectis ad suplementa suplementis, ad eum perfectionis adductae gradum sunt, ad quem propositiones Sigismundi eluctari nequiverunt; prorsus ut ad hoc inclinantis rei publicae tempus dilata, et quodammodo seposita haec esse videatur maxima virtutis Nobilium gloria, quod praeter Insurrectionis generalis munus, se ad pendendas quoque, tempore pacis, pecunias exercituales obstrinxerunt. Quam quidem ego legem, aliam item hanc dum mecum considero, qua pro laudatissima mihi mentis suae sobrietate, perpetuoque auctoritatem Regiam integre servandi studio, imposita huic in donationibus faciendis vincula abruperunt [1]); nunc demum mihi perspicere videor, quam apte Herodotus: [2]) „si quis universis hominibus praebeat facultatem optimas ex omnibus leges eligendi; profecto cunctas singuli rimati, suas eligerent. Ita existimant quique longe pulcherrimas esse suas leges“ [3]). Sed in his singularibus, planeque domesticis et nativis Historiae Status Jurisque publici Hungariae aevi medii Amoenitatibus, quae priscae vim Thucididis Sententiae apud posteros saltim militum d. Protoregis nondum exspirasse ostendunt, pro merito celebrandis alter vires ingenii periclitetur sui; ego sola probi virtute Indicis [4]) me involvo, et de legibus in rem militarem per eos conditis, ita si tibi videtur, censeo, existimes:

[1]) Art. 26. 1498.

[2]) Hist. l. III., quem Thaliam inscripsit, cap. 38.

[3]) Quod enim sequitur „Non igitur credibile est, alium virum, quam dementem, talia ludibrio habere“ ad obtrectatores Majorum nostrorum pertinet.

[4]) Supra l. I. § 27. l. XII. § 42.

§ 40.

a) de Banderio regali.

Banderium Regis equites mille numerabat [1]). Ejus item aere et Vajvodae Transylvaniae, et Comiti Siculorum,

[1]) Art. 21. 1498.

Bano item Croatiae et Comiti Temesiensi sua singulis banderia; Regis denique fuit, Castra finitima conservare, necessariisque instruere belli apparatibus.

§ 41.

b) De Banderiis Praelatorum.

Ex praescripto legum harum [1]) Archiepiscopi, Episcopi, Capitula, Praepositi, Abbates et Cartusiensis de Lövöld, nec non Prior Auranae, ratione proventuum decimalium, numerique colonorum suorum, et Archiepiscopus quidem Strigoniensis et Episcopus Agriensis Banderia duo; sensu itaque art. **20. 1292** equites **800** [2]); Archiepiscopus Colocensis, Transylvanus, Episcopus Varadiensis, Quinqueeclesiensis, Zagrabiensis, Prior Auranae unum; Jaurinensis, Veszpremiensis, Vaciensis Episcopus, item Abbas Pécsvaradiensis et Varadini Petri, Abbas s. Martini, Fratres Cartusienses, Capitula: Strigoniense, Agriense, Quinqueeclesiense, et Transylvaniense medium Banderium; Episcopus Csanadiensis, Praepositus Albensis major cum Capitulo, item Abbas Szexardiensis equites **100**; Episcopus Nitriensis et Syrmiensis, Abbas de Zobor, Capitulum Bacsiense, Praepositus Tituliensis equites **50**, constanter tenere et conservare, ratione bonorum Eclesiasticorum, nam qui praeter haec jura quoque secularia officio huic ab antiquo subjecta tenerent, hoc quoque praestare debebant [3]).

---

[1]) Art. 20. 1498.

[2]) Recollige, quae de legibus his L. III. § 20 subjecimus.

[3]) Ita lex sane quam liberalis. Ex hac igitur Petrus de Várda Pontifex Colocensis 400 solum equites habere debuerat; habuit autem pro incomparabili suo in Patriam amore tantos, ut licet bona Eclesiae suae per aemulos plurimum accisa essent, contra Albertum quidem 200 galeatos, 100 levis armaturae milites, adversus Maximilianum vero equites circiter 1000 offerret; praeter hos autem, Voinikiones (milites) „gravissimis expensis in bonis suis ad defen-

sionem regni et Eclesiae suae conservaret, En Praelatum Hungarum: quem „se pro viribus, et supra vires ad omnia regni et christianitatis exponere obsequia“ Vladislaus testatur apud Katonaium meum in Hist. Metrop. Eclesiae Colocensis.

§ 42.

c) De Ducum, Comitum Banderiis

Legibus aliis [1]) recensentur Duces Comitesque perpetui, et liberi, ac Dynastae potiores, qui pro amplitudine bonorum obvenientem, secundum numerum Jobbagionum suorum, militem habebant.

---

[1]) Art. 22. 1498. Confer quae hanc in rem Tubero Abbas in Comment. de temp. suis lib. IV. § 9 et 10 adnotavit.

§ 43.

et horum apparatu.

Banderium Praelatorum et Baronum sensu art. 20. in media parte gravis, in media levis armaturae erat. A condito tamen art. 16. 1498 alteram etiam partem hanc gravis armaturae constare equitibus oportuit.

§ 44.

De gentibus Comitatuum.

Pars Cleri non banderiata, secundum mensuram proventuum suorum decimalium, numerique colonorum, et qui decimas non haberent, instar aliorum Regnicolarum Banderia non habentium, de singulis triginta sex portis, equitem unum armatum; in Comitatibus tamen Partium inferiorum: Posega, Valko, Syrmiensi, Bács, Csongrád, Csanád, Zaránd, Torontál, Árad, Temesvár et Békes Hosti magis vicinis, portae quatuor et viginti equitem dabant, qui scutum seu clypeum, lanceam, loricam et cassidem haberet. Nobiles unius sessionis, nullo partium regni

discrimine, a triginta sex portis armatum perinde equitem ad gentes Comitatus sistebant [1]).

[1]) Art. 15. 16. 1498.

§ 45.

De pecuniis exercitualibus.

Gentes has lex [1]) usque festum b. Martini a. 1498 congregari, et deinceps semper paratas teneri jussit adjecitque providentissime: eas sine speciali consensu et voluntate Regis levari non posse. Stipendium harum non novo, quod eruditissimus Skerleczius putabat, sed, uti jam Libro III. § 172. vidimus, nomine antiquissimo pecunias exercituales dicere placuit [2]), quas Clerus non banderiatus, Nobilesque possessionati, et unius sessionis qui erant, pro sua quisque portione, dependebant [3]).

[1]) Art. 18. 1498.

[2]) Mart. Georg. Kovachichius primum earum vestigium in Math. D. IV. art. 7. § 2. se reperisse Supl. ad Vest. Comit. T. II. p. 402 putat; male: articulus enim hic de generalibus contra fures, aliosque malefactores judiciis et judiciorum horum sumtibus agit.

[3]) Art. 21. 1500 § 1. pecuniae ad exercituandum; art. 1. 1514 §. 4. pecuniae exercituales, seu ad rationem conservationis gentium dicuntur. Has a lucro Camerae penitus diversas fuisse et per se patet, et ex literis Vladislai altero post conditum art. 21. 1500 anno ad Ordines Slavoniae datis citatisque a Skerleczio clarissimum est.

§ 46.

De exceptione a legibus his facta.

Undecim Regis Aulici art. 21. 1500 indicati, cum pro habitu facultatum suarum concessum Ducibus Comitibusque art. 22. 1298 proprii Banderii honorem obtinere non possent, id lege hac impetrarunt, ut quandocunque

bona et possessiones ceterorum Regnicolarum dicabuntur, horum etiam opes dicentur quidem, sed pecuniae exactae, iis reddantur et si Rex ipse exercitum ducat, militem hi suum non Comitatus, sed Regis ipsius submittere vexillo possint [1]); hic tamen legis favor nec transire ad haeredes queat, nec ipsis, si servitio Regio renunciaverint, suffragari.

---

[1]) Conf. etiam art. 1. 1518 Comit. Bacsiensium et Literas Vladislai Francisco de Batthyán a. 1513, alias item Ludovici de a. 1517 Joanni de Várda collatas in Tudom. Gyűjtemény 1834 v. I.

§ 47.

Quae omnia praeclaram Ordinis equestris

Ordinem Banderia et stipendiarios educendi veterem art. 24. 1504 restituit. Ex mente hujus si stipendiarii Regis ad defensionem non sufficerent, viri eclesiastici gentes suas, quo opus esset, mittere debebant; si neque hi pares hosti essent, Baronum banderia succurrere; Comitatuum deinde adesse gentes, ac tandem generalem proclamari exercitum regni oportuit. Huc legem adscribere parabam dignam moribus melioribus, metas nempe nec officialibus, nec stipendiariis, seu regalibus seu Praelatorum et Baronum, seu ceterorum Regnicolarum, quoties necesse pro defensione regni esset, ullas, quas egredi non debeant, praefiniri. Si tamen praeter stipendiatos Universitatem insuper Regnicolarum insurgere oporteret; hanc ultra metas regni procedere non teneri; at legem hanc eadem ferme dies et natam vidit et exstinctam.

§ 48.

industriam probant.

Nobiles tenui re qui fuerant, descriptam legibus his obligationem pro ea fidei in Regem, amoris in Patriam

constantia, qua „se non modo unam in anno, sed duas, etiam aut tres, si Rex, adhibito malis remedio, jussisset, soluturos dicas“ significarunt [1]), explevisse Uladislaus iterum, iterumque testatur [2]). Dominos non ille solum, sed leges eodem constanter tenore perlatae, non pro numero colonorum suorum banderia tenere; bona ab antiquo banderiata venum a possessoribus dari; per emtores autem adnexae his obligationi haud satisfieri queruntur [3]). Quod non est, cur persequar longius; praesertim cum haud de nihilo verear, ne non desint, qui hos veri eruendi conatus nimios putent. Nihil igitur neque de luxu, in quo uno ostentando, notatam alias inter sacri profanique ordinis summates viros discordiam concordem, apud Bonfinium [4]), Herbersteinium [5]) synchronosque scriptores alios vides, neque de perpetuis, inter quae habitata per hos Metropolis ad interitum properavit, bacchanalibus adferam; sed quod maxime consentaneum est, initium finemque Vladislai temporum, supremis ejus complectar verbis: „ordinem, sine quo nulla unquam Respublica bene gubernata esse legitur, ab omnibus et rebus et officiis sublatum esse.“

---

[1]) Bonfin. Dec. V. l. 5. p. 574.

[2]) Scimus autem, ait is (in lit. de a. 1506 apud Pray hist. Reg. Hung. P. II. p. 575) quod isti tenuiores et inferiores Nobiles non sunt culpabiles, quia certum est, quod ipsi de bonis suis pecunias exercituales solverint.

[3]) Atque huc id etiam spectat, quod celeberrimus Batthyánius LL. EE. T. I. p. 598 ad art. 15. adfert: Patronos Eclesiarum non banderiatarum milites, quos hae ad gentes Comitatus statuere debebant, his subtractos suis adnumerasse gentibus. De quo art. 23. 1526 iis acerbissime exprobrat.

[4]) Bonfin. Dec. V. l. 4. p. 561 de Comitatu Thomae Bakácsii, p. 562 de amictu Stephani Zápolya.

[5]) „Primores regni, ac praecipue Praelati luxu poene incredibili diffluebant, et certabant quasi aemulatione quadam tum inter se, tum cum Baronibus, ut alii alios profusione et splendore vincerent.“ Ibid. p. 146. Vide sis et Istvánffyum l. 8. p. 76.

XXXVI. REX LUDOVICUS II.

ab anno 1516 — 1526.

§ 49.

Hic novennis erat, cum Regius in eum Principatus devolveretur.

Puerum Regem calamitatem populi maximam esse jam olim apud Hungaros in consuetudinem proverbii venit. Fidem hujus, ut alia deessent omnia, Regius satis Principatus, qui in Ludovicum novennem devolutus est, additoque hoc velut cumulo aucta veteris discordiae ferocia, clades apud Mohácsium non hostis virtute, sed intestinis odiis allata, cohors denique malorum ostendunt, per quae nihil propius factum est, quam ut ipsis adeo Nobilium moribus, addito ad exempla largitionis quaestu labefactis, res horum adhuc sustentatae inopia, aliorum non tam amitterentur divitiis, quam perderentur.

§ 50.

Tutelam itaque ejus, voluntate Patris, Maximilianus Caesar et Sigismundus Poloniae Rex

Minorennis tutelam filii Uladislaus Pontifici Maximo, Caesari praeterea et Sigismundo fratri commisit suo. Sollicitudinem hoc animis Ordinum Hungariae haud modicam importavit; quoniam ultima haec Uladislai voluntas, fidei Diplomatis repugnabat, per eum a. 1505 editi, quo solemnibus verbis spopondit, admissurum se non esse, ut educatio filii, superstite se, aut a fatis suis, Principi cuiquam forensi deferatur [1]).

---

[1]) Vide literas Hieronymi Balbi Supl. ad Vest. Comit. T. II. p. 431 et sequent.

§ 51.

horumque auspiciis Georgius Marchio Brandenburgicus, Joannes Bornemisza et Thomas Bakácsius Cardinalis gerebant,

Non itaque Zápolyio tantum, viam sibi ad summam rerum non obscure affectanti, sed aliis quoque gravissimis viris, qui curam autonomiae regni nondum deposuerant, satius visum est, fieri, quod avi fecissent, et convocatis Ludovici nomine ad diem 24. Aprilis Ordinibus Gubernatorem creari, penes quem, dum Ludovicus adolesceret, regni procuratio esset. Non tamen deerant, qui verentur, ne ad fastigium id Zápolyius elevetur; opera igitur Legatorum Caesaris Regisque Poloniae, Comitiis illis in aliud prorogatis tempus, in distincto Conventu, Georgius Marchio Brandenburgicus, et Joannes Bornemisza delecti, qui, Caesaris Regisque illius nomine, Tutorum partes obirent. Horum illum animo levem fuisse, luxuque et mollitie difluentem, communi scriptorum omnium testimonio certum; alter vir usque adhuc probus, sed ingenio tristi et severo fuit, nullis artibus civilibus, sed quod Vatiniano Zápolyam odio constanter odisset, insignis, et qui ad extremum ipse etiam propria seculo huic fidei peste, redditus aerarii in privatum compendium avertendi cupiditate, semet aufferri passus est [1]). Duumviris his tertius, qui videret, ne ex lascivia morum Marchionis aliquid vitii Regis caperet animus, Tutoris igitur quodammodo Tutor Cardinalis Thomas Bakácsius additus, qui cum antea, tum vero maxime, postquam Comitiis a. 1497 gravissimam sibi conflasset invidiam [2]), sola fere tantum opes opibus accumulandi industria domi; reliqua

---

[1]) Vide sis Commentaria Mich. Császár Verbőczy Istv. emlék. II. Kőtet edita C. 118 et seq.

[2]) Confer Ingressus Decr. III. Ulad. § 6 et quae Bonfinius de Comitiis his solutis adnotavit.

omni mentis, animique facultate, ad consequendos supremos Hierarchiae gradus, hisque emensis, adipiscendum summi Pontificis fastigium, apud Caesarem, Venetos, Principesque exteros, quos ad finem suum praesidio vel adjumento sibi futuros confidebat, constanter abfuisse vulgo ferebatur. Concordiae quidem Civili, cujus studium inter summas Petri de Várda Archiepiscopi Colocensis laudes praecipuo quodam splendore enitet [3], hunc item operam dedisse, nemo prodidit. Ludovicus autem eo Tutore „Eclesiasticos Principes, immemores beneficiorum a Patre suo seque ipso acceptorum, omne Imperium et potestatem Regiam in personatus, facultatemque conferendorum beneficiorum, dignitatumque generaliter omnium, in manus suas, literis, ab infantulo se, inprovise exaratis, accepisse“ maxima querimonia contendit [4]).

---

[3]) Vide literas ejus l. c. n. XXXIX. XL. XLI.

[4]) Batthyánius Pontifex Transylvanus, cujus eximiorum in res Patriae amplissima doctrina sua illustratas ornatasque meritorum, non secus, quam immortalis apud Hungaros nominis Petri Pázmáni, Szechényiorumque Archi-Praesulem memoria tam grata mihi de temporibus his virtuti infestis narranti accidit, Privilegium hoc Ludovici LL. EE. T. I. p. 603 ad b) indicat; querimoniam ex ore Ludovici Regis acceptam, Császárius l. c. c. XII refert.

§ 52.

invisi populo.

Hoc animorum habitu, quae Triumviri hi, seu bene, seu male fecissent, invisa populo, praesertim, quod iis nihil admodum neque ad parsimoniam sumtuum aulae, neque rationes per Praefectos aerarii reddendas, neque ad effectum legum adnitentibus, per hanc eorum in fungendo principali officii sui munere seu ignaviam, seu conniventiam perpetuis plebem taxis premi oportuit. Comitiis itaque Tolnensibus (tertia haec erant anni 1518,

nam prima duo re infecta soluta sunt) Nobiles „duobus regnum omne instrumentis armis nempe regi, legibusque; horum tamen in Hungaria neutrum hoc tempore haberi" questi [1]) subsidio in aere et milite decreto, Administros vectigalium Regiorum acrioribus perstrinxerant verbis, Bachiamque semet ad festum b. Michaelis Archangeli conventuros et ulteriores modos, quibus et aerarii et plebis rationibus subveniatur eo propostituros declararunt candore, ut se Rex, tamquam fideles suos optime rebus suis consuluisse plane intelligat [2]).

---

[1]) Art. 1. Decr. Toln. de a. 1518.

[2]) Verba sunt art. 17. Decreti ejusdem, quae Prayus silentio praeterit.

§ 53.

Comitiis itaque Bachiensibus

Comitiis Bachiensibus, re ipsa, plura perquam salutaria de remittendis bonis et proventibus regalibus; renitentibus brachio regali cogendis [1]); de prohibendis salibus externis; de fodinarum cultoribus in usu privilegiorum conservandis et quae alia sunt optimae notae, sciscebantur. Ex quibus et lege inprimis, qua bona Coronae distincta, reditusque aliorum ad publicas, aliorum ad coquinae Regiae rationes assignati sunt, quae ad Aulam Regiam oeconomiae ratio fuerit, ante oculos est [2]).

---

[1]) Hoc generatim de executionibus quoque Sententiarum Curiae Regiae art. 5. legum Diaetae hujus constituitur, cujus aurea verba „Quod Majestas sua Regia, ex suscepti regiminis officio facere debet" animum Jura Regia invadendi ab Ordinibus regni, qui haec loquuntur, abfuisse cum ratione dubitare nemo potest.

[2]) Art. 15. Diaetae Bacs. a. 1518.

§ 54.

cetera inter

Reliqua Decreti ex Comitiis his editi pars, ad eruendum justum banderiorum numerum, ducendas de pecuniis ad conservationem gentium destinatis rationes, avertendasque utrinque fraudes tendit [1]). Quam ob rem universa bona tam Dominorum, quam nobilium et illa quidem, ut resciatur numerus Jobbagionum, juxta quem Domini gentes conservare tenentur; haec ne colonis Dominorum et Nobilium non banderiatorum justo plus oneris, titulo sumtuum conservationis gentium Comitatus irrogetur, conscribenda; speciatim pro conservatione gentium ad biennium floreni **2**, Regi centum et viginti nummi a singulis repraesentandi portis decernuntur. Nobilibus unius sessionis, quia singuli, dum extrema necessitas urget, capere arma tenerentur, a pendenda ratione conservationis gentium taxa relevatis [2]).

---

[1]) Ita art. 1. § 4.

[2]) Art. 37. Diaetae ejusdem.

§ 55.

Consiliarii ex parte regni denominantur,

Iisdem Comitiis quatuor ex Praelatis praecipuis, Baronesque totidem et sex ac decem ex viris equestris ordinis delecti, qui in consilio Regio et Judiciis adessent, omnibusque Regis Regnique negotiis sollicite intenderent. Hoc in summa; id vero specialiter his in negotiis datum, ut de Majestatis regiae bona et laudabili institutione providerent [1]).

---

[1]) Art. 40. § 3.

§ 56.

conatu, quantum quidem ad rationes aerarii Regii attinet: irrito.

Et hanc quidem mandati sibi officii partem Consiliarii hi, ne cum obtrectatoribus eorum erres, cum insigni providentiae laude executi sunt, dum Regem adolescentem melioribus imbuendum artibus Jacobo Pisoni concrederent, de quo ei praeceptore magis, quam ipso regno Erasmus Roterodamus gratulabatur [1]); quod ad leges ceteras, quibus parsimoniae suberat causa: nihil plane abnuo, Thomam Bakácsium et Tutores Regios enixissime elaborasse: ne leges eae, quibus juri Regio de proventibus aerarii sui libere disponendi derogaretur, in usum abirent [2]); sed vigoris animi candorisque ab iis requiro officium, quo Herbersteinius, sola tantum bonae voluntatis conscientia, in monendo functus est [3]).

---

1) Ederus in Observ. Crit. ad Felmer. p. 260.

2) Vide superius citatas Hieronymi Balbi literas.

3) „Ego quidem certe cum oratorem Principis mei Budae agerem, non dubitavi, quasi aliud agens, serenissimam Hungariae Reginam Mariam admonere, ut futura consideraret, sibique in omnem eventum praesidii aliquid compararet, et seponeret unde sibi et suis, si quid adversi accidet, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse: juvare alios, quam alieno auxilio indigere. Etsi vero bonam in partem pro more regio accepta fuit haec admonitio; tamen Aula mansit, qualis erat; et nihil remissum est a pompa, fastu, insolentia, ac luxu, donec concideret“. l. c. p. 146. 147.

§ 57.

Stephano Báthory Palatino electo discordia Civilis in mutuum hostile odium erupit.

Initium anni 1519 mors Maximiliani Caesaris in Germania, apud Hungaros Emerici de Perény Palatini

obitus et Comitiorum, causa deligendi successoris, properatorum exitus, nobilitavit, plurimis in Stephanum Báthorium suffragiis collatis, Joanni Zápolyano et qui partibus ejus studebant detestatus, horumque ob iras multo vero magis per pravum, qui ad rem eam efficiendam adhibitus [1]) in morem deinceps venit, votorum multitudinis venalis quaestum [2]), Patriae gravis, in qua gliscens hactenus discordia, subjecto velut igne jam ardere, fastidioque et contumacia utrinque obfirmata, suprema haec reipublicae orbae calamitas, dicere animus refugit, amari utrinque caepit. Et Palatinum quidem hunc, quod adversae factionis qui erant, vitio creatum gravabantur, semel, atque iterum electum asserenti Verbőczio [3]) plenam adhibeo fidem. Sed utramque electionem hanc ad annum **1519** referre inclinat animus; quum prima in particulari tantum Congregatione, et haud scio, an absente Joanne Zápolya per Tutores regios festinata fuerit; tanti autem momenti negotium, nisi maximo populi Comitiatu, cujus eodem anno celebrati plura exstant indicia, rite peragi nequiverit [4]). Si Franciscum Massarium (Veneto ad Aulam Ludovici II. Oratori a secretis fuit) audias [5]), Pala-

---

[1]) Recollige Notam Sambuci de origine odii Joannis Vajda in Script. min. rer. hung. Kovachichii T. I. p. 44.

[2]) „Iidem (Primores) nobilitatem partim beneficiis ac praemiis, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, ut plures assectatores haberent, ac eorum studiis et acclamationibus in publicis conventibus juvarentur". Herberstein o. c. p. 146. Hoc significat etiam Járkállás ejus p. 4.

[3]) Guidotus o. c. „Il palatino novo rispondeva dicendo, quelli, che te hanno ellecto duo volte palatino, te hanno etiam deposto, et me hanno ellecto."

[4]) Suplem. ad Vest. Com. T. II. p. 429 et seqq.

[5]) Literae hujus ex Secr. Arch. Aug. Domus per eruditissimum Firnhaber propediem vulgandae „li regnicoli porexeno molte querimoniae a quella M^ate^ contra lo illustrissimo palatino acusandolo prima che domente el rimase locotenente in hungaria nel tempo

tinus ille, Comitiis post Regis ex Bohemia reditum (circa festum s. Georgii a. 1523) celebratis, de gravissimo peculatus crimine, conscientiaque exercitae per Andream fratrem adulterinae monetae per Regnicolas compellatus, simulque Rex, ut ei Magistratum abroget, clamore magno additisque minis flagitatus est: secus si faciat, subsidia gerundi contra Turcas belli per eos decernenda non esse. Rex igitur Magistratum ei ademit. Neque dubito cessisse eum necessitati, temporique; sed quum Stephanum Báthorium in Literis Ludovici festo b. Thomae a. 1524 exaratis porro quoque Regni Palatinum lego; immo vero apud eundem Massarium etiam 5. Octob. 1523 (dies est, qua suas illas ad Principem Venetiarum literas dedit) Palatinum video; in eam adducor sententiam: constituta legibus tunc rogatis de peculatu [6]); de adulteratoribus monetae [7]); et qui rationes accepti et erogati nondum reddidissent [8]), quaestione; aut mox tum iram resedisse, aut Báthorium ea, quae objiciebantur purgasse deinde et

---

che quella M^ta steta in bohemia, ilhavea scosso de le impositione et altre intrade del regno ducati 700 m. per pagar gente darme alli Confini, per obviar che turchi non dannizaseno quelli lochi, e loi non havea tenuti de pagati altro que Cavali 500, item che continuamente lhavea tenuto exploratori dil Ser. Turco in casa sua, et que lhavea intelligentia cum et dicto Ser. Turcho et che de suo consentimento D. Andrea Bator suo fratello havea facto bater piu di 300 m. ducati de moneda falsa, e tutti cridavano che altutto el fosse deposto dil palatinato, et constretto a restituit quelli danari indebitamente subtractati, altramente che i non soccorreriano al bisogno dil regno per la guerra, de modo chel re li tolse el palatinato, e li regnicoli restorono contenti et satisfatti, e promesseno di venir in Campo impersona cum sua M^ta.

6) Art. 2. 1523.

7) Art. 3. 1523.

8) Art. 4. 5. 6. 1523.

citra electionem novam [9]), dignitati suae per Regem redditum, Hatvaniensibusque demum Comitiis exauctoratum fuisse. De quibus paullo post.

---

[9]) Citra electionem inquam; quod jam etiam fidentius dico, ita enim Oratores et Commissarii D. Ferdinandi ad ea, quae Commissarii D. Comitis Scepusiensis (Joannis Zápolya) in medium attulerunt, 6. Junii 1527 in Diaeta (Congressu) Olomuczensi, licet ante aliquot annos Dominus Rex Ludovicus ad instantiam Regnicolarum illud Officium ad manus suas receperat, attamen in alia Diaeta (Conventum, Congressum sensu latissimo notat) instantibus Ordinibus Regni Officium hoc ei restituit.

§ 58.

Depravatus rei monetariae status.

Vladislaus in condendis de militia, qua tamen et foedus a. **1500** contra Turcas, et aliud a. **1505** contra Venetos ictum, nescio an majori Consiliariorum, quam sua ignavia destituit; Ludovicus de moneta, cujus usum frugiferum non novit, multus erat [1]). Rationem Herbersteinius reddit, non ille historiographus tantum, sed occasus quoque rerum nostrarum testis ingenuus [2]), „quod haec innovandae argenteae monetae obtinuerit licentia, per quam prioribus bonis nummis conflatis, alii deteriores passim cudebantur, et his rursum sublatis alii fiebant meliores; qui tamen justum pretium tenere non potuerant; sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt,

---

[1]) Art. 18. 19. 1521. Art. 3. 25. 26. 27. 28. 31. 34. 37. 1523. — 10. 26. 1525 partim in Corp. Juris, partim Syll. Decr. Com. Jos. Nic. Kovachich.

[2]) Jure et Vernhero et Sigismundo Torda Hungaris, ac per hunc quidem Carminibus laudato ejus Operi (p. 174) praefixis celebratus.

prout locupletiorum cupiditati libuit, qui etiam a quibusdam privatis pene palam impune sunt adulterati." [3])

---

[3]) Császárius c. o. cap. 126 et seqq. plane consentanea habet.

§ 59.

Cum Rex lege sibi asserta Consiliarios, quos vellet, eligendi facultate ita uteretur,

Inter haec Belgradum proditione Morei per nostros amissum, praesensque jam Hungariae a Turcis periculum cum esset, ad gentes de publico aerario conducendas, Comitiis a. 1421 Budae celebratis, amplissimum, quod unquam antea, Ordines Regni subsidium obtulerunt, simulque in testimonium ingenuae fidei, ex qua sua illa de reparando aerario Regio consilia profecta essent, Regis permiserunt judicio, ut quos vellet, de medio Praelatorum et Baronum Nobiliumque viros deligeret ipse, et per hos de taxis et proventibus Regni rationes, inde a tempore Diaetae Bachiensis haud redditas, deposceret. Buda deinde Albam profecti sunt, ubi Rex juramentum, quod ex Diplomate Patris debebat, de legibus probatisque moribus Majorum sacro sancte observandis nuncupavit; Regina vero solemni coronata ritu et „de consilio et assensu omnium Dominorum, Praelatorum, Baronum, Procerum Nobilium Hungariae ex veteri instituto, bonis plurimis, dotis nomine et reginali tenendis jure, donata est" [1]).

---

[1]) Civitas erat Cremniczicnsis, Schemniczicnsis, Bisztriczensis, Pukáncz, Dilln, Mons Regius, Libeta, Brezna, Korpona una cum suis auri, argenti, aeris aliorumque metallorum et minerarum fodinis; deinde Castrum Zoliense, Castrum et Civitas veteris Budae, Insula Chepel, Oppidum Kevy et aliae ejusdem insulae possessiones; Camerae salium Marmarosiensis, Castrum Huszth, Castellum Kona,

Oppida: Huszt, Szigeth, Thesow et Visk; Castrum Munkács, Oppida: Bereghzaz, Munkácsvar; Castrum Diósgieur, Oppida Miskolcz, Diósgyőr, Moby, Mesewkewesa, Keresztes cum honoribus Comitatuum dictis Castris antiquitus adjunctis cet. Vide literas Ludov. II. Regis a. 1522 de his editas in Auctario Kollári ad Velium n. XXV. In Contractu de 22. Julii 1515 tantum Marmarosium cum Camera salium et Castrum Huszt cum quinque Oppidis et aliis Possessionibus, Item Castrum Zoliense cum Civitate, et universis pertinentiis, Civitas Cremnicziensis cum Camera auri et argenti et ceteris quinque Oppidis et pertinentiis, Castrumque veteris Budae cum pertinentiis fuit stipulatum. Ibidem n. XXI.

§ 60.

ut Aulae officia et ipse et Regina exteris mandaret, bonorum quoque animis offensis.

Ex aliis tamen Comitiorum de a. 1523 constitutionibus cognoscas, frustra et has fuisse leges [1]) medioque tempore novam bonis quoque creatam aegritudinis materiam, invisis quippe Consiliariis adjectos exteros, quibus et Rex et Regina praecipua ad Aulam officia mandare caeperunt. Quo quidem consilio non aliud suadere, funestius assentatores poterant, si dedita in hoc opera elaborassent, ut difficillimo reipublicae tempore, dum auctoritate vel amore maxime opus esset, utrumque hunc Regii nervum succiderent Principatus.

---

[1]) In reliqua Decreti de a. 1523 parte lex de Lutheranis comburendis commemorabilis occurrit. Exstat Mandatum Ludovici II. de a. 1524 (Szvorényi o. c. III. p. 96) ad Cibinienses in Transylvania „quo assertiones, figmenta, et libellos Martini Lutheri, tamquam excomunicati vicatim, et per singulas domos requiri, inventosque publice comburi, et deinde palam publicari praecipit, ne quisquam cujuscunque tandem conditionis existat, ejuscemodi dogmata, assertiones et libellos eosdem vendere, emere, legere aut tractare sub poena confiscationis omnium bonorum ausit". Hominibus ex

lege hac rogum structum Timon negat, huicque Scriptor recens eruditissimum Esaiam Budayum testem adjungit. Vellem ita rem fuisse; at enim Budaius (Magyar orsz. Hist. II. Kötet 1533. p. 67) tres omnino exustos, de pluribus non esse proditum affirmat. Credo neque prodendum; plane enim laudo hoc Ign. C. de Batthyán: Majores nostros tam faciles in exstinguendis, quam accendendis rogis fuisse. LL. EE. T. I. p. 600.

§ 61.

Atque ita „prosperis rebus locus

Rex hac quoque parte Decretum Patris semet observaturum spopondit: constitutiones tamen Comitiorum Rakosiensium [1]) ostendunt, hanc item sponsionem intra verba solum stetisse. Quod concitus ad Comitia haec populus, velut furore instinctus offensione animi certe acerbissima

---

[1]) De anno 1525 per Kovachich. in Vestig. Com. vulgatae. Idem in Comitia a. 1524 celebrata et ibi et Suplem. T. II. pro more suo naviter inquirit, docetque posteriore loco hoc p. 558 ea pro festo nativitatis virg. Mariae anni hujus indicta. Verum eodem anno etiam ad festum b. Georgii Comitia habita fuisse, contra, quam diligentissimus auctor hic (pag. 556 Supl. T. II. existimet) Literae probant Universitatis Nobilium Comitatus Abauj Garadnae loco Sedis suae judiciariae feria 4. proxima ante festum b. Barnabae Ap. anno 1524 editae et Sigillis Judlium (Judicum Nobilium) suorum firmatae, quibus ad literas Regis Joanni Barcza Vice-Comiti et Judlium sonantes, hanc Vice-Comiti potestatem faciunt, ut subsidium anno hoc in Diaeta circa festum b. Georgii celebrata decretum juxta Connumerationem noviter factam de omnibus jobbagionibus tam eorum (Nobilium), quam Dominorum unum florenum seu praesentem Dicam per oportuna remedia et birsagia exigere et ad manus Dicatorum administrare valeat. Literae hujusmodi birsagiales nobis vocantur. Ceterum ex art. 34 et 36 Diaetae Hatvaniensis (apud Batthyánium) colligas, etiam ad festum B. Lucae Evang. a. 1524. Comitia fuisse celebrata.

exprobrat, queriturque multa de peregrinis consiliis, et necem Germanis, nisi ab aulae ministerio confestim removeantur, minatur omnibus. De quo postquam nihil a Rege impetrasset, fama ad haec percrebuisset, Budam Pesthumve praesidio militari muniendum, Stephano Verbőczio auctore, Comitia haec ad diem s. Joan. Bapt. (1525) Hatvaninum prorogata sunt [2]). Ab his adeundis Rex quidem Comitatus omnes prohibuit, nec deerant, qui interdicto parerent; plurimi tamen ad diem constitutum aderant. Quibus mitti nonnullos Budam placuit, qui Regem ad congregatos Ordines invitarent. Hic, quod auditi per eum Consiliarii omnes impedire tam periculosum iter nitebantur, clam, Regina tamen assentiente, venit, acceptusque fuit honorifice. Verbőczium ferunt coram eodem in patente campo, duas horas patrio sermone perorasse, orsumque a malis, quae Hungaria hactenus perpessa esset, horum causam in Optimates, qui Regi a Consiliis erant refudisse, adjectis precibus, ut alios, dimissis prioribus Consiliariis, eligeret ipse. Hoc Nobiles quoque unanimi ab eo consensu petiisse. Regem ad haec spatium deliberandi usque alterum postulasse diem. Atque hoc, non vero id, quod eis renunciaverat, ut spatium illud ad suum Budam reditum prorogetur, Regem impetrasse, imo vero hoc ejus responso intellecto, mox Verbőczium nihil hu-

---

[2]) Ad Rakosiensem Conventum huc pertinent sequentia ex Chron. Mar. Sanudo: „et hanno electi 150 nobeli quelli sono romaxi qui, per fare qualche conclusione et sin hora hanno concluso, la nobilita voria far un altra dieta a questo San Zuane batista Caxo che la M[ta] dil re ne consenta a quello che loro hanno dimandato.“ Haec item Császárii l. c. cap. 1. „In Conventu circa festum Georgii Martyris facto, Conventum iterum celebrare Joannis Bapt. sub poena Capitum, bonorum etiam amissione, ac infidelitatis, ac Uxorum, filiorumque et filiarum ignobilitatione Nobiles Regnicolae una voce concordarunt.“

jusmodi molientem, invitumque [3]), Palatinum proclamatum: Agriensem deinde Episcopum, Joannem item Drágfi et Ladislaum de Kanisa, per quos Rex electionem Palatini, uti rogabatur, ratam ab se haberi nunciaverat, ac illum quidem Cancellarium regni, Drágfium Judicem Curiae, et Kanisaium Thesaurarium (exauctoratis prioribus) delectum esse. His actis, Rex legum rogatarum exhiberi capita sibi jussit. Praecipua fuerant, [4]) ut Consilium Regium, quod magna in parte per exteras nationes hactenus gubernatum esset, reformetur; Rex aliquot personas mox eligat, quae plenam auctoritatem habeant usque generalem Diaetam pro festo b. Georgii M. anni proximi 1526 celebrandam, quidquid ex legibus reque publica videretur, decernendi et executioni mandandi. Universa porro ad Regis Reginaeque aulam officia: Magistratus Curiae, Cubiculariorum, Thavernicorum, Pincernarum, Dapiferorum, Agazonum et Janitorum Hungarae nationis hominibus committantur. Qui ex bonis suis 50 equites educere non possunt, cum banderiis militiam facere nequeant, verum p e c u n i a s e x e r c i t u a l e s in medium Nobilium Comitatuum pendere debeant. In quolibet Comitatu unus Capitaneus per Universitatem Nobilium deligatur, qui tam Dominorum, quam Nobilium bona sub juramento dicent, gentes militaris exercitii peritas conducant. Is Capitaneus experiatur simul, quot et quantae gentes, si contra hostes personaliter insurgendum fuerit, ex Comitatu educi possint. Loca proventuum regiorum, ubi et de quibus officiales finitimi salaria percipiant [5]), per Consiliarios regios limitentur [6]). His omni-

---

[3]) Császár l. c. c. 45. „Jam electus Palatinus Majestati Sacrae ter cum fletu supplicavit, item et Conventui, ne se hoc onerarent et aggraverent officio, quia" cet.

[4]) Decretum integrum vide sis apud Kovachich Supl. ad Vest. Com. T. III. p. 23 et seqq.

[5]) Huc enim res sunt delapsae, ut quod Procop. hist. arc. p. 106 dicit: „Ita demum Romanorum fines praesidio destituti,

bus Rex subscripsit, Ordines Regni vero in quamque domum unius floreni adjecerunt auctarium, cujus quarta pars Reginae cederet dono.

---

miles limitaneus ex piorum manibus et largitate pendebat" quodam veluti infelici aemulationis genere de Hungaria etiam verum esset.

6) Articulus 24 horum Comitiorum ita habet „Ne autem fraus et dolus prout hactenus in rebus vendendis et emendis committatur; ubique per totum hoc regnum pro frumentorum et bladorum venditione et emptione, atque vinorum ducillatione una et eadem mensura Cubulus scilicet et quartale ac Pyntha Budensis formetur. Verum tamen haec mensura atque Pyntha in priorem et pristinum statum et formam, quae nuper diminuta fuit, redigatur, ac per singulos regni Comitatus, omnesque Civitates liberas distribuatur." Legem hanc usque ad annum 1807, quo hunc ipsum in sensum art. 22. conditus est, in effectum non abivisse non tam miror, quam ne recentissimae quidem huic legi usque adhuc plene satisfactum esse.

§ 62.

ereptus omnis;

Ex hoc itaque tempore Hungaria Palatinos duos: alterum Stephanum Verbőczium, electum nuper et per Regem confirmatum, alterum Stephanum Báthorium habuit nondum exauctoratum legitime [1]). Inter quos, cum sedem in Consilio Regis cedere alteri neuter vellet, gravis exarsit contentio, sopita paulisper Stephani Báthorii Buda discessu; neque tamen eo magis res Verbőczii convaluerunt, tum quod, uti se ipse paullo ante excusabat, non iis erat opibus, quae ad splendorem tantae dignitatis sufficerent, tum quia non tam generalis Congregationis regni suffragiis, quam per Conventum, a quo plures ab-

---

1) Hic art. 6. Diaetae Hatvaniensis jam pridem Palatinus in exemplari Vaticano C. Ign. de Batthyán dicitur.

fuerint Comitatus, Magistratum eum adeptus est, et denique in comparandam sibi apud Aulicos vel auctoritatem vel gratiam nihil admodum incumbebat; de perpetuo autem ejus in Joannem Zápolya studio palam erat[2]).

[2]) Confer Relationem Vincentii Guidotti de 3. Sept. a. 1525, edit. per Gévay et Császárii Commentarium plurimi in rem praesentem usus.

§ 63.

dira, qua veniant, habent" [1]).

In primis itaque Regina eundem, ut hominem non bonae rei aversata, uti credere par est, inductu Báthorii id dabat operam, ut quantum quidem fieri posset, amplissima adversus factionem eam coalesceret societas. Haec deinde vulgo Kalandos, socii confratres dicti, Comitiis, quae in diem 24. April. 1526 ad campum Rákos concita sunt, ad abrogandum Verbőczio primum regni Magistratum, eumque, postquam fugae se mandasset, proscribendum; Stephanum Báthorium Magistratui reddendum; legemque perferendam, ut munus hoc vita comite duret; Electio omnium aliorum officialium ad Majestatem Regiam redeat; ad abolendas denique Diaetae Hatvaniensis constitutiones, cum auctorata sibi populi multitudine, haud modico usui fuerunt; postquam tamen id pro se impetrassent, ut Comitia deinceps quovis solum triennio convocentur, neque extra tempus hoc ad Conventum Regni cogi Nobiles possint; mutato consilio operam suam iis addixerunt, quorum conatu leges de revidendis aerarii rationibus, de reformanda moneta, de consilio Regis, et praeter Praelatos ac Barones deligendis ad id octo Nobilibus, subsidio 50 nummorum a portis singulis penden-

[1]) Seneca in Troade.

do, summis Regis Reginaeque conditae ingratiis sunt; hi namque loco portalis militis pecunias, quibus gentes conducerentur, assignari percupiebant. Quod cum Praelati Baronesque constanter recusassent, ultima Conventus die (nefas est dictu) et Rex et Ordines palam protestabantur, non suam futuram esse culpam, si quid detrimenti respublica acceperit. Accepit vero pari utriusque culpa longe maximum. Sed de hoc, vadoque salutis Hungariae, delato nempe a fatis Ludovici, divo Ferdinando liberis gentis suffragiis Principatu Regio [2]), fortunaque Hungariae ex adversis et perditis rebus ad meliorem statum revocata, plures auctores scripserunt clari nominis, nobisque nostro hoc qualicunque labore perfunctis, pia solum, sed perpetuo in patriam amori conjunctissima, pro aeternitate domus Augustae, vota reliquerunt.

---

[2]) Vide Diploma ejus Assecuratorium de ultima Novembris a. 1526 in Syll. Decr. Com. p. 370, et literas per illum ad fratrem suum Carolum V. Imp. 23. Nov. 1527 exaratas apud Antonium Gévayum: Urkunden und Actenstücke zur Gesch. und Verb. zwischen Oestreich, Ungarn etc. „Et apres sest tenue une iournée entre les estatz (lesquels par ensemble dung comung accord ont conferme lelection, que fut faite lannee passee en ma personne) Et mont de nouveau eslus desirans ma briafue coronation (Dout tost apres le 11j^{e}. de ce present mois, que fut le iour saint humbert, icelle sen est ensoyoie) Et mont en la ville de Stoulveyssemburg coronner pour leur roy a la mode accoustumee.“ Confer cum his literas quoque Ordinum Regni ad Propositiones ejus ex Comitiis Posoniensibus exaratas Tud. Gyűjt. 1837 v. 2. p. 67. Katona Epit. Rer. Hung. P. II. p. 546. Dissert. de modo Cons. Imp. in Hung. cap. 86.

MANTISSA.

MANTISSA.

I.

Literae Nunciorum urbis Posoniensis, ad Senatum hujus altera festi Pentecostes die, a. 1446 in campo Rákos exaratae.

Unser willichait in dinsten zeuor sunder herren und furdrer. An heutigen tag sein auf dem Rakus bey einander gewesen der maist tail der lanndtherren im Rat als der Ertzbischof [1]) her Mathias [2]) Bischoff der von woczen wesprim dartzu der gross graff Lassla [3]) Ban und Ander herren zemal vil geistlich und weltlich. Darzu der Orsag zemal vil also erputen wir uns zu angesicht der herren. Da cham her Thoman von zeccz vnd est vns mit furbringen fur dy herren In Rat dy vns erlich gnug enphingen vnd auf nomen vnd gewallen heten an unser beywesung. Den wir fuerhieltn eid vnd vns gehorsam des Sy vns danukten treulich vber das Schueffen Sy vns zegen zu sambung ander Stet in ein Zelt vnd mit uns ging der bedacht her Thoman in das Zelt vnd vnder redt sich ein guet tail in v'trawn mit vns darnach chomen dy von Casschaw vnd dy von Newn ofen auch dy von Weissenburg vnd warn In dem Zelt lange Zeit mit vil vnderredung. Darnach chomen her Jorg von Rozgon vnd her Lasla von poloncz [4]) vnd hielten vns fuer vnd vil Worten was wer die betrachtn vnd erzaltn

---

[1]) Dionysius Szetsius Cardinalis.

[2]) Matthaeus rectius, Episcopus Transylvanus.

[3]) Ladislaus de Hedervára Palatinus.

[4]) Ladislaus de Palócz.

vns ettwas Artikel als ir hie Innen v'aemen werd vnd besehen vnd begertn an dy Stet darauf zeswern das von den Stetn ward abgeslag'n binen bisher. Darnach kurtzlich ward ein geschray vnd der Orsag zu erweln ainen v'weser vnd Regirer das Reich vnd dann rit'n dy herrn all von dan' In dy Stat Pesz vber kurtz darnach rueft man den huniad Janusch zu ainen v'weser vnd Regirer des Lanndts wie es aber darnach werd ergen vnd besten des sein wir wartund vnd euch das hinfur verchunden. Item wir vnemen das procuratores des Reichs sollen werden der Erzpischof vnd der pischoff von Wotzen vnd den geistlich'n, Darnach der Lassla Ban [5]) vnd der Gross Graff aber wie es sich sol noch gebn des hab wir nit gantz wissen. Datum an Montag in den pfingstfey'tagn anno &c. xlvj-to.

Articuli super quibus debet fieri juramentum, primo: quod eligent et deputabunt unum Gubernatorem.

Secundo: Quod universi Praelati &c. — — — —

item. Quod omnes Domini Barones &c. — —

item. Quod universa illa &c. — — — — —

item. Quod omnes tractatus &c. — [6])

D And isz ungrisch [7]) den chan Ich euer weisheit nit zuschreiben. [8])

Stephan Renes.
Stephan Gmaitl.

---

[5]) Ladislaus de Gara.

[6]) Textus horum articulorum, ita laudatissimus mihi Gyurikovicsius, a quo literas has ex autographo desumtas accepi, de verbo ad verbum articulis I. II. III. IV. V. Decreti congruit, quod Mart. Georgius Kovachichius in Vest. Comit. p. 253 et seqq. edidit integrum.

[7]) Quid illud fuerit? haud facile expedias; cum enim sequentes Decreti hujus articuli post electionem Joannis de Hunyad, eoque pro candore fidei suae, maxime flagitante conditi sint, haec literarum, altera a solenni actu illo die exaratarum. particula ad hos referri vix ac ne vix quidem potest.

[8]) Hi igitur ad communis colloquium Consilii hungaricum missi linguae ignari erant hungaricae? Vellem nescire hoc, sed fatentur ipsi, certumque est, plerosque Urbium Nuncios posthac quoque diu, gratis Leobiensis Coloniae posteris, de quorum in idioma hoc studio l. IV.

Inscriptae sunt:

Den Ersamen wajsen herren Dem Burgermeister Richter vnd Rate der Stat zu prespurg vnsern gunstigen herren vnd pruedern.

---

§ 7 diximus, hujus non tam laudis, quam officii genere inferiores fuisse. Et in praesens quidem ab usu Juris eminentissimi: Regno de Gubernatore communibus sufragiis providendi, et quam honorifica nomini Hungaro, tam Europae universae salutari Joannis Hunyadii electione ii ipsi semet excluserunt; quoniam juramentum, quod „singuli singulariter (art. 6. 1446) tam scilicet Majores, quam Minores de suscipienda sub conditionibus praemissis electione nuncuparunt" hi, nescio quid a communi Patriae causa diversum spectantes, nuncupare tergiversabantur. Quod genus alia non colligam, qui vel his ita repertis ingemuerim.

II.

Pericope literarum judiciariarum Petri Comitis de s. Georgio et Bozin Judicis Curiae Regiae simulque Vajvodae Transylvaniae a. 1508 Claudiopoli 12-mo die Octavarum festi Epiph. per Protonotarium Stephanum de Verbőcz editarum.

Quia tamen juxta Statuta divorum Regum Hungariae, laudabilemque et aprobatam praedicti regni Hungariae, consequenterque Partium istarum Transylvanarum consuetudinem, ab antiquo in talibus observari solitam, personae masculini sexus, contra foemineos, et e converso foeminei sexus contra masculinos non in ipsa capitali sententia, sed in emenda duntaxat capitum suorum, rerumque et jurium possessionariorum amissione condemnari solent [1]), et agra-

---

[1]) In cursu operis plura citavi Diplomata, ad probandam idonea integritatem fidei, qua Verbőczius in apparando Opere tripartito Juris consuetudinarii Hungariae versatus est. Literae hac ex Causa, ut nos

vari; ideo — Dominum Bogdan Vajvodam (Moldaviae) pro praemissa potentiaria detentione Castri Küküllő, contra praefatam Dominam Catharinam (Pongrácz) in emenda capitis sui, ex eoque centum marcis homagialibus ratione Baronatus sui[2]) 400 florenos facientibus, solummodo Actrici solvendis — convinci.

---

loquimur, invalidatoria descendentium sexus foeminei Tököliani ratione Dominii Vajda-Hunyad, Küküllővár cet. suscitata transumtae ad P. II. Op. trip. Tit. 42. § 6 pertinent, ex cujus praescripto „sententia capitalis solummodo personas seculares, virilis sexus, et alienas a sanguine respicit, atque tangit. Nam inter et contra Eclesiasticas, nec non muliebris et foeminei sexus personas ac fratres generationales — capitalis sententia non decernitur, neque pronunciatur, sed solummodo sententia Emendam, hoc est: redemtionem capitis concernens, vetusta de regni consuetudine, fertur et declaratur."

[2]) Supple tit. 94. P. I. Op. trip. Quod si tantus mihi Verbőczius non esset, quantus reipsa, jureque optimo est, dicam ei subscriberem, titulo hoc nihil de Vajvoda Moldaviae commemoranti; licet Vladislaus II. Stephanum Praefectum Moldaviae, Suum (in literis apud Pray Dissert. VII. et Timonem Imag. nov. Hung. c. 13) Vajvodam appellet; vetusque cum Polonis de possessione Moldaviae lis jam a. 1507 apud Dogiel definita sit „ut ratione terrae Moldaviae nullae unquam differentiae oriantur, sed terra illa apud nos (Vladislaum) et hoc regnum, Sacramque Coronam et regnum Hungariae maneat; ipseque Vajvoda pro tempore constitutus (ab a. 1504, obitu nempe Stephani, filius hujus Bogdanus) nos et haeredes nostros pro Domino eorum cognoscat, et fidelitatis homagium semper praestare debeat". Propterea tamen, quod omissionis rationem ex tanto intervallo consequi ego non possum, eum taxare nolim; praesertim quum Baronatum hunc non iis adnumeret, qui medio tempore desierunt.

III.

Privilegium, quo Uladislaus II. laudata Magnifici Joannis Pettheő de Gerse primum quidem Dominae Reginae Annae uxoris suae, dein vero liberorum suorum Curiae Magistri fide, vetusta familiae ejus insignia auget, facultatemque concedit, ut ipse, fraterque et horum posteri in literis sigillandis cera uti rubra possint, per Carol. VI. Imp. et Regem confirmatum.

Nos Carolus VI. Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hispaniarum, nec non Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae Sclavoniaeque &c. Rex; &c. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod Fidelis Noster Nobis dilectus Spectabilis ac Magnificus Comes Joannes Pettheö de Gerse [1]), Comitatus de Zrebernik Supremus Comes, et Regiminis Ebergéniani Militiae Nostrae Hungaricae unius Compagniae Capitaneus, medio demississimi Memorialis sui, Majestati Nostrae humillime exposuerit hunc in modum. Qualiter nimirum idem certarum Literarum Privilegialium, Armorumque antiquae Familiae Pettheöianae Confirmationalium, per Serenissimum condam Principem Dominum Uladislaum, Hungariae et Bohemiae Regem, Praedecessorem gloriosae memoriae, Nostrum, Magnifico olim Joanni Pettheo de antelata Gerse, primo quidem Serenissimae Dominae Reginae condam Annae Conthoralis Ejusdem Uladislai Regis charissimae, dein vero Ludovici, et Annae Serenissimarum Prolium suarum Curiae Magistro, in eotum Residentiali Civitate sua Buda, Feria quarta, post Festum Beati Matthaei Apostoli et Evangelistae, in Ao. ad-

[1]) Per Josephum I. Imp. et Regem Hung. a. 1706 hac ornatus proedria est.

huc Millesimo quingentesimo septimo, jam dudum praeterito, benigne collatarum, et emanatarum, ac coram Nobis in specie, seu originali Instrumento reproductarum authenticis Paribus, pro sui, ac vetustae Familiae suae memoria, et Jurium cautela, summe indigeret essetque necessarius. Supplicando Majestati Nostrae humillime, quatenus Nos easdem Literas Privilegiales, praefatae Familiae Pettheöianae deservientes, ac, ut praemissum est, in specie et Originali coram Nobis productas, de verbo ad verbum describi, ac in Transumpto aliarum Literarum Nostrarum Eidem benigne extradari facere dignaremur. Quarum quidem Literarum Privilegialium Tenor sequitur in hunc modum: Uladislaus Dei gratia Rex Hungariae et Bohemiae &c. Tibi Fideli Nostro Magnifico Joanni Petthö de Gerse Magistro Curiae Liberorum nostrorum charissimorum, Salutem, gratiamque Nostram Regiam, cum incremento omnis boni. Regibus et Principibus, habenas rerum moderantibus, proprium ac peculiare officium esse debet, eos, qui ob summam integerrimae fidelitatis constantiam, de se, deque sua Re-publica bene et praeclare meriti existunt, dignis Regiae munificentiae praemiis prosequi, ac gloria sempiterna afficere: Nam et antiqui Sapientissimi illi Viri, qui ingenii perspicacitate, divina atque humana metiti sunt, prodiderunt, duabus rebus potissimum Res-publicas contineri, atque in quieto et tranquillo statu conservari, praemio videlicet et poena, ut praemium rebus praeclare et egregie gestis amplissimum non desit, poena vero Subditi a scelere atque a malefactis compescantur et coërceantur. Hinc est quod Nos fidelissima illa Majorum Tuorum ac universae Familiae et Prosapiae Tuae Merita, et obsequia, tam Praedecessoribus nostris Divis Hungariae Regibus, quam Sacrae hujus Regni Nostri Hungariae Coronae exhibita non mediocri favore ac benevolentia prosequimur [2]). Quae qui-

---

[2]) Joannes Peteö per Ludovicum I. in Curiae militem assumtus ab hoc Márton vásarja in provincia Albensi dono accepit. Ita Diploma Jos. Imp. et Regis nunc admodum citatum.

dem animo Nostro revolventes, cum omnia laudanda, ac summis extollenda praeconijs merito judicemus, tum vero illud vel imprimis omni laude et gloria prosequendum, et quodam quasi tacitae admirationis arcano contemplandum, et suspiciendum esse videtur, quod nullo unquam tempore, vetus illa, et clarissima Pettheörum Domus, aliqua Infidelitatis labe, vel laesae Majestatis Crimine notata, atque offuscata fuisse inveniatur: Cujus rei ipsi quoque Libri Annales Regum Hungariae, qui in Aedibus Nostris Thavernicalibus conservantur, in quibusque Acta omnium Temporum, diligentissime, et summa cum fide conscribuntur [3]), locupletissimi Testes esse possunt, in his enim nihil penitus reperiri potest, quod Familiae Tuae Nobilissimae alicujus Criminis Notam unquam inusserit [4]). Quamobrem cum Nos, non solum in Te, verum

---

[3]) Hanc literarum harum particulam de Annalibus (Regestis) Regum Prayus Dissert. in Annal. vet. pag. 74 et post eum Stephanus Horvát, Perger, alii dederunt.

[4]) Recole, quae I. II. § 33 et alibi de irregestratione loquuti sumus invicem. Mihi quidem ut omnem aliam, ita hanc quoque ambulatiunculam sermonemque nostrum recordari tam volupe est, quam in hoc praesentium Uladislai II. literarum axioma per tempus incidisse. Quod an eruditissimo Szirmayo auctori Operis: Szathmár Vármegye fekvése cet. notum fuerit, haud scio; Sententiam quidem vocabuli irregestrationis veterem plene eum tenuisse inde liquet, quod verba Diplomatis Ladislai IV. (C. D. V. 2. p. 425) sequentia: „quod propter maximum et infidele factum praedictus Andreas (filius Jako de genere Kaplon, qui puerum Regem cambuca percussit) in Collegio et numero infidelium sit deputatus, in proscriptum decreverunt" hungarice o. c. II. p. 311 ita reddidit: ezen irtóztató, és hivségtelen tette miatt nevezett András a' hivségtelenek szamába irattassék és levelessé tétessen. Neque unus tantum hic locus est, quo ille nobis dextram porrigit, confirmatque, non nos perdidisse horas, quas in Commentariis his consumsimus. Literas profert, quibus Ladislaus IV. paullo ante necem suam Nobiles de Szathmár capere arma jubet, in Keresszeg exaratas, harumque ope Regis illius in loco hoc morae adspersam turpis otii detrahit infamiam I. p. 41. Sententiam Curiae Regiae in gravissima Nobilium de genere Aba causa a. 1302 apud eum quoque Vice Judex Curiae (Per-

in tota Tua Prosapia tantam fidelitatis constantiam, atque integritatem semper fuisse cognoverimus, Te vestigijs Majorum Tuorum insistentem, simul ac Serenissimam quondam Dominam Annam Reginam, Consortem Nostram charissimam felicibus auspicijs Nobis in Conjugem, atque in Thalami Sociam adduci feceramus, ipsis statim primis adventus sui diebus, ei, in Magistrum Curiae delegeramus, quo in officio Te apud illam, usque ad supremum ipsius diem, summa fide, prudentia, et dexteritate gessisti, qua tandem e medio sublata, et Deo Optimo Maximo ita jubente vita functa, Te in Magistrum Curiae Liberorum nostrorum, quibus nil charius, nilque pretiosius habemus, deputavimus: Ut, dum alij Fideles Nostri, partim Bona, et redditus Nostros Regios curant,

---

sonalis Praesentia Regia) ad modum supra I. X. § 34 descriptum expedit. Citat denique literas alias de a. 1327 Alexandri Judicis Curiae Regiae II. p. 35 quibus unis omne id, quod nos de modo probandi, summaque Magistratus hujus, aetate Caroli Roberti, auctoritate prolixe disseruimus, complecti voluisse videtur. Missa facimus alia plurima; duo praeterire non possumus. Alterum: Stephanum IV. terras Receh et Kosztatun Abrahamo de genere Kátha patentibus literis a. 1271 contulisse; Viduamque ejus, quod de patentibus his, aliis per Ladislaum IV. patentibus confirmandis petierat, impetrasse II. p. 107. Alterum: probam juris radicalis de antiquissimis haereditatibus (terris descensualibus) seculo quoque 14. 15. Juramento et Conjuratorum ope factam esse II. 35. 198. Quorum primum quis usuvenisse credat, si omnis inde a Bela IV. Majorum aetas, juxta cum Stephano Horváthio (Tud. Gyűjt. a. 1819 v. IX. p. 80 — 82) patentibus nihil ad soliditatem juris inesse existimasset; alterum: si art. 20. Decreti Lud. I., contra tenorem suum, extendi ad omnes omnino Nobiles posset? Nemo profecto, praesertim, cui de lege Ludovici I. constat, ex qua Causae de bonitate juris coram Vajvodis Transylvaniae suscitatae ad Curiam Regiam eae maxime transmittendae fuerunt, in quibus Juramento hujusmodi Regium opponebatur Privilegium antiquius. Quod non eo adnoto, ut virum jure Perczio laudatissimum quaedam Schwartnero Diplomatices olim Magistro suo nimis quam fidenter praecepisse et Carolinam Decreti de a. 1295 partem cum vulgo pro Andrea III. occupasse postulem, sed ne per eos, qui alterutrius opinioni adhaerescunt, seu in Notitiis praeviis de usu Diplomatum generatim, seu I. X. § 21 de patentibus speciatim, minus meditata dixisse postuler.

partim Thesaurum ac supellectilem Nostram amplissimam conservant ac tuentur, Tu Rem omni prorsus Thesauro, omnique supellectili Regia pretiosiorem, ipsos videlicet Liberos Nostros charissimos, sub Tua cura et custodia haberes [5]). In quo quidem officio, cum Te ita semper gesseris, itaque etiam impraesentiarum geras, ut nihil possit amplius desiderari, aut requiri, Tibi illud exnunc quamdiu vixeris praesentibus dandum duximus et conferendum, et neminem alium Tibi ejusdem Honoris sive muneris participem sive Collegam adhibere volumus: verum, ut Tua propensa in Nos, et charissimos Liberos Nostros Illustres Ludovicum Ducem, et Annam Filiam Nostram fidelitas et in omnibus rebus agendis et dirigendis integritas et constantia, non in Te modo sed in universam stirpem et cognationem Tuam diffundatur, ac Haeredibus et Fratribus Tuis decori et ornamento sit futura, utque amor Noster, quo Te ob praescriptas Tuas virtutes et Merita complectimur, omnibus innotescat, ad illa vetusta Familiae Tuae Insignia, scutum videlicet adinstar turbinis in supremo latum, in imo acuminatum, in quatuor Campis, Lineis duabus transversis, se se invicem in medio Scuti inter secantibus divisum, quorum quidem duos superiorem videlicet et inferiorem, per transversum se habentes, rubri coloris duo animalia occupant; Nam in superiori Campo Leo, ferocissimum et generosissimum animal, naturali colore depictus, ex ipsius Lineae summitate caudatenus emergens, aperto et hianti rictu, linguam exertam vibrans, fremebundus, primis pedibus erectis et divaricatis, Capite Coronam auream gestans, cauda in sublime elevata, et quasi caput ipsum contingenti, in extremo reflexa conspicitur: In inferiori vero Campo, similiter coloris rubri stat Draco alatus, lingua similiter exerta ac vibrante, ignem ore vomens, vertice cristato, corpore maculis resperso,

---

[5]) Nihil, ne de nomine quidem Pethőii, aut Pisonis Istvánfius; sed Ludovicum „quantum per aetatem licebat, praeceptis institutisque Bornemiszszae informatum" tradit. l. VI.

cauda reflexa et in nodum religata corpus ipsum subeunte, pedibus innixus ad certamen et dimicationem paratus, qui nisi, quod Linea supradicta a Leone dirimitur, proculdubio cum ipso Leone, sibi naturali quodam instinctu exosissimo, certamen inire parat: Porro reliquae duae partes scuti Linearum, ut praemittitur intercursu a praedictis distinctae, coelestini sunt coloris, quarum una superior videlicet, duos frutices herbaceos, in prato et gramine viridi surgentes et succrescentes, et Anatem terrestrem, unius illorum fruticum folia decerpentem continet; In altero Campo similiter coelestino inferiori, Luna subpallida, et coloris sui, ad instar arcus tensi, cornibus in se revolutis, duo splendidissima sydera, intra orbis ambitum et circumferentiam inclusa continere cernitur. Supra quam quidem totalem formam Scuti in supremo est Galea, suo colore depicta, et flores varii circumquaque discurrentes, et scutum ex omni parte ambientes. Ad hac igitur pristina et avita Tuae Stirpis et Stemmatis Majorum Tuorum Insignia haec adjungenda duximus. Supra videlicet illam, et scuti et Galeae totalem formam ac florum lepidissimum discursum, Personam Nostrae Regiae Majestatis in solio aurato sedentem, dextra paululum ad pectus elevata, Pomum Cruce insignitum, sinistra autem Sceptrum Regale, peculiare omnium Christiani nominis Regum Insigne tenentem, Caesarie demissa, Capite corona, ac diademate Regio redimito, altera Corona desuper in Campo aëreo, quasi in aere pendente, et quodam modo in ipsum venerabilem verticem coelitus descendente, ad cujus quidem solii nostri aurati latera, duo Infantes Regii, Liberi videlicet Nostri suavissimi, stare, ac manibus ipsum solium contingere conspiciuntur. A latere quidem dextro inclytus Dux Ludovicus Filiolus noster charissimus sceptrum similiter regale in dextera tenens, capillulis albis et nunc primum pullulantibus, Coronam ac diadema regium capiti impositum, altera corona similiter desuper imminente. A latere vero sinistro stat Illustris Anna Reginula Filia Nostra jucundissima, pomum similiter aureum sinistra tenens, coma flava

sparsa, et per lactea colla fluente, unica duntaxat Corona capite redimito. Quae quidem singulari ac peculiari nostrae munificentiae dono collata Insignia, Tibi potissimum convenire putavimus, ut, cum charissimorum Liberorum Nostrorum Magistrum Curiae agas, et eo munere fidelissime simul, et diligentissime fungaris, inde potissimum Insignia et Virtutis Tuae clarissimae monumenta habeas, ubi omnem curam, et solicitudinem collocasti, simulque, ut quemadmodum in Insignibus et Armis Tuis Nostras gestas effigies, ita in animo quoque et in cordis arcano, veram illam et incomparabilem Nobis debitam fidelitatem medullitus infixam geras; Prout haec omnia in Capite, sive principio praesentium Literarum Nostrarum, suis appropriatis coloribus, Pictoris non indocta manu effigiata, et distinctius expressata conspiciuntur. Animo deliberato, et ex certa Nostrae Majestatis scientia, Tibi, ac Magnificis Francisco Filio Tuo Cubiculario Nostro, et Georgio Pettheo carnali Fratri Tuo, Tuisque, ac Eorundem Filiis, Fratrisque Tuorum haeredibus et Posteritatibus universis dandum duximus et concedendum; Immo damus et praesentibus elargimur, ut Tu, Filiusque et Frater Tui, Vestraque universa posteritas, praescripta Arma, et Virtutum Insignia, a modo imposterum ubique in proeliis, Bellis, trophaeis, et aliis quibuscunque rebus, et Expeditionibus bellicis et Militaribus, nec non Sigillis, velis, Cortinis, papilionibus, Vexillis, et in quarumlibet rerum et expeditionum generibus uti possis et valeant. Et nihilominus volentes hujusmodi collationem Armorum, Tibi, et praefatis Filio, et Fratri Tuis, vestraeque universae posteritati per Majestatem Nostram, modo praemisso factam, magis illustrem et claram efficere, Vobis, vestrisque haeredibus et Posteritatibus universis id gratiose duximus annuendum et concedendum, ut Vos, vestraque cuncta Posteritas, Sigillo vestro, quo a modo sub annotatione praescriptorum Insigniorum, in emanandis et conficiendis Literis quibuscunque usi fueritis, posteritasque Vestra usa fuerit, omnes Literas, sub quacunque forma verborum emanatas, vel emanandas, perpetuis semper futuris temporibus, in pendenti, vel in appresso, cera rubra sigil-

lare possitis et valeat [6]). Imo damus et concedimus harum Nostrarum, quibus secretum Sigillum Nostrum, quo, ut Rex

---

[6]) Sunt, qui per datam hanc, literas cera rubra obsignandi, facultatem, Joannem et Georgium Petheő, horumque propaginem omnem in numerum Baronum (naturalium) relatos existiment. Sed vero ex his „Joannes et Fratres sui de Gerse" per Ferdinandum I. septima demum Aprilis anni 1549 „in veros Barones — regni — Hungariae creati et praefecti, atque in eorundem Baronum rubris ceris in literarum suarum obsignatione utentium numerum et coetum recepti;" alii, nominatim Ladislaus Petheő cum fratribus congenerationalibus Joanne et Stephano per Leopoldum I., libro Regio teste loquor, anno 1659 una cum posteris suis „titulo Magnificentiae" id vero est: Baronum et Magnatum Hungariae honore exornati sunt. Bina praeterea Regum horum exstant Diplomata, alterum de a. 1660, de anno 1706 alterum, quibus diversi Clarissimae gentis hujus rami „horumque descendentes sexus utriusque" veri et indubitati Regni Hungariae et Partium adnexarum Comites, germanice Grafen, nuncupati declarantur, et numero antiquorum, et indubitatorum Comitum agregantur, ac titulo seu honore Comitum, Illustrissimi, Spectabilis et Magnifici, germanice Hochgeboren, insigniuntur, decerniturque, ut ipsi et posteri cunctis privilegiis, juribus, dignitatibus, honoribus, gratiis — quibus alii Comites utuntur, uti et frui possint" etc. Insignia per Vladislaum II. Joanni Petheő, fratrique ejus collata utrobique commemorantur; de honore tamen Baronatus, tamquam concessae rubra cera utendi facultatis corollario, nec in prooemio, nec in argumento Diplomatis adfertur quidquam. Ex quo efficitur, non ex privilegio de usu cerae rubrae, Baronatum; sed ex hoc et collato perpetuo tituli Magnificentiae jure, usum cerae illius, nemini alioqui Nobili apud nos vetitum, defluxisse. Sunt vicissim alii, et in his princeps est Schwartnerus, qui Introduct. in rem dipl. § 181 ad a) exempla collati per Ferdinand. I. Nicolao Koczka et Francisco Nyári Baronatus hujusmodi „sine dubio" antiquissima existiment. Nolim te horum esse Sententiae, et ignorare Privilegium Uladislai II. datum Budae in Dominica Palmarum a. 1507, quo Georgium et Joannem Drágffy (Bartholomaei Drágffy Vajvodae Transylvaniae filii erant) in coetum Liberorum Baronum cooptat, in Archivo Haeredum Aloysii Baronis quondam Mednyánszky gratissimae memoriae repositum. Cujus verba per Exc. Dom. Antonium C. Cziráky Status et Confer. Ministrum, pro liberalissima sua gratificandi voluntate communicata mecum, quantum huc faciunt, ita habent „animo igitur deliberato, nostraque ad haec certa accedente voluntate et scientia, Vos (Georgium et Joannem Drágffy) Vestros haeredes et posteritates universos de Regiae nostrae potestatis plenitudine et gratia nostra speciali in Barones nominamus, eligimus

Hungariae utimur, est appensum, vigore et testimonio Literarum mediante. Datum Budae Feria quarta proxima post Festum Beati Matthaei Apostoli et Evangelistae. Anno Domini Millesimo, quingentesimo septimo; Regnorum Nostrorum Hungariae etc. Anno decimo septimo; Bohemiae Vero Tricesimo septimo. Uladislaus Rex manuppria (LS) Joannes Gozthon, Electus Vaciensis. Nos itaque humillima antelati Comitis supplicatione, veluti justa et legitima clementer exaudita et admissa praerepetitas praelibati olim Uladislai Regis Hungariae beatae recordationis Praedecessoris Nostri Privilegiales Literas, ex eodem, uti praemissum est, in specie reproducto Instrumento, de verbo ad verbum descriptas et desumptas, in Transumpto praesentium Literarum Nostrarum, ante lato Comiti, pro futura Jurium suorum cautela, singularisque Gratiae Regiae, in praespecificatum olim Joannem Pettheő de attacta Gerse, ac per Eum totam etiam fidelem et vetustam Prosapiam suam, benigne transfusae perpetua memoria, mentionato Instanti Comiti Joanni itidem Petthö clementer extradandas esse duximus et concedendas. Communi suadente Justitia. Datum in Archiducali Civitate Nostra Vienna-Austriae, die quinta Mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo septingentesimo duodecimo. Regnorum Nostrorum Romani primo, Hispaniarum nono, Hungariae vero Bohemiae, et reliquorum itidem Anno primo.

---

et annumeramus, et in evidentius Signum hujus nostrae erga Vos gratiae et benevolentiae, Vobis dictisque Vestris haeredibus et posteritatibus universis haec arma seu nobilitatis insignia“ etc. et paullo infra: „adjicientes insuper et annuentes, ut Vos et universa posteritas vestra liberum cerae rubrae ad haec insignia exprimenda usum et facultatem habeatis; una cum ceteris privilegiis, honoribus, libertatibus, immunitatibus, quibuscunque aliae paris Ordinis personae in regno nostro Hungariae, utuntur, fruuntur et gaudent quomodolibet de jure vel consuetudine“ etc. — Quae cum ita sint, opto maxime, ut quamprimum existat aliquis, Privilegium Uladislai II. Paulo Kinisy Comiti Temesiensi, super distincto honore Comitis a. 1494 concessum qui producat. Hoc collato „Salve, ait Petrus de Várda epist. 34, et felix esto jam vere Comes Paule, Curiae Regiae Judex dignissime!“ Vladislaus autem literas suas apud Wagnerum 106, fideli suo Magnifico Comiti Paulo de Kinis, Judici Curiae suae Regiae, Comiti Temesiensi inscribit.

IV.

Literae, quibus Ludovicus Rex viduam Emerici de Perén Barbaram, juxta alios Magdalenam de Bátor [1]) ad excipiendam Reginam Sponsam suam evocat.

Commissio propria dni. Regis.

Ludovicus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc.

Generosa ac Magnifica domina nobis syncere grata! Reverendissimus dominus Legatus Strigoniensis nuper nomine nostro rogaverat generositatem vestram, ut ad excipiendam reginam se prepararet, fuit autem, vt inteleximus — G. vestra preventa per dominum palatinum [2]). Nam prius quam nostram voluntatem accepisset pollicita fuit se sponse ipsius domini palatini [3]) obviam ituram. Qua re percepta, suplicante nobis eodem domino palatino, permiseramus ut Generositas vestra domino palatino in excipienda sponsa sua morem gereret. Nunc autem sciat G. vestra nupcias eiusdem domini palatini esse ad festum Marie Magdalene esse prorogatas. Nupcias autem sororis nostre in ciuitate Lyncz cum Illustrissimo domino Ferdinando Archiduce Austrie, circa festum Sancte Trinitatis esse perficiendas [4]). Quinto autem decimo die post illas Nupcias Regina sponsa nostra ad Hamburgam deducetur. Cum igitur tempus deductionis Regine apropinquet, et in proximo sit, tempus autem Nupciarum domini palatini distet remotius, vestram G. plurimum rogamus, velit Intuitu Majestatis nostre, et ipsius domine Regine, statim visis presentibus ad posonium se conferre pulchriori ac decenciori quo poterit apparatu, quo

---

[1]) Wagner Coll. geneal. illustr. famil. Hung. Dec. I. p. 37. Budai Fer. Magy. Orsz. polg. Hist. Lexicon III. d. 74 l.

[2]) Fratrem suum germanum Stephanum de Bátor.

[3]) Sophiae filiae Ducis Massoviensis. Wagner et Budai l. c.

[4]) Perfectae sunt XXVI. Maji. Pray Hist. Regum Hungariae. P. II. p. 590.

propediem alii quoque domini et domine convenient, usque ad Hamburgam obviam Regine processuri. Ita autem constituimus vt G. vestra inter ipsas dominas primum (ut par est) locum honoremque habeat. Hoc autem totum negocium intra paucos dies, vt credimus, absoluetur, et collocata Regina in posonio. G. vestra poterit tandem eciam Honori domini palatini satisfacere. Si vero contingeret Reginam diucius (quod non credimus) remorari in partibus Germanie, et interim tempus nupciarum domini palatini adventaret, G. vestram in hoc casu non prohibebimus quin sponse ipsius domini palatini obuiam tunc procedat. De expensis autem quas pro nobis G. vestra factura est, eidem liberaliter cum tempore respondebimus et satisfaciemus, iterum eandem rogamus secus facere nevelit. Datum Bude in Vigilia festi pentecostes, Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

E x t e r n e.

Generose ac Magnifice domine Dorothee, Spectabilis ac Magnifici quondam domini Emerici de Peren alias palatini Relicte, nobis syncere grate [5]).

---

[5]) Ex Collectaneis Szalaii mei jam alias laudatis.

V.

Literae Ludovici II. ad probandum, de quo suo loco egimus, multiplicem vocabuli lucri Camerae significatum.

Nos Ludovicus Dei Gratia Rex Hungariae, et Bohemiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis; Quod Nos inprimis pro Regnorum Nostrorum publica commoditate; deinde vero ad supplicationem, et pro fidelibus Servitiis fidelis Nostri Egregii Thomae Petheő de Gerse per Eum pro locorum et tem-

porum varietate Nobis, et Sacrae hujus Regni Nostri Coronae exhibitis, et impensis, id Eidem Thomae Petheő ex gratia Nostra speciali, et de potestatis Nostrae Regiae plenitudine duximus annuendum, et concedendum, ut ipse, ac sui haeredes, et Posteritates universae ubicunque in Montibus, et territoriis Bonorum et Jurium suorum possessionariorum in Regno Nostro Sclavoniae existentium, mineras Auri, Argenti, Cupri, Ferri, Stanni, et alterius cujusvis generis metalli reperire poterunt, eas aperire, coli, fodi, et laborari facere, ac instar aliorum suorum Jurium possessionariorum, atque haereditatum perpetuis semper temporibus possidere, fructusque et utilitates universas ex hujusmodi mineris, seu fodinis Auri, Argenti, Cupri, Ferri, Plombi, Stanni et alterius cujusvis Metalli provenientes, salvo tamen manente lucro Camerae nostrae, quod Urbura vocari solet, pro se ipsis percipere, Eisdemque uti libere, et frui possint, et valeant, ex praesenti gratiosa Nostra concessione, et nihilominus ut cultura hujusmodi Minerarum, seu fodinarum commodius inchoari, bonumque et optatum progressum, atque incrementum capere possit, praedictum lucrum Camerae Nostrae, seu Urburas ex illis provenire debentes, infra Viginti quinque Annos a Die datarum praesentium computando, in subsidium continuationis culturae earundem Minerarum, et Fodinarum Gratiose relaxandum duximus, imo annuimus, concedimus, et relaxamus, praesentium vigore et testimonio Literarum mediante. Datum Budae feria sexta proxima ante festum Penthecostes Anno Domini 1525. Regnorum Nostrorum praedictorum anno decimo. Ludovicus Rex. mp. (LS)

VI.

Ex Actis Diaetae Olomuczensis [1]).

Responsiones Oratorum Serenmi dni Ferdinandi Regis Hungarie et Bohemie ad querelas dni Joannis Comitis Scepusiensis.

Ad querelam primam, quod Sernmus dnus Rex noster Titulos et Insignia Regni Hungarie usurpauerit in Scriptis Suis in Principum Aulis publicari fecerit. Idcirco Dnus Comes Scepusiensis et Regnum Hungarorum injuria affecti esse dignoscantur.

Respondent Oratores Sermi dni Regis Ferdinandi Dnum Regem suum Titulos et Insignia Hungarie Regni usurpare et quidem juste, et causis pridie in propositione petitionum Suarum deductis et se scire Mattem suam constanter deliberasse, quod hos Titulos in vita nequaquam dimittet; nec Regni quidem prosequutionem.

Querelas decem statim infra specialiter subsignatas vtpote:

Secundam, quod Sermus Dnus Rex noster Ciuitatem Posoniensem et Semproniensem cum Tricesimis certis non attenta Provinciarum Hungarie et Austrie bona pace occupauerit.

Tertiam, quod Stipendiarios suos Lanczknecht in Ciuitatem Cremnytz et Mineras illic miserit Dnus Rex noster.

Quartam. Regem nostrum procurasse Posony per Dnum Stephanum Bathor Congregationem fieri et Serenissimum Regem nostrum in Regem Hungarie eligi in maximam offensam non solum dicti Dni Comitis Regis legitime prius electi, sed etiam totius Regni Hungarie et hinc bellum inter Christianos ingens posse excitari.

Quintam, Sermum Regem nostrum traxisse quosdam Comites Croatie ab obedientia Comitis Scepusiensis in dispendium et contra Statuta Regni,

---

[1]) Ex Archiv. secret. Domus Aug. Jászszaius meus; ab hoc ego sine correctione mendorum primae manus.

Septimam, Regem nostrum Marchionatum Morauie. Ducatum utriusque Slesie, pariter utriusque Lusatie Marchionatum, qui Regno Hungarie arctissimis vinculis iure Hipotecationis ob certam pecuniarum quantitatem inscripti sunt ab Regni Hungarie obedientia alienasse et in vincula obedientie sue accepisse.

Octauam, quod Rex noster Sermus Wayuodam Moldauie ab fidelitate sua tanquam Regis Hungarie et ad arma contra eum mouenda sollicitauerit,

Decimam, Regem nostrum Oratorem Sermi Regis Anglorum ad Comitem Scepusiensem missum traxisse Pragam et prohibuisse, vt a profectione ulteriori abstinuerit, neque Dnum Comitem inviseret,

Decimam tertiam, quod Dnus Antonius Baro Burgi a Sanctissimo dno nostro Papa ad Dnaonem suam causa reipublice Christiane delegatus pari modo per Seremum Dnum Regem Ferdinandum impeditus fuerit ab Commissionis officio exequendo, et ei securitas publica, seu saluus conductus transeundi, per Sermum Dnum Regem nostrum denegatus sit.

Decimam quartam, publico Sermi dni Regis nostri Ferdinandi Edicto prohibitum, ut Oratoribus dni Comitis Joannis facultas transeundi per prouincias et Districtus sue Mattis concedatur.

Decimam sextam. Edicto inhibitum, in terris Prouincijs et Districtibus Sermi Dni Regis Ferdinandi, ne sub stipendijs Domini Comitis quisquam militet, quum tamen ipse Copias aduersus Turcas producturus sit.

Decimam septimam, Abbatiam montis sancte Marie Ordinis Cisterciensis a Rege nostro, ut Archiduce Austrie occupatam neque multis exhortationibus sepefactis restitui regno.

Decimam octauam, super impedimento Decimarum Ecclesie Jaurinensis,

Absoluunt Oratores Dni Regis Ferdinandi una pene resolutione, Sermum Regem Ferdinandum non obligari aliquo Jure vel Dominio Comiti Scepusiensi super quouis Articulorum illorum respondeat, qvem in Regem Hungarie nequa-

quam agnoscit, immo intrusioni eius constanter contradicit. Et predictis Articulis singulis nihil a Matte sua actum aut gestum, quod non Jure diuino atque humano defendi possit, neque Mattem suam, justitia id suadente, destituram imposterum a talibus actibus, neque Dno Comiti super illis re sponsurum.

In quantum autem Ordines Regni Hungarie se quavis re grauari arbitrarentur, Hys Sernmus Rex noster, ubi Regnum adeptus fuerit, pro honestate ita satisfaciet, ut de Mattis sue factis abunde contententur.

Sexte querele, qua proponitur, quod Sermus Dnus noster nunquam ut a Comite Joanne ante lesus, fecerit literas instar libelli famosi contra Comitem apud omnes incolas Regni circumferri et publicari, sollicitatis etiam incolis, ut a fide, qua ei et Regno asstricti sunt, desciscant et terrorem belli eis intulisse, ne ope eorum potuerint Arces et Castella per Turcam occupata, recuperari etc. Respondetur ex parte Dni Regis Ferdinandi, quidquid Maiestas sua scripserit id esse ueritate subnixum, et Regiam Mattem suam potuisse uere et sincere majora facere publicari et de majoribus conqueri. — Recuperationem autem Arcium a Turca occupatarum nunquam fuisse in facultate Domini Comitis neque eum ad ejusmodi rem conficiendam se unquam sufficienter parasse, Regem autem nostrum qui amore religionis Christianae ad eam recuperationem vehementer anhelat, ab tanto officio pietatis impeditum propter inuasionem Regni Hungarie sibi successionis jure competentis.

None querele, quod duo Milites honorifici a Dno Comite ad Serenissimum Regem nostrum Viennam congratulande electionis Bohemice causa missi, repulsi fuerint etc. respondetur si Oratores illi proposuissent se missos tanquam a Wayuoda Transiluanie, Rex noster eos benigne suscepisset ad Commissionem eorum expediendam, quum autem adueniebant tamquam sub nomine cujusdam Regis Hungarie, non decebat, vt a Mtte sua aliter, quam facta sit tractarentur, quum Sernmus Rex noster nemini preter se concedat illud fastigium regale, Nihilominus tamen Mattem suam Legatis

illis tanquam Nobilibus Regni Hungarie satis humanitatis prestitisse, Expensas Diuersorij eorum refusas, Custodes eis adjunctos esse, ne vulgus, quod Domini Comitis injustam intrusionem aegreferebat, aliquid grauis contra Legatos statueret.

Ad XI et XII Articulos querimoniarum, quod Oratores prefati Dni Joannis Comitis Scepusiensis Ratisponam ad generalem Conuentum Principum et Statuum Sacri Romani Imperij illuc indictum emissi in Oppido Krembs de voluntate Sermi dni Regis nostri XVIIII diebus detenti vel arestati, et literę, quas secum afferebant intercepte illo tempore fuerint, et ipsi tandem Hungariam remissi itinere et Commissione eorum impediti. Item quod Magister Mathias de Banca a Domino Wayuoda seu Comite Scepusiensi ad Sanctissimum dnum Papam destinatus, impeditus fuerit.

Est Oratorum Informatio, Serenmum dnum Regem Ferdinandum super utroque puncto respondisse et scripsisse ad Sermum Regem Polonie, neque licere nobis Commissarijs de hys quicquam immutare.

Ad XV querelam, quod Magister Johannes Rector Hospitalis de Ferece, Domini Comitis Scepusiensis Capellanus et Nuntius ad Christianos Principes missus Posonij in injuriam dni Comitis detentus fuit etc. Respondetur nobis Oratoribus dni Regis Ferdinandi de hoc tanquam nouo non plene constare.

Ad Decimam nonam, quod ex Castris et oppidis Forchtenstain et Koboltstorff ad Regnum Hungarie pertinentibus Sermus Rex noster iuxta tenorem Tractatuum sepedictorum non tulerit auxilium aduersus Turcas.

Respondetur. Regem nostrum Sermum acceptare, quod dicti Commissarij Dni Comitis Scepusiensis dictos Tractatus confitentur, in quibus jus Successionis Sermi dni nostri Regis Ferdinandi continetur. Et quum Majestas sua, ut speratur, Regnum Hungarie adepta fuerit, respondebit desuper Ordinibus Regni, stat etenim animo, quod Matas sua Regnum augeat, et non diminuat.

Ad Vicesimam querelam, continentem, quendam domini Comitis Exploratorem vidisse apud Bassam Turcę prefectum, hominem quendam Seremi domini Regis nostri Nuntium, qui Bassam sollicitauerit ut dictum dnum Comitem et Regnum Hungarorum a parte Meridionali adoriatur. Itidem Mattem suam facturam ab Occidentali plaga, et Exploratorem illum Credentiales literas a Sermo nostro Rege missas a Mensa Wasche abstulisse et Dno Comiti Scepusiensi presentasse.

Negant constantissime Oratores dni Regis Ferdinandi, quicquam tale per Mattem suam apud Bassam tractatum, prout nec unquam verificari, nec hoc per dnum Comitem Scepusiensem aut quancumque personam cum veritate dici poterit, Hoc autem non inficiamur, quum Sermus Dnus Rex noster informatus esset Dnum Comitem Turce seu Wasche (sic) tributum offerre, in damnum et contemptum Religionis nostre Christianę et eundem adversus Regem nostrum sollicitare, tunc Mattem suam, et merito quidem apud Bassam per Legatum inuigilasse, ne Wasche injustis Comitis Conatibus opem ferret et auxilium.

Ad XXI Articulum, quo proponitur dnum Comitem Scepusiensem, quamvis multis injuriis a Sermo Rege nostro lacessitum, tamen bono zelo, ne sanguis Christianorum spargatur, a bello abstinuisse, et desiderare ut Regna concorditer viuerent et coniunctis viribus hostis Christiani populi oppugnaretur.

Respondent Commissarij Dni Regis Ferdinandi dnum Comitem a bello inferendo iuste temperasse, nam iniquissimum foret, ultra ceteras injustas occupationes Regi nostro illatas, etiam bellum adversus Mattis sue Prouincias parari, Mattem quoque suam, nisi perturbationibus Dni Comitis impedita fuisset, dudum in Turcam Arma mouisse.

Ad XXII Articulum, quo dicitur, quod Castra Croatie Vturna et Dobrawacz occupata sint per Turcas, in Causa fuisse Regem Ferdinandum nostrum, ne presidium Castellis illis immitti potuerit etc.

Respondetur Sermum Dnum Regem nostrum pari modo grauari, quod Matas sua impedita intrusione dni Comitis

non potuit dictis Castris Subsidium prestare, prout procul dubio impedimento hoc cessante fieri potuisset.

Ad XXIII Articulum, quo Comes conqueritur istis Dissidijs se impeditum a recuperatione Castri Wardini, et paratum, quod res agatur conjunctis animis pro recuperatione Castri.

Respondetur, quod Mtas Regia nostra adepto Regno Hungarie conjunctis animis ceterorum Principum Catholicorum dabit operam, vt hec et alia recuperentur. Ex istis patet petitionem Dni Comitis, damna ex istis dissensionibus ad decies Centena Millia estimantis rationi non consona esse.

Protestantur quoque dni Regis Ferdinandi Oratores quidquid hac Scriptura, que propter angustiam unius diei non potuit cum debita diligentia et ea elegantia, qua decuit, digeri deductum est, id solum proponi ad informationem dnorum Mediatorum, non ut ad contentionem vel contradictoriam audientiam se intromittant. Actum Olomutij Sexta Junij Anno dni M. D. XXVIImo.

VII.

Dominorum Oratorum et Commissariorum Serenmi Domini dni Ferdinandj Hungarie et Bohemie Regis etc. Resolutiones ad ea, que ipsis per Reuerendissimum et Illustr. D. Consiliariorum (sic) Oratores et Commissarios seu Mediatores Sermi et potentissimi dni dni Sigismundi Regis Polonie etc. in vim Responsionum, quas Dni. Commissarij Dni Comitis Scepusiensis etc. ad gravamina et petitiones prefati Sernmi dni nostri Regis Ferdinandj, coram eisdem Dnis Mediatoribus deduxerunt hesterna die fuere proposita et declarata [1].

Et in quantum ad ea quę per dominos Commissarios Serenmi Dni nostri Regis Ferdinandj ad demonstrandos defectus Electionis Dni Comitis Scepusiensis deducta fuerunt, excipiendo allegatur Serenmi dni Regis nostri Ferdinandj tanquam Hispani nihil interesse etc. quasi diceretur resistere Statuta Patrie qualitati persone sue. Et quod exteri non sint Regni Hungarie capaces Statutis et antiquis Ordinationibus in hac parte repugnantibus etc. et quid ergo Matas Sua sit sollicita, quo pacto in Electione Regis Hungarie sit processum etc.

Ad hec facilis intercedit solutio, quod Serenmi dni Regis nostri maximi interest Electionem, que adeo nulliter de persona dni Comitis Scepusiensis processit, ibidem, quum sit contra Tractatus et Electionem atque Jus hereditarium prefati Dni nostri Regis Ferdinandi.

Quod autem nullum Regni autenticum et rite factum Statutum huic obstat, sumitur ex hoc, quod Vladislaus, Si-

---

[1]) Indidem ex scripto primae manus.

gismundus, Ladislaus et Albertus Reges Hungarie fuerunt. Horum nullus ex Natalibus Hungarus fuit.

Hinc constat Regnum Hungarie esse in possessione, ut quevis persona in Regno ratione sui ipsius aut uxoris habens Regni — (sic) libeat potiri sine distinctione Nationis.

Quod sic Statutum aliquod in Regno fuisset in contrarium, prout non creditur, quia in usu et observantia nunquam fuit, peti tale Statutum nobis edi et exhiberi, esset tamen ei derogatum per expressum Consensu Regis et totius Regni cum D. Friderico Tertio Conclusum in nostro casu individuo, nisi inducatur quoddam iniquum Jus in Regno, quod Pacta Regum et omnium Ordinum Regni non seruentur vel quod non esset mos in aliquo Regno fidem seruari.

Nec obstat quod hoc casu Dni Commissarijs dni Scepusiensis deducitur (sic) Conuentum quem Dnus Stephanus de Bathor Palatinus Regni indixit, non fuisse rite conceptum. Primo quod non continuerit specialiter Conuentum causa designandi novi Regis institutum. Secundo quod emanauerit nomine Regine, quam Palatini. Tertio quod in tribus Comitatibus sit publicata Convocatio etc. Nam hys respondetur, verum Regni Palatinum Dominum Stephanum de Bathor non unam, sed plures expediuisse Convocationis literas, et licet in unis earum expresserit Conuentum illum fore pro vocantibus Regni (sic) et euitandis tantis periculis, In quo tamen tacite etiam comprehenditur provisio de Capite. Veruntamen in talibus Conuocatoriis literis factam relationem ad alias literas, Convocationis causas plenius exprimentes, ad cuius verificationem vnum illud sufficeret, quod Dnus Comes in literis ad tollendum Conuentum Posoniensem expeditis pro causa adducat, quod causa, cuius gratia talis Conuentus statutus esset, sit sublata.

Preterea nunquam auditum est, quod aliquo Rege insepulto in literis Conuocationis Conuentus, fiat mentio de futuro aliquo Rege designando, licet in hac parte nihil opportunę declarationis sit pretermissum, constat autem literas Conuocationis Conuentus non in tribus Comitatibus — pro omnibus Sedibus consuetis missas, nisi forte pro parte Dni

Scepusiensis fuerunt interceptę, item etiam ipsi domino Comiti presentatas. Et quod Sernma Dna Maria Regina Vidua in quibusdam literis unacum vero domino Palatino inseritur, per hoc nihil viciatur. Palatinus enim, vt principalis, et is, cui potestas conuocandi incumbit, loquitur, Domina Regina causa honoris et exhortationis efficacioris adiuncta est, quum etiam ipse dominus Comes apud Reginalem Mattem literis suis institerit, Conuentum indiceret.

Tandem quod Capiti prime propositionis adiungitur, excusatio occupationis Strigoniensis Ciuitatis, ideo hoc factum, ut Turce prevenirentur, Istec excusatio profecto locum habere non potest, Nam manifestum est, in Castro Strigoniensi tunc fuisse Capitaneum et presidium Reginali Matti Juratum. Ideo dominus Scepusiensis non locum vacuum presidio firmauit, sed presidium prefatum muneribus et corruptionibus tantis attemtauit atque instetit (sic), quousque in partes suas nondum Rex traxit,

Nec possumus protestationis, que in Conuentu Albe Regalis per D Scepusiensem facta allegatur, Utpote quod ipse se fastigio regali minus idoneum et sufficientem cognoscat, auctoritatibus accomodare (sic), Nam hanc protestationem penitus eneruant Actus sui contrarij et illi maximi Conatus regnandi, de quibus in propositione nostra, quinimo priusquam Albam Regalem ad Conventum venerat, jam cum Regnicolis in Oppido Tockay singulos ambiendo pollicitationibus et promissionibus conuenerat, ut parum abfuit, quin ibi illico ipse in Regem crearetur, Nec verisimile est eum ab regni libidine post mortem domini Regis Ludovici abstinuisse, qui diuersis modis dnis Wladislao et Ludovico regnantibus Regnum semper affectauit, Quod autem Commissarij sui in medium afferunt Serenmum Dnum Regem Ferdinandum ad Regnum Bohemie imo et Hungarie aspirasse et iuxta traditionem Catonis: Turpe esse doctori quum culpa redarguit ipsum. Respondetur quod Serenmus Rex noster ad hec Regna aspiravit, id fecit ad nullius prejudicium, sed juris sui prosequutionem, Et maxime quum sit ex tanta Regum et Cesarum prosapia, ut causatius ad Regna aspiret.

In quantum deinde contra secundam propositionem et pro saluatione electionis Domini Scepusiensis allegatur. Non obstare electioni suę quod Palatinus Regni Conuentum Albe Regalis non indixit, Conuentui non interfuit, primum Suffragium non dedit, eligentium vota non collegit, sit ipsi imputandum; quod fuerit profugus a Regno usque ad Limites quasi austriacos etc. Item nec Palatinum aliquem Conuentum pro Electione Mathie Regis indixisse. Et dato, quod fuisset statutum, quod electioni semper deberet Palatinus interesse, illud statutum potuisse per Status Regni tolli, quum eius, cuius est condere legem, sit etiam legem abrogare, Nam Palatinum vivente Rege Ludovico depositum seu exauctoratum et quod is, nec ut priuatus interfuit electioni, id absentie et culpe suę imputandum, nullum adhibitum Ordinibus in Electione terrorem, nullos adfuisse armatos, nullam intervenisse factionem, Nec obesse, quod tribus continuis diebus pompa funebris electio et coronatio omnia sine intervallo processerunt, Nec domini Regis nostri Ferdinandj interesse, quod Oratores sue Mattis, qui legibus et statutis Regni repugnantibus nec actiue nec passiue Jus in electione habuerit, ante electionem non sint auditi et quod Corona ante electionem celebratam per dnum Scepusiensem allata fuit etc. quum Corona per ipsum Comitem non solum, sed adhibito sotio domino Petro Perennj causa melioris Custodie ne inter tantas Turcarum depredationes raperetur, fuerit causa dignitatis Regni conseruandę recepta presentanda omnibus Ordinibus ad meliorem ejusdem Coronae custodiam etc. cum alijs in hac exceptione secunde propositionis deductis.

Hys omnibus breuiter responderi potest, hoc semel esse Juris exploratissimi, quemcunque actum legitimum (prout actus eligendi Regem inter omnes actus legitimos supremus et maximus est) inualidum et irritum esse, ubi actus non processit ab eo qui etiam indicendi potestatem habet, et si is, cui ordinarie jus instituendi actum competit, contemnatur, actus omnino viciatur; Dominum autem Palatinum Stephanum de Bathor officio Palatinatus tempore mortis Regis Ludovici fuisse exauctoratum; hoc constanter negatur; et

licet ante aliquot annos Dnus Rex Ludovicus ad instantiam Regnicolarum illud Officium ad manus suas receperat, attamen in alia Dieta instantibus Ordinibus Regni officium hoc ei restituit, et quamuis medio tempore in Conventu Hatvę celebrato quedam per practicas et potentiam Domini Scepusiensis et Steffani Verbetij, qui tribus millibus armatorum stipati violentum agebant Conventum, facta sit intrusio; Verum tamen consensu regnicolarum deinde Palatinus est Officio restitutus, et illo publice functus regnicoleque postea iterum obedientiam ei prestiterunt, nec reliquit Officium suum nec Regem nec Regnum; post profligatum autem Regem et exercitum Dnam Reginam, que prius Posonium venerat, in tantis perturbationibus merito ante alia negotia sequutus, hinc ipse verus fuit Palatinus et in possessione Palatinatus, quinimo nullus Palatinus nouus post mortem dni Ludovici Regis eligi uel antiquus deponi potuit. Habetur enim Regni ordinationibus (ut est exploratissimum) quod Rex electioni et depositioni Palatini in Conuentu Regnicolarum necessario interesse et preesse debet, quo pacto igitur potuit palatinatus fieri mutatio eo tempore, quo Rex nullus extabat.

Quod autem allegatur Conuentum electionis Regis Mathie ab Palatino nequaquam indictum fuisse [1]). Huic respon-

---

[1]) Quis credat? tantam Oratoribus utrinque delectis rerum Patriae ad suam prope memoriam gestarum incuriam fuisse, ut Zápolyáni „Conventum electionis Regis Mathiae ab Palatino neutiquam indictum" assererent; hi vero, quibus causam suam d. Ferdinandus mandarat, aeque ignorarent: in numero Praelatorum et Baronum, per quos Comitia illa (superius l. XIII. § 84) convocata sunt, primum inter Optimates seculares locum „Ladislaum de Gara Palatinum Hungariae" tenere. Vide sis literas eorum in Vestig. Comit. p. 290 ad Civit. Cassoviensem exaratas. Quis ab his poscat, ut consimilibus plane literis anno quoque 1457 Comitia ad festum OO. SS. Pestinum convocata norint? Vide eas ad Schesei ruin. pann. p. 165. Hoc sub diluculum renascentium litterarum; his renatis, cum post perpetrata cum Turcis bella, recuperatamque Budam ditissimi plerique ubique potius alibi degere, quam reparandis parietinis hujus incumbere, opibus suis exterorum augere opes, quam domesticorum ingeniorum alere industriam antiquius haberent; curam historiae Hungariae Reges de domo Augusta

demus, quod qualitercumque Electio Mathie processerit, exploratum est electionem eius terrore et vi obtentam. Quamobrem etiam Dmus Fridericus Imperator Electionem Mathie impugnauit, fretus altera electione valida. Unde demum interuenientibus statibus Regni ad tractatum supradictum deuentum est, errorem autem et armatos interuenisse electioni domini Comitis Scepusiensis et qualiter Suffragia collecta sint, illud ex hys, qui affuerunt, constantissime uerificatur,

Quod ad excusationem repulse Oratorum Sermi dni Regis ad Conuentum illum missorum adducitur &c. quod audire non potuerint Cum nondum Rex creatus nec Sernmi Dni nostri interesset, sed eos cum propositione sua post creationem Regis et digne tunc honoratos fuisse, respondemus illos Oratores non ad Regem sed ad Status Regni missos, Interfuisse autem plurimi Sermi Domini nostri ipsos audiri ad exponenda Mattis Sue et Serme Dne Conthoralis sue jura et traçtatus ab omnibus Ordinibus dudum confectos, conclusos, et sigillatos, exploratissimum habetur.

---

susceperunt. Quid Timon, quid Belius, alii historiographi regii praestiterint? quisque videt. Ipsas adeo Amoenitatum Juris publici Hungariae primitias eorum nobis sumtu Kollárius propinavit. Magni itaque illi nobis; sed d. Franciscus a suo et in linguam et explicandam legibus suis veram Nationis notionem major. Hic Munus adornandae historiae statisticae Hungariae Prayo, ut diximus, mandavit; erat tamen aliud item, quod reddita Strigonio prisca Maximi Hungariae Pontificis sede, Rex Opt. desiderabat. Quid illud? ut pragmatica tandem Eclesiae hungaricae conficeret historia. Hanc enim et sua sponte utilem, et ob arctissimum cum historia civili nexum maxime necessariam vere judicavit, Credoque fore jam, ut Augusti Filii ejus providentia, qui Comitia haec lingua hungarica auspicatus, eodem hoc opere et sacris Genitoris sui Manibus justa persolvit, et honorem Nominis sui in pectoribus Hungarorum immortalitati consecravit, huic quoque eorum ornamento consulatur, Fastique reconcinnentur Basilicae Strigoniensis, quae licet nunquam minor esset, quam Salisburgensis in Germania, imo multis gradibus major; tamen cum illa Juvaviam suam, opus amplum classicumque haberet, haec praeter fragmenta Schmidtii, et specimina Prayi nil adhuc teneret ejusmodi.

Nec erat opere pretium Coronam metu Turcarum auferri a consueta Custodia, nam manifestum est eo tempore Turcas iam ab illis Regionibus repedasse omnino Immo multo magis fuisset Corone securitati prospectum si in solita custodia mansisset, quam quod sic inde exempta et portata nunc in illam, nunc aliam Congregationem. Item Corona non semper per Dominum Scepusiensem et Petrum Peremi simul conducta fuit, Sed prius dominus Comes solus Coronam ad se receperat, Ex hoc Domini Comitis Scepusiensis intentio et extrema ad regnum ambitio sine dubio elicitur. Nec potuit Comes cum factione sua ad priuatum commodum tollere decretum de Officio Palatini in electione Regis, quum hoc spectet ad Regem et omnes Regni Ordines [2]).

Quod uero ad proposita tertio loco utpote de occupatione regni et ejus administratione, de interceptis bonis et prouentibus Serme Dne Reginę Marię et de bonis adherentium, Sermo Dno Regi Ferdinando confiscatis et iniurijs eisdem illatis. Ex parte domini Comitis allegatum est, post electionem ejus jus sibi fuisse istec faciendi, eum suo jure ut Regem legitime electum usum nec ante diadema Regium quicquam Reginę nec illi adhaerentibus intercepisse, post diadema autem susceptum prefatis adherentibus criminis lese Maiestatis et proditionis judicialiter conuictis et condemnatis, a modo non factam injuriam in hoc, quod per sententiam non suam sed omnium Statuum fuit declaratum &c. Preterea tributum se jure ut Regem et justa de causa imposuisse &c. Negatur per nos Oratores Sermi D. Regis Ferdinandi illos Mattis suę adhaerentes ullius Criminis, quantominus proditionis potuisse accusari, nec enim perperam egerunt quum sint Regum et totius Regni Statuum conclusa, promissa et fidem suam et suorum progenitorum sequutj agnouerunt fidem honestorum virorum juxta traditionem Jurisconsulti, bonis viris maior est metus infamie, quam

---

[2]) Recollige, quae de Articulis Mathiae Decreto V. subnexis et art. 1. 1681 cum Madarassyo disputavimus.

mortis, Ideoque ex parte Srnmi Regis nostri iterum petitur ut ab conuitijs abstineatur, ne detur causa ut par pari referatur.

Manifestum est autem Illme Dne Marie Regine ablatam esse Cameram Cremnitiensem vna cum Castro Soliensi et pertinentijs, quamquam hec dotalitio Serenitatis sue sint inscripta, cuius inscriptioni et prefatus D. Comes Scepusiensis in tractatu matrimonij Vienne interfuit.

Tributo autem per Comitem regnum expilari, quis dubitet plurimi Srnmi Regis nostri interfuisse attento jure Successorio predicto; nec releuat quod dicitur ad Regni defensionem id factum, quia non erat officij sui falcem mittere in messem alienam, quamquam nulli dubium, quin ea pecunia sit corrasa ad resistendum de facto Sermis dnis nostris Regi et Regine ueris dominis et heredibus Regni.

Ad id, quod de tractatibus nostris, quum in originali nondum sint producti, dicitur non opus esse responsione, priusquam exhibeantur &c.

Quod quinto Capite contra ea, que pro fundando jure successionis Serme principis Dnę Annę Reginę dnę nostre gratiosissime pridie deducta sunt. Excipitur regno principatus non sauguini deberi sed aptis officio, Item quod officia publica feminis non conueniunt, hinc nec in feudis cum obsequium feudi prestare domino non possint eas succedere, quantominus in Regno, cui minus, quam feudo, preesse valeant. Item Reges debere esse viros magnanimos, mulierum autem genus esse auarissimum, Item in Rege desiderari prudentiam magnam sexu feminino inesse debilitatem et fragilitatem, et hinc in multis Juris articulis deteriorem esse feminarum conditionem quam virorum. Immo nec matrem Domini Virginem Mariam, sed Petrum prefectum officio predicandi. Preterea si Regina nuberet homini vilis conditionis et sordide, quum filij de jure Conditionem patris quoad honores sequantur, oriretur illud inconueniens quod regnum deuolveretur in personam sordide originis.

Postremo quod femine in Regno Hungarie de consuetudine Regni non succedant summi possit ex tenore tracta-

tuum per nos allegatorum, si modo tales tractatus extent, ubi enaretur, quod Rege absque filijs et nepotibus masculis decedente, regnum ad Dnos Archiduces Austrie deuolvatur &c. Pari modo in alio tractatu contineri dicatur, filias tali casu debere dotibus esse contentas &c. modo si filiabus Jus ad successionem Regni ex consuetudine competeret, esset ipsis insignis injuria per tales tractatus qui eas ab successione ad dotem excludunt facta.

Exempla autem de Regina Maria et Elisabeth per nos allegata &c. nihil inservire. Nam eas et maritos earum ad regnum non uigore juris successionis, sed ob merita parentum assumptas, itidem factum in omnibus casibus, ubi in Cronicis Regnum ad filias vel feminas peruenisse proditum sit.

Item verba literarum Regis Alberti &c. non inducere confessionem Statuum Regni quod domina vxor ejus fuerit verus heres, quia hec verba non sint dicta principaliter tanquam in confessionem, sed captandam beneuolentiam ad facilius impetrandum id, quod supplicabatur.

Item ex tractatu diui Federici tertij constare feminas non succedere, nam si id esset tunc ipse nullo colore regnum impetere potuisset; quum suberat soror Ladislai Regis, que etiam filia fuit Regis Alberti. Item cur in tractatu Domini Vladislai Regis non sit adhibita Clausula, eo absque filijs defuncto filias si extent admittendas esse &c.

His omnibus respondemus quod non parum miramur tam friuolas argumentationes coram dnaonibus vestris tanquam mediatoribus allegari, quum sit manifestum et notorium in multis regnis contrarium obseruari et feminas ad successionem admitti.

Reginas Mariam et Elisabeth ex beneuolentia et benemeritis parentum et non jure successionis admissas negatur, nam contrarium constat eas jure successionis ad regnum assumtas, sicut et a quingentis annis sepenumero factum et contrarium precise testantur Confessiones Ordinum Regni in literis Alberti Regis, ubi sunt verba assertiua precise prolata in recognitionem vere successionis. que talem violen-

tiam intellectus veri eo modo, quo domini Oratores dni Comitis Scepusiensis inducere conantur, nullo modo patiuntur. Immo Ordines noluerunt contentari Confirmatione dni Alberti Regis, nisi accedente speciali consensu dne Elisabeth, inserta causa cur consensus sit necessarius, scilicet quod ipsa sit uera heres domina naturalis Regni et ad quam Regni successio jure geniture principaliter spectare dignoscatur. Hec verba violari non possint per quemcunque grammaticum, in claris etenim verbis non est opus conjecturis, ut exclamant omnia Jura.

Ad hec etiam facit id quod in autenticis regni Hungarie Cronicis sub rubrica de Coronatione Regis Alberti et de preda in ciuitate Budensi facta legitur ita videlicet, liquerat Imperator Sigismundus Regni pro herede unicam tantum natam, Elizabeth denominatam, quam ex illustri Regina Barbara nata quondam spectabilis Hermanni Comitis Cilie secunda scilicet Consorte sua genuerat &c.

Ad exceptionem de sorore domini Ladislai &c. Respondetur nos modo esse in casu successionis filiarum Regum coronatorum et posito quod Jus aliquod habuisset per id quod jus suum non est cum marito prosequuta, non sit prejudicium Serme Regine nostre.

Quod autem diui Federicus et Maximilianus [3]) Imperatores Sermum dnum Vladislaum et filios atque nepotes ma-

---

[3]) Pacta inter hos, Regesque Hungariae inita Kollárius ad Ursinum Velinm; Dissertationis vero „de modo summum in Hungaria consequendi Imperium" auctor, ut genere virtuteque, ita amplissima Juris publici Hungariae peritia excellens, in his suis Vindiciis dedit. Neque ego ad causam sic penitus absolutam, sed explicandam Maximiliani Imperatoris de amplitudine finibusque veteris Carantaniae hungaricae, huiusque ad Duces Austriae devolutione mentem, particulam literarum eius in: „Verbőczy István emlékezete" P. II. num. LXXVI vulgatarum adscribo. Sunt hae in Oppido Gerecz die XVIII. Apr. 1506 ad universos regni Hungariae et Partium suarum Ordines exaratae et ad praesens propositum ita habent: „Edocemur autem ulterius, imo Deo et hominibus perspectum: Nonnullos ex regno Hungariae iterum, nescimus, quo spiritu seductos, contra foedera ac jusjurandum praestitum, et proprium

sculos admiserunt filias autem admittere noluerunt &c. Respondetur id jure factum esse, Nam satis fuit quod Imperatores illi dno Vladislao hanc beneuolentiam prestiterunt, ut Jus suum fauore Vladislai et filiorum suspenderent, Ex hoc etenim, quod alicui fit gratia, non obligatur quis ad faciendum in quibuscunque alijs casibus gratiam, dicunt etenim Jura et ratio dictat, quod fauore alicuius introductum est, non debet deduci in consequentiam.

Deinceps Capite septimo excipitur contra declarationem seu electionem de persona Sermi domini Regis nostri Fer-

---

honorem ac christianitatem suam, in proximo Conventu generali regni de mense Septembri habito, temere et absque ulla ratione contra Nos et jus Successionis Domus Austriacae conspirasse et non solum nos a dicta Successione excludere, sed etiam per eorum hujusmodi factiones et malevolorum machinationes Decreto publico Regni neque Nos, neque quemquam ex aliena, quam hungarica Natione ad regni moderamina admittere, et proinde nobilissimum regnum jugo proh dolor in dies exponere et subjicere velle. Quod etsi frivolum pene et ex omni parte temerarium neque ulla ratione suffultum sit, tamen virtutem adversus nos habere non debet et potest, cum non solum ex sanguine Regum Hungariae nos originem ducere et titulo Regni una cum Genitore Nostro colendissimo divae memoriae absque alicujus contradictione usos esse et inscripsisse, Provinciamque Austriae ab antiquo cognomine Pannoniam Superiorem appellatam esse constat, sed etiam nova Civitas nostra patrimonium de Regno Hungariae, filiae Regis Hungariae quidam ex Praedecessoribus nostris, Archi Duci Austriae, nempe Jurisdictionem nostram et Majorum Nostrorum concesserit; Majoresque Nostri ex praefata filia Regis Hungariae descendentes, etiam ab antiquo ex vero Sanguine et Stemmate Regum Hungariae originem duxerint, nosque et praefatus genitor et avus noster divae memoriae in Castro nostro praedictae Novae Civitatis in turri, quae in hodiernum diem et per multa annorum spatia et curricula ob rei memoriam hungarica, etiam lingua germanica nuncupatur, nati, in lucem editi sumus; propter quod vani illorum motus et opiniones, qui per hoc nos excludere nituntur, ab omnibus, qui saniori Consilio et ratione ducuntur, jure et merito rejici possunt; — justa enim non poterit esse ipsorum causa, cum Nos, non ut extraneum, sed verum et naturalem Hungarum et ex sanguine Regum Hungariae procreatum, tam propter haereditaria jura nostra, quam novissimos tractatus jurejurando firmatos post obitum fratris nostri Vladislai, sine aptis filiis masculis — pro eorum Rege et legitimo Domino recipere et admittere debeant et teneantur."

dinandi Posonij factam, locum illum non fuisse accomodatum alicui Conuentui Hungarorum nec tutum sed stipatum Teutonicis militibus qui nature Ungarorum sint infestissimi, Item Conuentum illum non a Palatino quum nondum sit restitutus, sed a Regina, cui indicendi generalis conventus Jus nullum sit &c. indictum esse. Hys respondetur quum Ciuitas Budensis cum Bestensi oppido igni et preda essent deuastata, cur non Posonium locus Conuentui accomodatus fuit. Omnes autem Electionis solemnitates interuenisse, pridie inter jura Sermi dni Regis nostri proponenda ampliter fuit deductum, que repetenda hoc loco — ducimus, Nec obest Posonii tunc presidium peditum germanorum impositum fuisse id etenim ad tuitionem fuit, non ad offensionem cuiusquam.

Postremo quod dni Comitis Scepusiensis Commissarij et procuratores quattuor puncta postulationis Sermi Dni Regis nostri vtpote, quod dnus Comes administrationem Regni Hungarie abdicet et deponet Sexies centena aureorum millia, quorum media pars pro expensis et damnis Regis nostri et subditorum nunc passis, altera dimidia pro expensis in preparationem adipiscendi regni erogatis cedit refundat. Item Serme domine Regine Marie de interceptis bonis, itidem Sermi domini nostri fidelissimis adherentibus de nulliter confiscatis bonis et ignominia illata, atque ut tributum modo a Regni subditis receptum ad manus Ordinum pro tuitione Regni ab incursione turcarum deponatur &c. Nituntur refellere, dno Comiti Scepusiensi obuenisse Regnum per electionem; esse donum dei, et propterea eius administrationem minime dimittendam, sed perseuerandum in ea uocatione, qua omnipotens eum uocauerit. Hinc et juste et bene iam deliberasset ut ad dies vite in administratione Regni persistat, nec se cuiquam damni aut expensarum causam dedisse, Nec dominę Regine Annę quicquam quod ad eam pertinet ademptum, manifestos rebelles merito via juris mulctatos, Quod autem ad tributj exactionem attinet, nihil per hoc Sermo Dno Regi nostro ad quem nihil de tributo spectabat ademptum esse &c. Replicatur nomine Sermi Dni Regis nostri occupationem et intrusionem Regni alieni

et successionis alterius nequaquam esse donum Dei, qui in praeceptis decalogi jussit nihil neque desiderari quidquam, quod sit alieni juris, quanto plus ne occupari.

Sermum quoque D. Ferdinandum Hung. et Boh. Regem vehementer desiderare quod dnus Comes Scepusiensis in ea uocatione que a dno deo vocatus existit, mansisset, ut privatus natus, priuata vita contentaretur, Regem autem Ferdinandum cum illustrissima domina Mattis sue Conthorali, a regibus et Imperatoribus a multis seculis prognatos, vocationem eorum non preriperet in eo regno, quod ipsorum Mattibus omni jure debetur.

Ad reliqua puncta petitionum repetimus ea que supra circa eorum examinationem fuerunt deducta, hoc adjuncto, quum ad Regem nostrum regnum spectet, cur non etiam tributum et tributi exactio tanquam Regni emolumentum, quod tamen tributum Mattas sua non in Thesauros suos, sed in tuitionem Regni ab Turcarum incursionibus conferendum statuit.

Quod vero Dnus Comes Scepusiensis hanc dni Regis Nostri humanitatem, ut si petitiōni suae satisfiat, se illis qui Comiti indesinenter adhaeserunt, remissurum rebellionem et contumaciam &c. adeo gravi fert animo, dicens: non esse indulgentia opus, ubi non sit peccatum. In hac parte non est Regi Nostro obstinate insistendum; namque Mattas sua ex humanitate obtulit clementiam suam, quam gratiam si quis (eius rei indignus) spernendam duxerit, Rex Noster non conferet beneficium in invitum.

Ex supradictis Reverendissimi et Illustres atque Magnifici Domini Mediatores deprehendunt Dnaones Vrae Responsiones Oratorum praedicti Dni Comitis Scepusiensis nec juri nec aequitati, nec quidem rationi innixas, et omnino rejiciendas; erit itaque officij vestri, tamquam aequissimorum Mediatorum persuadere et inducere eos et praefatum dnum Comitem, ut injuste cepta, suadente justitia dimittat, ab injusta occupatione abstineat, regnicolas a fidelitate absolvat, administrationem Regni nostro Sermo cedat, damna resarciat, violentijs et injurijs temperet. Quodsi Rex noster jus

suum alioquin consequi non valuerit, cogetur tandem alijs medijs prosequi, id quod bonis et legitimis informationibus non potuit obtinere.

VIII.

Administratio Comitatuum Zolnok mediocris et Crazna. Antonio Homonnay vice Georgii Drágffy commissa [1]).

Nos Ferdinandus &c. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum Nos tum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem, Maiestati nostrae factam, tum vero ex gratia nostra Regia, Honorem Comitatuum Zolnok mediocris et Crazna, in manu fidelis Nostri Magnifici Georgii Drágffy de Belthewk, filii Magistri olim Gasparis similiter Drágffy, qui dum vixit, Honore eorundem Comitatuum functus esse dicitur, vigore aliarum litterarum nostrarum superinde emanatarum, durante Beneplacito Nostro, reliquerimus; intelligamusque eundem Georgium Drágffy in tenera adhuc aetate constitutum, bona sua paterna non posse commode, prout deberet, regere, neque honorem praedictorum Comitatuum rite administrare, Ne eadem bona paterna in hujusmodi tenera ipsius Georgii Drágffy aetate alienentur, aut desolentur, administratioque Honoris Comitatuum illorum ob aetatem ipsius teneram defectum patiatur; ad regenda et possidenda quaelibet bona et iura, portionesque ipsius possessionarias in Regno nostro Hungariae ubivis, et in quibuscunque Comitatibus existentia, habita, fidelem nostrum Magnificum Antonium Drugeth de Homonna vitricum eiusdem Georgii Drágffy sub modis et conditionibus, in aliis literis Nostris late expressis eligendum, simul etiam functionem

---

[1]) Hunc litterae hae titulum prae se ferunt in libro Regio, ex quo sumtae sunt.

Honoris praefatorum Comitatuum nomine dicti Georgii Drágffy fideliter obeundam, durante beneplacito nostro, apud eundem Antonium Homonnay relinquendum duximus, imo relinquimus per praesentes, ita tamen et ea conditione, quod ipse Antonius Homonnay Nobis in omnibus fidelis sit, et obediens, ac praedictos Comitatus in fidelitate Nostra Regia conservet, dicam et alios proventus sive Nobis, sive ad defensionem Regni pro temporis conditione offerendos ex iisdem Comitatibus fideliter Nobis et Regno administret, et administrari faciat, et secundum contenta Decreti iuramentum deponat, super iustitia in praedictis Comitatibus omnibus administranda. Quapropter Vobis fidelibus Nostris Egregiis et Nobilibus, Vice Comitibus, Judicibus et Universitati Nobilium ac alterius cuiusvis status et conditionis hominibus, in praedictis Comitatibus Zolnok mediocris et Crazna existentibus, praesentes visuris, harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus habita praesentium notitia, a modo deinceps, praestito tamen per eum super praemissis, more solito, solenni juramento, Jurisdictioni praefati Antonii Drugeth de Homonna, durante, ut praemissum est beneplacito Nostro, nomine et in persona memorati Georgii Drágffy Comitis Nostri parere, judicioque ipsius astare, ac in omnibus licitis ac consuetis, nec non in his etiam, quae Vobis nostro nomine ac mandato facienda commiserit, obedire et obtemperare semper et omni tempore debeatis ac teneamini. Aliud nullomodo facere praesummatis, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Pragae secunda die Octobris Anno Domini Millesimo, quingentesimo, quadragesimo sexto.

IX.

Donatio Honoris et Administrationis Comitatuum Zolnok mediocris et Crazna, Magnifico Georgio Báthory, durante beneplacito Regio et infra legitimam aetatem Georgii Drágffy, privigni eiusdem Georgii Báthory facta [1]).

Nos Ferdinandus &c. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod cum fidelis Noster Magnificus Georgius Drágffy, Comes Comitatuum Zolnok mediocris et Crasna, in tenera aetate constitutus, pro statu praesentium temporum, non possit officio Comitis, uti deberet, fungi, Nos ad plenum confisi de fide et fidelitate fidelis Nostri Magnifici Georgii Báthory, Vitrici ipsius Georgii Drágffy, officium et administrationem eorundem Comitatuum Zolnok mediocris et Crazna, cum suis solitis Jurisdictionibus, privilegiis, utilitatibusque et emolumentis eidem Georgio Báthory, durante Nostro beneplacito et infra legitimam aetatem praefati Georgii Drágffy privigni sui, duximus dandum et confirmandum tali modo, ut ipse iuramentum fidelitatis Nobis servandae praestet [2]) iudicium et iustitiam citra personae delectum in iurisdictionibus omnibus praedictorum Comitatuum administret, et administrari faciat; omnes, qui in praedictis sunt Comitatibus, in juribus et libertatibus suis conservare debeat et teneatur, attendatque et invigilet, ut proventus quicunque Camerae Nostrae Regiae, de iisdem Comitatibus provenire debent, Nobis fideliter administrentur; atque Mandata Nostra Regia et ipse observet, et ab omnibus in iisdem observari faciat; inimicis Nostris resistere, et cum Amicis amicitiam facere debeat; imo damus et confirmamus per praesentes. Ideo Vobis universis et singulis Nobilibus et alterius cuiusvis status et

---

[1]) Ita in libro Regio rubrum habet.

[2]) Art. 73. Math. Decr. VI. § 1. de Vices-Gerentibus Comitum Comitatuum.

conditionis hominibus, in praedictis Comitatibus existentibus et commorantibus, harum serie firmiter committimus et mandamus, ut a modo deinceps praefatum Georgium Báthory durante ut praemissum est, beneplacito Nostro, et usque ad legitimam aetatem dicti Georgii Drágffy pro legitimo et indubitato administratore Honoris praedictorum Comitatuum Nostrorum tenere et recognoscere, eiusque jurisdictioni parere, judicioque adstare ac in omnibus iustis et consuetis, nec non in his etiam, quae Vobis nostro nomine facienda commiserit, eidem obedire et obtemperare debeatis ac teneanimi; secus non facturi; praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Viennae decima tertia Mensis Augusti Anno domini Milesimo quingentesimo quinquagesimo primo [3]).

---

[3]) Et has et proxime praecedentes, et quas subjungemus, tertias ejusdem argumenti literas Nicolaus Olahus, ab a. 1543 usque a. 1553 Cancellarius Regius, exaravit. Hic adolescens ad Aulam Vladislai II. venit, hominumque praestantissimorum usu et consuetudine, ac suapte opera eam sibi doctrinae, virtutis et industriae comparavit laudem, ut Ludovicus Rex eum in Secretariorum et Consiliariorum suorum numerum cooptaret. Stylo igitur Curiae Ludovici I. et Mathiae inde a juventute adsuevit, quod hae maxime literae probant, cum literis Ludovici I. per nos suo loco indicatis, quibus honores Comitatum aliis ad tempus et beneplacitum, aliis „vita eorum durante“ contulit, mire quam consentientes. Dum de illis agerem Dominicum filium Furgulan, qui Comitatui de Ugocsa „durante beneplacito Regio“ praefuit, per eruditissimum Antonium Szirmayium nimis quam propere Administratorem Officii Supremi Comitis vocari innuebam. Seculo enim XIV. XV. temporanei Comites hi, clarissimo art. 73. Mathiae Dec. VI. testimonio, Comitum Comitatuum Vices-Gerentes et Substituti in legum tabulis audiebant, a Vice Comitibus Comitatuum multifariam diversi. Hi enim, quod lex ea perhibet, coram Comitatu; Vices-Gerentes Comitum autem perinde atque Comites ipsi, ordinarie in conspectu Regis jurabant; Verba juramenti Vice Comitum lex ea praeit; de Comitibus vero, eorumque Vices-Gerentibus decernit, „quod tempore assumptionis ipsorum ad hujusmodi officia juramentum honestum de servanda fidelitate, et administranda justitia praestare debeant. Denique Vice Comes ex art. 5. 1504, nisi cum Consensu et voluntate Nobilium Comitatus, eligi non potuit, Vices-Gerentem ordinarie Rex, uti vidimus; ex privilegio tamen, aut concessione Regia saepe

ipse Supremus Comes delegit, quod in Comitatu Pestiensi Palatinus Regni exercet hodieque. Indicio autem Diplomatis, quo Joanni Comiti Pálffy dignitas Bani Slavoniae, Croatiae, Dalmatiae collata est, 15. Jan. 1704 editi olim usu venisse videtur, ut Bani Honorem sive officium Supremorum Comitum Comitatus Zagrabiensis et Crisiensis Vice Banis conferrent. Et Caspar quidem Druskoczius, Maximiliano Rege, utrique Comitatui praefuit. Usus tamen hic jam ante a. 1704 intercidit. De Judicibus Nobilium, quos ratione juris coram Rege jurandi lex citata Mathiae, Supremis Comitibus, horumque Vices-Gerentibus adjungit, Transylvanorum est disserere. Apud quos Supremum Comitem Supremus Judex Nobilium, tam brevi auctoritatis intervallo proximus sequitur, ut formula quoque Juramenti eorum, sola ferme verborum tantum copia differat. Neque novo hoc more; jam enim sub tempus conditae legis illius Comitatus Transylvaniae singuli Comites duos, nullo supremi, aut vicarii distinctos epitheto habuere. Quorum alter negotiis belli, alter juri dicundo praefuit, usuque venit deinceps, ut posterior hic et filialibus et partialibus Sedibus judiciariis, quarum illae Colonorum, hae Nobilium causis definiendis celebrabantur, praeesset, inde, nisi fallor, Fő Biró dictus. Ex quo intelligas: diversum hunc esse et a Judicibus Nobilium in Hungaria, qui nec olim aliquando, nec nunc tanta pollent auctoritate ordinaria; et a Vice Comitibus in Hungaria, quorum nomen quidem in Transylvania non penitus obliteratum, sed huc delapsum est, ut gradu honoris Perceptoribus Vice Comites postponantur, nec pluris sint, quam in Hungaria Fiscales Comitatuum. Vide sis Kovachich Script. min. T. II. p. 384. Benkő Transylvania specialis; Kereszturi, Norm. Const. Jos. II. P. 1. § 44. Carol. Hodor Doboka Várm. Esmer. p. 394 —449. Secundum hunc Administratores Officii Supremorum Comitum in Transylvania ab a. 1790 existunt, neque inter hos et Supremos Comites aliud interest, quam quod istos Gubernium Regium in literis suis Atyánkfia (Cognatos suos) appellet, non item illos. Si tamen Comitatus, cui praesunt, Supremo Comite careat, hujus in Comitiis locum Administrator occupat. Quod in Hungaria non obtinet.

X.

Donatio Honoris Comitatus Wgocha Magnifico Joanni de Peren facta.

Nos Ferdinandus &c. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod Nos considerantes fidelitatem et servitia tum Magnifici quondam Joannis de Peren, quae ipse Sacrae Regni Nostri Hungariae

Coronae, et deinde Matti Nostrae pro locorum et temporum varietate cum summa semper fidelitatis constantia usque ad extremum diem obitus sui exhibuit et impendit, tum etiam ea futura servitia, quae Magnificus Joannes similiter Peren filius dicti quondam Joannis senioris, qui licet in pueritia nunc existens, tamen aetate invalescente vestigia patris sui sequens, exhibere Matti Nostrae poterit, Honorem Comitatus de Wgocha, quem dictus olim Joannes de Peren pater ipsius, ex Nostra Regia gratia pro officio tenuit, nunc per mortem ejusdem legitimo Comite vacantem, cum omnibus suis solitis jurisdictionibus, privilegiis, utilitatibus, emolumentis et obventionibus eidem Joanni durante beneplacito Nostro duximus dandum et conferendum, eo modo ut ipse Joannes Peren interim, quoad ex aetate puerili ad adultam perveniet aetatem, ad munia ipsius Comitatus, quae sui essent officii, idoneos ac probos et sufficientes viros iuratos, suo quoque tempore pro Vicecomite suo tenere, et tandem idem Joannes aetate sua legitima adveniente iuramentum fidelitatis Nobis servandae praestare, ac judicium et justitiam citra personarum delectum in sua jurisdictione omnibus administrare, et omnes, qui in praedicto Comitatu sunt in suis libertatibus et juribus conservare faciat et teneatur: attendatque et invigelet, ut proventus quicunque Camerae Nostrae Regiae ex eodem Comitatu proveniunt, debite et fideliter administrentur, et quod Mandata Nostra Regia et ipse observet, et ab omnibus in eodem Comitatu observari faciat. Inimicis Nostris resistere et cum amicis amicitiam servare debeat. Imo damus et facimus praesentium per vigorem. Quo circa vobis universis et singulis Nobilibus ac alterius cuiusvis status et conditionis hominibus in praedicto Comitatu de Wgocha commorantibus harum serie firmiter committimus et mandamus, ut a modo deinceps praefatum Joannem Peren, durante ut praemissum est, beneplacito Nostro pro vestro legitimo et indubitato Comite tenere et recognoscere, eiusque et Vice Comitis sui, quem secundum decretum Regni in medio vestri constituerit, jurisdictioni et judicationi parere, et in omnibus licitis et consuetis eidem

obedire et obtemperare debeatis et teneanimi, secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Civitate Nostra Viénna secunda die Mensis May Anno Domini Milesimo quingentesimo quinquagesimo primo, Regnorum Nostrorum Romani vigesimo primo, aliarum vero vigesimo quinto [1]).

---

[1]) Literae hae eruditissimum Notitiae Comitatus Ugochensis auctorem latuerunt. Joannem igitur juniorem de Perény in Serie supremorum Comitum non memorat, viduamque ejus, pro vidua Senioris Joannis Perény pag. cit. op. 37 habet. Sed enim hanc nobis veniam damus, accipimusque vicissim. Quam equidem cum pro meis, Terentianum enim illud: homo sum, et intelligo et sentio, tum pro plurimis Operarum typi deprecor erroribus, quorum inire censum non erat otium.